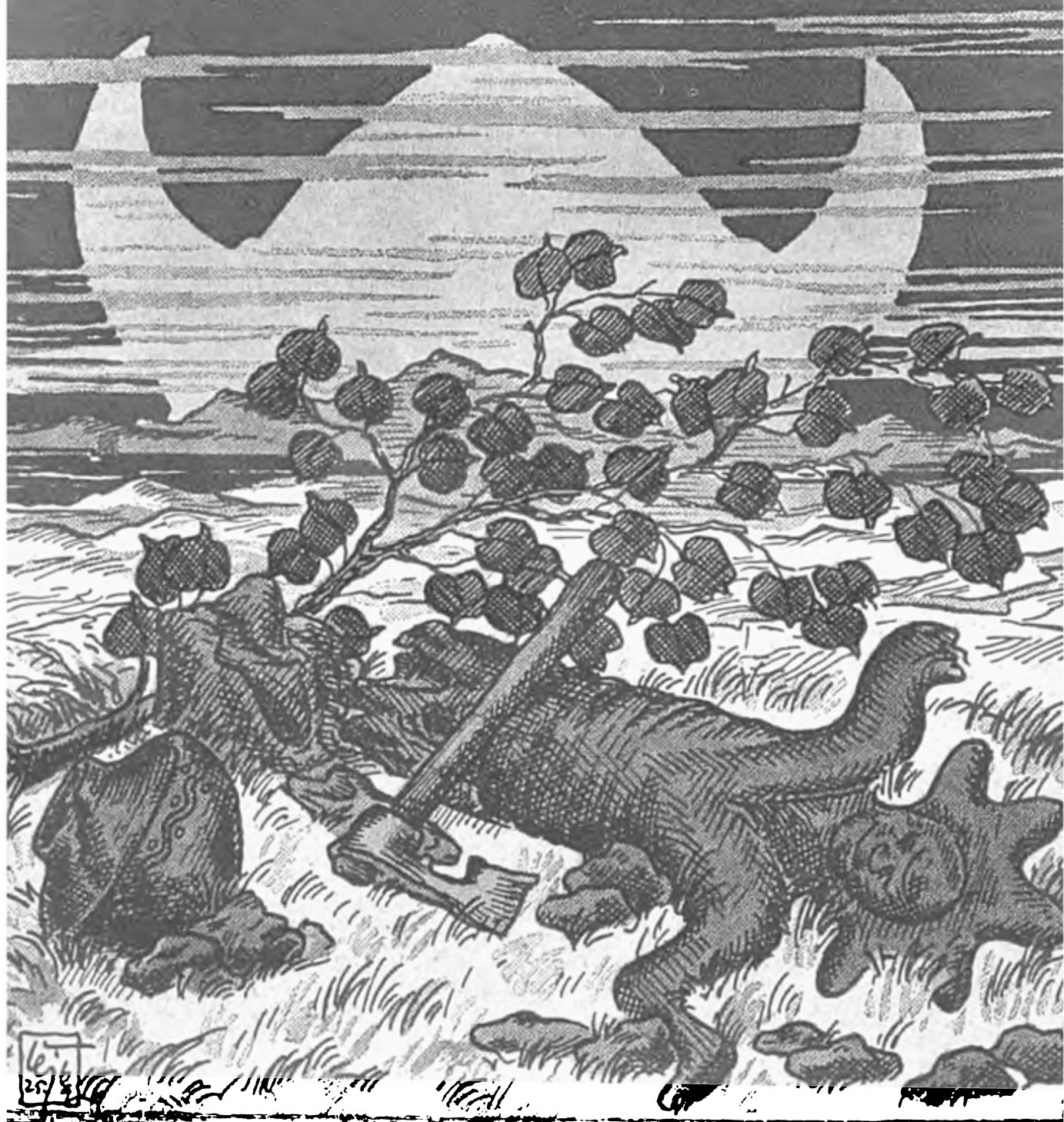

VYHUBENÍ SLOVANŮ PO BALTSKÝCH

SLOVANSKÁ KRONIKA BOŠOVSKÉHO
KNĚZE HELMHOLDA

VYHUBENÍ SLOVANŮ POBALTSKÝCH

SLOVANSKÁ KRONIKA
BOŠOVSKÉHO KNĚZE
HELMHOLDA

(HELMHOLDI PRESBYTERI BOZOVIENSIS
CRONICA SLAVORUM)

Z latiny přeložil, úvodem a poznámkami opatřil
PAVEL PAPÁČEK.

(S mapkou.)

1925

ŠOLC A ŠIMÁČEK,
NAKLADATELSKÁ SPOLEČNOST S R. O. V PRAZE II.,
JERUSALEMSKÁ 11.

MATICE LIDU

BĚH LIII.

KNIHA 2.

REDIGUJE PROF. DR. ŠTĚPÁN JEŽ

Rezační tisk Grafických závodů Neuber, Peur a spol. v Praze,
Bílková ul. 17.

P ř e d m l u v a.

Podávám naší obci čtenářské v českém rouše Slovanickou kroniku bošovského kněze Helmolda. Zdá se mi, že nebude nezajímavo přečísti sobě, jak slovanští naši po-bratimci v Polabí a na březích Baltického moře bojovali, bohužel ovšem marně, za svou vlast, jazyk, starodávnou víru a svobodu se zavilým nepřítelem, se kterým od staletí i národ náš o své bytí i nebytí zápasil a zápasí. Nepřítel tento ani dnes se nezměnil. Halí se sice v plášť vysoké kultury, v podstatě však příslušníci jeho všichni — nevyjímajíc ani představitele vědy ¹⁾ — jsou tímž dobyvačným, nesnášlivým a zpupným národem, který všeckny tyto a jiné vlastnosti uká-zal zase nedávno, když šířil německou »kulturu« v Belgii, Francii, Srbsku a jinde.

Helmold zachycuje hlavně poslední okamžiky zápasu severozápadní Slavie s útočnými Němci.

¹⁾ Vzpomeňme jen na vystoupení Mommsenovo proti Čechům a na projev souhlasu s jednáním německé sol-datesky, učiněný několika sty něm. vysokoškolských pro-fesorů za světové války.

Líčení jeho jest prosté, ale výstižné a plastické. Při tom — ovšem bezděčně — uklouznou mu často slova, která jsou těžkou obžalobou jeho krajanů a skvělou obranou Slovanů.

Pro lepší porozumění knize Helmoldově předesílám ú v o d, ve kterém podávám předně kratičký přehled dějin Slovanů polabsko-baltických a po druhé stručně promlouvám o životě a díle Helmoldově.

Celá práce byla hotova počátkem léta r. 1918. Pak jsem již jen revidoval. Za některá laskavá upozornění týkající se překladu děkuji příteli svému prof. Jos. Trublovi.

V Praze-Podolí 1924.

P. Papáček.

V celém téměř dnešním Německu (vyjímajíc leda jeho kraje nejzápadnější) před lety poměrně ne tak dávnými mluvilo se jazykem slovanským. Byliť původní obyvatelé této krajiny severozápadní větví velikého národa slovanského, zaujímajícího vedle řečeného právě území rozsáhlé končiny Evropy, zejména celou bývalou říši rakousko-uherskou, větší část Balkánu a značné části Evropy východní. Kdežto však Slovanům, obývajícím ve středu (Čechům a Polákům), na východě (Rusům), na jihovýchodě (Srbocharvatům a Bulharům) a na jihu západě (Slovincům) podařilo se zachovati jazyk otců starodávný a některým s dějinami světové důležitosti i samostatnost politickou: větev severozápadní, až na malé zbytky, časem jednak vyhubena, jednak poněmčena. Jen četné zvláštnosti národopisné, pak jména hor, vod, osad a ojedinělá slova v mluvě německé hlásají dodnes památku původního obyvatelstva, třeba ve formách k nepoznání znetvořených.

Slované severozápadní nevytvořili jednotného panství, které by bylo dovedlo zarazití postup germanisace, jako se podařilo Čechům a Polákům.

Přečetní nárůdkové této větve slovanské bývají obyčejně spojováni ve tři kmenové skupiny. Jsou to Obodrici (též Bodrci zvaní), kteří seděli asi v Meklenbursku, Holštýnsku a Staré marce; Lutici čili Veleti, bydlící východně od Obodriců, přibližně mezi Odrou, mořem Baltickým, Labem a na jih sahající až za Havolu, kdež se stýkali s třetím kmenem, Srby lužickými, omezeným v pozdějších dobách na západě asi Sálou, na východě Bobrou, na jihu hraničnými horami českými.

Kdežto Srbové lužičtí (dosud v počtu asi 200 tisíc duší se zachovavší) nejpříbuznější byli Čechům, Obodrici a Lutici či Veleti spíše Polanům. Všichni vespolek nazývali samy sebe Slované, Slávy, Němci zvali je »Wenden«. Historikové dnešní užívají pro ně jména Slované baltičtí, baltští neb polabští; také je jmenují zkrátka Polabané. K nim sluší přidati časně se poněmčivší a málo známé slovanské větve, vystrčené daleko na západ od výše uvedených hranic, ano snad i za Rýn a na východě zbytky starých Pomořanů, Kašuby a pomorské Slovince při zátocě Gdanské v Prusku dodnes žijící a často k polské větvi připočítávané.

Za starých časů stýkali se Slované baltičtí s Němci asi jen na severozápadě; na jihozápadě sousedili s Kelty; později vsouvali se Němci jako klín stále více na jih a přerušili spojení baltického Slovanstva nejen s Kelty, ale oddělili je také od korutanských Slovanů.

Původním sídlem Němců byla Skandinavie, Jutsko a přilehlé ostrovy. Od té doby, co začali se posunovati na jih, nastává úporný zápas mezi nimi a Slovany. Němci míněni tu Normani, Dáni a Němci v užším slova smyslu. Kdežto s počátku byl to boj dvou národů, později, když Němci přijali křesťanství, přistoupilo k plemen- němu nepřátelství ještě náboženské a šíření kře- sťanství stalo se Němcům vhodnou záminkou ke vpádům do Slovan.

Že Slované nechtěli přijmouti křesťanství a tuze se proti němu bránili, nebylo divu. Hlasa- teli jeho byli němečtí kněží, jazyka lidu neznalí, kteří se na Slovany dívali jen s pohrdáním. Sv. Bonifác nazval na př. Slovany »plemenem nej- hanebnějším a nejprotivnějším« a dokonce se rozmýšlel, má-li od nich bráti desátky, ale papež jej upokojil! S kněžími objevovali se v zemi Slo- vanů současně hned ozbrojenci a výběřčí růz- ných daní, namnoze nesnesitelných. Přijmouti křesťanství znamenalo octnouti se zároveň v ně- meckém (po případě v dánském) poddanství. Vůbec pokřestění a podmanění nebo poplat- nost značí německým kronikářům jedno a totéž. Adam Bremský (z něhož Helmold hojně čerpal) praví o Slovanech, že »slíbili jak králi poplatek, tak i Bohu křesťanství ze své vůle«, nebo jinde, že Otto I. »Slovany s pomocí boží takovou silou sevřel, že poplatek a křesťanství pro život a vlast rádi vítězi nabídli«, a Arnold, pokračo- vatel kroniky Helmoldovy, dokonce dí: »Poně- vadž kněz Helmold kroniky o podrobení čili

obrácení Slovanův . . . nedokončil, ustanovili jsme atd.« Tedy všude křesťanství až na druhém místě. Na lakotu světských i církevních pánů (z těchto na př. Sv. Norberta) nařikají kronikáři jako na největší překážku úspěšné práce misio-nářské. Co o těchto věcech vypráví Helmold, ní-že na svých místech bude možno čísti.

* * *

Že území Slovanů baltických ode dávných dob stále bylo obydleno, dokazují přčetné ná-lezy archaeologické od doby kamenné až k ná-sledujícím mladším a mladším, jež se stýkají už s dobou historií osvětlovanou.

Ačkoliv jest souvislost a nepřetržitost osídle-ní archaeologií najisto prokázána, není tak jas-né, zdali po všecka období sídlilo tu stále také obyvatelstvo jednoho a téhož národa. Archaeo-logie nedovede (řekl bych ovšem i »nechce«) na tuto otázku dáti určitou odpověď a také zprá-vy historické, nehledíc ani na to, že sahají jen do mladších dob, nejsou úplně zřetelné.

Jsou pak pramenem pro dějiny kraje i národa Polabanů hlavně klasičtí historikové a zeměpisci římstí a řečtí (Caesar, Strabo, Tacitus, Ptole-maios a j.), pro rozhraní starověku a středověku různí kronikáři (Prokopius, Jordanes a j.). Obsáh-lejší zprávy už podávají annalisté a hlavně kroni-káři frančtí, němečtí a dánští (Einhard, Widukind, Dietmar Meziborský, Adam Bremský, Ebo, Her-bord, Saxo Grammaticus a j.). Mnoho důležitých zvěstí zachováno v listinách většinou již otiště-

ných a v různých místních kronikách, leccos vysvětlí také staré mapy a dnešní názvy vod, hor, osad, pozemků. Baltičtí Slované sami žádných starých památek písemných po sobě nezůstavili.

Celkovému zpracování dějin polabských věnován již veliký počet spisů a studií slovanskými jazyky, latinsky a německy psaných.¹⁾ Poslední slovo nebylo promluveno ani v historii po-

¹⁾ Z obsáhlé této literatury uvedeme zde jen práce nejdůležitější a snadněji přístupné.

Hlavně k dějinám hledí:

P. J. Šafařík: Slované Starožitnosti, 1837, po druhé 1862—1863.

A. V. Šembera: Západní Slované v pravěku, 1868.

Lubor Niederle: Slované Starožitnosti; vycházejí od r. 1902.

Ottův Slovník Naučný, hesla: Baltičtí Slované, Obodrici, Veleti, Srbové lužičtí, Germanie a j.

A. Gilferding: Istorija Baltijskich Slavjan, 1855 a 1874.

A. Pavinskij: Polabskije Slavjane, 1871.

I. Lebedev: Poslednjaja borba Baltijskich Slavjan protiv oněmečeniija, I. a II., 1876.

I. Perwolf: Germanizacija Baltijskich Slavjan, 1876; Slavjane ich vzaimnyja otnošenija i svjazi, I. a II., 1886—1888.

A. Kotljarevskij: Drevnosti prava Baltijskich Slavjan, 1874. Kniga o drevnostjach i istorii Pomorskich Slavjan, 1874. Pak jako III. díl spisů 1891.

A. N. Pypin a V. D. Spasovič: Istorija slavjanskich literatur, 1874—1881; český překlad od A. Kotíka 1882. Díl II.

Dr. Sieniewski: Pogląd na dzieje Słowian zachodnopólnocnych atd., 1881.

Edward Bogusławski: Historyja Słowian, I.—II., 1888—1899, Dowody autochtonizmu Słowian atd., 1912. (V obou dílech velmi obsáhlá literatura.)

litické, ani v kulturní. Zbývá mnoho záhadného rozluštití a mnoho bezděky i zúmýslně zpitvoře-

Wilhelm Bogusławski: Rys dziejów Serbo-lużyckich, 1861 (s mapami). T ý ž, Dzieje Słowiańszczyzny północno-zachodniej atd., I.—IV., 1887—1900 (s literaturou a histor. mapami).

Wil. Bogusławski a M. Hórnik: Historija serbskeho naroda, 1884.

Wojciech Kętrzyński: O Słowianach meszkających niegdyś między Renem a Łabą, Sałą i česką granicą, 1899.

Kazimierz Wachowski: Słowiańszczyzna zachodna, 1903.

T. Maretić: Slaveni u davnini, 1889. (Krátký přehled dějin).

Lud. Giesebrecht: Wendische Geschichten, I.—III., 1843.

Jazyka (a kultur. poměrů) týkají se práce:

J. E. Vocel: Památky lutických Slovanů, ČČM., 1849.

Jak. B. Malý: Poněmčilí Slované lüneburští a jejich zvláštnosti, ČČM., 1857.

Adolf Černý: Lužice a lužičtí Srbové, 1911.

Arn. Muka: Slované ve vojvodství Lüneburském. Slov. Přehled r. VI. (1904). T ý ž: Szczątki języka połabskiego Wéndów Lüneburskich. Mater. i prace komisji językowej Akad. Umiej., 1903.

A. Gilferding: Pamjatniki narěčija zalabskich Drevljan i Glinjan (1856); též německy.

Dr. Pful: Pomniki Połobjan Słowjanščiny, Časopis Towar. Maćicy Serbskeje, 1863—1864.

Aug. Schleicher: Laut- u. Formenlehre der Polabischen Sprache, 1871.

Hennings: Das hannoversche Wendland, 1862.

Ed. Ziehen: Wendische Weiden, 1854.

Franz Tetzner: Die Slawen in Deutschland, 1902.

Pro zběžné poučení o dějinách Slovanů baltických stačí příslušné kapitoly z II. dílu Obecné kroniky od Jos. Laciny.

ných názorů opravit, a to jak v nejstarších, tak i pozdějších dějinách až do konečného, takřka úplného vyhynutí národa.

O počátcích dějin Slovanstva baltického jsou dva názory velmi sobě odporující.

Dle jednoho byli původními obyvateli vlastí Slovanstva baltického Němci, kteří prý v prvních stoletích po Kristu se vystěhovali (částečně i vyhynuli) a jejich místa v pátém, ne-li až v šestém nebo dokonce sedmém století zaujali odkudsi z východu příšlí Slované.²⁾

Druhý názor líčí Polabany jako praobyvatele svého území; před nimi nebydleli v něm žádní Němci. Nebylo tedy vystěhování Němců a nastěhování Slovanů.

Jest ovšem ještě třetí výklad, který chce rozeznávat v staré době současnou dvojí vrstvu obyvatelstva, t. j. původní usedlé Slované a nad nimi panující Kelty anebo Němce. Není ovšem pochyby, že již koncem starověku různé německé loupežné družiny opanovaly některá území slovanská a obyvatelstvo jejich si podrobili (míníme tu na západě Germanie krajiny na březích Rýna, na východě pak území na čas osazená výbojnými Gothy), ale pro dvojí vrstvu obyvatelstva na celé oblasti severozápadního Slovanstva nemáme svědectví pramenných. Ne-

²⁾ Byli, a vlastně jsou dosud spisovatelé, kteří hlásají, že Němci vlastně ani vůbec se nevystěhovali, nýbrž jen dočasně poddáni byli Slovanům. Dokladů ovšem pro své tvrzení nemají.

budu se proto o tomto třetím názoru v dalším vůbec šířiti.

Zato nebude zbytečné aspoň krátce pověděti něco o obou druhých a to tím spíše, že konečné rozhodnutí pro ten či onen souvisí s otázkou, jsou-li Čechové praobyvateli své země. Tvořiloť území Slovanů baltických spolu se zeměmi českými a krajinami na jih až k Dunaji sahajícími klasickou Germanií, ohraničovanou přibližně Rýnem, Dunajem, Vislou a mořem Baltickým i Severním. Obyvatelé této rozsáhlé krajiny, na přechetné větve rozdělení, nazývají se u řeckých a římských dějepisců krátce Germáni. Zástupci prvního názoru (škola německá neb antiautochtonistická) učí, že Germán jest totéž co Němec; na základě toho vykládají se všechna jména germánská z němčiny a poněvadž na místě Germánů Němců objevují se na počátku středověku v Germanii Slované, snaží se zmizení Germánů vysvětliti vystěhováním (také vymřením, vyhubením, zaniknutím v jiných kmenech) Němců a přistěhováním Slovanů. Škole této stalo se její učení jakýmsi nedotknutelným článkem historické vědy německé, jakousi posvátnou vědeckou »národní državou«.

Zástanci druhého názoru (škola slovanská neb autochtonistická) vyčítají prvým, že už samotné východisko (Germán = Němec) jest chybné, poněvadž rovnice právě řečená není z pramenů dokazatelná. Proto také nic nedokazují německé (často úžasné, ba směšné) výklady mnohých germánských jmen z němčiny. Líčené zmizení

Němců z Germanie a nastěhování Slovanů odporuje pramenům. Zejména nemluví žádný pramen o Slovanech jako o pozdních příchozích, nýbrž naopak jako o národu prastarém, »nesčíslném«, »na nesmírných prostorách usazeném«, jehož příslušníci »se nerodí«, ale jako by jich naseť. Škola slovanská vytýká dále svým odpůrcům i opravování pramenů. Právem se táže, jak jest možno, aby byly provedeny tak ohromné přesuny lidstva, jako bylo stěhování Slovanů, bez vědomí současníků a k tomu ještě v krajích, ve kterých i sta let potom (v pozdním středověku) sama příroda kladla veliké překážky (jako jsou bažiny, lesy, vodnaté řeky, hory). Tyto a ovšem i mnohé jiné důvody vedou školu slovanskou k tomu, že považuje Slovany za praobyvatele Germanie, ukryté ovšem pode jmény, která vyhlašují se za jména národů německých.⁸⁾ Učení toto podporují aspoň pro jihovýchodní Germanii i vynikající naši archaeologové, a v poslední době, aspoň pokud běží o veliký kmen Lugiů, připojuje se k němu z důvodů historických a jazykových s jistými ovšem výhradami i nej- přednější historik Slovanů L. Niederle.

Ale ať již Slované baltští jsou ve svých středověkých sídlech praobyvateli nebo přistěhovalci, jisto jest, že v VI. století sahalí na západě daleko za Labe, Sálu a hory šumavské. Ještě

⁸⁾ Podrobnosti najde čtenář v mých knížkách: *Keltové a Němci či Slované*, 1902, *O starobylosti slovanské u nás a v římské Germanii vůbec*, 1923.

v VIII. století jsou Slované na řece Fuldě četní. V krajinách na pravém břehu Sály a Labe a od ústí této řeky až k ústí Šleje zachovali si — nehlédíme-li na dočasné a dosti nejisté výboje Karla Velikého — samostatnost až do X. století. K prvním širitelům německého panství v Polabsku náleží Jindřich I., který proti nim sestavil zvláštní legii z vrahů a lupičů! Za Otty I. neblaze prosluli krvežízniví vrahové Slovanů markrabí Gero a Herman Billung. Za Otty I. založeno v dobytém území slovanském arcibiskupství magdeburské a několik biskupství. Ale 983 vypuklo všeobecné povstání Slovanů, jímž se Lutici osvobodili z jařma úplně. Obodrici částečně; jen Srbové lužičtí znova byli pokořeni a samostatné dějiny jejich vlastně končí. Snahy polského krále Boleslava Chrabrého spojití západní Slovanů v jednu mohutnou říši, která by byla dovedla zastaviti tlak Němců na východ, neměly výsledku. Koncem 11. století jako by ožila myšlenka Boleslavova mezi samými Polabany. Jest to doba obodrického knížete Gotšalka, již křesťana, a po jeho násilné smrti ranského Kruka (či Kruta), kteří spojili aspoň na čas kmeny obodrické a lutičské. Chytrou politikou vůči Němcům dovedl se u vládě udržeti i nástupce Krukův Jindřich Gotšalkovec, jehož poslouchali četní kmenové slovanští, počnouc Vagry na severozápadě a končíc západními Pomořany na východě. Ale po smrti Jindřichově (1127) rozpadla se tato říše; nesvorní synové udrželi se ve větší části Obodricka, kdežto lutičtí a pomořanští kmenové uznali vrchní

panství králů polských. Posledními knížaty Obodriců, kteří se pokusili hájiti ohrožené vlasti, byli Pribislav, kníže západních Obodriců a Niklot, kníže ostatních. Ale Pribislav brzy přinucen vydati zemi svoji vévodovi saskému Jindřichu Lvovi. Niklot padl v boji proti Němcům jako bojovník za jazyk, víru a svobodu slovanskou. Syn jeho Pribislav panuje už jen pod svrchovaností saskou. Bývalá velkovévodská rodina meklenburská pochází z krve Niklotovců. V téže skoro době (1157) Albrecht Medvěd, markrabě Severní marky (později zvané Starou), podmanil si jižní země lutické a položil základ k příštímu panství braniborskému, v němž rod jeho panoval až do roku 1320, kdy vymřel.

Poslední útočiště Slovanstva baltického, ostrov Rujana se slavnou božnicí Svantovítovou, padla do rukou Dánů r. 1168.

Tím se vlastně skončil nerovný boj Slovanů s jejich nepřáteli. Podlehli slabší silnějším, nesjednocení a rozdrobení jednotné soustředěné moci státní, pohané křesťanům, třebaže ovšem velmi špatným křesťanům. Nejsmutnější v tomto zápasu jest, že nakonec sama knížata slovanského původu, avšak poněmčená a Němcům poddaná, pomáhala ničiti vlastní národ. Vislav, kníže ranský, na př. v listině z r. 1221 tako se pronesl: »Jestliže by nešťastnou příhodou, což Bůh odvratiž, země řečená (t. j. Triebsee, kolonistům německým udělená) v předešlý stav byla navrácena, takže Slované Němce vyženouce opět počali by ji vzdělávati, nechť odvádějí plat, který

se biskupovnice nazývá, biskupu zcela tak, jako platili dříve.« Dobře vyslovil se jeden dějepisec baltických Slovanů řka: »Němci vykopali hrob národnosti slovanské, ale do hrobu uvrhli Slované vlastní jejich pánové.«

Že mezi pomocníky Němců proti jedněm větším slovanským stály větve druhé, je zjev velmi častý. I Čechové a Poláci válčili na straně německé proti sourodákům.

Koncem 12. století byli již všichni Slované baltiští v politické porobě neb závislosti na Němcích a částečně i na Dánech. Jazyk udržel se mnohem déle. Ovšem ne všude stejně dlouho. Biskupství, kláštery v zemi slovanské zakládány, ale hlavně města na právě německém založená, a to často na místech, z nichž původní obyvatelstvo slovanské bylo vyhnáno, velmi napomáhaly rychlému zněmčení. Měšťané němečtí Slované ani za spoluobčany, ani za členy cechů bráti nechtěli; bylot' kandidátům prokazovati, »že nejsou rodu slovanského, nýbrž poctivého německého«. Slovan stal se na své vlastní půdě psancem a vyvržencem. Dle slov básníkových:

» domu vlastní podroben pán, chytře mu vlezlý
soused ovil těžký smutně o hrdlo řetěz «

V polovici 15. století již asi všude v slovanském území převládala němčina. Při tom jest věc podivuhodná, že jazyk slovanský — ovšem vlivem němčiny mluvnický i obsahově velmi poškozený — udržel se nejdéle (do 18. století) právě na krajním západě, t. j. na levém břehu Labe

v území obodrických Dřevanů, v dnešním Lünebursku. Krajina ta dodnes sluje Němcům Wendland (= země slovanská). Tam snad někteří starci aspoň několika slov dávného jazyka otců znali žili ještě na počátku století XIX.

Kdežto dnes řeč slovanská zanikla tam úplně, zachovala se (dle slov výborného znalce prof. Arn. Muky, rodilého Srba lužického) »v tamní krajině stará slovanská národnost v typu, osídlení, zvycích a obyčejích, charakteru a názorech obyvatelů takorča neporušeně až podnes«. (Slov. Přehled VI. [1904] str. 7.)

Na jazyk Dřevanů první obrátil pozornost vědeckého světa slavný Leibnitz na konci století XVII. Po něm zabývala se jím celá řada učenců slovanských a německých; památky jeho vydány byly tiskem a na základě jich sestaveny mluvnice i slovníky dnes vyhynulého jazyka.

Jako ukázkou této bratrské, ale valně zkažené řeči uvádím zde »Otčenáš« a to 1. tak, jak jej zapsal pro Leibnitze G. Fr. Mithoff, 2. jak má se čísti, a po 3. jak asi by zněl v obdobně zkažené češtině.

Slova německého původu tištěna jsou prostrkaně a patrné tiskové chyby jsou opraveny.

1. Noos W a d e r t a d a t ö j i s w a t t u e m n i b i s i e u .
Sioncta mow a r d o o t t ü i J e i m a n g , t ü i R i e c k
c u m m a . T u a v i l l i a m o s s a s c h i n i o t w a n n i b i s -
j e u c a c k w i s s e i t o q u o i n o o s s i m e . N o o s s i d a g -
l i t i a S t j e i b e d ü n a m d a a n s . U n W i t t o d ü n a m
n o o s s e G r e i c h i e , c o o c k m o y w i t t o d ü j e m e n o o s
s ü m e G r e i h y n a r i m . N i f a r f o r ü n a s w a v e r -

s o i k u n g. E r l ö s ü n a s w i t t i g e g o i d a c. H a m e n.

2. Nôš vader tada tö jis va tuem nibisjeu!
S[vl]jonta mo vardovot t[uj] jeimja. T[uj] rik kuma.
Tua vilja mo sa tjinjot wa nibisjeu, kak visei
toko nô zime. Nosi daglitja stjeibe d[uj] nam d[ans].
Un vitod[uj] nam nôse graichi, kok moi vitod[ü]-
jeme nôs[ü]me graichinarim. Ni farfor[uj] nas va
versoikung. Erl[ö]z[uj] nas vit tige cheudag. Hamen.

3. Náš fatr, který ty jsi ve tvém nebi! Svaté
má verdovati tvoje jméno. Tvoje rik kumma.
Tvá vůle má se činiti v nebesích jako výše toho
i na zemi. Náš teglichný chléb dej nám dnes.
Und odpusť nám naše hříchy, jak my odpouští-
me našim hříšníkům. Ne farfír[uj] nás ve fersu-
chung. Erl[é]z[uj] nás od toho zlého. Amen.

*

*

*

Obraťme se teď k samotnému kronikáři,
jemuž děkujeme za nejdůležitější zprávy o ději-
nách baltického Slovanstva, k bošovskému knězi
Helmoldovi.

Kdy a kde se Helmold narodil, s určitostí
nelze pověděti. Ježto však v listině r. 1150 vy-
dané v Novém Klášteře (Neumünster, dříve zva-
ném Faldera) podepsán jako jáhen (diaconus),
bylo mu tehdy jistě již nejméně 24 roků, neboť
hodnosti jáhna před 24. rokem nelze dosáhnouti.

Ovšem mohl býti také daleko starší, ježto ne-
víme, kdy se rozhodl věnovati stavu duchovní-
mu. Nenarodil se však tedy po roce 1125. Jsa
výrostkem (adolescentulus) viděl dle vlastních

slov v Nezenně (Nezenna ad Travenam — dnešní Gnissau v kníž. lubeckém v okrese utínském. Původně snad Hnězdno, Gněševo nebo p.) základy modlitebny (oratorium) a zděné topné komnaty (caminata opere murato facta) biskupa Vagona. Jak se v tomto kraji octl, nám nepověděl. Že navštěvoval školu v Brunšvíku, víme rovněž z jeho kroniky; učitelem byl mu tam potomní biskup stargradský a lubecký Gerold. Po studiích vstoupil Helmold do kláštera ve Faldeře (Novém Klášteře) a to asi po roce 1147. Roku 1156 provázela biskupa Gerolda na jeho cestě po diecési. Někdy mezi rokem 1156—1157 stal se knězem v Bošově (Bosou, Bozoe a p.; dnes Bosau u jezera Bloňského v bývalém oldenburském knížec. lubeckém). Tu u něho skončil i biskup Gerold 1163. Roku 1174 podepsal Helmold jako svědek listinu biskupa lubeckého Jindřicha a snad jest naším Helmoldem i onen Helmoldus prepositus (probošt), svědek z listiny biskupa Konráda vydané r. 1170, třebaže titul prepositus (probošt) není u něho odtud znám. Jmenuje se Helmold vždy jen presbyter (kněz). Kdy zemřel, není také známo, ale jistě možno souditi, že před pádem Jindřicha Lva (1180), neboť kronika končí dobou, kdy jmenovaný vévoda stál na vrcholu slávy.

Za rodiště Helmoldovo považováno bylo Holštýnsko. Soudilo se z výše uvedené zprávy o Nezenně, že tam, kde byl jako výrostek, stála i jeho kolébka. Byl by tedy býval Holštýňan. Ale tomu odporuje jakási jeho nechuť k Holštýňanům, z

díla jeho patrná. Kdyby byl rodič z krajin tehdy ještě úplně slovanských, sotva také by byl psal, že teprve r. 1156 ze zkušenosti poznal, co věděl dříve jen z pověsti, že totiž není lidu, jenž by Slovanů v pohostinství předčil. A tak se zdá spíše, že se narodil tam, kde chodil do školy, t. j. v Brunšvíku aneb v jeho blízkosti.

Proč se chopil péra, sám vypravuje v předmluvě k I. knize své kroniky. Chce psát na čest těm, kdož zemi slovanskou v různých dobách zbrání, slovem a přemnoží též prolitím vlastní krve osvítili. A k tomuto cíli směřuje též celá jeho práce, kterou věnoval pánům a otcům kanovníkům svatého kostela lubeckého v počtu za to, že jako farář bošovský byl členem diecése lubecké. Při blízkých stycích Helmoldových s biskupem Geroldem lze se domnívati, že není pouhou frází, praví-li na konci předmluvy, že podjal se práce na domluvu učitele svého, biskupa Gerolda, jenž sám prvý lubecký kostel věhlasným učinil stolicí biskupskou a pak i duchovenstvem.

Líčení své počíná Helmold přehledným obzorem Slovanstva, ale další vypravování netýče se již, jak by se z názvu díla jeho mohlo souditi, všeho Slovanstva, nýbrž jen dvou větví Slovanů severozápadních, t. j. Obodriců a Liticů čili Věletů, a i tu zase největší pozornost věnována nejzápadnější krajině obodrické, malému poměrně Vagersku, které zaujímalo východní část dnešního Holštýnska, sahajíc na západě k vrchoviskům řek Ejdory a Šleje, kdež sousedili s

Vagry kmenové Holštýňanů (Holsatů) a Sturmarů; na jihu tvořila hranici asi řeka Travná, na východě moře Baltické, na severu totéž moře a řeka Šleja. Ostrov Vimbra, později sídlo smě-
lých mořských loupežníků, náležel k Vagrii. Hlavním městem byl Stargrad (Starigard, Aldenburg), dnes Oldenburg; vedle něho jmenují se Bukovec (potomní Lubek), Bloň (nebo Pluň, dnešní Plön) u jezera Bloňského, Lutilinburg (dnešní Lütjenburg), Utín (dnešní Eutin) a j.

Z pramenů Helmoldových jest jmenovati zejména spis Adama Bremského: »Dějiny velekněží (arcibiskupů) církve hamburské« (Gesta Hamaburgensis ecclesiae pontificum), z kteréhož díla Helmold hojně čerpal do 24. kapitoly své knihy. Znal též Rimbertův »Život Anscariův« (Vita Anscarii), ale použil ho velmi nepatrně, jakož také jistě četl »Kroniku mistra Eggeharda« (Cronica magistri Eggehardi) a některé annály. Srovnáním kroniky Helmoldovy s prameny jeho uvidíme, že nebyl napořád prostým opisovačem, nýbrž, kde se mu zdálo třeba, měnil i opravoval. Konečně lze na několika místech zjistiti, že využítkoval také listin, ke kterým měl přístup.

Ale význam kroniky Helmoldovy nespočívá ovšem v tom, co její pisatel vzal od jiných. Pro dějiny nejdůležitější je, co líčí jako vrstevník, nebo očitý svědek, a pak to, co slyšel od hodnověrných svých zpravodajů — očitců, nebo co poznamenal z vypravování lidových. Mnoho zajímavých zpráv v Kronice jeho zapsáno z úst Viceli-

nových a Geroldových a snad i hraběte holštýnského Adolfa.

Latina Helmoldova jest poměrně správná, ač obsahuje dosti osobních zvláštnůstek a méně obvyklých způsobů rčení. Nejednoho slova užívá se v nezvyklém významu. Někteří kritikové Helmoldovi míní, že cestoval se svým biskupem Geroldem po Itálii a tam že v latině se zdokonalil. Ale zdá se přece jen podivné, že by se touto společnou cestou s biskupem byl v díle svém nepochlubil. Sloh jest velmi živý, někde rázu až dramatického. Reminiscencí z klasiků jest nemnoho, zato velmi hodně z bible, jejíž mluva měla také značný vliv na jazyk díla Helmoldova.

Jako stopy mateřského jazyka Helmoldova, němčiny, spatřují někteří badatelé v jeho latině (v počtu ovšem zcela nepatrném) některé germanismy. O tom, znal-li Helmold slovanský jazyk, nelze se určitě vysloviti. Narodil se snad v kraji, kde Slované tehdy ještě žili, působil jako kněz dlouhá léta mezi nimi, uvádí slovanská slova ve své Kronice, překládá slovanská jména místní, poměrně správně přepisuje slovanská jména osobní. Toť vše, co by nasvědčovalo, že uměl slovanský jazyk. Snad právě jako znalec slovanštiny, tedy jako tlumočník, doprovázel biskupa Gerolda na cestě jeho po diecési. V kapitole 84. knihy I. vypravuje, že kněz Bruno hlásal lidu slovo boží, maje řeči napsané jazykem slovanským. Nemá to snad býti jakási výtká znalce slovanštiny, tomu, kdo takto si musil pomáhati?

Ale proč by tuto výtku byl určitě nepronesl, jako pronesl jiné?

V líčení příběhů dějepisných vede sobě Hel- mold, jak dlužno uznati, celkem dosti nestranně a spravedlivě. Ačkoliv všude vidíme, že dílo psal německý kněz, s výše svého duchovního posta- vení jen s pohrdáním pohlížeje na nevědomé slovanské pohany, přece současně obdivujeme se tomu, co bezděčně dovedl pověděti takořka na jejich obranu. Pravdomluvnost jest význač- nou vlastností Helmoldovou, což potvrzuje srovnání jeho zpráv se zprávami jiných pramenů o týchž věcech. Nepsal, aby si získal přízeň moc- ných; co dobrého o nich pověděl, dle pravdy a z přesvědčení pověděl. Chyby neostýchal se vy- čísti. Že na př. zlou překážkou šíření křesťanství byla lakota knížat a duchovenstva, nejednou při- pomíná. I jakýsi svobodomyšlný duch vane jeho knihou. Zbožnost nečiní jej pobožnůstkářem. Věří-li v ďábly, vidění a zázraky, věří jako syn své doby a bez přetvářky. Ovšem, že sem tam Helmold se nevaroval toho, aby rodákům svým Sasům a zejména vévodovi Jindřichu Lvovi, svému hrdinovi, nenadržel vůči jiným. Také bi- skupská stolice lubecká, její sláva, její předsta- vitélé byli srdci jeho nejbližší.

Nelze také nepozorovati jakousi zaujatost Hel- moldovu proti těm, kdož nestáli při Jindřichu Lvovi, tak proti bremskému arcibiskupovi Hart- vikovi a kapitule tamní. Zaujat jest Helmold patrně i proti nástupci Geroldovu, biskupu lubeč- kému Konrádovi.

Také mu lze vyčísti, že mnohou událost důležitou příliš krátce odbývá aneb zamlčuje skutečné zásluhy i v tom, co se týká předmětu, který vyličití vzal si za úkol, to jest dějin pokřestění Slovanů. Za příklad uvedu jen, jak krátce se zmiňuje o činnosti biskupa ratibořského a meklenburského. I tak významnému šířiteli křesťanství mezi Slovany, jako byl Otta Bamberký, věnuje poměrně málo pozornosti.

Věcných chyb v knize jeho není mnoho a týkají se hlavně událostí vzdálených dobou nebo místem. V překladu upozornil jsem jen na nejdůležitější.

Přihlédněme teď jaksí ke vnější stránce díla Helmoldova.

Slovanská Kronika Helmoldova (latinsky: *Helmoldi presbyteri bozoviensis cronica Slavorum*) skládá se ze dvou knih. První skončil asi r. 1167, druhou koncem 1172. Ona jest mnohem rozsáhlejší, čítajíc kromě předmluvy 105 hlav, kdežto tato, rovněž bez předmluvy, pouze 14. Ale přes takový nepoměr nezdá se, že by dílo Helmoldovo bylo nedokončeno, jak se domnívali někteří, zejména i pokračovatel jeho v dějinách slovanských Arnold, opat lubecký.⁴⁾ Stačí totiž přečísti poslední hlavu II. knihy, abychom poznali, že jsme na konci díla provedeného dle programu: Slované jsou zkroceni, křesťanství všude vítězem, Jindřich Lev na vrcholu moci i slávy.

Rukopisy Kroniky Helmoldovy objevují se

⁴⁾ Viz, co pověděno na str. 9.

obyčejně ve spojení s Kronikou Arnoldovou.⁵⁾ Jsou to vesměs opisy. Do naší doby zachovaly se vlastně jen tři. Nejstarší z konce XIII. století uložený teď v knihovně university kodaňské podle dřívějšího majitele nazývá se Boeckelův; v téže knihovně jest ještě druhý rukopis z r. 1472. Třetí exemplář (z XV. stol.) zachoval se ve veřejné knihovně lubecké. Četné výpisky z Helmolda obsahují životopisy Vicelinův a Thitmarův, zachované v kodeksu klášterní knihovny svatotrojické ve Vídeň. Novém Městě. Kromě toho máme zprávy ještě o třech jiných rukopisech teď nezvěstných, jichž použili první vydavatelé Helmolda tiskem. Všechny dochované rukopisy, zejména první a druhý, se namnoze shodují. Odchylných čtení jest málo, a to se ještě objevují různosti jen u věcech méně důležitých.

První vydání tištěné pořídil r. 1556 Siegmund Schorkel, doktor lékařství v Naumburku; ozdobeno jest listem Melanchtonovým k Janu Bedřichovi, vévodovi štětínskému, vévodovi Pomoranů, Kašubů a starožitého národa Henetů atd. Již r. 1573 vyšlo II. vydání.

Znovu vydal Helmoldovu Kroniku ve Frankfurtě n. M. r. 1581 Reiner (Reineccius), profesor historie (zajímavý pro nás tím, že působil po některou dobu v Čechách).

Jakési nároky vědecké publikace činí však te-

⁵⁾ I tato kronika nazývá se *Cronica Slavorum*, ale pro dějiny Slovanů obsahuje pramálo dat, obírajíc se více dějinami saského vévodství a německé říše vůbec.

prve vydání ředitele lubecké školy Jindřicha Bangerta z r. 1659. Bangert použil obou hlavních rukopisů i obou vydání tištěných a dílo jeho do dnes nepozbylo ceny.

Následující potom vydání Leibnitzovo (1707) jest jen přetiskem Bangerta.

Uplynulo pak více než půldruhého století, nežli se (r. 1869) objevil Helmold v novém vydání v Pertzově sbírce Monumenta Germaniae Historica (Scriptores XXI) jako posmrtná práce znamenitého Jana M. Lappenberga, jenž po leta se zabýval studiem Kroniky Helmoldovy. S datem 1868 otištěn Helmold J. M. Lappenbergem i ve školní sbírce pramenů dějin germánských (Scriptores rerum germanicarum in usum scholarum editi). V téže sbírce vydal Helmolda r. 1909 Bernard Schmeidler. Za základ užil vydání Lappenbergova, ale využítkoval ve své práci plně znamenitého počtu studií o Helmoldovi po smrti Lappenbergově vyšlých.⁶⁾ Napsal též rozsáhlou předmluvu, doplnil tekst různočteními a přidal restřík a glosář.

Na toto vydání odkázati jest každého, kdo chtěl by dílo Helmoldovo poznati v původním jazyku a zároveň seznámiti se s literaturou jeho se týkající, o níž tu ovšem nemožno šře promlouvati.

⁶⁾ Rozsáhlá ruská studie Lebedevova o Helmoldovi »Обзор истоѣников исторіи бальтійскихъ Славянъ с 1131 по 1170 годъ« (Přehled pramenů historie Slovanů baltických od r. 1131 do 1170.) zůstala ovšem nepovšimnuta, ač nebyla Schmeidlerovi neznáma.

Z rukopisu prvního kritického vydání Lappenbergova pořídil Dr. Laurent r. 1852 první úplný překlad německý (s předmlouvou vydavatele originálu Lappenberga) jako VII. svazek sbírky *Geschichtschreiber der deutschen Vorzeit*. Překlad nebyl právě dokonalý. Druhé vydání jeho vyšlo v téže sbírce r. 1888 zpracoval W. Wattenbach a to zas, jako vydání III., B. Schmeidlerem přepracované, vyšlo r. 1910. (G. d. d. V.; II. Gesamtausgabe, B 56.) R. 1880 a 1881 vydány překlady dánské. Polský překlad vydal r. 1862 ve Varšavě Papłoński (Helmolda Kronika Sławiańska z XII. wieku) s úvodem, mapou a třemi dodatky (I. Jumneta czyli Wineta, II. O imionach Swantewita i Arkony, III. O pomieszaniu imion ś. Wita i Swantewita). Předmluva a několik málo kapitol Kroniky Helmoldovy přeloženo i do ruštiny v M. Stasjulevičově spise *Istorija srednich věkov* (Historie středověká) II. díl. Překladů do jiných jazyků tuším není.

Zbývá pověděti několik slov o překladu, jež přináší tato knížka.

Pořízen jest z latinského originálu vydaného Bern. Schmeidlerem v r. 1909. Vše, co týká se dějin slovanských, přeloženo úplně. Z kapitol nejednajících o Slovanech podán jen obsah.¹⁾ Pouze tam, kde tekst zvlášt charakterisuje tehdejší poměry a nazírání Helmoldovo, přeloženo i to, co netýče se přímo věci slovanských. Překladatel snažil se podati překlad věrný a nestírající ráz originálu, ale při tom každému čtenáři

¹⁾ Jest tištěn menším písmem.

přístupný a srozumitelný bez zvláštních textu se týkajících poznámek. Překlad biblických frází vzat jednak z bible Kralické, jednak Svatojánské. Z příčin typografických neoznačuje překladatel ani jich ani těch částí textu, jež Helmold vzal z Adama Bremského. Vědecký pracovník stejně vždy sáhne po lat. originálu.

K poznámkám vyňatým z latinského vydání a z překladu Schmeidlerova připojeno písmě S c h.

Do hranatých závorek položeny překladatelem letopočty. Helmold sám datuje určitě jen několik málo událostí.

Píše se Brunšvík, Zvěřín a p., poněvadž tato jména náležejí jaksi již k našemu pokladu jazykovému. Při obnově zpotvořených původně slovanských jmen místních i osobních přihlíženo k výkladům Šafaříkovým, Gilferdingovým, Wil. Boguslawského a j. Původní jména rukopisná uvádíme však v závorce, a to obyčejně jen jednou, t. j. když se objeví po prvé.

SLOVANSKÁ KRONIKA.

Ctihodným pánům a otcům kanovníkům svatého kostela lubeckého povinné poslušnosti dobrovolný projev skládá Helmold, nehodný sluha kostela v Bošově.

Dlouho uvažoval jsem v myslí, jaké práce měl bych se podjati, abych mateři své, svatému kostelu lubeckému, vzdal jakousi čest a dík za úřad svůj,¹⁾ ale nic vhodnějšího mne nenapadlo, než abych na chválu její popsal obrácení slovanského národa, jmenovitě píli kterých králů a kazatelů křesťanství v těchto krajinách nejprve bylo vštípeno a později zase obnoveno. Vybízí mne k této práci následování hodná horlivost spisovatelů, kteří byli před námi, z nichž přemnozí pro velikou touhu po spisování odřekli se vši vřavy světského zaměstnání, aby v rozjímání o samotě konaném našli cestu moudro-

¹⁾ Bošov, působiště Helmoldovo, náležel k diecési lubecké.

sti, považující ji za přednější než ryzí zlato a všechny drahé poklady; kteří dokonce i nad své síly pracovali se snažili, obracejíce bystrého ducha svého i k neviditelným věcem božským a chtějíce se přiblížiti k samotným tajemstvím. Jiní však, kteří si nevytkli tak velikého cíle, nýbrž zůstávali v mezích svých schopností, i ti rozmnožili skryté poklady písem a počavše od samého stvoření světa zaznamenali mnohé zprávy o králích a prorocích, též o proměnlivých bězích válečných, vzdávající v dílech svých veřejně chválu ctnostem, proklínající však neřesti. Jestliže by zajisté v hustých temnotách tohoto světa nebylo světla písemnictví, vše by zahalila noc. Proto právem zasluhují pokárání domýšliví současníci, kteří sice vidí, že z propastí soudů božích mnoho věcí už vyplynulo a stejně i nyní vyplývá, ale přece uzavřeli cevy své výmluvnosti, obrátivše se ke kluzkým marnostem tohoto světa.

Já však se domnívám, že jest nutno stránky tohoto díla připsati cti a slávě těch, kdož zemi slovanskou v různých dobách zbraní, slovem a přemnozí též prolitím vlastní krve osvětili a jichž sláva nesmí se přejíti mlčením proto, že po vyvrácení kostela stargradského proslulé město Lubek přivedli boží milostí na takový stupeň lesku a slávy, že již povzneslo hlavu nad nejznamenitější města slovanská, a to jak svým bohatstvím, tak úctou boží. Pominuv tedy jiné z toho, co za našich časů se sběhlo, ustanovil jsem se na tom, že s pomocí božskou pravdivě vypíši příběhy,

o kterýchž dověděl jsem se z vypravování mužů letitých aneb jichž sám jsem byl očitým svědkem, a že vypíši je ovšem tím obšírněji, čím hojnější látku k vyličení skytá velikost událostí doby naší. A nepohání mne k práci této smělost, nýbrž chopil jsem se jí na domluvy učitele svého, cti-hodného biskupa Gerolda, jenž sám prvý učinil lubecký kostel věhlasným stolicí biskupskou a pak i duchovenstvem.

Kniha první.

Hlava I.

O rozdělení Slovanů.

Myslím, že stojí za práci, když na počátku tohoto díla v historickém přehledu povím něco o zemích, povaze i obyčejích Slovanů (Slavorum populi) a zvláště také o tom, v jak těžkých poutech bludů vězeli, než se jim dostalo milosti obrácení, aby podle těžkosti choroby snáze bylo lze poznati působnost božského léku. Slovanští národové tedy obývající na březích moře Baltického (mare Balthicum) jsou četní. Pobřeží tohoto moře rozprostírá se od západního oceánu směrem k východu. Nazývá pak se moře to Baltickým, poněvadž na způsob baltea²⁾ táhne se dlouhým pruhem krajinami skytskými až do Řecka a totéž moře dle barbarských národů, jichž krajiny ovlažuje, nazývá se také Barbarské nebo Skytské. U tohoto moře sídlí mnozí národové.

²⁾ Balteus jest pás. Etymologie ovšem chybná.

Z těch Dánové a Švédové, jež my Normany (Northmanni) nazýváme, zaujímají severní břeh a všechny v tom moři se rozkládající ostrovy. Jižní však pobřeží obývají národové slovanští, z nichž počnouc od východu první jsou Rusové (Ruci), potom Poláci (Polani), sousedící na severu s Prusy (Pruzi), na jihu s Čechy (Boemi) a těmi, kteří slují Moravané (Marahi) a Korutanci (Karinthi), jakož i Srbové³⁾ (Sorabi). Připočteme-li — jak někteří chtějí — Uhry (Ungaria) k slovanskému území, ježto ani mravy, ani jazykem se neliší, tu oblast jazyka slovanského tak se rozšíří, že není téměř lze si ji představit.

Všickni tito národové, vyjmouc Prusy, ozdobeni jsou názvem křesťanů. Dávno věru již tomu, co Rus (Rucia) uvěřila. Dánům však Rus sluje Ostrogard, ježto ležíc na východě, oplývá všemi statky. Bývá ovšem nazývána též Chuni-gard, poněvadž prý tam nejprve obývali Hunové. Hlavní město ruské jest Kijev (Chue). Kteří učitelé však Rusy ke křesťanství obrátili, nikterak nemohu zjistiti; tolik však víme, že v obřadech svých zdají se následovati více Řeky než latiníky. Ruským mořem (Rucenum mare)⁴⁾ zajisté zakrátko lze se dostat do Řecka.

Prusové dosud sice nepoznali světla víry, jsou však lidé mnohými dobrými vlastnostmi od přírody obdařeni, jsouť velmi milosrdní k strádajícím; spěchají též na pomoc těm, jimž na moři

³⁾ t. j. Srbové lužičtí.

⁴⁾ t. j. černým mořem.

hrozí záhuba anebo kdož pronásledováni jsou loupežníky mořskými, a pomáhají jim. Zlata a stříbra pramálo si váží; zato mají hojnost u nás se nevyskytujících kožišin, jichž vůně rozlila smrtelný jed pýchy po okrsku země naší; oni však neváží si jich o nic více než smetí, k naší, soudím, potupě, kteříž po šatu z kuní kožišiny dychtíme jako po vrcholu štěstí. Proto nabízejí za vlněná roucha, která my nazýváme faldony^{b)} (faldones), tak vzácné kuniny. Bylo by lze pověděti mnoho chvalitebného o mravech tohoto národa, kdyby jen vyznávali víru křesťanskou, jejíž kazatele ukrutně pronásledují. U nich koruny mučednické dosáhl slovutný biskup český Vojtěch (Boemiae episcopus Adalbertus). Až podnes tomu, kdo přijde mezi ně, ač vše ostatní mají s námi společné, zapovězeno jest vstoupiti do hájů a k pramenům, ježto věří, že by se poskvřnily, jestli by se jich dotekla noha křesťanská. Maso koňské jest jim potravou, mléko a krev nápojem, jímž prý se až opíjejí. Lidé oni mají modré oči; tváří jsou červených, vlasy nosí dlouhé. Kromě toho, ježto pro bažiny je k nim těžký přístup, žádného pána mezi sebou trpěti nechtějí.

Národ uherský (Ungarica gens) byl kdysi velmi mocný a v bojovnosti vynikající, takže i římská říše (Romanum imperium) se ho obávala. Neboť po porážce Hunů a Dánů třetí hrozný vpád učinili Uhři, pleníce a hubíce všeckny pohraničné říše. Shromáždivše totiž ohromné voj-

^{b)} pláště.

sko, ozbrojenou rukou zmocnili se celého Bavorska (Bavaria) a Švábska (Suevia). Kromě toho zpusťosili krajiny ležící na Rýnu; Sasko (Saxonia) pak ohněm a krví zaplavili až k moři Britanskému. Jaké námahy bylo vynaložiti císařům, co vojsk křesťanských pohynulo, aby byli zkroceni a zákonům božím se podrobili, mnohým jest známo a dějiny obecné vypravují.

Korutanci (Charinthe) sousedí s Bavory; jsou službě boží oddáni a není národa nad ně čestnějšího, bohabojnějšího a uctivějšího ke kněžím.

V Čechách (Boemia) vládne král; Češi jsou lidé bojovní; země jejich plna jest kostelů a všude vyznává se víra boží. Čechy rozděleny jsou na dvě biskupství, pražské a olomúcké.

Polsko jest veliký kraj slovanský. jehož hranice prý se dotýkají říše ruské; dělí se na osm biskupství; kdysi mělo krále, teď vladaři mu vévodové; podobně jako Čechy i Polsko jest poddáno a poplatno majestátu císařskému. Užívají pak Poláci i Čechové stejných zbraní a mají tytéž způsoby válčení. Kdykolivěk totiž jsou povoláni na zahraničnou výpravu válečnou, projevují sice v boji statečnost, ale jsou velmi ukrutní, louníce a vraždíce; neušetříť ani klášterů ani chrámů ani hřbitovů. Však také nezúčastní se zahraničních válek jinak, než když vvhoví se podmínce, že bude jim dovoleno vyplniti poklady, kterých by měla chrániti posvátnost místa, na kterém jsou uloženy. Proto také se stává, že z lačnosti po kořisti jednají často s nejlepšími přáteli jako s nepřáteli, z kterážto příčiny velmi

zřídka bývají voláni na pomoc v jakýchkoli potřebách válečných. Tím dosti bylo pověděno o Češích a Polácích i ostatních východních Slovanech.

Hlava II.

O městě Vinetě (Vinneta).

Tam tedy, kde se končí Polsko, přijde se do velmi rozsáhlé krajiny slovanské, jejíž obyvatelé za starodávna Vandalové, dnes však Vinitové (Winithi) aneb Vinulové (Winuli)⁶⁾ se nazývají. Z nich první jsou Pomořané⁷⁾ (Pomerani), jichž sídla sahají až k Odře (Odora). Jest pak Odra nejbohatší řeka v krajině slovanské a pramení se v přehlubokém hvozdu národa Moravanů (Marahi), kteří sídlí na východ od Čech, kde i Labe (Albia) má počátek. Také nejsou vzájemně od sebe odděleny velkým prostranstvím, ale tekou různým směrem. Labe totiž valíc se k západu v prvním svém rozběhu zavlažuje zemi Čechů a Srbů, středním tokem odděluje Slované od Sasů, nejdolejším dělicí diecési hamburskou od brémské, vítězně se vlévá do oceánu Britského.

⁶⁾ Těchto jmen užívá Helmold o Slovanech i dále.

⁷⁾ Sídla jednotlivých kmenů slovanských v této hlavě i dále uvedených najde čtenář na přiložené mapce.

Druhá řeka, t. j. Odra, obracejíc se k severu teče středními národy vinulskými a rozděluje Pomorany od Veletů (Wilzi). V jejím ústí, kde napájí moře Baltské, bývalo kdysi velmi znamenité město Jumneta,⁸⁾ slavná obchodní stanice v okolí obývajících barbarů a Řeků.⁹⁾ Poněvadž o slávě města tohoto hlásají se mnohé a téměř víře nepodobné věci, budiž mně dovoleno něco paměti-hodného zde připomenouti. Byloť to ovšem město mezi všemi, co se jich v Evropě nachází, největší, v němž obývali Slované s jinými přimíšenými národy, jak Řeky, tak barbary. Neboť i přichozí Sasové obdrželi právo tam bydleti, s tou však výminkou, aby tam meškajíce veřejně za křesťany se neprohlašovali. Všickni zajisté obyvatelé tohoto města až do zkázy jeho v pohanských bludech vězeli; ostatně pokud o mravy a pohostinství běží, nenašel by se žádný národ nad tento počestnější a dobrotivější. Město ono oplývalo zbožím všech národů a bylo lze v něm najíti vše, což jest příjemného a vzácného. Vypravuje se, že toto přebohaté město z kořene vyvrátil jakýsi dánský král, jenž připlul sem s velikým loďstvem. Ještě dodnes zachovaly se pa-

⁸⁾ Jumneta, jinak také Vineta, Julín jsou pouze různé názvy města Volína (na stejnojmenném ostrově), jež vyvráceno bylo Dány. Pověst vypráví, že Vineta propadla se do moře, a dokonce ukazuje se i místo, kde se tak stalo. Podrobnosti o Vinetě viz v Šafaříkových Spisech III. díl sr. 45. U Niederla: Sl. Star. III. str. 150.

⁹⁾ Řeky míněni jsou tu Rusové jako vyznavači řecké víry.

mátky po onom starodávném městě. Tam spatřuje se Neptun ¹⁰⁾ v trojí podobě: ostrov onen totiž omýván jest třemi průlivy, z nichž jeden, prý, jest barvy velmi zelené, druhý bělavé, třetím pak ustavičně zmítají zuřivé bouře.

Jsou ještě jiní národové slovanští, kteří bvdlí mezi Odrou a Labem svými sídly zasahající hluboko na jih, jako Herulové neboli Havolané (Herveldi) na řece Havole (Habola) a Doše (Doxa),¹⁾ Ljubušané (Leubuzi) a Volyňané (Wilini), Stoderané (Stoderani) s mnoha jinými.²⁾ Za klidně tekoucí Odrou a různými kmeny Pomořanů směrem k západu nacházíme kraj Vinulů (Winuli), a to těch, kteří slovou Dolenčané (Tholenzi) a Rataři (Redarii); město těchto jest pověstná Ratarata³⁾ (Rethre), sídlo modloslužebnictví. Je tam veliký chrám postavený modlám, z nichž nejvýše jest Radogost (Redegast). Socha jeho jest zhotovena ze zlata, lehátko z látky nachové. Místo samo má devět bran, jež jsou se všech stran uzavřeny hlubokým jezerem;⁴⁾ k přechodu slouží dřevěný most, avšak jíti po něm jest do-

¹⁰⁾ t. j. moře.

¹⁾ Dnešní D o s s e v Braniborsku. Ale zdá se, že má se tu spíše čísti »et Doxani«, t. j. »a Došané«.

²⁾ Jména jsou upravena hlavně dle Šafaříka.

³⁾ Užito tvaru Šafaříkem zavedeného. Dlouhé spory o poloze Rataraty zdají se rozřešeny nedávnými vykopávkami Schuchhardtovými. Dle nich stávala Ratarata v jezernaté krajině u Feldbergu v Meklenbursku střelickém.

⁴⁾ Dle Adama Bremského, z něhož Helmold čerpal, měla by věta zníti: »Město samo má devět bran, jsouc se všech stran obklíčeno hlubokým jezerem.«

voleno pouze cestujícím aneb věštby žádajícím. Potom přijde se k Čezpěňanům (Cyrripiani) a Chyžanům ⁵⁾ (Kycini), jež dělí od Dolenčanů a Ratarů řeka Pěna ⁶⁾ (Panis) a město Dymin ⁷⁾ (Dimine). Chyžané a Čezpěňané obývají před Pěnou (Panis), Dolenčané a Rataři za Pěnou. Tito čtyři národové pro statečnost slují Vlci ⁸⁾ (Wilzi) aneb Lutici. Za nimi jsou Gliňané (Linguones) a Vranové (Warnawi). Za těmi následují Obodrici ⁹⁾ (Obotriti), kteřížto mají město Meklenburk ¹⁰⁾ (Mikilinburg). Potom, blíže k nám, jsou Polabané (Polabi), jichž město sluje Ratibor ¹⁾ (Racisburg). Pak přešedše řeku Travnu ²⁾ (Travena) ocitneme se u nás ve Vagersku (Wagirensis provincia). V tomto kraji byl kdysi hlavním městem při moři ležící Stargrad ³⁾ (Aldenburg). Jsouť pak v moři Baltickém i ostrovy Slovany obydlené, z nich jeden sluje Fembra ⁴⁾ (Ve-

⁵⁾ Místo Chyžané užívá se též tvaru Kyšané. Jméno žije v dnešním názvu města Kessina (nedaleko Rostoku [Rostock] v Meklenbursku zvěřinském).

⁶⁾ Dnešní Peene.

⁷⁾ Dnešní Demmin v pruské provincii pomořanské.

⁸⁾ = Veleti.

⁹⁾ Užívá se též tvaru Bodrci. Zde i dále častěji slovem tím míněni Obodrici v užším smyslu slova zvaní jinak Rarožané.

¹⁰⁾ Původně snad Velehrad (Magnopolis) v Meklenbursku zvěřinském. Dnes malá osada jižně od Vismaru. Dle ní sluje celá země.

¹⁾ Dnešní Ratzeburg v Holštýnsku.

²⁾ Dnes Trave.

³⁾ Dnes Oldenburg v Holštýnsku.

⁴⁾ Snad Vimbra; dnešní Fehmar.

mera). Ten leží naproti zemi Vagrů (Vairi), takže ze Stargradu jest jej viděti. Na jiném ostrově, daleko větším, rozkládajícím se proti území Vlků, obývají Ranové (Rani), též Rujanci (Rugiani), kteříž jsou nejstatečnější kmen mezi Slovany a jediní mají krále; bez vyslechnutí jejich mínění nic se nesmí podniknouti u věcech veřejných, takový jest před nimi strach pro blízké jejich styky s bohy, či lépe řečeno démony, jimž vzdávají daleko větší úctu než ostatní národové. To tedy jsou kmeny Vinulů, rozsedlých po krajinách, územích a mořských ostrovech. Celé toto modloslužebnictví oddané, vždy těkavé a pohyblivé pokolení lidské zabývá se námořním loupežnictvím, ohrožujíc se strany jedné Dány, se strany druhé Sasy. Proto tedy se snažili velicí císařové a kněží častěji a velmi různým způsobem, aby tyto odbojné a nevěřící národy přivedli nějak k poznání jména božího a k milosti víry.

Hlava III.

Jak Karel obrátil Sasy na křesťanskou víru.

Nejhorlivějším šířitelem křesťanství v pohanských krajinách byl Karel.⁵⁾ [771—814]. Onť zajisté podmanil

⁵⁾ t. j. Karel Veliký.

Sasy a Durinky (Thuringi), s kterými již otec jeho Pipin začal válku; se Sasy trvala celkem 33 let. Skončila jejich přemožením a vyvezením deseti tisíc mužů se ženami a dětmi do Francie. Náčelník Sasů Videkind se podrobil a přijal s ostatním lidem svým víru křesťanskou. Karel počínal si k poraženým velmi smířlivě, aby se opětne nevzbouřili a nevrátili se k pohanství. Teprve když se poměry ustálily, zřídil v zemi osmero biskupství, čímž dokonáno podmanění. Tou dobou i Frisové přijali křest. Tak připravena byla věrozvěstům cesta i za Labe.

Toho času, když také slovanští kmenové panství franckému podlehli, vystavěl, prý, Karel v Hamburku (Hammemburg), městě nordalbing-ském, kostel a svěřil správu města jistému Heridagovi, muži svatému, ježž tam ustanovil za biskupa, hodlaje kostel hamburský učiniti metropolí pro všecky národy slovanské a dánské.

Ale smrt Heridagova a války zabránily Karlovi provésti tento úmysl. Byly to zejména vojny s Dány či Normány.

Jejich král Godefrid učiniv dříve již poplatnými Frisy, pak Nordalbingy, Obodrice a jiné slovanské kmeny, pohrozil válkou samému Karlovi. Tato rozmíška hlavně zdržela císařovo rozhodnutí Hamburku se týkající. Teprve Hemming, jenž nastoupil po zesnulém z vůle boží Godefridovi, bratranci svém, velmi brzy uzavřel s císařem mír, uznav řeku Ejdoru (Egdora) za hranici své říše. Nedlouho potom opustil Karel tento svět.

Kapitola se končí chválou Karla a krátkým líčením, proč a kterak papežem korunován byl na císaře římského, čímž prý hodnost císařská z Řecka přenesena do Francie.

⁶⁾ Dnešní Eider.

Hlava IV.

O rozdělení císařství.

Nástupcem Karlovým stal se Ludvík, který se řídil zásadami otcovými a velmi přál kněžstvu. Biskupy, kteří spravující duše jsou proto knížaty nebeskými, učinil také knížaty říšskými. Když se dověděl, jaké úmysly měl otec jeho s Hamburkem, ihned, poradiv se s moudrými muži, poručil vysvětití za arcibiskupa hamburské diecése svatého muže Ansgara (Anscarius), jež kdysi už byl poslal kázat slovo boží Dánům a Švédům, a město Hamburk ustanovil za metropoli všem národům severním, aby se odtamtud poselství slova božího hojněji šířilo mezi všechny barbarské národy. Což se také stalo. Neboť horlivostí arcibiskupů kostela hamburského vštípeno slovo boží všem národům Slovanů, Dánů čili Normanů (Northmanni), a teplem slova božího roztál ledový onen chlad půlnoční. A tak mnohé dny a mnohá léta v potu tváře pracovali nejznamenitější učitelé; taková zajisté byla temnota bludů a takové obtíže stávala v cestu rozbujněvší modloslužba, že nebylo lze najednou a snadno je přemoci.

Překážely také domácí vojny o dědictví po Ludvíkovi. Když konečně prostřednictvím papeže Sergia nesnáze utišeny, rozdělena byla říše mezi čtyři Ludvíkovy syny [843]. Řím a Itálii, Lothrinsko a Burgund obdržel nejstarší Lothar, Ludvík dostal Rýn a Germanii, Karel Gallii, Pipin Aquitanii.

Hlava V.

O cestě svatého Ansgara do Švédska.

Za těchto bouří a zeslabení říše povstali Dánové, kteří si podmanili a poplatnými učinili Slované a rovněž Frisy a potom, připlovše na loupežnických lodích po Rýně, oblehli Kolín, a po Labi zase Hamburk z kořene vyvrátili. Staroslavné město a nově zbudovaný kostel byly úplně zničeny plamenem, ale i kraj nordalbingský a vše, co se dotýká řeky Labe, bylo barbary popleněno. Sasko chvělo se strachem velikým. Svatý Ansgar, arcibiskup hamburský a ostatní věrozvěstové pro Slavii (Slavia) nebo Dánsko určení, byli zuřivě pronásledováni, ze svých sídel vypuzeni a po světě rozptýleni.

Král Ludvík potom spojil diecési hamburskou s neobsazeným tehdy biskupstvím brémským. Když se Dánové poněkud uklidnili, zdvíhalo se město Hamburk se zřícenin a Nordalbingové vraceli se do svých domovů. Ansgarovi, jemuž svěřena správa sjednocené diecése, podařilo se i toho docílit u krále dánského, že mu dovolil zakládati kostely i v městech Šlesviku (Sleswich) a Ribe⁷⁾ (Ripe). Později vypravil se Ansgar ještě několikrát do Dánska a Švédska a položil tak pevné základy křesťanství u obou národů, že u nich již nikdy víra křesťanská úplně nevyhasla.

— —

⁷⁾ Město v již. cípu Jutska (něm. Ripen).

Hlava VI.

O o b r á c e n R a n ů (Ruiani).

Mezi všemi národy severními tedy jedině národ slovanský zůstával nad ostatní zatvrzelejší a k víře méně nakloněný. Jest pak, jak výše bylo pověděno, mnoho národů slovanských, z nichž ti, kteří se nazývají Vinuli (Winuli) aneb Viniti (Winithi), z větší části náležejí k diecési hamburské.

Hambuský kostel zajisté kromě cti, že jest metropolitním sídlem pro všechny národy a panství severu, má aspoň přesně stanovené hranice své diecése; náleží k ní krajní část Saska, jež leží za Labem, sluje Nordalbingie a obsahuje tři národy, t. j. Ditmarsy (Thermarci), Holsaty, Sturmarty.⁸⁾ Odtud táhnou se meze k Vinitům, a to těm, kteří se nazývají Vagři, Obodrici, Chyžané, Čezpeňané a dále až k řece Pěně a městu Dyminu. Tam jsou meze diecése hamburské. Není tudíž lze nepodiviti se, že nejdůstojnější biskupové a kazatelé slova božího Ansgar, Raimbert a šestý v řadě Unni, kteří se vyznamenávali takovou horlivostí v obrácení národů, starali se o spásu Slovanů tak málo, že nelze se dočísti, že by sami nebo pomocí služebníků svých nějaké ovoce mezi nimi byli sklidili. Vinu toho nese, jak sou-

⁸⁾ Ditmarsové bydleli na západě, Sturmaři na jihu dnešního Holštýnska, kdež památku jejich hlásají dnešní názvy: Dithmarschen a Stormarn. Holsati obývali ve středu dnešního Holštýnska, které podle nich sluje.

dím, nepřemožitelná zatvrzelost toho národa, nikoliv snad nedbalost věrozvěstů, jichž myslí tak byly zaujaty obracením pohanů, že nešetřili ani statků ani života. Dovídáme se totiž ze starého podání, že za časů Ludvíka Druhého vyšli z Corveye⁹⁾ (Corbeia) svatostí vynikající mnichové, kteří, žízňíce po spasení Slovanů, odhodlali se, že půjdou jim kázat slovo boží, byť měli podstoupiti nebezpečí, ba i smrt. Prošedše pak mnohé kraje Slovanů, přišli k těm, kteří slují Ranové čili Rujanci a bydlí v středu moře. Tam jest ohnisko bludů a sídlo modloslužebnictví. Kázíce tedy s veškerou vírou slovo boží, získali celý onen ostrov a založili tam také modlitebnu ke cti Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista a na památku sv. Víta, jenž jest patronem Corveye. Ale potom, any poměry z dopuštění božihoho se změnily, Ranové od křesťanství odpadli a ihned, vyhnavše kněze a křesťany, vyměnili víru za pověru. Neboť svatého Víta, jehož my uznáváme za mučeníka a sluhu božihoho, oni ctí jako boha, stvořemí přednost dávajíce před stvořitelem. A jistě není na světě druhého barbarství, které by vzbuzovalo větší odpor u křesťanů a kněží; chlubí se pouhým jménem sv. Víta, kterémuž postavili s převelikou nádherou také chrám a modlu a jemu též přiřkládají nejvyšší hodnost mezi bohy. Tam se také vyprošují ze všech slovanských krajin věštby a přinášejí kaž-

⁹⁾ Dnes zrušený benediktinský klášter na řece Veseře ve Vestfalsku u města Höxteru.

doročně oběti. Ani kupci, kteří náhodou v oněch krajích přistanou, nesmějí nic prodávati ani kupovati, dokud neobětují jejich bohu ze zboží svého nějaké vzácnosti; teprve potom mohou zboží své veřejně na trhu vystaviti. Žrece svého ctí neméně než krále. Od onoho času tedy, kdy po prvé odpadli od víry, trvá u Ranů tato pověra až po dnešní den.¹⁰⁾

Hlava VII.

O normanském pronásledování.

Není pochyby, že přijetí víry křesťanské Slovany a ostatními národy od začátku byla na velikou překážku ona válečná vichřice, již rozpoutaly po celém téměř okrsku zemském nájezdy Normanů. Vojsko pak normanské skládalo se z nejstatečnějších mužů dánských, švédských i norských, kteříž jsouce tehdy spojeni náhodou pod jednou vládou nejprve uložili daň Slovanům, k nimž měli nejbliže, a potom sužovali i jiná panství na suchu i na moři. Nemálo sil zajisté dodalo jim ono zeslabení římské říše, kte-

¹⁰⁾ Spojování jména Svantovít se sv. Vítem jest ovšem smyšlenka založená na podobě jmen. (Viz dále kn. II., hlavu XII.)

ráž, jak výše bylo pověděno, pr době Ludvíka Staršího nejprve vyčerpala se vnitřními vojny, a v níž potom, když byla rozdělena na čtyři části, panoval týž počet králů. Stalo se zajisté, že Normani spálili město Tours (Thuronis), připluvše k němu po Loiře (Ligeris), oblehli Paříž (Parisii) připluvše po Seině (Sequana) a že král Karel dohnán strachem dal jim k obývání zemi, která, když se uvázali v její držení, podle Normanů obdržela jméno Normandie (North-mandia). Potom zpusťeno bylo Lotrinsko a podmaněno Frisko (Fresia). Náš však Ludvík, král totiž německý (rex Germaniae), jednak smlouvami, jednak boji tak držel Normany na uzdě, že ačkoliv Francii celou zpusťili, jeho království nepoškodili ani v nejmenším. Po jeho smrti však, když uzda povolila, zavládlo divoké barbarství. Neboť Čechové, Srbové, Suslové (Susi) a ostatní Slované, jež si podmanil a poplatnými učinil, teď svrhli jho poddanské. Tehdy bylo zpusťeno Normany neb Dány i Sasko, vévoda Bruno byl zabit s dvanácti hrabaty, biskupové Theodorich a Markvard zavražděni. Tehdy Frisko bylo popleněno, město Utrecht (Traiectum) vyvráceno. Tehdy námořní loupežníci zapálili Kolín (Colonia) a Trevír (Treveri) a z paláce v Cáchách (Aquisgrani) učinili stáj pro své koně. Mohuč (Mogontia) ze strachu před barbary počala se opevňovati. Toho času mladý Karel, syn Ludvíkův, vraceje se s mocným vojskem z Říma, zastihl Normany nad řekou Meusou. Obklíčiv a sevřev je se všech stran, ko-

nečně patnáctého dne je přinutil, aby se vzdali; zajaté dánské tyrany nepotrestal však s takovou přísností, jak tito nepřátelé boží zasloužili, nýbrž na dlouhotrvající pokoření a těžkou pohromu církve ušetřil bezbožných, přijal od nich přísahu, smluvil se s nimi o spolek a pak bohatě je obdarovav, nechal volně odejít. Ti však vysmáli se prostomyslnosti mladistvého krále a jakmile dosáhli škodlivé svobody, znovu v jedno se srazivše způsobili takové krveprolití, že ukrutnost přesahovala všecknu míru. Nač o věci se šířiti? Města s občany, biskupové s celým stádem najednou vydáni jsou zkáze, nádherné chrámy s davy věřících společně padly za oběť plamenům. Pro tyto věci byl Karel na říšském sněmu obžalován a pro nerozumnost sesazen s trůnu; nástupcem jeho stal se Arnulf, syn z bratra jeho. Ten sebrav vojsko, vtrhl do území dánského a v mnohých a těžkých bojích Dány na hlavu porazil a úplně zničil. Válku tuto samo nebe řídilo, neboť se shledalo, že padl pouze jediný křesťan, zatím co pohanů zahynulo v boji sto tisíc. A tak znemožněno bylo Normanům pronásledovati křesťany, ježto Pán pomstil krev sluhů svých, která byla prolévána již po sedmdesáte let. To pak stalo se za časů arcibiskupa Adalgara, jenž byl nástupcem blahoslaveného Reimberta a třetí po blahoslaveném Ansgarovi. Když zemřel Adelgar, nastoupil po něm na stolec arcibiskupský Hoger, po tom Reinward. Co se nástupnictví na trůně královském týče, panoval po Arnulfovi Ludvík Dítě. Tímto Ludvíkem kon-

čí se rod Velikého Karla [911]. Ludvík byl později zbaven vlády a nástupcem jeho stal se Konrád, vévoda francký.

Hlava VIII.

V p á d M a d' a r ů (Ungari).

Za panování Konrádova počaly zkázné vpády Maďarů, kteří zpustošili nejenom naše Sasko a jiné předrýnské kraje, ale i za Rýnem Lotrinsko a Francii. Tehdy kostely byly vypalovány, kříže barbary rozlamovány a v posměch vydány, kněží u oltářů povražděni, duchovenstvo a lid bez rozdílu buď zabiti nebo do zajetí odvedeni. Stopy tohoto zuření zachovaly se až do našeho věku. Také Dánové Slovary podporovaní poplenili nejprve Nordalbingii, potom zálabské Sasy a velkým strachem naplnili Sasko. Dánům kraloval toho času Vorm (Worm), abych tak řekl překrutný červ¹⁾ a křesťanům nemálo nepřátelský. Ten usiluje zavedené v Dánsku křesťanství úplně zničit, vyhnal ze zemí svých kněží a přemnohé i ukrutnou smrtí se světa sprovodil. Avšak král Jindřich, syn²⁾ Konrádův, jenž už

¹⁾ V originále hříčka slov: Worm a vermis (= červ, něm. Wurm). Ostatně král dánský nazýval se vlastně Gorm.

²⁾ Jindřich byl nástupce Konrádův, nikoli syn. Sch.

od dětství byl bohabojný a skládal veškeru důvěru v milosrdenství boží, slavně zvítězil v mnoha krvavých bitvách nad Maďary; Čechy a Srby, od jiných králů již podmaněné, jakož i ostatní kmeny slovanské jedinou velikou bitvou tak ochromil, že zbylí, a těch bylo velmi málo, dobrovolně slíbili jak králi daň, tak Bohu křesťanství. Potom vtrhnuv s vojskem do Dánska, zastrašil krále Vormu už prvním útokem tak, že slíbil poslušenství a prosil pokorně o mír. Vítězný pak král Jindřich zřídil hranice říšské ve Šlesviku, který nyní sluje Heidebo, ustanovil tam také markraběte a poručil založiti saskou osadu. Když tedy přesvatý arcibiskup Unni, který nastoupil po Reinvardovi, viděl, že milosrdenství Pána Boha našeho a statečnost krále Jindřicha zlomily zatvrzelost Dánů a Slovanů a otevřely brány víře křesťanské mezi pohany, umínil si, že osobně projde svou diecésí v celé její rozsáhlosti. A tak provázen četným duchovenstvem přišel k Dánům, kde tehdy panoval přeukrutný Vorm; toho sice nemohl obměkčiti pro vrozenou mu divokost, obrátil však jeho syna Harolda a tak věrným jej učinil Kristu, že víru křesťanskou, kterou otec jeho vždycky nenáviděl, dovolil vyznávat veřejně, ačkoliv sám ještě nepřijal svátosti křtu. Zřídil pak v království dánském při jednotlivých kostelích kněze, poručil ten světec boží, jak se vypravuje, množství věřících Haroldovi. Podepřen jsa také jeho pomocí a maje při sobě jeho posla, prošel všechny ostrovy dánské, hlásaje slovo boží a posiluje u víře Kristově vě-

řící, kteréž tam našel jako zajatce. Potom kráčeje ve stopách velikého kazatele Ansgaria, plavil se mořem Baltickým a ne bez námahy dostal se do Byrky³⁾ (Byrca), nejznamenitějšího města ve Švédsku, kamž po smrti svatého Ansgaria již nikdo z učitelů za sedmdesáte let přijíti se neodvážil, vyjmouc, jak se dočítáme, jediného Reimberta. Jest pak Byrka, ležící uprostřed Švédska, nejznamenitější město gotské; oblévá je jedno rameno moře Baltického tvoříc velmi příhodný přístav, kam sjíždějí se za různými potřebami obchodními a šetříce slavnostních obyčejů všechny lodě Dánů, Norů a rovněž i Slovanů a Sembů⁴⁾ a jiných národů skythických. V tomto tedy přístavu vyznavač Páně vystoupil na břeh a počal mezi národy oněmi vykonávati nezvyklé pro ně poslání.

Zapomnělit' Švédové a Goti úplně na křesťanské náboženství pro všeliká nebezpečí časů a pro krvavou divokost králů, ale z lásky a milosti boží byli znovu obráceni na víru svatým otcem Unniem. A tu, když evangelista Páně vykonal, co ukládalo mu jeho poslání a již hodlal se vrátiti, byl u Byrky zachvácen nemocí a složil břímě znaveného těla. Umřel pak dokonav běh života po dobrém boji roku od vtělení božího devítistého třicátého šestého. Po něm na stolec arcibiskupský dosedl ctihodný Adheldag.

³⁾ Byrka ležela snad na ostrově Björkö v jezeře Mälarském. Sch.

⁴⁾ t. j. asi Prusů.

Hlava IX.

Obrácení Harolda.

Za nástupce Jindřicha Otty Velkého [936—973] vzbouřili se Dánové pod Haroldem a vyhubili úplně křesťanství v zemi své. Tehdy zabit byl markrabě šlesvický.

Také Slované toužíce po novotách počali se bouřiti a napadali pohraničné území saské a mnohou hrůzou je naplňovali.

Otto, učiniv pořádek v říši, udeřil na Dány a přinutil krále jejich Harolda, aby jej uznal za vrchního pána a přijal křesťanství s manželkou svou Gunnildou a synem Sveinottem. V Dánsku založeno bylo trojí biskupství a podřízeno arcibiskupům hamburským.

Když nejstatečnější král Otto spořádal, jak se slušelo, záležitosti dánské, obrátil se s vojskem proti bouřícím se Slovanům, aby je podrobil. Ty pak, které otec jeho zkontroloval jedinou bitvou, potom sám sevřel s takovou statečností, že rádi vítězi nabídli poplatek a přijetí křesťanství, aby zachránili život a vlast; a byl pokřtěn všecken národ pohanský a tehdy po prvé v Slovanech (Slavania) vystavěny i kostely. O tom, jak se tyto věci sběhly, bude případnější napsati něco na jiném místě.

Hlava X.

O vévodovi Hermanovi.

Když potom nejvítěznější král Otto volán byl do Itálie osvobodit stolicí papežskou, měl, prý,

radu, koho by zanechal na místo sebe jako plnomocného zástupce, aby konal spravedlnost v těch krajích, které sousedí s barbarskými hranicemi. Neměloť Sasko od časů Karlových pro stará buřičství toho národa žádných jiných vévodů kromě císaře. Aby tedy v nepřítomnosti králově Dáni aneb Slované nepokusili se zavést nový řád, ustanovil král — v přesvědčení o potřebě toho — po prvé Hermana (Heremannus), aby jako náměstek jeho staral se o Sasko. Pokládám za nutné pověděti něco o tomto muži i jeho potomcích, poněvadž za našich časů vysoko se povznesli. Muž onen z chudých rodičů zrozený neměl původně, jak se povídá, dědictví otcovského více než sedm lánů s tolikéž usedlíky. Později, neboť byl bystrého ducha a příjemného zevnějšku, když se zasloužil věrností a skromností jak vůči pánům, tak vůči sobě rovným, lehce získal si známost u dvora, ba dosáhl důvěry i samého krále. Ten poznav snaživost mladíkovu, přijal jej do počtu svých služebníků.

Vylščív dále, jak se Herman stal vychovatelem dětí královských a jak věrně zastával jiné svěřené mu úřady, zejména i jak moudře a spravedlivě si vedl jako markrabě, vrací se Helmold k svému vypravování o králi Ottovi. Popisuje krátce jeho pětiletý pobyt v Itálii a příběhy tamní (dosazení nového papeže, korunování Otty na císaře, přemožení synů Beringarových) a jak potom císař navrátiv se do vlasti s celou horlivostí věnoval se obracení pohanů, zejména ovšem Slovanů, což se mu také podle přání jeho podařilo s pomocí Pána Boha, jenž ve všem posiloval pravici nejzbožnějšího vladaře.

Hlava XI.

O arcibiskupu Adalbertovi (Albertus).

Když si Veliký Otto podmanil národy slovanské a na víru Kristovu je obrátil, založil na břehu řeky Labe slavné město Magdeburk [968] a ustanoviv je za metropoli pro Slovany, dal tam za arcibiskupa posvětit Adalberta (Adhelbertus), muže nejvyššího svatého. Ten, jako první v Magdeburku ustanovený arcibiskup, dvanácte let spravoval horlivě úřad arcibiskupský a kázáním obrátil tam mnohé národy slovanské. Byl posvěcen v třicátém pátém roce vlády císařovy, když od vysvěcení svatého Ansgaria uplynulo sto třicet sedm let. Magdeburskému pak arcibiskupství podřízena byla celá Slavie (Slavania) až k řece Pěně; sufragánních biskupství bylo pět, z nichž nad Sálou meziborské (Merseburg) a žičské⁵⁾ (Cicen), míšenské (Misna) zase na Labi, braniborské (Brandenburg) a havelberské (Havelberg) dále v kraji. Sídlem šestého slovanského biskupství byl Stargrad.⁶⁾ O tomto biskupství rozhodl císař Otto původně, aby spolu s ostatními podřízeno bylo magdeburskému, potom však domáhal se ho Adheldag, arcibiskup hamburský, ježto spadalo dle dávných císařských zápisů do hranic jeho diecése.

⁵⁾ Dnešní Zeitz nad sálskou pobočkou Halštrovem (Elster).

⁶⁾ Viz na str. 43 poznámku 8.

Hlava XII.

O biskupu Markovi (Marco).

Leží pak Aldenburg, zvaný slovansky Stari-grad, t. j. staré město, v zemi Vagrů (Wagiri), na západní straně moře Baltského a jest nejkrajnější město slovanské. Toto město i území bylo však kdysi obýváno nejstatečnějšími muži, neboť ležíc v čele celé Slavie za sousedy mělo Dány a Sasy a proto obyvatelé jeho všechny válečné nájezdy buď sami první podnikali, buď cizí nájezdy sami první zachycovali. Bývali pak, prý, u nich takoví mocní vladaři, že panství svoje rozšířili na všechny Obodrice a Chyžany a na kmeny ještě vzdálenější. Když tedy, jak výše pověděno, celý kraj Slovanů byl podroben a zkrocen, i město Stargrad obrátilo se ke křesťanství a vyniklo velkým počtem věřících. Tomuto městu nejvýbornější císař dal za biskupa ctihodného muže jménem Marko, podřídív mu celou zemi obodrickou až po řeku Pěnu a město Dymín (Dimine) [948?]. Kromě toho poručil péči jeho i velmi slavné město Šlesvik, které jinak sluje Heidibo. Toho zajisté času Šlesvik s přilehlým územím, jež se rozkládá od Šlejského limanu ⁷⁾ (lacus Slya) až k řece Ejdoře, byl pod svrchovaností říše římské; byla to země rozlehlá a plodonosná, ale velice pustá, poněvadž ležíc

⁷⁾ Vlastně od řeky Šleje, dnešní Schlei; jméno jest jistě původu slovanského.

mezi oceánem a mořem Baltickým trpěla mnoho častými vpády ozbrojených tlup. Když však z milosrdenství božího a statečností Otty Velikého nastal všude trvalý mír, počaly se pustiny vagerské a kraje šlesvické zalidňovati a brzy nezbylo koutečku, jenž by nebyl okrášlen městy a vesnicemi i mnohými kláštery. Dosud zachovaly se četné stopy onoho dávného obydlí, zejména v lese, který se od města Lütjenburku⁸⁾ (Lutjenburg) táhne velmi dlouhým pruhem až k Šlesviku a v jehož rozlehlých a téměř nepřístupných pustinách lesních mezi tlustými duby dosud možno viděti příkopy, jimiž se kdysi rozdělovaly jednotlivé pozemky. I poloha hradů a měst vysvitá ze stavby valů. Hráze pak na mnohých potocích nasypané, aby nadržována byla voda na mlýny, ukazují, že celý onen hvozd někdy obývali Sasové.

Tomuto novému štípení, jak jsem pověděl, nejprve byl v čele biskup Marko, který pokropil národ vagerský a obodrický posvátnou vodou křtu. Po jeho smrti poctěn byl Šlesvik "vláštním biskupstvím."⁹⁾ [965]

Stargradskou stolicí dostal ve správu ctihodný muž Ekvard (Edwardus), který obrátil mnohé Slované k Bohu. Vysvěcen byl svatým Adeldagem, arcibiskupem hamburským. Rostla pak obec věřících, aniž se přihodilo za celou dobu vlády

⁸⁾ Východně od Kielu.

⁹⁾ Ve skutečnosti byl Marko biskupem v Šlesviku a spravoval zároveň diecési stargradskou. Sch.

Ottů, že by něco překáželo mladému kostelu. Ottové, jak shledávám, byli tři a všickni pláli stejnou horlivostí získati Slované pro křesťanství. A naplnila se všecka země Vagrů, Obodriců a Chyžanů kostely, kněžími, mnichy a Bohu zaslíbenými pannami. Kostel pak stargradský posvěcen byl na paměť svatého Jana Křtitele a těšil se zvláštní úctě jako kostel mateřský. Meklenburský (Michilinburgensis) však kostel vystavěn byl ke cti knížete apoštolů Petra a při něm byl klášter panen. Biskupové stargradští kromě toho velmi vyznamenávali panovníky slovanské, neboť štědrostí velikého císaře Otty oplývali časnými statky, takže mohli dávat bohaté dary a získávat si přízeň lidu. Platila pak se biskupovi roční daň z celé země vagerské a obodrické, jež zastupovala jaksi desátek, a to z každého popluží (aratrum) měrice obilí, 40 hrstek (resticulus) lnu a dvanácte peněz čistého stříbra. K tomu ještě jeden peníz za odměnu pro výběrčího. Slovanské pak popluží jest tolik půdy, co lze obdělati párem volů aneb jedním koněm. Vypočítávají blíže, kolik měst, nebo statků, anebo dvorů náleželo k majetku biskupskému, nezdá se mi v tomto díle potřebné, ježto staré věci upadly v zapomenutí a, aj, nové všecko učiněno jest.

Hlava XIII.

O biskupu Vago vi (Wago).

V třicátém sedmém roce kralování, v jednácetém císařování svého veliký císař Otto, pokořitel všech národů severních, šťastně zesnul v Pánu a pochován byl v městě svém Magdeburku. Po něm následoval syn jeho Otto Prostřední a spravoval velmi mocně říši po deset let [973—983]. Ten pokořiv hned Lothara a Karla, krále francké, přenesl vojnu do Kalabrie, a nejprve nad Saraceny a Řeky zvítěziv, ale pak, byv jimi poražen, zemřel v Římě. Po něm, ač byl ještě chlapec, následoval ve vládě Otto III. a krášlil osmnácte roků trůn mocnou a spravedlivou vládou.

Toho času umřel Herman, vévoda saský; nástupcem jeho stal se Benno, syn jeho, rovněž jako muž dobrý a mocný vzpomínaný, vyjmouc, že národ vydíral, liše se tím od otce svého. V Stargradě po smrti Ekvardově nastoupil Vago. Ten působil velmi zdárně mezi Slovany; měl prý krásnou sestru, po níž zatoužil obodrický král Billug.¹⁰⁾ Když se v této věci obracel na biskupa častými poselstvími, někteří z přátel biskupových zamítli žádost neopatrnými, křivdicími slovy, pravíce, že není správnou, zasnoubiti nejkrásnější pannu člověku tak hrubému a nevzděla-

¹⁰⁾ Šafařík, Sl. St. II., str. 548, nazývá jej Mestivoj. Jméno Billug přijal dle vévody Hermana Billinga.

nému. Onen děláje, jako by této urážky nepozoroval, nepřestával, jsa láskou poháněn, prosby opakovati. Biskup pak z obavy, aby novému kostelu nevzešly z toho nějaké těžkosti, laskavě přistoupil na žádost jeho a dal mu sestru svou za manželku. Zplodil pak Billug s ní dceru jménem Hodika, kterou biskup, její strýc, dal do kláštera, aby se tam vyučila v Písmě svatém, a pak ustanovil ji za abatyši pannám bydlícím v Meklenburku, ačkoliv nedosáhla ještě let potřebných. To ovšem hořce nesl bratr její Mečislav (Missisla), jenž planul nenávistí, byť tajnou, k náboženství křesťanskému a zároveň se obával, aby se cizí zvyk nezahnízdil v oněch krajinách, když byl dán takový příklad. Otce pak často haněl, že si oblibuje jakoby smyslu zbavený zbytečné novoty a neostýchá se opouštěti zvyků otcových, oženiv se nejprve s Němkou (Teutonica) a pak dav dceru svou zavřítí v kláštere. Otec, takovými jeho řečmi častěji podrážděný, počal pomalu v duchu kolísati a už přemýšleti o zapuzení vyvolené manželky a o změně poměrů. Avšak strach zdržoval provedení jeho úmyslu, neboť počátek velkých věcí vždy jest nesnadný, a také statečnosti Sasů bylo se tuze obávati, neboť bylo jisté, že ihned dojde k válce, jakmile zapudí sestru biskupovu a zničí zařízení církevní.

Hlava XIV.

O úskoku Billugově.

A jednoho dne se tedy stalo, že biskup přišel na visitaci do města obodrického Meklenburku, kamž spěchal i Billug s předními pány, aby jej přivítal se zdánlivou uctivostí. A biskupa o věci veřejné pečujícího oslovil pak často řečený král obodrický přede všemi takto: »Ctihodný otče, velikými díky jsem povinen tvé lásce, ačkoliv sám uznávám, že nijak nejsem s to, abych se řádně odvděčil. O soukromých zajisté dobrodíních, která jsi mně prokázal, se zde zmiňovati nechci, poněvadž jsou četná a vyžadovala by obšírného výkladu, avšak mám za svou povinnost připomenouti, co dobrého vykonal jsi pro celou zemi vůbec. Péče tvá o zřízení kostelů a spásu duší zjevna jest všem; aniž jest tajno, kolikrát odvrátil jsi od nás svou prozíravostí nemilost knížat, takže můžeme žíti v míru a pokoji, požívající jejich přízně. Pro tvou čest tedy, když by to od nás bylo žádáno, sebe i vše, co máme, nezpěčujeme se, obětujeme. Přece však neváhám přednésti malou prosbu: Nezahanbuj tváře mé! Jest u Obodriců biskupská daň, zastupující desátek z každého totiž popluží — to jest z páru volů aneb z jednoho koně — měřice obilí, čtyřicet hrstek (restes) lnu a dvanáct penízů dobré mince; kromě toho jeden peníz připadající výběřčímu. Tuto daň dovol mně vybírati a užívati jí na výživu tvé neteře, t. j. mé dcery. Aby

pak se nezdálo, že snad prosba má směřuje k tvé škodě aneb k zmenšení tvých důchodů, přidám k majetku tvému v jednotlivých městech země obodrické ještě vesnice, které sám si vybereš, kromě těch, které dostaly se pod právo biskupské už dříve císařským rozhodnutím.« Biskup bez váhání vyhověl jeho prosbě, neboť nepozoroval úskoku, který tento velmi lstivý člověk zahalil ve vybraná slova; také si myslel, že výměnou ničeho neztratí. Vybral tedy sobě velmi rozlehlé vesnice a daň, o které výše jsem se zmínil, přenechal svému švagrovi, aby ji vybíral k ruce své dcery; zůstal pak ještě některou dobu v Obodricku, aby rozdělil svoje statky osadníkům ke vzdělávání, a vyřídiv všecky záležitosti, vrátil se nazpět do země vagerské. Tam zajisté byl pobyt pro něho výhodnější a mimo nebezpečí; Slované jsou totiž od přírody nevěrní a k zlému naklonění a proto dobře jest se jich varovati. Měl pak biskup mimo jiné dva znamenité panské dvory, ve kterých častěji přebýval, jeden ve vsi, jež sluje Bošov (B i - zu), druhý nad řekou Travnou (Trabena) v místě, které se nazývá Nezenna,¹⁾ kde také byla modlitebna (oratorium) a zděný topný dům, jehož základy viděl jsem jako výrostek, ježto nebyly daleko od úpatí kopce, který staří nazývali Eilberch, noví — podle hradu na něm stojícího — zovou Segeberk²⁾ (Sigeberch). Po mnohých

¹⁾ Viz str. 21.

²⁾ Kopec sluje dnes Kalkberg. Jméno hradu žije v názvu města Segeberku mezi kopcem a řekou Travnou ležícího.

tedy dnech, když biskup Vago, zaměstnán byv jinde, navštěvoval řidčeji zemi obodrickou, výše řečený Billug spolu se synem svým Mečislavem spatřiv chvíli příhodnou, odkrýval pomalu lstivý záměr, který si vymyslel proti pánu a duchovnímu svému pastýři; počal totiž tajně pustošiti a pleniti statky biskupské, které mu biskup jakožto věrnému křesťanu a svému příbuznému odevzdal do ochrany, a posílal své otroky, aby osadníkům kradli po způsobu lupičů koně i jiný majetek. Snaha jeho směřovala až tak daleko, že chtěl biskupa připraviti o statky, jako jej už připravil o právo na desátky i aby, uveda v nepořádek hlavu, připravil si snadnější cestu k vyhubení služby boží. Proto biskup konečně přišel do země obodrické, zavedl s osadníky výslech a zjistil bezpečně, čími úklady způsobeny byly na statcích jeho takové lupičské škody. Byl ovšem překvapen, čemuž nelze se diviti, a současně i strachem naplněn, když shledal, že nejkrutějšími protivníky jsou mu ti, které považoval za nejlepší přátele, a napřed již tuše zkázu mladého štípení, u velikých octl se rozpacích. Vzal však útočiště k tomu, co pro tu dobu považoval za nejlepší; počal totiž zkoušeti, zdali by snad přátelskými domluvami nevyléčil pomalu se příkrádající nemoci, a proto se snažil mnohými lahodnými slovy přiměti švagra, aby svého počínání zanechal a nevydával statků církevních v plen lupičům; jestliže se nevzpamatuje, že ho očekává nejen boží nemilost, ale i majestátu císařského. Onen však chystaje proti

výčitkám nové úskoky odpověděl, že nikdy by se nedopustil takového podvodu vůči svému pánu a otci, pro něhož měl v srdci vždycky velmi velkou náklonnost; jestliže však něco nenáležitého se sběhlo, pak sluší se to přičísti úkladům lupičů, kteří přicházejíce z Ranska a Luticka někdy ani jeho vlastního statku neušetří; že pak, aby tomu zabránil, rád chce pomáhati radou i skutkem. Tak snadno přemluvil poctivého člověka, že se vzdal mínění, které byl pojal. Když však biskup obdržev zadostiučinění odejel, onino zrušili ihned slovo a vrátili se k dřívějším hanebnostem, ba nejenom že plenili vesnice, ale ještě je i zapalovali, a kromě toho hrozili smrtí všem osadníkům, náležejícím k statkům biskupským, jestliže co nejrychleji osad neopustí. A tak statky tyto v krátkém čase zpustly.

K těmto pohoršením přibylo ještě to, že týž Billug zrušil svůj sňatek manželský, zapudiv totiž sestru biskupovu. Tato věc byla obzvláštní příčinou nepřátelství a také v poměrech církevních počala pomalu zavládati nejistota.

A nebylo odnikud pomoci, aby nový kostel dokonale mohl se zotaviti, neboť Otto Veliký již před tím z tohoto světa vykročil, prostřední pak a též třetí Otto zaměsnáni byli válkami italskými a Slované z toho důvodu — spoléhajíce na vhodnou dobu — počali pomalu odporovati nejen božským zákonům, ale i rozkazům císařským. Jediný vévoda saský Benno zdál se držeti ještě jakýsi, ač slabý stín moci a z ohledu na

něho zdrželi se Slované útoků; neodřekli se ani víry křesťanské, ani se nechopili zbraní.

Když zemřel Vago, dosedl na stolec biskupský Eziko. Přijal svěcení od přesvatého Adeldaga hamburského. Shledáváme tedy, že byli čtyři biskupové před vyvrácením kostela stargradského, to jest Marko, Ekvard, Vago a Eziko, za jejichž časů Slované zůstávali věrni křesťanství. Všude v Slavii stavěny byly kostely a zřízeny mnohé kláštery pro muže i ženy Bohu sloužící. Svědkem jest Adam,³⁾ který popsal velmi výmluvnými slovy dějiny biskupů hamburského kostela; ten připomenuv, že Slavie dělí se na osmnácte žup, ujišťuje, že kromě tří všecky byly na víru křesťanskou obráceny.

Hlava XV.

O Sveinovi (Suein), králi dánském.

Téhož času Boleslav (Bolizlaus), nejkřesťanstější král polský, jako spojenec Otty III. podmanil si celou Slavii zaodranskou a uložil jí daň; kromě toho však také Rusko (Ruzia) a Prusy, mezi nimiž smrt mučednickou vytrpěl biskup Vojtěch (Adelbertus). Jeho ostatky přenesl tehdy

³⁾ To jest kronikář, o němž zmínka na str. 23.

Boleslav do Polska. Knížata Slovanů zvaných Vinuli neb Viniti (Winuli sive Winithi) toho času byli Mečislav (Missizla), Nakon (Naccon) a Sederich, za jichž vlády byl stálý mír a Slované platili daň a zachovávali poddanství. A zdá se mně, že se nemohu nezmíniti, že týž Mečislav (Missizlaus), kníže obodrický, jenž sice Krista veřejně vyznával, ale tajně pronásledoval, vzal sestru svou, Bohu zaslíbenou pannu Hodiku z kláštera panenského v Meklenburku a dal ji v nečisté manželství jakémusi Boleslavu; ostatní panny, které tamže našel, provdal buď za své bojovníky anebo poslal do země Ranů neb Luticů; tak klášter onen zpustl. Za oněch dnů totiž z dopuštění božího pro hříchy lidské byl porušen mír v Dánsku i v Slovanech a nepřítel člověk pokusil se nasíti kookole mezi krásně rostoucí osení náboženství božího. Mezi Dány totiž Sveinotto (Sueinotto), syn nejkřesťanstějšího krále Harolda, duchem ďábelským podnícen počal kouti mnohé pikle proti otci svému, chtěje ho zbaviti trůnu pod záminkou, že jest stár a nedosti rázný, a pak úplně zničiti v Dánsku vykonané dílo na vinici Páně.

Vychváliv Harolda jako horlivého křesťana a výborného vladaře, vypravuje Helmold dále, jak povstal proti němu syn Svein a jak byl vojskem synovým poražen. Sám těžce zraněn utekl z bitvy, vstoupil na loď a uchýlil se do přeslavného slovanského města jménem Vineta (Junneta). Tam byl přijat mimo nadání — byliť obyvatelé města barbaři — laskavě, ale po několika dnech, když následkem

rány opustily ho síly, odešel s tohoto světa jako Kristův vyznavač, kterého jest počítati nejen mezi krále před Bohem spravedlivé, ale i mezi nejslavnější mučedníky. Panoval pak padesát let.

Nástupce jeho Svein veliké škody způsobil křesťanství a národům okolním. Napadl s loďstvem břehy dolního Labe, zpusťošil kraj Hadeln⁴⁾ (Hathelen) a Sasko až po město Stade (Stadium). Marně se mu tam postavila hrabata Sigafriid a Thiderik. Byla poražena a zajata, ale Sigafriidovi se podařilo uprchnouti, což Svein strašně pomstil na zajatcích. Jiná část Dánů plenila břehy Vesery (Wirraha) až k Lesum⁵⁾ (Lestmona), ale zradou saského zajatce, rytíře Herivarda, zbloudili v blatech, zvaných Glindesmor⁶⁾ a Sasy zatím přispěchavšími úplně byli potřeni.

Hlava XVI.

Jak Slované od víry odpadli.

Kolem téhož času naplnil se od vtělení Páně rok tisící první, v němž přestatečný císař Otto III., když již po třetí vkročil jako vítěz do Říma, předčasně smrti daň zaplatil.

⁴⁾ Hadeln jest nejsevernější cíp Hanoverska. Sch.

⁵⁾ Lesum leží rovněž v Hanoversku nad řekou Wümmou. Sch.

⁶⁾ Dnešní Glinster Moor nedaleko hanoverského města Glinstedtu. Sch. Ve jméně skryto jest asi jméno souvislé s naším h l í n a.

Nástupcem jeho byl zbožný Jindřich, zakladatel biskupství bamberského; za něho zemřel vévoda saský Benno, po kterém stal se vévodou syn jeho Bernard, který povstal proti císaři Jindřichovi a také proti kněžstvu vystupoval.

K těmto neblahým věcem přistoupilo ještě to, že týž vévoda docela zapomenuv na laskavost, s kterou jednali otec i děd jeho se Slovy, počal národ Vinulů lakotou tak ukrutně utlačovati, až je přinutil, že z nouze opět se chytili pohanství. Tehdy zmocnili se zajisté vlády nad Slovy markrabě Theoderik a vévoda Bernard, takže onen držel východní, tento pak západní část; jejich neschopnost donutila Slovy odpadnouti. Kdežto nejlepší kdysi panovníci jednali s pohanskými, víry dosud neznalými národy velice laskavě, zmirňující přísnost k těm, o jejichž spasení tak úsilovně se snažili: počali onino tak ukrutně je pronásledovati, že nakonec přinuceni byli jeho poddanství svrhnouti a svobody své zbrání hájiti. Knížata Vinulů byli Mestivoj⁷⁾ (Mistiwoi) a Mečidrag⁸⁾ (Mizzidrag); pod jejich vedením vzplanulo povstání. Povídá se totiž a jest známo z vypravování starých, že tento Mestivoj přál si za manželku neteř vévody Bernarda, který mu ji také slíbil. Tu řečený kníže Vinulů, chtěje se učiniti slibu hodným, vytrhl s vévodou do Italie v průvodu tisíce jezdců, kteří tam téměř všickni byli pobiti. Když pak, vrátiv se z výpravy, žádal za slíbenou manželku, změnil

⁷⁾ Snad vnuk dříve jmenovaného Mestivoje (Billuga)

⁸⁾ Dle Šafaříka Mečislav.

markrabě Theoderik úmysl prohlašuje, že krevní příbuzná vévodova nesmí býti dána psu. Onen uslyšev taká slova, odešel u velikém hněvu. Krýž však vévoda, rozmysliv si věc, poslal za ním posly, aby tedy uzavřel žádaný sňatek, dal prý onen takovouto odpověď: »Zajisté sluší se vysokorozenou neteř velkého vévody provdati za vznešeného muže, nikoliv však dáti ji psu. Veliké vděčnosti se nám dostává za naše služby, když již za psy jsme pokládáni, ne za lidi. Jestliže však pes bude silný, dovede také řádně kousnouti.« A to pověděv, vrátil se do Slavie a nejprve ze všeho odebral se do města Rataru (Rethre), kteréž leží v zemi Luticů, a svolav všeckny Slovanu bydlící na východ, sdělil s nimi, jaká potupa se mu stala, a že Slované řečí Sasů nazývají se psi. A tu říkou oni: »Zaslouženě trpíš, neboť pohrdaje sourodáky přednost dal jsi Sasům, plemeni nevěrnému a lakotnému. Přisáhej nám, že je opustíš, a budeme držeti s tebou.« I zapřisáhl se jim.

Když však vévoda Bernard z jistých příčin chopil se zbraně proti císaři, Slované, používající vhodné příležitosti, sebrali vojsko a nejprve zpustili mečem a ohněm celou Nordalbingii. Potom protáhli ostatní Slavii, všeckny kostely zapálili a z kořen vyvrátili.

Kněze pak a ostatní služebníky kostelní různými mukami se světa sprovádějíce, nenechali stopy po křesťanství za Labem. U Hamburku tehdy a později odvedeno bylo do zajetí mnoho kněží i občanů a ještě více jich zavražděno ze

záští proti křesťanství. Vypravují starci slovanští, kteří pamatují všecko, co se sběhlo u barbarů, že nejvíce křesťanů mezi obyvateli bylo nalezeno v městě Stargradě. Tam bylo šedesáte kněží ponecháno pro hanebnou zábavu, kdežto ostatní byli pobiti jako dobytek. Z kněží oněch nejstarší, místní probošt, nazýval se Oddar. Ten tedy s ostatními podstoupil takové mučednictví: proťali jim mečem kůži na hlavě v podobě kříže, takže bylo viděti mozek jednoho každého. Potom svázavše jim ruce na záda, vodili vyzna-vače boží po všech městech slovanských, dokud nezemřeli. Tak učiněni jsou divadlem i andělům i lidem a na půl cestě vydechli vítězného ducha.

Ještě mnohé jiné příběhy toho druhu prý se tehdy sběhly v zemi slovanské a noralbingské, jež dnes, poněvadž není o nich četnějších zpráv písemných, považují se za bajky. Zkrátka tolik jest mučedníků v Slavii, že by je sotva obsáhla kniha.

Všickni tedy Slované, obývající mezi Labem a Odrou, vyznávali víru Kristovu po sedmdesát i více let, to jest po celou dobu vlády Ottův, a teď tímto způsobem se odtrhli od těla Kristova a církve, s níž před tím byli spojeni. Ó, jak v pravdě tajemné jsou boží soudy o lidech: nad kým chce, smilovává se, a koho chce, zatvrzuje! Obdivujete se jeho všemohoucnosti vidíme, jak odpadli k pohanství ti, kdož první uvěřili a naopak, jak obrátili se ke Kristu, kteří zdáli se býti posledními. Onen tedy jest soudce spravedlivý,

silný a trpělivý, jenž kdysi zahladil před očima Izraele sedm národů v zemi Kanaan, zachovav jedině cizince, aby zkoušen byl skrze ně Izrael, onen tedy chtěl menší část pohanů nyní zatvrditi, aby skrze ně zkrocena byla naše nevěra. To se sběhlo v posledních letech arcibiskupa Libentia staršího za vévody Bernarda, syna Bennonova, který národ slovanský těžce utiskoval. Teoderik, markrabě Slovanů, který lakotou a ukrutností právě jmenovanému nic nezadal, stal se, zbaven byv hodnosti a celého dědictví, obročníkem v Magdeburku a skončil život špatnou smrtí, jaké si zasloužil. Mestivoj, kníže Slovanů, v poslední době života dal se na pokání a vrátil se k Bohu; když pak nechtěl odstoupiti od křesťanství, vyhnán byl z vlasti, utekl se k Bardům⁹⁾ a tam, věren víře, dočkal se dlouhého věku.

Hlava XVII.

O b i s k u p u U n v a n o v i (Unwanus).

Po smrti Ezikově nastoupil v Stargradě Volkvard (Volcwardus) a po něm Reginbert; z nich první, Volkvard, byl za pronásledování křesťanů ze Slavie vyhnán a odešel do Norska (Nor-

⁹⁾ Saský kmen, obývající na levém břehu Labě v paříci Ilmenavy

wegia), kdež získal mnoho lidí Pánu, a potom radostně vrátil se do Brém. V arcibiskupství hamburském pak po Adaldagovi, který první světil biskupy v Stargradě, následoval Libentius, muž svatostí vynikající. Za jeho doby Slované odpadli od víry. Po něm byl arcibiskupem Unvan, pocházející z velmi znamenitého rodu, kromě toho bohatý a štědrý, oblíbený u všech lidí, kněžstvu pak nad míru nakloněný. Toho tedy času, kdy se vévoda Bernard se svými stranníky vzbouřil proti císaři Jindřichovi a těžce utlačoval všechny kostely, zejména ony, které nechtěly zrušiti přísahu věrnosti danou majestátu císařskému, arcibiskup Unvan, jak se povídá, zkrotil násilného ducha tohoto muže svojí velikomyslností tak, že dojat moudrostí a laskavostí biskupovou uznal za potřebné prokazovati církvi, již dříve byl protivníkem, znovu ve všem svou dobrotivost. A tak odbojný vévoda, poradiv se s biskupem, konečně se pokořil a v Skalchisburku¹⁰⁾ prose o milost podal ruku císaři Jindřichovi.

Brzy též s pomocí Unvanovou podmanil Slované a učiniv je poplatnými navrátil mír Nordalbingii a mateřskému kostelu hamburskému. Aby pak stolice mohla se obnoviti, dal prý ctihodný metropolita město a kostel, jež Slované rozbořili, znovu vystavěti a současně pak vybral z každého svého mužského kláštera tři bratry, takže všech

¹⁰⁾ Dnešní Hausberge na řece Veseře (jižně od Mluden).

bylo dvanácte, kteří by žili v Hamburce podle pravidel kanonických a odvraceli lid od bludů pohanských. Posvětil pak po smrti Reginbertově za biskupa pro zemi slovanskou Bennona, muže opatrného, vyvoleného z bratří kostela hamburského, jehožto kazatelská práce mezi Slovany přinesla hojné ovoce.

Hlava XVIII.

O biskupu Bennonovi.

Benno, muž velice pobožný, chtěje znovu postavit zbořeniny biskupského stolce stargradského, počal pátrati po usedlostech a důchodech, které náležely k biskupství dle nadání Otty Velkého. Ježto však po vyvrácení stargradského kostela prvotní zřízení a darování velikých vládařů upadla v zapomenutí a přešla v držení Slovanů, naříkal si řečený biskup v přítomnosti vévody Bernarda, že Vagrové a Obodrici i ostatní národové slovanští cdpírají mu povinné poplatky. Proto povolána byla knížata Vinulů na domluvu; na otázku, proč zdráhají se platiti biskupovi povinnou dávku z obilí, počali ukazovati na různé jiné těžké daně; lepší prý by pro ně bylo raději ze země odejítí, než zavázati se k placení ještě větších poplatků. Vévoda uváživ tedy, že

je nemožno obnoviti práva kostela v té podobě, jak byla ustanovena za času Otty Velikého, prosbou a ještě stěží docílil, že svoleno, aby z každého domu, chudého či bohatého, platily se po vší zemi obodrické jako poplatek biskupu dva peníze (nummi). Kromě toho vráceny byly biskupovi, aby znovu je osadil, ony velmi známé dvory Bošov a Nezenna a ostatní majetek ve Vagrii. Ony však statky, které ležely hlouběji v Slavii a dle dávného podání příslušely k biskupství stargradskému, jakož jest Doryčevo¹⁾ (Derithsewe), Morica²⁾ (Morize), Kucin³⁾ (Cuzin) s jejich příslušenstvím, biskup Benno nikterak prostřednictvím vévodovým obdržeti nemohl, třebaže častěji usiloval o jejich navrácení. Když však se zalíbilo velmi zbožnému císaři Jindřichovi položití sněm do hradu Vrbna⁴⁾ (Werbene) [1021?] na Labi ležícího, aby poznal smýšlení Slovanů, přišla všeckna knížata vinulská před tvář císařskou a slavnostně prohlásila, že chtějí býti říše poslušni v dobrém míru a poddanství. Když tam biskup stargradský před tváří císařskou obnovil dávnou svou stížnost, týkající se statků biskupských, knížata slovanská, byvše otázána na statky k právu biskupskému náležející, přiznala, že

1) Nejspíše dnešní Dassow v Meklenbursku zvěřinském. Sch.

2) Zašlá osada, již jest hledati u jezera Morického (die Müritz) tamže. Sch.

3) Snad Quetzin na Plavenském jezeře (Plauer See). Sch.

4) Dnešní Werben v pruském Sasku.

vzpomenuté hrady s podhradími jejich jsou vskutku majetkem kostela a biskupa. Kromě toho slíbili všickni Obodrici, Chyžané, Polabané, Vagrové a ostatní kmenové Slovanů, kteříž bydlí v území stargradského kostela, že budou platiti celý poplatek, který Otto Veliký ustanovil za důchod kostelní na místo desetiny. Avšak tento slib byl plný přetvářky a podvodu. Jakmile totiž císař, rozpustiv sněm, jinam se obrátil, nedbali již ničeho z toho, co slíbili. Kromě toho vévoda saský Bernard, v boji sice statečný, ale lakotou všechen zkažený, obtížil Slovany s ním sousedící a válkou nebo smlouvami podmaněné tak těžkými daněmi, že nepamatovali ani na Boha, ani neprojevovali kněžím v něčem oddanost. Proto vyznavač Kristův Benno vida, že ve vykonávání svého poslání nejen není podporován knížaty tohoto světa, nýbrž že se mu spíše kladou překážky, unaven marnou prací, ježto nenašel, kde by odpočinula noha jeho, odebral se k Bernwardovi (Berenwardus), přesvatému biskupu hildesheimskému, vylíčil mu své těžkosti a žádal o útěchu ve svízeli. Onen, muž velice laskavý, přijal hosta, prokázal unavenému úsluhy, jakž lidskost velí, a určil mu z důchodu svého kostela prostředky na živobytí, aby, vyjde-li konat dílo poslání svého a opět se vrátí, našel bezpečnou stanici, v kteréž by mohl odpočinouti. Toho času vzpomenutý biskup Bernward na statku, jehož se mu dostalo právem dědickým, založil ohromným nákladem, jak lze viděti, velký kostel, a to ke cti svatému Michalu archandělu, kam shro-

máždil také značný sbor mnichů, aby sloužili Bohu. Když tedy kostel dle přání byl dostavěn, sešlo se k ohlášené slavnosti posvěcení ohromné množství lidu; a tu náš biskup Benno, když světil tam levou část kostela, byl lidem tak stisknut a pohmožděn, že po málo dnech, ana nemoc se stále zhoršovala, život dokonal; pohřben jest se ctí v severní apsidě téhož kostela. Po něm nastoupil Meinher (Meinherus), jehož požehnal Libentius II. Po něm následoval Abelin, vysvěcený arcibiskupem Alebrandem.

Hlava XIX.

Jak Gotšalk pronásledoval křesťany.

Za onoho času panoval trvalý mír v Slavii, neboť Konrád, který se ujal vlády po Jindřichovi Pobožném [1024] Vinity častými válkami oslabil. Ale křesťanská víra a služba domu Hospodino-va tuze málo se rozšiřovaly, ježto byla na překážku lakota vévody a Sasů, kteří všechno pohltivše nechtěli ničeho nechat ani kostelům, ani kněžím. Knížaty Slovanů byli Onodrag (Anadrag), Gněvoš⁵⁾ (Gneus) a třetí Udo, špatný

⁵⁾ Tak píše dle W. Boguslawského; Gilferding říká: Gněv.

křesťan.⁶⁾ Proto také pro ukrutnost svou byl jakýmsi saským zběhem zákeřně usmrcen [1032]. Syn jeho Gotšalk (Godescalcus) jménem cvičil se v školských vědomostech v městě Lüneburku⁷⁾ (Lunenburg). Dověděv se o smrti otcově, opustil víru i s učením a přepraviv se přes řeku⁸⁾ přišel ke kmeni Vinitů. Shromáždil kolem sebe četlu loupežníků, poplenil, aby pomstil se za otce, veškerou zemi nordalbingskou; v lidu křesťanském způsobil takové krveprolití, že ukrutnost jeho přesahovalo všechnu míru. A nezůstalo v zemi Holsatů a Sturmarů, jakož i v kraji těch, kteří Ditmarové slují, nic, co by rukám jejich ušlo, kromě proslulých oněch pevností Itzehoe⁹⁾ (Echeho) a Bokeldeburg.¹⁰⁾ Tam uchýlili se někteří ozbrojenci s ženami a dětmi a s majetkem před lupiči zachráněným. Leč jednoho dne, když jmenovaný kníže projížděl po způsobu loupežnickém pole a lada a spatřil, jak krajina kdysi oplývající obyvatelstvem a bohatá kostely teď proměnila se v smutnou pustinu, zděsil se nad dílem vlastní ukrutnosti a dotčen jsa vnitř bolestí srdce rozhodl se konečně zadržeti ruku svou od dalších hanebností. A tak vzdáviv se na krátko od svých, jako by šel chystat nástrahy, nena-dále narazil na jakéhosi Sasa, křesťana. Ten,

⁶⁾ Slovansky slul Pribigněv (tak jej jmenuje Saxo Grammaticus). Sch.

⁷⁾ Město v Hanoversku. Snad Gliň.

⁸⁾ Míňeno Labe.

⁹⁾ Město v Holštýnsku na řece Styru (Stör).

¹⁰⁾ Snad dnešní Burg v Holštýnsku sz. od Itzehoe.

když viděl z dálky přicházeti ozbrojence, dal se na útěk; onen mocným hlasem ho vyzývá, aby se zastavil, a přísahá, že nechce mu nijak ublížiti. Když pak bázlivec nabyv důvěry se zastavil, počal na něm vyzvídati, kdo jest a co ví nového. A onen dí: »Jsem chudý člověk, v Holsatsku narozený; novin zlých dovídáme se každodenně, poněvadž onen slovanský kníže Gotšalk působí mnohé škody národu a zemi naší a touží uhasiti žízeň své ukrutnosti naší krví. Byl by již čas, aby trestající ruka boží pomstila se za křivdy naše.« Gotšalk mu odpověděl: »Těžce obviňuješ onoho muže, slovanského knížete. Je pravda, že způsobil mnoho trampot národu a zemi vaši jako veliký mstitel vraždy otcovy. Já však jsem muž onen, o němž teď jest řeč, a přišel jsem, abych mluvil s tebou. Bolí mne totiž, že jsem se dopustil takového bezpráví proti Bohu a proti křesťanům, a tuze bych si přál smířiti se s těmi, jimž, přiznávám se, tolikrát jsem nespravedlivě ublížil. Pamatuj si tudíž moje slova a až navrátíš se k svým rodákům, oznam jim, aby poslali na určité místo důvěry hodné muže, kteří by se mnou tajně jednali o smlouvě a míru. Potom vydám do rukou jejich celou tuto četou loupežníků, s nimiž mne poutá spíše nutnost než vlastní vůle.« To řka určil mu místo a dobu. Když muž onen přišel do hradu, v kterém shromážděni byli u velikém strachu zbytkové Sasů, oznámil starším tajemné poselství a všemožně jim domlouval, aby poslali muže na místo k jednání určené. Ale oni nesouhlasili, považující to za lest, aby

vlákáni byli do zálohy.

Několik dní potom týž kníže zajat byl vévodou a jako vůdce loupečníků uvržen v okovy. Ale vévoda domnívaje se, že tento statečný a bojovný muž mohl by mu býti ještě užitečný, učinil s ním smlouvu, obdaroval jej čestně a dovolil mu odejíti. Ten však, byv propuštěn, odešel k dánskému králi Kanutovi a ztrávil u něho mnoho dní a roků, dobýváje si svou statečností slávy na válečných výpravách do Normandie a Anglie. Proto také byl poctěn rukou dcery královské.

Hlava XX.

O křesťanské horlivosti Gotšalkově.

Po smrti krále Kanuta vrátil se tedy Gotšalk [1043] do země otců svých a naleznuv dědictví své v rukou jakýchsi samozvanců, rozhodl se o ně bojovati a provázen štěstím, získal zase své statky spolu s vladařstvím. A hned touže v duši své, aby sobě slávu a čest získal u Boha, počal se snažiti, aby slovanské národy, kteří na přijaté kdysi křesťanství již zapomněli, opětně účastnými učinil milosti víry a je přiměl, aby znovu se starali o kostely. A prospívalo dílo boží v ru-

kou jeho tak, že nesčetné množství pohanů se hrnulo, aby přijalo milost křtu. A znovu postaveny jsou zbořené kdysi kostely po celé zemi vagerské, polabské a obodrické, a již posláno do všech krajin pro kněze a sluhy slova božího, aby vštěpovali hrubým myslím pohanů učení víry křesťanské. Radovali se tedy věřící ze vzrůstu nového štípení a stalo se, že země naplnily se kostely a kostely zase kněžími. Však i Chyžané a Čezpěňané jakož i všickni národové, obývající podle Pěny, přijali opět milost víry. Jest pak Pěna ona řeka, v jejímž ústí leží město Dymin. Tam sáhala kdysi hranice stargradské diecése. A tak všichni slovanští národové, kteří náleželi pod duchovní správu stargradskou, vyznávali po všecken čas života Gotšalkova pokorně víru křesťanskou. Povídá se zajisté, že tento velice zbožný muž zahořel takovou horlivostí k víře boží, že často sám pronášel k lidu v kostele řeči napomínavé; chtěl totiž slovanskými slovy vyložiti pochopitelněji to, co biskupové nebo kněží temně povídali. Není pochybnosti, že v celé Slavii nikdo, nikdy větší moci nedosáhl a u víře křesťanské nebyl nad něho horlivější. Mělť zajisté v úmyslu, kdyby mu byl dán delší život, všeckny pohany přivésti ke křesťanství, jakož obrátil skoro třetinu těch, kteří před tím, za děda jeho Mestivoje, odpadli k pohanství. Tehdy také v jednotlivých městech zřízeny byly ústavy, v nichž svatí mužové žili dle řádů kanonických, i kláštery mužské a ženské, jakož dosvědčují ti, kdož viděli jednotlivé v Lubeku, Stargradě, Ratiboru

(Racesburg)¹⁾, Lenčině (Leontinum)²⁾ a jiných městech. V Meklenburku (Magnopolis)³⁾, znamenitém to městě slovanském, byly prýj tři sbory těch, kdož sloužili Bohu.

Hlava XXI.

Dolenčanská vojna.

V oněch dnech [1057?] nastalo veliké hnutí ve východní krajině Slovanů, mezi nimiž zuřila domácí válka. Dělí pak se Slované, kteří se nazývají Lutici aneb Vlci, na čtyři národy, z nichž, jak známo, Chyžané a Črezpěňané obývají s oně, Rataři (Riaduri) a Dolenčané s této strany řeky Pěny. Mezi nimi povstal vážný zápas o moc a vládu. Rataři a Dolenčané chtěli panovati odvolávajíce se na starožitnost města i veleslavný onen chrám, v němž je viděti modlu Radogostovu (Radigast), a připisujíce sobě obzvláštní právo na úctu, poněvadž je navštěvují všickni národové slovanští, aby vyslechli věštby a přinesli každoroční oběti. Črezpěňané však a Chyžané nechtěli se přiznati za nevolníky, nýbrž rozhodli se svou svobodu chrániti zbraněmi. Ježto

1) Viz str. 14., pozn. 3.

2) Dnešní Lenzen v Braniborsku.

3) Viz. str. 43., pozn. 10.

bouře pomalu vzrůstala, došlo konečně k válce, ve které za velikých bojů byli Rataři a Dolenčané poraženi; ačkoliv pak boj obnoven byl ještě po druhé a po třetí, zase titíž od těchže byli potřeni. Padlo mnoho tisíc mužů s té i oné strany; Čezpěňané a Chyžané, kteří toliko z nouze zdvihli válku, zůstali vítězi. Rataři a Dolenčané, kteří bojovali pro slávu, stydíce se za svou hanebnou porážku, povolali na pomoc nejstatečnějšího krále dánského a vévodu saského Bernarda, jakož i knížete obodrického Gotšalka, všechny s vojsky jejich, vydržující takové množství z vlastních prostředků po šest neděl. A znovu vzplanula vojna proti Čezpěňanům a Chyžanům, kteříž, jsouce obklíčeni takovým množstvím, neměli dost sil, aby odpírali, a tu veliká spousta jich pobita a velmi mnozí odvedeni do zajetí. Nakonec vykoupili si mír patnácti tisíci hřiven. Peníze rozdělila knížata mezi sebe. O křesťanství nestala se ani zmínka, aniž vzdali čest Bohu, jenž jim daroval v boji vítězství. Dle toho lze poznati nenasytnou lakotu Sasů, kteří vynikající nade všeckny národy s barbary sousedící válečným duchem a cvikem, vždy jsou ochotnější zvyšovati poplatky, než získávati duše Pánu. Dávno zajisté už byla by při horlivosti kněží zmohutněla vážnost křesťanství mezi Slovany, kdyby tomu nepřekážela lakota Sasů. A tak buď veleben a všelikou chválou ozdoben vznešený onen Gotšalk, který, ač pocházel z barbarského národa, svému lidu splným zápallem lásky znovu získal dar poznání a milost víry. Styděti

by se měla knížata saská, jež shledána jsou vždy tak neplodná a neužitečná v práci Páně, ačkoliv se narodila z předků křesťanských a ohřívala v náručí svaté matky církve.

Hlava XXII.

O v z b o u ř e n í S l o v a n ů .

Za oněch časů, kdy z milosrdenství božího a zásluhou statečného a velmi zbožného muže Gotšalka stav církve a služby boží v zemi slovanské tak utěšeně kvetly: po smrti biskupa Abelina rozdělena byla diecése stargradská na tři biskupství. To se však nestalo nikterak z nařízení císařského, nýbrž, jak známo, původcem toho uspořádání byl velký Adelbert, arcibiskup hamburský. Tento zajisté vznešený a v říši velmi mocný muž, maje na své straně nejen přestatečného císaře Jindřicha, syna Konrádova, ale i papeže Lva, kteří souhlasili s každým jeho přáním, vykonával ve všech říších severních, to jest v Dánsku, Švédsku i Norsku moc arcibiskupa a úřad papežského legáta. Ale nejsa s tím spokojen, chtěl dosáhnouti hodnosti patriarchy, a to tím způsobem, že by zřídil v hranicích své diecése dvanácte biskupství, o nichž však bylo by zbytečno vypravovati, poněvadž se to moudrým

lidem zdálo jakousi pošetilostí a blouzněním. Hrnuli se tedy ke dvoru jeho mnozí kněží a duchovní, jakož i četní biskupové, kteří užívali jeho pohostinství, byvše vyhnáni ze sídel svých. Chtěje se zbaviti tohoto břemene, poslal je daleko mezi pohany, vykázav jednomu sídlo pevné, jinému nejisté. Z těch učinil Ezona nástupcem Abelinovým v Stargradě, jakéhosi Aristona, jenž přišel z Jerusalema, ustanovil do Ratiboru, Jana určil pro Meklenburg. Tento Jan, jsa milovníkem putování, vyšel ze Škotska, přišel do Sas, kde byl jako ostatní vlídně arcibiskupem přijat a brzy potom poslán do Slavie ke Gotšalkovi. Meškaje u něho, pokřtil za oněch dnů, jak jest psáno, mnoho tisíc pohanů.

Byl trvalý mír v celé říši, ježto přestatečný císař Jindřich zkroutil mocnou rukou Maďary (Ungari), Čechy (Boemi), Slovaný a všeckny sousední říše. Když pak odešel do nebe [1056], následoval jej ve vládě syn jeho Jindřich, chlapec osmiletý. Ihned vypukly v říši různé nepokoje, poněvadž knížata bažíce po sporech nic si nevážila mladistvého krále. A povstal jeden každý proti sousedu svému, a rozmnožily se zločiny mnohé na zemi jako loupeže, požáry i vraždy lidí. Nedlouho potom zemřel Bernard, vévoda saský, který po čtyřicet let mocně řídil věci Slovanů i Sasů. Dědictví rozdělili mezi sebou synové jeho Ordulf a Herman (Herimannus). A sice obdržel Ordulf správu vévodství, ačkoliv zdaleka nepodobal se otci ani statečností ani zkušeností válečnou ani štěstím. Sotvaže také po smrti jeho

otce uplynulo pět let, když tu Slované, chystající vzpoudu, nejdříve ze všech zavraždili Gotšalka [1066]. A tak tento pro všechny věky nezapomenutelný muž za svou věrnost, kterou prokazoval Bohu a knížatům, zabit byl barbary, kteréž sám usiloval obrátiti na víru křesťanskou. A ještě není doplněna nepravost Amorejských aniž přišel čas učiniti milost jim; proto bylo potřebí, aby přišla pohoršení, aby opravdu pobožní zjevení byli. Umučen pak byl onen druhý Makedajský v městě Leontiu, které jiným jménem sluje Lenčín⁴⁾ (Lenzin), VII. dne před idami měsíce června⁵⁾ s knězem Epponem, jenž na oltáři byl obětován, a s mnoha jinými jak laiky, tak duchovními, kteří pro Krista vytrpěli rozmanitá muka. Mnich Ansver (Ansuerus) a jiní s ním ukamenováni byli v Ratiboru. Stalo se to o idách měsíce července.⁶⁾ Vypravuje se, že tento Ansver, když veden byl na smrt mučednickou, prosil pohany, aby ukamenovali dříve jeho spolčníky, neboť se obával, aby neodpadli. Když pak onino dosáhli koruny mučednické, sám jako Štěpán, raduje se padl na kolena.

⁴⁾ Viz str. 84., pozn. 2.

⁵⁾ 7. června.

⁶⁾ 15. července.

Hlava XXIII.

Utrpení svatého biskupa Jana.

Starý biskup Jan s ostatními křesťany zajat byl v Velehradě (Magnopolis), t. j. Meklenburce (Mikilenburg) a zachován na živu pro triumf. Byl pak za vyznávání Krista bit holemi, potom voděn na potupu po jednotlivých městech slovanských a poněvadž ho nebylo možno odvrátiti od jména Kristova, usečeny mu ruce a nohy a tělo jeho pohozeno na ulici. Uťatou však hlavu barbaři nabodli jako znamení vítězství na kopí a obětovali bohu svému Radogostovi. To se stalo v hlavním městě slovanském Rataře IV. dne před idami listopadovými.⁷⁾

Hlava XXIV.

První odpadnutí Slovanů od víry

Dcera krále dánského spolu s jinými ženami nahá musila opustit město obodrické Meklenburg. Tu totiž, jak výše jsme pověděli,⁸⁾ měl

⁷⁾ 10. listopadu.

⁸⁾ Viz str. 82.

kníže Gotšalk za manželku; s ní zplodil syna Jindřicha. Z jiné však narodil se mu syn Budivoj⁹⁾ (Butue); oba přišli na svět na velikou zkázu Slovanů. Slované domohše se vítězství, zpustošili mečem i ohněm celou krajinu hamburskou; Sturmaři a Holsati skoro všickni byli buď pobiti aneb odvedeni do zajetí. Hrad hamburský byl vyvrácen z kořene, ba pohané polámali i kříže na posměch Spasiteli našemu. Právě téhož času byl úplně zničen nenadálým útokem barbarů Šlesvik, jenž jinak sluje Heidibo, město Zalabanů (Transalbiani), položené na hranici království dánského, velmi bohaté a velmi lidnaté. Naplnilo se u nás proroctví řkoucí: »Bože, přišli pohané do dědictví Tvého, poškvřnili chrám svatý Tvůj,« a ostatní, což předpověděno o zkáze Jerusalema a pláči nad ním.

Původcem této spousty, jak se vypravuje, byl Bluso¹⁰⁾ (Blusso), jenž měl za ženu sestru Gotšalkovu; vrátiv se domů i sám byl zabit. A tak všickni Slované, učinivše mezi sebou vzájemnou přísahu, znovu odpadli k pohanství a pobili ty, kdož vytrvali u víře. Vévoda Ordulf po dvanácte let, o něž přežil otce, často marně válčil proti Slovanům; nikdy nad nimi nezvítězil, nýbrž tolikrát pohany byl poražen, že i svým byl pro posměch. Strhla pak se tato bouře v zemi Slovan-

⁹⁾ Šafařík psal Buta; přidržuji se Boguslawského, Wachowského a j.

¹⁰⁾ Slovanský tvar ze zkaženiny nelze stanoviti. Šafařík píše Pluso, W. Boguslawski Blus.

ské léta po vtělení Páně MLXVI. v osmém roce panování Jindřicha IV. Stolice stargradská zůstala pak neobsazena osmdesát čtyři roky.

Hlava XXV.

O K r u k o v i (Cruco, Cruto).

Když tedy zemřel Gotšalk, muž dobrý a ctitel Boha, knížectví přešlo dědickou posloupností na jeho syna Budivoje. Avšak ti, kdož zavraždili otce jeho, aby snad syn nestal se mstitelem smrti otcovy, pobouřili lid pravíce:

»Ten nebude nad námi panovati, nýbrž Kruk, syn Grinův. Co by nám prospělo, že jsme zabili Gotšalka a snažili se zbraní dobýti si svobody, když by tento stal se dědicem moci knížecí? Onť zajisté ještě více nás bude utiskovati než otec a spoje se s národem saským uvrhne zemi naši v nové žalosti.«

A hned zapřisáhše se vespolek dosadili Kruka [1066] na knížectví a vyloučili syny Gotšalkovy, jimž dle práva vláda náležela. Z nich mladší, jménem Jindřich, prchl k Dánům, neboť pocházel z královské rodiny dánské; starší však Budivoj uchýlil se k Bardům¹⁾ a hledal pomoci

¹⁾ Viz str. 74., pozn. 9.

u knížat saských, jimž otec jeho vždy byl oddán a věren. Ti také ukázali se vděčnými za dobré služby, podnikli za něho vojnu a po mnohých obtížných výpravách dosadili jej opět na jeho místo. Nicméně postavení Budivojovo vždy bylo nejisté a nikdy se nemohl dokonale vzmoci, poněvadž jsa zrozen z otce křesťana a přítel knížat u lidu svého platil za zrádce svobody.

Po onom zajisté vítězném boji, kterým země nordalbingská po prvé po zabití Gotšalkově byla zpustošena, Slované zbrojnou rukou svrhli se sebe jeho otroctví a byli odhodláni hájiti svobody s takovou silou ducha, že chtěli raději zemřít, než znovu přijmouti jméno křesťanů aneb platiti daně knížatům saským. Tuto hanbu zajisté způsobila sama sobě neblahá lakota Sasů, kteří, když byli ještě v plném držení své moci a mohli se chlubit častými vítězstvími, nepoznali, že Hospodinův jest boj a on jen že daruje vítězství, nýbrž spíše národy slovanské, které si podmanili válkami aneb smlouvami, obtížili ukládáním takových daní, že hořkou nouzí byli přinuceni vzepřít se jak zákonům božským, tak knížecímu otroctví. Za tuto vinu pykal Ordulf, vévoda saský, jenž opuštěn byv od Boha, za celou tu dobu, o kterou přežil otce, nemohl dobýti žádného vítězství nad Slovary. Tím se také stalo, že synové Gotšalkovi, vzkládající svou naději na vévodu, spolehli se na hůl třtinovou a ještě naloženou.

Po smrti Ordulfově následoval v knížectví syn jeho Magnus, narozený z dcery krále dánského.

Hned s počátku svého panování obrátil mysl a síly na podmanění vzbouřených Slovanů, k čemuž jej povzbuzoval Budivoj, syn Gotšalkův. Slované však postavili se jednomyslně na odpor, vedeni Krukem, synem Grinovým, který vystupoval nepřátelsky proti jménu Kristovu a hodnosti knížecí. A tak nejprve vyhnali Budivoje ze země a zbořili hrady, ve kterých nalézal útočiště. Když viděl, že zbaven jest vlády, utekl se k vévodovi Magnusovi, který tehdy právě meškal v Glini (Lüneburku) a promluvil k němu takto: »Tvoje jasnost, největší ze všech mužů, ví, jak otec můj Gotšalk vždy věrně spravoval krajinu slovanskou ke cti boží a děda tvého, ničeho nepomíjeje z toho, co dle práva náleželo k službě boží a k věmnosti knížatům. I já, následuje v skromnosti otce svého, poslouchal jsem v každém směru věrně a oddaně rozkazů knížecích, vystavoval se nekonečným nebezpečím, abych pro sebe zachoval aspoň prázdný titul hodnosti, vám však užitek zůstával. Jaké však mzdy dostalo se jak mně, tak otci mému, nikoho není tajno; jeho nepřátelé naši připravili o život, mne o vlast, a řeknu nejenom nepřátelé naši, ale i tvoji. Chceš-li tedy starati se o čest svou a spásu svých, nutno užítí moci a zbraní. Neboť dohnání jsme teď až k nejkrajnějšímu a nutno spěchat, aby nepřátelé dále postupující nevpadli také do země nordalbingské.« Vyslechnuv tato slova, odpověděl vévoda:

»Nemohu okamžitě sám vytrhnouti do pole, poněvadž mne zdržují velké překážky, ale dám

ti Bardy, Sturmarty, Holsaty a Ditmarse, jichž pomocí bude ti možno na čas zadržeti útoky nepřátel. Já pak, když by potřeba byla, co nejrychleji přijdu za vámi.«

Vévodu pro tu chvíli zdržoval den svatby.²⁾

Vybral tudíž Budivoj nejstatečnější z Bardů, přešel Labe a spěchal do země Vagrů [1074/5?]. Poslové pak vévodovi, rozešedše se po celé zemi nordalbingské, nabádali lidi, aby vytáhli na pomoc Budivojovi, ježž tísní nepřátelé. Ten spěchal napřed se šesti sty i více ozbrojenci a přišed k hradu bloňskému³⁾ (castrum Plunense) proti nadání našel město otevřeno a bez vojska. Když tam vešel, jakási žena Němka, kterou v místě našli, řekla k němu: »Vezmi, co najde ruka tvá, a hled' co nejrychleji odejít, neboť jest to lest, že město zůstaveno otevřené a bez obránců. Neboť až se Slované dovědí, že jsi sem vešel, vrátí se zítřejšího dne s převelikým vojskem, město toto obklíčí a budou obléhati.« Budivoj však, nedbaje slov jejích, zůstal přes noc v řečeném hradě. Jest pak toto město, jak lze i dnes viděti, obklíčeno se všech stran hlubokým jezerem a přístup pro příchozí sprostředkuje velmi dlouhý most. Když se tedy rozbřeskl druhý den, ejhle, nepřehledné pluky Slovanů obklíčily město, jak večer bylo předpověděno. Bylo pak postaráno

²⁾ Se Sofií, ovdovělou dcerou Bely I., krále uherského. Sch.

³⁾ Dnešní Plön v Holštýnsku. Dle zachovaných tvarů zdá se mi nejpravděpodobnější tlumočiti jméno slovem Bloň, jak píše Boguslawski: Šafařík psal Plony, Blony

o to, aby se na celém ostrově nenalezlo ani jediné lodičky, po které by obležení mohli uniknouti. A tak Budivoj se soudruhy těžce strádaje hladem musil snášeti obležení. Jakmile Holsati, Sturmaři a Ditmarové uslyšeli tuto nešťastnou zvěst, ihned nejstatečnější z nich spěchali vytrhnout město z obležení. Když pak přišli k říčce, kteráž sluje Svale⁴⁾ (Suale, Strale) a rozdělkuje Sasy od Slovanů, vyslali napřed muže znalého slovanského jazyka, aby vyzvěděl, co Slované dělají a jakým způsobem si při dobývání města vedou. Tento soudruhy vyslaný muž přišel k vojsku Slovanů, jež pokrývalo kol a kol celé pole, stavějíc rozmanité vhodné obléhací stroje. Promluvil pak k Slovanům těmito slovy: »Co to činíte, ó mužové, že obléháte město a muže přátelské s knížaty a Sasy? Z tohoto podniku jistě nebudete míti prospěchu. Poroučí však vám vévoda a ostatní knížata, abyste co nejrychleji upustili od obléhání. Jestliže toho neučiníte, brzy ucítíte pomstu.« Když Slované úzkostlivě se vyptávali, kde by vévoda byl, odpověděl, že se nalézá nedaleko s nespočetným množstvím zbrojenců. Tudíž kníže Slovanů Kruk, vzav posla stranou, vyptával se ho, jak věci mají se v pravdě. Onen odpověděl: »Co dáš mi za odměnu, prozradím-li ti, nač se ptáš, a vydám-li ti dle přání tvého toto město a ty, kdož jsou v něm?« Kníže smluvil se s ním na dvacet hřiven. A hned,

⁴⁾ Dnešní Schwale, pobočka Styru (Stör), v Holštýnsku.

jakmile byly mu slibem zajištěny, řekl onen zrádce Krukovi a jeho společníkům: »Vévoda onen, jehož se obáváš, nepřekročil dosud břehův labských, neboť zdržují ho vážné překážky; jen Sturmari, Holsati a Ditmarsové vytáhli v nepatrném počtu; a ty já snadno jedním slovem zavedu a dokáži, aby se vrátili domů.« To pověděl, přešel most a promluvil k Budivojovi a společníkům jeho: »Starej se o záchranu sebe sama a mužů, kteří jsou s tebou, ježto Sasové, na které počítáš, nepřijdou ti tentokráte na pomoc.«

Tehdy onen zdrcen na duchu odpověděl: »Běda mně bídnému, proč opouštějí mne přátelé? Tak tedy výborní Sasové opustí v těžkostech prosebníka pomoci a přispění potřebujícího? Zle jsem se zklamal; měl jsem vždy v Sasy dobrou důvěru, a teď v největší nouzi jsem vydán ve psí« Jemu onen odpověděl: »Vznikly sváry mezi lidem a povstavše jeden proti druhému, vrátili se jeden každý do svého domova. Musíš si tudíž jinak poraditi.« Tímto tedy způsobem všeckno zmotav, vrátil se onen posel ke svým a když Sasové připravení do boje se ho dotazovali, jak se věci mají, odpověděl říka: »Přišel jsem do hradu, kamž jste mne poslali, a není tam, chvála Bohu, žádného nebezpečí, aniž jaká obava před obležením. Ba spíše viděl jsem i Budivoje i ty, kdož jsou s ním, veselé a nijak ne v úzkostech.« A na ten způsob zdržel vojsko, aby nešli na pomoc obleženým. Muž ten stal se původcem zkázy Budivojovy i společníků jeho. Neboť jakmile obležení, davše se oklamati lstivým zrádcem,

ztratili naději na vysvobození, ihned počali u nepřátel vyzvídati, zdali nechtěli by přijmouti nějaké výkupné za život. Onino jim odpověděli: »Zlata a stříbra od vás nepřijmeme, ale darujeme vám vyžadovaný život a zdravé údy, jestliže vyjdete k nám a odevzdáte zbraně.« Slyše to Budi-voj, řekl k společníkům: »Tvrdou podmínku, ó mužové, nám dávají, abychom vyšli a složili zbraně. Vím ovšem, že hlad tuze nás nutí, abychom se vzdali; jestliže však vyjdeme dle navržené nám podmínky beze zbraně, přece jen neunikneme nebezpečí. Často jsem zkusil, jak kolísavé, jak nespolehlivé jest slovo u Slovanů. Zdá se mně tedy, že bylo by vhodnější pro spásu všech protahováním, ač jest to obtížné, život zachrániti a čekati, zdali by nám Bůh snad odněkud neposlal pomoci.«

Tomu však vzepřeli se společníci jeho pravice: »Přiznáváme ovšem, že podmínka nepřáteli nabídnutá jest povážlivá a že vzbuzuje obavy. Ale přece ji nelze zamítnouti, ježto není jiné cesty, abychom se vyhnuli dnešnímu nebezpečí. Neboť co jest platen odklad, když není nikoho, kdo by nás přišel osvobodit? Smrt pak hladem jest mnohem krutější než mečem; a lépe jest rychle život skončiti než dlouho se trápati.«

Hlava XXVI.

O smrti Budivojově.

Když Budivoj viděl, že společníci jsou pevně rozhodnuti vyjít z města, poručil, aby mu podány byly nádhernější šaty, a obléknuv je, vyšel se společníky. Přešli pak po dvou přes most, odevzdávající zbraně, a tak uvedeni jsou před tvář Krukovu. Když všickni byli předvedeni, jakási vznešená žena z hradu obrátila se na Kruka a ostatní Slovary s tímto vyzváním: »Zahubte muže, kteří se vám vzdali, nechtějte jich ušetřiti, neboť dopustili se těžkých násilností na manželkách vašich, jež zůstaveny byly s nimi v městě; smyjte hanbu svoji!« Uslyšev to Kruk a společníci jeho, ihned vrhli se na ně a celé to množství pobili ostrím meče. A zabit byl onoho dne Budivoj a s ním všecken výkvět Bardů před hradem Bloní [1074]. A zmohutněl Kruk a prospívalo dílo v rukou jeho a obdržel vládu nad celou zemí slovanskou. A zkrušena byla síla Sasů a platili sami poplatek Krukovi, to jest celá země nordalbingská, která rozdělena jest mezi tři národy: Holsaty, Sturmarty a Ditmarse. Ti všickni snášeli přetěžké jeho otroctví po celou dobu vlády Krukovy. A naplnila se země loupežníky, kteří vraždili a do zajetí odváděli mnohé z lidu božího. A požírali kmeny saské plnými ústy. Za onoho času zdvihlo se z národa Holsatů více než šest set rodin a překročivše řeku⁶⁾ táhli daleko,

⁶⁾ Míněno Labe.

aby našli sobě vhodná sídla, kde by se vyhnuli zuřivému pronásledování. Přišli pak do hor hartských (montes Hartici) a zůstali tam sami i synové i vnuci jejich až do dnešního dne.⁶⁾

Hlava XXVII.

O vystavění Harchburku⁷⁾ (Hartesborch, Hartesberg).

Není však nic divného, že uprostřed národa zlého a převráceného, v zemi hrůzy a pusté prázdnoty vyskytly se nešťastné příhody, když za oněch dnů bouře válečné zdvihly se v celé říši.

Císař Jindřich totiž počal, když dosáhl zletilosti, pronásledovati Sasy a konečně vzal Ottovi vévodství bavorské a dal je Velpovi. Na pokoření Sasů postavil hrad Harchburk [1073], který však Sasové rozbořili. Vůdci Sasů byli Vicelo, biskup magdeburský, Bukka halberštský, vévoda Otto, vévoda Magnus, markrabě Udo a j. Došlo k válce, v níž Jindřichovi pomáhal švábský vévoda Rodulf: Sasové poraženi byli na řece Unstrutě (Unstroth). Prostřednictvím Rodulfovým smluven pak mír; ale Jindřich nedodržel smluvených podmínek.

⁶⁾ Jim se přisuzuje založení města Elbingerode. Sch.

⁷⁾ Zašlý hrad; stával nedaleko brunšvického města Neustadtu-Harzburku. Městiště jeho sluje »Burgberg«.

Hlava XXVIII.

O veřejném pokání krále Jindřicha.

Od té doby nedůvěřovali Sasové Jindřichovi. Poslali na něj stížnost k papeži Řehořovi, že utiskuje církev, nesprávně dosazuje biskupy, že s manželkou jedná po způsobu mikulášenců⁸⁾ (Nikolaitae) a j. Po delším otálení vydal se král do Říma [1077], podrobil se rozhodnutí papežovu a konal tam uložené roční pokání. Přes to papež z návodu kardinálů prohlásil jej za sesazena a nabídl korunu Rodulfovi švábskému. Pro toho vyslovili se sice Švábové (Suevi) a Sasi, ale ostatní zůstali věrni Jindřichovi.

Hlava XXIX.

O smrti Rodulfa Švábského.

O tom, co se stalo, dověděl se prý Jindřich od biskupa strasburského. Na radu jeho ušel tajně z Říma a přes Lombardii vrátil se do Němec. Tam sebral veliké vojsko (v něm byl i Bohumír, známý později dobytím Jerusalema a j.), a porazil Rodulfa, jenž pak zakrátko od poranění na pravé ruce zemřel v Meziboru (Marcipolis); sám před smrtí uznával, že potrestal jej Bůh, poněvadž zrušil přísahu králi pravou rukou složenou.

⁸⁾ Sekta obviňovaná z neřestného způsobu života.

Hlava XXX.

Jak král Jindřich vypudil papeže z Říma.

Potom Jindřich svolal sněm církevní; na něm prohlášen papež za zrádce a rušitele míru církevního, a císař s velkým vojskem vydal se do Italie, obsadil Řím, vyhnal papeže a na místě něho dosadil Viberta z Ravenny, který přijal jméno Klement a pomazal Jindřicha na císaře [1084]. Od té doby trvalo v církvi rozdvojení. Jedni drželi s novým papežem, druzí zachovali věrnost Řehořovi i zvoleným jeho nástupcům (Desideriovi, Urbanovi a Paschalovi), kterým poskytovali útočiště král francouzský, sicilský a španělský. Zatím Sasové zvolili si nového krále, jenž slul Herman, řečený Česnek⁹⁾ (Clufloch), obnovili vojnu proti Jindřichovi a vedli ji úspěšně. Když nový král zahynul, zasažen byv padající branou hradu, do něhož právě vjížděl, neodvážili se již jiného voliti, ani dále proti Jindřichovi bojovati.

Hlava XXXI.

O listu mnicha Petra.

Za času Jindřicha císaře mnich Petr rodem ze Španělska počal, odvolávaje se při tom na list poslaný s nebe, v říši římské hlásat, že přišel čas, aby osvobozeno

⁹⁾ Zván prý tak proto, že zvolen byl v Eislebenu, známém pěstěním česneku.

bylo město Jerusalema. Mnozí ho uposlechli a pod vedením Bohumíra (Godefridus) podnikli výpravu, dobyli Niceje, Antiochie a j. měst a konečně Jerusalema a obnovili tam víru křesťanskou.

Hlava XXXII.

O pokoření císaře Jindřicha.

Když umřel Klement [1100], uznán byl všeobecně Paschal a ten vystoupil ostře proti Jindřichovi a dosáhl toho, že na sněmu usneseno Jindřicha zbaviti trůnu a dosaditi syna jeho. Helmold obšírně popisuje, kterak Jindřich přijal v Ingelsheimu (Hingelesheim) posly sněmovní (arcibiskupa mohučského a kolínského a biskupa vormského), kteří mu přišli oznámit rozhodnutí sněmu. Jindřich váhal dobrovolně ustoupiti. Ale vyslanci konečně užili násilí, korunu s hlavy jeho strhli, zmocnili se ostatních odznaků moci vladařské a odevzdali je synovi.

Hlava XXXIII.

Volba syna proti otci.

A tak povstal syn proti otci, jenž prchl před ním do vévodství limburského (Linthburg) [1106]. Cestou setkal se s bývalým vévodou limburským, jehož zbavil panství,

který se ho však přesto ujal, a sebrav 800 ozbrojenců, uvedl jej do Kolína (Colonia), kdež ho dobře přijali. Ale syn jej oblehl. Tehdy císař utekl do Lutichu (Leodium). Když se četní přívrženci jeho shromáždili, vytáhl proti synovi. Utkal se s ním boji na řece Meuse. S počátku vítězil, ale pak poražen a zajat. Tehdy chtěl vstoupiti do kláštera ve Špýru, ale tamní biskup nedovolil, ačkoliv mu císař byl před tím prokázal mnohá dobrodiní. V ponížení tom zemřel Jindřich v městě Lutichu.⁹⁾

Zmíniv se ještě krátce o synu a nástupci jeho Jindřichovi mladším, o němž slibuje na svém místě více pověděti, končí Helmold hlavu slovy:

Když jsem tedy tohle předeslal o zmatcích v říši a různých válkách saských, poněvadž to byly hlavní příčiny odpadnutí Slovanů, vracím se již nyní k historii Slovanů, od níž jsem daleko odbočil.

HLAVA XXXIV.

O smrti Krukově.

Stalo se pak, když Kruk, kníže Slovanů a pronásledovatel křesťanů, stářím zeslábl, že Jindřich, syn Gotšalkův, vyšel z Dánska a vrátil se do země otců svých. Ježto však mu Kruk uzavřel každý přístup, sebral u Dánů a též u Slovanů veliké množství lodí, přepadl Stargrad a celé pobřeží slo-

⁹⁾ Helmold v líčení života císaře Jindřicha, s nímž patrně sympatizuje, liší se značně od jiných pramenů.

vanské a odvezl odtamtud ohromnou kořist. A když to učinil po druhé a po třetí, zmocnil se tak náramný strach všech kmenů slovanských na ostrovech a na pobřežích obývajících, že sám Kruk neočekávaně dal se s Jindřichem do jednání o podmínkách míru a dovoliv mu návrat, postoupil mu za bydliště některé příhodné pro něj dvorce. Neučinil to však s dobrým úmyslem. Toužil mladého, statného a válečnickví znalého muže zničití lstí, když to nedovedl učiniti mocí. Proto také hleděl při hostinách pečlivě čas od času pořádaných poznati jeho myšlenky a hledal vhodnou příležitost, aby nastrojil na něj léčku. Tomu však nenedostávalo se ani chytrosti, ani lsti, aby se uchránil před nástrahami. Paní Slavina, manželka Krukova, totiž jej častěji varovala, prozrazujíc chystané nástrahy. Konečně, ježto obstárlý již muž se jí zprotivil, zatoužila, jestli by to možno bylo, provdati se za Jindřicha. Jejím také návodem pozval Jindřich Kruka na hody; když po hojném pití napilý Kruk vyšel vrávoraje z komnaty, v níž popíjeli, jakýsi Dán udeřil na něj sekyrou a jednou ranou uťal mu hlavu [1105]. I pojal Jindřich Slavinu za manželku a obdržel vládu nad zemí. Obsadil pak pevnosti, které před tím měl Kruk, a počal se mstiti nad nepřáteli.

Odebral se také k vévodovi Magnusovi, ježto byl s ním příbuzný, a s velkou poctivostí byv jím přijat, složil též přísahu věrnosti a poddanství. Ale svolal dohromady i nordalbingské kmény, které Kruk tuze utiskoval, a uzavřel s nimi velmi

pevnou smlouvu, které neměly zvrátiti žádné bouře válečné. I radovali se Holsati, jakož i Sturmaři a ostatní Sasové se Slovyany sousedící, že padl největší jejich nepřítel, který je vydával na smrt, zajímal a vypuzoval a že na místě něho povstal kníže nový, jenž má na srdci spásu Izraele. A sloužili mu upřímně, vrhajíce se s ním v mnohá nebezpečí a připraveni jsouce s ním buď žíti neb statečně zemříti. Jak slyšeli veškeří národové slovanští, zvláště ti, kteří obývali směrem k východu a jihu, že povstal mezi nimi kníže, který praví, že se nutno podrobiti zákonům křesťanským a platiti daně knížatům, rozhněvali se náramně a shodli se všichni jednohlasně na tom, že chtějí bojovati proti Jindřichovi, a ustanovili na jeho místo jiného, jenž vždy byl nepřítelem křesťanů. Když bylo zvěstováno Jindřichovi, že vytáhlo vojsko slovanské, aby jej zničilo, ihned vypravil posly se žádostí o pomoc k vévodovi Magnusovi a k nejstatečnějším z Bardů, Holsatů, Stumarů a Ditmarsů, kteříž všickni rychle a ochotně dali se na pochod. A vtrhli do země Polabanů, na pole, jež slove Smilovo¹⁰⁾ (campus Zmilowe), kde vojsko nepřátelské bylo rozloženo po celém prostranství. Když Magnus viděl, že vojsko Slovanů jest veliké a dobře vyzbrojené, bál se pustiti do boje. A tak odložena byla bitva od rána až do večera, poněvadž vyjednávači se snažili boj zameziti smlouvou, vévoda pak očekával pomocné vojsko, v jehož příchod doufal. A skutečně, když slunce se klonilo k zá-

¹⁰⁾ Dnešní Schmilau u Ratiboru (Ratzeburg).

padu, vyzvědač jeho mu oznámil, že zdaleka přichází zástup dobře ozbrojených mužů. Když je vévoda spatřil, rozveselil se, Sasové nabudou ducha, zdvihnou pokřik válečný a pustí se do boje. A prorazili šik Slovanů, rozptýlili je a pobili ostřím meče. Toto vítězství Sasů nad Slovany bylo tuze slaveno a jest velmi pamětihodné, protože Bůh stál při těch, kdo věří v něho, a vydal veliké množství v ruce nemnohých. Ti, jichž otcové zúčastnili se bitvy, vypravují, že lesk již zapadajícího slunce za bitvy tak oslepil obrácené k němu oči Slovanů, že proti světlu nic viděti nemohli a tak nejmocnější Bůh z maličkosti učinil nepřátelům svým největší překážku. Od onoho dne všickni onino národové východních Slovanů poddáni byli a daň platili Jindřichovi, jenž stal se veleznámý mezi slovanskými kmeny a získal si svou počestností a zabezpečením míru šlechtnou slávu. Radil národu slovanskému, aby každý muž vzdělával své pole a vykonával užitečnou a přiměřenou práci; vyhubil také lupiče a vyhnal ze země tuláky. A vyšli národové nordalbingští z pevností, v nichž se byli uzavřeli, obávající se válek, a vrátil se jeden každý do vsi a na statek svůj, a vystavěny jsou znovu domy a kostely, před tím ve válečných bouřích zbořené. Však v celé Slavii nebylo tehdy kostela a kněží, leč jen v městě, které nyní sluje Starý Lubek¹⁾ (Vetus Lubika), poněvadž Jindřich často tam přebýval se svou rodinou.

¹⁾ Město Starý Lubek (Olden-Lubeke, Alt-Lübeck) leželo na stoku Svartavy (Schwartau) s Travnou (Trave).

Hlava XXXV.

O smrti hraběte Gotfrida.

Po těchto událostech zemřel vévoda saský Magnus [1106] a císař udělil vévodství hraběti Luderovi, ježto Magnus neměl syna, nýbrž jen dcery. Z nich Eiliku provdal za hraběte Ottu, je- muž porodila Adalberta příjmím Medvěda. Druhá pak z dcer, jménem Vulfildis, provdána byla za vévodu bavorského Katula (Catulus), a z ní narodil se mu syn Jindřich Lev.²⁾ Luder pak obdržel vévodství saské a panoval mírně jak nad Slovary, tak nad Sasy.

Stalo se pak za oněch dnů [1110], že slovanští loupežníci přišli do Sturmarska a odvedli jako kořist dobytek i lidi z okolí města Hamburku. Jakmile se to rozhlásilo, zdvihl se hrabě oné krajiny Gotfrid (Godefridus) s některými obyvateli hamburskými a jal se lupiče pronásledovati. Domnívaje se však, že jest jich mnoho, zastavil se na nějakou dobu, dokud by mu nepřišla větší posila. Tu jakýsi venkovan, jemuž manželka i synové byli odvedeni do zajetí a který šel mimo, počal hraběti láti řka: »Čeho se bojíš, muži nejzbabělejší? Máš srdce ženské, ne mužské! Jistě by ses nezastavil, kdybys viděl jako já svou ženu a své děti odváděti do zajetí. Chvátej, spěchej, osvobod' zajaté, chceš-li, aby nadále v zemi měli k tobě úctu!« Hrabě popuzený těmi slo-

²⁾ Zvaný později Pyšný.

vy se zdvihl, aby rychle pronásledoval nepřátele. Ti však nechali za sebou zálohu, a když hrabě s několika málo společníky jel mimo, vypadli v záloze ukrytí ze svých skrýší, zabili hraběte a kol dvaceti mužů s ním a odešli svou cestou s kořistí, kterou byli uchvátili. Obyvatelé krajiny, kteří rovněž pustili se za lupiči, našli hraběte zabitého; hlavy jeho však nenalezli, neboť ji Slované uťali a vzali s sebou. Byla potom za velikou cenu vykoupena a pohřbena v otcovské hrobce.

Hlava XXXVI.

O p o b i t í R a n ů.

Uprázdňené hrabství propůjčil vévoda Luder muži vznešenému, Adolfu ze Šaumburku³⁾ (Adolfus de Scowenburg). Byl pak mír mezi hrabětem Adolfem a knížetem Slovanů Jindřichem. Kteréhosi času [1111?], když Jindřich sídlil v městě Lubeku, nenadále objevilo se vojsko Rujanců neboli Ranů (Rugiani sive Rani), kteří přípluvše řečištěm Travny obklíčili město svými loděmi. Jsou pak Ranové, kteří od jiných se nazývají také Runi, národ ukrutný, v středu moře obývající, modloslužbě nadmíru oddaný; stojí v čele

³⁾ Míňn zámek v kraji rintelnském, v pruském vládním obvodu kaselském.

všech kmenů slovanských, majíce krále a vele-slavnou svatyni. Odtud také, poněvadž ona sva-tyně těší se zvláštní úctě, i oni sami zaujímají první místo, co se úcty týče, a kdežto mnohému jho na šíji vložili, sami nikým si je na svou vlo-žiti nedali, poněvadž nelze k nim se dostatí pro nepřístupnost krajiny. Národy, zbraní pokořené, nutí platiti své svatyni daň; nejvyššímu žrecovi vzdávají větší úctu než králi. Vojsko posílají tam, kam ukáže los. Když zvítězili, snášejí zlato a stříbro do pokladny svého boha, ostatní kořist rozdělují mezi sebe. Tito lidé tedy vládychtivostí puzeni přišli k Lubeku, hodlajíce se zmocniti celé země vagerské a nordalbingské. Když pak Jindřich spatřil, že mu neočekávaně hrozí zlé ob-ležení, řekl k veliteli svého vojska: »Třeba jest se poraditi, jak zachrániti sebe a muže, kteříž jsou s námi; zdá se mně, že jest potřebí, abych vy-šel sebrat pomocná vojska, zdali bych snad ne-vyprostil město z obležení. Budiž tedy statečný a povzbuzuj bojovníky, kteří jsou v tomto městě, a zachovejte mi město až do čtvrtého dne. Tehdy totiž, zůstanu-li na živu, objevím se na onom kopci.« A odplíživ se v noci se dvěma muži, při-šel do země Holsatů a povídal jim o hrozícím nebezpečí. Ti pak hned se shromáždivše spěchali s ním do boje a přiblížili se k pevnosti, jíž nepřá-telé dobývali. A Jindřich umístil spojence v skrý-ších a poručil jim chovati se tiše, aby snad ne-přátelé neuslyšeli hlasu lidí nebo řehtání koň-stva. Pak se oddálil od spojenců a provázen je-diným jen sluhou přišel na místo, které naznačil

a odkud mohl býti viděn z města. Velitel města, horlivě po něm pátrající, ukázal jej přátelům, kteří již klesali na mysli. Neboť donesla se jim zvěst, že Jindřich té noci, kdy odešel, byl nepřáteli zajat. Když Jindřich uznamenal nebezpečný stav svých a veliké úsilí obléhajících, vrátil se k spojencům a tajnou cestou zavedl vojsko po pobřeží až k ústí Travný a sestoupil po cestě, kterou měla sestoupiti jízda slovanská. Když tedy Ranové spatřili vojsko sestupující cestou od moře, domnívali se, že to jsou jejich jezdci, i vyšli jim z lodí vstříc s radostným plesáním. Ti však hlasem povýšeným se modlíce a hymny zpívající náhle udeřili na nepřátele a zahnali poděšené neočekávaným útokem až k lodím. A porážka veliká stala se onoho dne vojsku ranskému a padli pobiti jsouce před pevností Lubekem; a nebyl menší počet ve vodách utonulých nežli zabitých mečem. Učinili pak velikou mohylu, do níž naházeli těla mrtvých, a na památku vítězství nazvána byla mohyla ona kopec Ranský ⁴⁾ (Raniberg) a sluje tak do dnešního dne. I oslaven byl onoho dne Pán Bůh rukou křesťanů, kteří ustanovili, aby den kalend srpnových ⁵⁾ slaven byl po všechna léta na znamení a památku, jak porazil Hospodin Rany před očima lidu svého. Ranové pak poddáni byli a daň platili Jindřichovi podobně jako Vagrové, Polabané, Obodrici, Chyžané, Čezpěňané, Lutici, Pomo-

⁴⁾ Rugenberg, ssv. od Starého Lubeku. Sch.

⁵⁾ 1. srpen.

řané a všickni národové slovanští, kteří bydlí mezi Labem a mořem Baltickým a dlouhým pruhem sahají až k území Polanů. Nade všemi panoval Jindřich a nazýván byl králem v celé zemi slovanské a nordalbingské.

Hlava XXXVII.

O vítězství Mestivojově (Mistue).

Když tedy jednou kmenové Brežanů ⁶⁾ (Brizanorum populi) a Stodoranů (Stoderanorum p.), t. j. ti, kteří obývají v Havelberku a Braniboru (Brandenburg), chystali se vzbouřiti, uznal Jindřich za dobré užiti proti nim zbraně, aby snad zpupnost dvou národů nestala se příčinou vzbouření celého východu. Vytáhl s nejsilnějšími svými ozbrojenci z kmene Nordalbingů a procházeje kraj Slovanů s velkým nebezpečím, dostal se k Havelberku a oblehl jej. Poručil také všemu lidu obodrickému, aby přišli dobývat města, a protáhlo se obležení na dni a měsíce. Zatím doneseno bylo Mestivojovi, synu Jindřichovu, že v sousedství bydlí jakýsi národ, oplývající všemi statky, příslušníci jeho pak že jsou lidé pokojní a ze vzpoury nepodezřelí. Slovou

⁶⁾ Jméno dosud žije v krajinném názvu Priegnitz.

pak Slované tito Gliňané (Lini sive Linoges). Vzal tedy s sebou dvě stě Sasů a tři sta Slovanů, samé lidi vybrané, a neporadiv se s otcem, táhl s nimi dva dni hustými hvozdy, přes těžko přechodné vody a ohromné bažiny, a udeřiv na bezstarostné a útoku se nebojící obyvatele nabyl ohromné kořisti, odvedl mnoho zajatců a odešli těžce obtíženi. Když spěšně se vracejíce přecházeli neschůdné bažiny, obyvatelé okolních míst srazivše se dohromady dali se s nimi do boje, aby osvobodili zajatce. Jak společníci Mestivojovi spatřili, že jsou obklíčeni velikým množstvím nepřátel a že cestu nutno si otevřít mečem, dodávali si ducha a napiavše všecky síly ostrím meče pobili celou moc nepřátelskou. Kromě toho zajali a s sebou odvedli jejich knížete a vrátili se k Jindřichovi a k vojsku, jež se zúčastnilo obléhání, nejen ve zdraví a vítězně, ale i přinášejíce veliké poklady. V málo dnech však Brežané a ostatní vzbouřenci prosili o mír, davše rukojmí, kterých Jindřich žádal; zkrotiv tím způsobem vzbouřence, vrátil se Jindřich domů; také kmenové nordalbingští vrátili se do svých sídel.

Hlava XXXVIII.

Výprava Slovanů do země ranské.

Přihodilo se potom, že jeden ze synů Jindřichových, Vladimír (Woldemarus) jménem, byl zabit Rany. Otec jsa jat nad tím bolestí a spolu hněvem, vši silou ducha k tomu směřoval, aby jim stejně oplatil. Poslal tedy hlasatele do všech zemí slovanských, aby stáhl pomocná vojska; a shromáždili se všickni stejně ochotně a stejně svomě, aby uposlechli rozkazů králových a přemohli Rany, a bylo jich bez počtu jako písku mořského. Nejsa ani s těmi spokojen, poslal pro pomoc ještě k Sasům, a to k těm, kteří bydlí v Holsatsku a Sturmarsku, připomínaje jim osobní přátelství, a uposlechli jeho vyzvání od srdce rádi a přišli v počtu asi šestnácti set [1113/4?]. Překročivše řeku Travnu (Trabena), táhli rozlehlým územím Polabanů a těch, kteří slovou Obodrici, až konečně došli k řece Pěně. Přepřavivše se přes ni, zamířili k městu, které nazývá se Bolehošť⁷⁾ (Woligost), vzdělanějším však sluje Julia Augusta podle zakladatele města Julia Caesara. Tam našli Jindřicha, jenž je očekával. A přenocovali rozbivše tábor nedaleko moře. Když se rozednilo, dal Jindřich shromážditi lid a promluvil k němu řka: »Náleží vám, ó mužové, velký dík, že jste z tak daleka přišli,

⁷⁾ Dnešní Wolgast v Pomořansku naproti ostrovu Uznojmu. J. Caesar ovšem ho nezaložil.

abyste ukázali svoji příchylnost a nezlomnou věrnost i abyste nám poskytlí pomoc proti nejkřutějším nepřátelům. Vyzkoušel jsem sice častěji vaši odvahu a poznal věrnost, o nichž je známo, že v různých nebezpečnostvích mně přinesly hojný prospěch a vám slávu. Ale nic tak nezáří jako tento projev oddanosti, jehož vždy chci býti pamětliv a za který vždy ze všech sil se chci odvděčovati. A tak sděluji s vámi, že Ranové, proti nimž se chystáme, nabízejí skrze posly v noci ke mně poslané za mír dvě stě hřiven. O této věci nic nechci vyjednatí bez vaší rady; rozhodnete-li přijmouti, přijmu, odmítnete-li, odmítnu.« Nato odpověděli Sasové řkouce: »Ačkoliv nás, ó kníže, na počet jest málo, přece toužíme po cti a dobré pověsti a slávu považujeme za zisk největší. Myslíš snad, že na naši radu můžeš Rany, kteří zabili tvého syna, za dvě stě hřiven přijmouti na milost? To by věru bylo zadostučinění hodné velikého tvého jména! Daleka budiž od nás taková potupa, abychom kdy s tímto činem souhlasili; proto přece neopustili jsme ženy, děti a konečně i sídla otecká, abychom nepřátelům byli pro posměch a dětem svým zůstavili věčnou hanbu! Pokračuj tudíž spíše, jak jsi začal, přejdi moře, užij mostu,⁸⁾ jež ti dobrý stavitel postavil a udeř zbraní na nepřátele své: uvidíš, že slavná smrt bude pro nás největším ziskem. »Povzbuzen těmito přímluvami zdvihl kníže tábor s onoho místa a táhl

⁸⁾ t. j. ledu.

k moři. Mořské rameno však, které na tom místě jest velmi úzké a které možno přehlédnouti zrakem, bylo tehdy pokryto velmi silným ledem, neboť byla velmi tuhá zima. A hned, jakmile prošli lesy a rákosinami a přišli na moře, ejhle, viděti bylo pluky Slovanů ze všech krajin rozptýlené po povrchu moře, rozdělené dle korouhví a rot a očekávající rozkazů králových. A bylo to vojsko náramně veliké. Když tedy všickni opatrně a spořádaně do jednotlivých šiků se postavili, vystoupili jedině vůdcové, aby pozdravili krále a cizí vojsko a vzdali jim čest skloněním tváří. Jindřich znovu je pozdraviv a povzbudiv, počal uvažovati o cestě a kdo by měli na postupu býti první. Když jednotliví vůdcové o závod se nabízeli, odpověděli jim Sasové řkouce: »Jest samozřejmě naším právem, abychom se nalézali na prvním místě mezi táhnoucími do boje a na posledním mezi vracejícími se z něho. Domníváme se, že na tomto místě nejméně smíme zanedbati zvyku praotci nám zůstaveného a dosud zachovávaného.« A král dal jim za pravdu. Neboť ačkoliv vojska slovanského veliký byl počet, Jindřich přece jen nechtěl se jim svěřiti, znalť všecky. Když tedy polní znamení byla vztyčena, přešli Sasové do čela a ostatní pluky Slovanů je následovaly dle svého pořádku. A brodíce se po celý den ledem a hlubokým sněhem, konečně přece kolem deváté hodiny objevili se v zemi ranské. Ihned byly zapáleny břehu blízké vesnice. Řekl pak Jindřich k společníkům: »Kdo z nás půjde vyzvědět, kde se nalézá vojsko Ra-

nů? Zdá se mně totiž, jako bych viděl zástupy z daleka blížiti se k nám.« Vyslaný pak s několika Slovary saský vyzvědač v okamžiku se vrátil, zvěstuje, že nepřátelé jsou na blízku. I řekl Jindřich k spojencům: »Pamatujte, ó mužové, odkud jste přišli a kde jste. Hle, stůl jest prostřen, k němuž jest nám s klidnou myslí přistoupiti; tajně nějak nelze uniknouti, musíme se zúčastniti rozkoší jeho. Ejhle, mořem se všech stran jsme obklíčeni, nepřátelé jsou před námi, nepřátelé jsou za námi, zmizela pro nás naděje, že bychom se zachránili útekem. Vzmuztež se tedy ve jménu Pána Boha nejvyššího a budtež muži statečnými, neboť zbývá nám jedno z dvojího: buď zvítěziti aneb statečně umříti.« Sešikoval pak Jindřich vojsko a sám s nejstatečnějšími ze Sasů postavil se v čelo. Když Ranové viděli odvahy mužovu, báli se strachem velikým a poslali svého žrece, aby s ním jednal o míru. Ten nabízel nejprve čtyři sta, pak osm set hřiven. Když pak vojsko v nevoli počalo reptati a naléhalo, aby svedena byla bitva, padl kněz knížeti k nohám řka: »Nechť nehněvá se pán náš na sluhy své. Hle, země leží před zrakem tvým, učiň s ní, co za dobré uznáš; všickni jsme v ruce tvých; cokoliv nám uložíš, sneseme.« A tak za čtyři tisíce čtyři sta hřiven dosáhli míru. Jindřich pak vzal rukojmí, vrátil se do země své a rozpustil vojsko, jednoho každého do domova jeho. Potom poslal posly do země Ranů, aby přijali slíbené mu peníze. Ranové však nemají peněz, aniž užívají při vyřizování obchodů mincí,

nýbrž cožkoli bys na trhu koupiti chtěl, dostaneš za lněné šátky.⁹⁾ Zlata a stříbra, jež získali snad loupeží nebo zajetím lidí nebo jakkoliv jinak, upotřebují buď na šperky pro své manželky anebo je ukládají do pokladu svého boha.¹⁰⁾ Dal tudíž Jindřich pro ně na vážení zříditi váhy s velmi těžkým závažím. Když vyčerpali veřejný poklad a cokoli měli od zlata a stříbra v majetku soukromém, byla zaplácena sotva polovice; myslím, že byli ošizeni na váze. Jindřich rozhněvaný proto, že nezaplatili slíbené sumy úplně, chystal druhou výpravu do země ranské. Povolaav na pomoc vévodu Ludera, vtrhl v nejbližší zimě, která učinila moře opět schůdným, do země ranské s velikým vojskem Slovanů a Sasů. Sotvaže tam pobýli tři noci, počal mráz povolovati a led měknouti, a tak se stalo, že se vrátili, aniž dosáhli cíle a sotva vyváznuvše z nebezpečí mořských. A Sasové nepokusili se už více vstoupiti do země Ranů, poněvadž Jindřich jen krátce přežil tyto příběhy a svou smrtí učinil sporům konec.

⁹⁾ Srovnej s tím známou arabskou zprávou o Čechách v 10. století.

¹⁰⁾ Viz str. 109.

Hlava XXXIX.

Porážka Římanů.

Vedl pak téhož času [1115] císař Jindřich velkou vojnu s vévodou Luderem a Sasy.

Tak počíná Helmold hlavu, v níž však dále líčí tažení Jindřichovo přes Alpy do Říma, aby byl korunován papežem Paschalem na císaře. Brzy po slavném uvítání vypukl spor mezi králem a papežem, proč se papež zdráhal korunovati Jindřicha na císaře. Roztržka vedla k hroznému vraždění mezi Němci a Římany v samém chrámě sv. Petra, až se krví barvily vody Tibery. Římané byli poraženi a mnozí kardinálové zajati a odvedeni z Říma. Cestou však se zajatci rozmyslili a vrátivše se do města, učinili králi po vůli jeho, ovšem poslušni jsouce z přinucení, a dali mu privilegium týkající se všeho, po čem toužila duše jeho.¹⁾

Hlava XL.

O bitvě u Welfesholzu²⁾ (Welpesholt).

Když se císař vrátil do Německa, sešla se v Římě synoda, kerá projevila nespokojenost s jednáním papežo-

¹⁾ V bojích těchto běželo o právo investitury, o čemž tuto nemožno se šířiti. Českého čtenáře odkazujeme na Jacinovu Obecnou Kroniku.

²⁾ Neďaleko Mansfeldu na Harcu

vým, ale uznala jeho omluvu. Zato však dané privilegium prohlášeno za neplatné a císaři mělo býti zabráněno vměšovati se do věcí církevních.

Jak roznesla se o tom zpráva, hned povstali opět nepřátelé Jindřichovi, na prvním místě mohučský arcibiskup Adalbert, s ním spojilo se mnoho knížat saských. Jindřich zajal a uvěznil arcibiskupa mohučského, náčelníka nespokojených a způsobil pak Sasům hroznou porážku, při níž mnoho knížat dílem pobito, dílem zajato a do vězení uvrženo. Ale zbývající, zejména vévoda Luder, Reinger,³⁾ biskup halberštatský, Bedřich hrabě z Arensberku (de Arnesberg), postavili se císaři u Welfesholzu⁴⁾ a porazili jej v den kalend únorových.⁵⁾ Sám vůdce vojsk císařských Hojer⁶⁾ (Hogerus) padl. Sasové zavázali se přísahou dále proti Jindřichovi bojovati. Adelbert mohučský, zatím z vězení vysvobozený, mstil se Jindřichovi, v shromážděných biskupských a rytířských, jsa současně legátem stolice papežské naléhal, aby Jindřich byl sesazen. Tehdy vypravil se Jindřich znovu do Italie, provázen jsa manželkou Mathildou, princeznou anglickou, a počal skrze posly jednati s papežem Paschalem, žádaje zrušení klatby. Když Paschal zemřel, prohlásil Jindřich proti řádně zvolenému Gelasiovi za papeže jakéhosi Burdina. Gelasius musil utéci a zemřel později ve Francii.

Nechtěje se pouštěti do dalších podrobností, vrací se Helmold zase k svým dějinám slovanským.

Obrácení Slovanů císaři Jindřichové nemálo zdrželi, neboť byli zaměstnání ustavičně věcmi domácími. Kdo by chtěl podrobněji poznati jejich činy a konec onoho ⁷⁾ schismatu, nechat

³⁾ Častěji nazývá se Reinhard.

⁴⁾ Helmold jmenuje tuto bitvu »nejslavnější svého věku«.

⁵⁾ 1. února.

⁶⁾ hrabě mansfeldský

⁷⁾ t. j. papežského

čte historie mistra Eggeharda⁸⁾ knihu pátou, kterou se obrací k Jindřichovi mladšímu, vynášeje s největší chválou dobré jeho činy, špatné skutky však buď vůbec zamlčuje, aneb příznivěji vykládaje.

Přece však, myslím, nesmí mlčením býti pomínuto, že za oněch dnů kvetl muž vynikající svatostí, Otto, biskup bamberský (Bavenbergensis). Ten povolán a spolu podporován byv Boleslavem (Bolizlaus), vévodou polským, podnikl bohulibou cestu k národu slovanskému, který sluje Pomořané (Pomerani) a obývá mezi Odrou (Odora) a Polskem [1124—1125]. Kázal pak barbarům slovo boží a Pán mu pomáhal a slova jeho potvrzoval činěním divů; i získal Pánu celý onen národ s knížetem jejich Vratislavem (Wertezlavus); a ovoce chvály božské trvá tam do dnešního dne.

Hlava XLI.

Zvolení Ludera.

Potom, v roce od vtělení slova MCXXVI., zemřel v Utrechtu (Traiectum) císař Jindřich a nastoupil na trůně královském Luder, vévoda sas-

⁸⁾ Viz str. 23.

ký. Frankové však, nespokojeni tím, že Sas posazen byl na trůn, usilovali provolati za krále jiného, t. j. Konráda, bratrance císaře Jindřicha. Zvítězila strana Ludera, jenž odešel do Říma, kde rukou papeže Innocencia byl pomazán na císaře. Pomocí Innocenciovou přiveden byl Konrád tak daleko, že se poddal moci Luderově, který sluje také Lothar (Lotharius), a z nepřítele stal se nejlepším přítelem. Vzešlo pak za dnů císaře Lothara nové světlo nejen v končinách saských, ale vůbec v celém světě, nastal klid, všeho hojnost, mír mezi královstvím a kněžstvem. Ale i slovanští národové hleděli si toho, což je ku pokoji, poněvadž Jindřich, král slovanský, hraběti Adolfovi a sousedním kmenům nordalbingským prokazoval všelikou laskavost. Za oněch dnů nebylo kostela ani kněze v celém národu lutickém, obodrickém a vagerském, vyjmouc pouze město Lubek, poněvadž tam bydlil Jindřich se svojí rodinou. Tou dobou objevil se jakýsi kněz jménem Vicelin a přišel ke králi Slovanů do Lubeku, a žádal za dovolení, aby směl kázati slovo boží v hranicích jeho panství. Kdo však byl tento muž a jakou měl pověst, známo jest mnohým dosud žijícím; aby však nezůstalo to tajno potomků, myslím, že dobře bude učiniti zmínku v tomto vypravování, neboť dán byl k spáse tomuto lidu, aby přímé učinil stezky Boha našeho v národu zlém a převráceném.

Hlava XLII.

O biskupu Vicelinovi.

Vicelin tedy pocházel rodem z diecése mindenské ze vsi zemské, nazvané Quernhamele⁹⁾, která leží na břehu Vesery (Wisera); narodil se z rodičů vyznamenávajících se více počestnými mravy nežli vznešeností rodu a krve.

Počátků vědění nabyt u kanovníků mindenských, ale jako mladík žil lehkomyšlně, až přišel o dům otcovský; našel však útočiště na hradě Eversteinu,¹⁰⁾ jenž náležel matce hraběte Konráda. Když tamní hradní kaplan veřejně vyčetl mu nedostatečné vzdělání, odešel do Paderbornu (Patherburnen), kde tehdy kvetly školy pod vedením mistra Hartmana. Tam oddal se tak horlivě studiu, že brzy se stal pomocníkem svého učitele. Byl též velmi pobožný; oblébil si zejména svätce Mikuláše, v čemž ještě více byl posílen malým zázrakem. (Po bohoslužbách na počest sv. Mikuláše bylo totiž slyšeti andělské zpěvy.)

Hlava XLIII.

O smrti kněze Ludolfa.

Velký vliv měl na Vicelina jeho strýc Ludolf, farář ve Feule.¹⁾ Jeho křesťanský život, smrt a pohřeb Helmold

⁹⁾ Hameln.

¹⁰⁾ Stával na kopci, dnes Burgberg zvaném, nedaleko Holzminden, na pravém břehu Vesery. Sch.

¹⁾ Fuelen nebo Fuhlen, ve vládním obvodu kaselském, v kraji rintelském, blíže Vesery

v této kapitole obšírněji vyličuje. Smrti strýcově byl Vicelin přítomen.

Hlava XLIV.

O proboštu Dětmarovi (Tetmarus).

Po smrti strýcově zůstal Vicelin v Paderbornu do té doby, než byl povolán do Brém, aby řídil tamní školu. Moudrou správou získal si přízeň představených, zejména biskupa Bedřicha (Frethericus), ale ovšem i nepřátelství těch, kdož oddáni jsouce pitkám, toulkám a životu nevázanému, neradi viděli jeho přísnost, která ostatně odradila mnohé od návštěvy školy; ale kdož vytrvali, nabyli velkého vzdělání. Mezi žáky Vicelinovými vynikl Dětmar. (Thetmarus).

Hlava XLV.

O cestě Vicelinově do Francie (Gallia).

Po delší řadě let umínil si Vicelin zajet do Francie. Úmysl jeho schválil probošt hlavního kostela Adalbert, jenž zázračně se dověděl, co Vicelin obmýšlí. A tak v průvodu onoho svého žáka Dětmara vydal se do Francie, kdež vstoupil do školy mistrů Radolfa a Anselma,²⁾ pilně

¹⁾ Dva bratři, učitelé v Luonu. Sch.

dále se vzdělával a vedl život velmi zbožný, chystaje se k vyššímu svěcení. Již tehdy měl v něm Bůh takové zalíbení, že věrný žák Dětmár byl jeho modlitbou uzdraven. Pobývše ve Francii tři léta, vrátili se do vlasti. Dětmár stal se kanovníkem. Vicelin však tutéž hodnost zamítl; bylť řízením božím ustanoven k jinému dílu.

Hlava XLVI.

Vicelinův příchod do Slavie.

Toho tedy roku, kdy se vrátil z Francie [1126], odebral se k veledůstojnému Norbertovi, biskupu magdeburskému, a byl uznán hodným ze známosti s ním se těšiti a od něho hodnosti kněžské dosáhnouti. A když právě planul ohněm horlivosti a toužil, aby usazen byl do takového místa, aneb aby svěřena mu byla taková práce, kde by církvi užitečně posloužil: dostal zprávu o Jindřichovi, knížeti Slovanů, a jak podrobiv si barské národy, projevuje náklonnost a vůli rozmnožiti službu domu Hospodinova. Domnívaje se tedy, že jest Bohem povolán, aby hlásal evangelium, šel k ctihodnému Adelberonovi, arcibiskupu hamburskému, který se náhodou zdržoval v Brémách, aby odhalil mu záměr svého srdce. Ten nemálo se potěšil, schválil jeho úmysl a udělil mu plnou moc, aby na jeho místě v zemi slovanské kázal slovo boží a vykořeňoval modlo-

služebnictví. A hned nastoupil cestu do země slovanské, provázen jsa důstojnými kněžími Rudolfem hildesheimským a Ludolfem verdenským, kanovníkem, kteří se zaslíbili dílu této služebnosti. Nalezše tedy v městě Lubeku knížete Jindřicha, šli k němu a prosili, aby jim dovolil kázati jméno Hospodinovo. Jindřich nic se nerozmýšleje vyznamenal velmi důstojné muže velikými poctami před očima lidu svého a dal jim kostel v Lubeku, aby mohli tam spolu s ním v bezpečí bydliti a pracovati na díle božím. — Když vše řádně vykonali, vrátili se do Saska, aby urovnali svoje záležitosti a připravili se na cestu do Slavie. Ale veliký a náhlý smutek pronikl srdce jejich; roznesla se totiž rychle pověst, že Jindřich, král slovanský, odešel s tohoto světa [1127], čímž se pro tu chvíli zdrželo provedení jejich zbožných záměrů. Synové totiž Jindřichovi, Svatopluk (Zuentepolch) a Kanut, kteří zdědili panství, octli se domácimi válkami v takových zmatcích, že se připravili o dobu míru a o poplatky krajů, jež otec jejich získal statnými zbraněmi.

Hlava XLVII.

O pokání Nordalbingů.

Okolo téhož času arcibiskup Adelbero přešel Labe hodlaje navštívit Hamburk a zemi Nord-

albingů, a přišel do města Mildorfu³⁾ (Milethorp), maje mezi průvodci svými ctihodného kněze Vicelina. Jsou tři kmenové Nordalbingů: Sturmaři, Holsatové a Dětmarsi, kteří nerůzní se příliš ani zevnějškem, ani jazykem, řídí se právem saským a hlásí se všickni ke křesťanství, jenže si zvykli, sousedíce s barbary, oddávati se zlodějství a loupežnictví. Pohostinství však zachovávají. Neboť krásti a darovati jest u Holsatů věcí chvalitebnou. Kdo pak nedovede ničeho ukořistiti, považován jest za člověka slabého a nemají k němu úcty. Když tedy biskup meškal v Mildorfu, přišli k němu občané z Faldery⁴⁾ žádající, aby jim dal kněze. Tvoří na kraj falderský hranici Holsatska na té straně, kde dotýká se Slovanů. Ihned se obrátil arcibiskup na kněze Vicelina a řekl: »Máš-li úmysl pracovati v Slavii, jdi s těmito muži a ujmi se jejich kostela, ležít' zajisté na hranici obou krajů, takže budeš míti pevné stanoviště vcházeje do Slavie nebo ji opouštěje.« Když odpověděl, že uposlechne rady, pravil arcibiskup k mužům falderským: »Chcete, abych vám dal muže opatrného a schopného?« Když prohlásili, že si toho rozhodně přejí a vyprošují, vzal kněze za ruku a doporučil jej jakémusi Marchradovi, muži velmi mocnému, a ostatním falderským a napomenul je, aby si vedli s příslušnou úctou k jeho osobě. Když přišli do ustanoveného působiště, zhlédl

³⁾ V Holštýnsku.

⁴⁾ Potomní Nový Klášter neb Neumünster v Holštýnsku.

Vicelin povahu místa a viděl, že kraj děsí pustými a neúrodnými ladami a že kromě toho obyvatelé jsou hrubí a nevzdělaní, na nichž z náboženství není nic, kromě jména křesťanského. Panovaloť u nich uctívání hájů a pramenů a přemnohé ostatní pověry. Usídliv se tedy uprostřed národu zlého a převráceného, odevzdával se tím snažněji do ochrany božské, čím méně mohl spoléhati na útěchu lidskou. Dal pak mu Hospodin milost před tváří onoho národa. Jakmile počal hlásati slávu boží, radosti budoucího života a vzkříšení těla, surový lid byl ohromen novostí dosud neznámého mu dogmata jako velkým zázrakem a rozptýlily se temnoty hříchů před světlem zářící milosti boží. A opravdu jest až neuvěřitelně, jaké davy lidí se za oněch dnů utíkaly k léku pokání, a hlas o jeho kázáních rozlehl se po celé zemi nordalbingské. I počal ve zbožné starostlivosti navštěvovati okolní kostely, uděluje lidu spasitelná napomenutí, napravuje bloudící, smiřuje rozvaděné a niče háje a všechny zvyky pohanské. Když se tedy rozhlásila pověst o jeho svatosti, přicházeli k němu mnozí jak ze stavu duchovního, tak světského, z nichž první a nejpřednější byli kněží Ludolf, Eppo, Lutmund, Volkvard (Volkwardus) a velmi mnozí jiní, z nichž někteří již zesnuli, někteří živi jsou až dosavad. Ti tedy sdužili se posvátnými sliby, ustanovili zachovávatí bezženství, vytrvale se modliti a postiti, konati zbožné skutky, navštěvovati nemocné, krmiti potřebné a pečovati jak o spásu vlastní, tak i o spásu bližních. Nade

všecko pak jsouce starostlivi o obrácení Slovanů, prosili Boha, aby jim otevřel co nejrychleji bránu víry. Prosby jejich Bůh dlouho nevyslyšel; neboť ještě není doplněna nepravost Amorejských, aniž přišel čas smilovati se nad nimi.

Hlava XLVIII.

O Svatoplukovi.

Synové Jindřichovi totiž roznítivše domácí války, způsobili národům nordalbingským nové práce. Svatopluk zajisté chtěje jako starší sám panovati, dopustil se mnohých bezpráví na bratru svém Kanutovi a na konec oblehl jej, maje Holsaty za pomocníky ve hradu bloňském⁵⁾ (in castro Plunensi). Kanut však zdržuje společníky své, aby na obléhající kopími neházeli, přistoupil na cimbuří hradní a promluvil ke všemu vojsku řka: »Slyšte, prosím, má slova, nejlepší mužové, kteří jste přišli z Holsatska. Z jaké příčiny, ptám se, zdvihli jste se proti svému příteli? Což nejsem bratr Svatoplukův, týmž otcem Jindřichem zplozený a právem spoludědic otcovské říše? Proč tedy bratr můj snaží se mne vyhnati z dědictví oteckého? Nedejte se, prosím, marně proti

⁵⁾ Viz str. 94., pozn. 3.

mně popouzeti, nýbrž navraťtež se k spravedlnosti a pohněte bratra mého, aby dal mně díl, který právem mně náleží.« Když to obléhající uslyšeli, stali se přístupnějšími v duši své a rozhodli se vyslyšeti muže o spravedlivou věc žádajícího. Prostředkovali tedy mezi nesvornými bratry, smířili je a rozdělili zemi mezi ně. Ale Kanut nedlouho potom byl zabit [1127] v městě Lütjenburku a Svatopluk zmocnil se sám panství. Povolav na pomoc hraběte Adolfa s Holsaty a Sturmarty, vypravil se do země Obodriců a obléhl město, kteréž sluje Vurle⁶⁾ (Wurle, Werle). Když se ho zmocnil, táhl dále k městu Chyžanů⁷⁾ a obléhal je pět neděl. Když si je konečně podrobil a přijal rukojmí, vrátil se Svatopluk do Lubeku, Nordalbingové pak odešli do svých domovů. Kněz Vicelin vida, že kníže slovanský mírněji se má ke křesťanům, předstoupil před něj a požádal znovu o to, co byl otec slíbil. Získav si pak přízeň knížete, poslal do města Lubeku ctihledné kněze Ludolfa a Volkvarda, aby pečovali o spásu lidu. A byli vlídně přijati kupci, jichž se tam usadil nemalý počet pro věrnost a zbožnost Jindřichovu. Bydlili v kostele položeném na kopci, který jest mimo obvod města za řekou.⁸⁾ Ale neuplynula dlouhá doba, když tu

⁶⁾ Leželo v Meklenbursku na místě dnešní vsi Wyck mezi městy Schwaan a Bützow. Sch.

⁷⁾ Viz str. 43., pozn. 5.

⁸⁾ T. j. za řekou Travnou. Míněn tu jiný kostel lubecký, ne ten, o němž byla řeč výše v kap. 34. na str. 106. a jinde. Sch.

Ranové udeřili na město, v němž právě nebylo lodí a rozbořili je i s hradem. Slovušní kněží, ani barbaři jedněmi dveřmi do kostela se dobyli, jinými unikli, zachránivše se nejprve do sousedního háje, pak našli bezpečný útulek ve Faldeře. Nedlouho potom [1129] byl Svatopluk zákeřně zabit jakýmsi Dasem, velmi bohatým Holšatem: Po Svatoplukovi zůstal syn Zvenko⁹⁾ (Zuinike), ale i ten byl zavražděn v Artlenburku¹⁰⁾ (Ertheneburg), městě zálabském. A tak vyhasl rod Jindřichův v knížectví slovanském, neboť zemřeli synové i synů synové. Předpověděl to týž kníže, nevím jakými znameními poučen, že rod jeho velmi brzy vyhasne.

Hlava II.

O Kanutovi.

Potom přešla vláda nad Slovary na nejvznesenejšího knížete Kanuta, syna Herika krále dánského [1130]. Nejmocnější král Herik totiž, když dle slibu učiněného chystal se na cestu do Jerusalema, poručil svou říši spolu se synem Kanutem svému bratru Mikuláši (Nikolaus), zavázav jej přísahou, že, kdyby sám se nevrátil, odevzdá

⁹⁾ Nebo Zveník; snad zdrobnělina ze Svatopluk.

¹⁰⁾ V Hanoversku na levém břehu labském sev. od Glině (Lüneburku).

vládu synovi jeho, jakmile dosáhne zletilosti. Když však krále, an vracel se z Jerusalema, zastihla smrt, Mikuláš, ačkoliv se narodil ze souložnice, obdržel království dánské, poněvadž Kanut byl tou dobou dosud ještě hošík. Ale i Mikuláš měl syna jménem Magnus. Byli tedy oba zplozenci vychováni královsky a nádherně na budoucí bouře válečné a na zkázu mnohých Dánů. Když však Kanut počal dospívati, obával se, že snadno by mohl podlehnouti úkladům svého strýce, i odebral se k císaři Lotharovi, u něhož zůstal mnoho dní a roků, požívaje plné úcty, jak se slušelo na jeho královskou důstojnost. Potom vrátil se do vlasti; strýc jej dobrotivě přijal a odevzdal mu moc vévodskou nad celým Dánskem (Dacia). Počal pak tento mírumilovný muž zabezpečovati kraj, vyháněje ze země poběhlíky. Zejména však prokazoval dobrodiní Šlesvičanům. Stalo pak se, že v ladech ¹⁾ ležících mezi řekami Šlejí (Slija) a Ejdorou schytáni byli loupežníci a přivedeni před Kanuta. Když je odsoudil na šibenici, jeden z nich, aby si zachoval život, volal, že jest s ním příbuzný a že pochází z královského rodu dánského. Jemuž Kanut odpověděl: »Bylo by,« povídá, »hanebné jednati s naším příbuzným jako s obyčejnými lidmi; sluší se, abychom ho vyznamenali.« A poručil jej pověsiti veřejně na stožáru lodním. Mezi tím napadlo jej, že jest neobsazen knížecí trůn v Slavii, ježto Jindřich zemřel a synové jeho se

¹⁾ Dnešní Kropper Heide. Sch.

světa byli sprovozeni. Šel tedy k Lotharovi a koupil za mnoho peněz království obodrické, t. j. celou moc, v jejímž držení býval Jindřich. A vložil císař korunu na hlavu jeho, aby byl králem obodrickým, a učinil jej svým lenníkem. Potom odebral se Kanut do země vagerské a obsadil kopec, jenž od starodávna sluje Alberg,²⁾ a zbudoval tam malé domky, hodlaje tamže postaviti tvrz. Shromáždil pak kol sebe kde kterého statečného muže z Holsatska a podnikal s nimi vpády do země slovanské, zabíjeje a porázeje všeckny, kdož se postavili na odpor. Však i strýce Jindřichova Pribislava (Pribizlaus) a Niklota, velmože země obodrické, odvedl do zajetí a uvěznil v Šlesviku, spoutav je železnými okovy, dokud by se nevykoupili penězi a rukojmími a nenahlédli, co se sluší na poddané. Častěji také navštěvuje Vagersko, býval hostem ve Faldeře a prokazoval přátelskou náklonnost Vicelinovi a všem tam přebývajícím, slibuje jim vše dobré, jestliže Hospodin podniky jeho v Slavii bude řídit. Přišel také do Lubeku, poručil posvětiti kostel zbudovaný Jindřichem za přítomnosti ctihodného kněze Ludolfa a ostatních, kteří z Faldeřy pro toto místo byli naznačeni.

Za oněch dnů zemřel hrabě Adolf; měl pak dva syny. Z těch starší, Hartung, muž bojovný, měl obdržeti hrabství. Mladší však syn Adolf oddával se vědám. Stalo pak se, že císaři Lotharovi bylo podniknouti velikou výpravu do Čech

²⁾ Viz str. 65. a pozn. 2.

(in Boemiam). Když tam Hartung s mnohými šlechtici byl zabit, stal se hrabětem v zemi nordalbingské Adolf, muž moudrý, v božských i lidských věcech velmi zkušený. Neboť kromě toho, že uměl mluvit latinsky a německy, vyznal se i v jazyku slovanském.

Hlava L.

O Mikulášovi (Nikolaus).

Okolo onoho času se stalo, že Kanut, král obodrický, přišel do Šlesviku, aby konal sněm se svým strýcem Mikulášem.

Sebevědomé vystoupení Kanutovo na sněmu vzbudilo proti němu zášť Magnusa, syna Mikulášova, popuzovaného také matkou; přes smířovací snahy samého Mikuláše byl nakonec Kanut Magnem vlákán do zálohy a úkladně zavražděn. Smrt jeho vyvolala v Dánsku bouře. Velmi se dotkla také císaře Lothara a choti jeho Rikenzy. Lothar, umíniv si pomstít smrt Kanutovu, přitáhl až k Dannewerku (Dinewerck) blíže Šlesviku, ale Magnus nepřijal boje, nýbrž vykoupil si mír zlatem a uznáním císaře za svého lenního pána.

Hlava LI.

O Herikovi.

I v Dánsku povstal mstitel smrti Kanutovy, nevlastní jeho bratr Herik. Ale musil rychle utéci — odtud při-

jmení Zaječí Noha (Hasenvoth) — do Šlesviku. Tam však oblehl jej Mikuláš s Magnem. Šlesviku — ovšem za peníze — po některém váhání přispěl na pomoc hrabě Adolf. Proti vojsku jeho, které přešlo Fjodoru a z části stanulo u lesa zvaného Thievela³), vypravil se Magnus. Němci byli poraženi a sám hrabě zachránil život jen útekem. Magnus však rovněž Šlesviku nedobyl. Zatím Herik utekl do Skane (Sconia).⁴) Magnus podnikl s mnoha oděnci novou výpravu proti němu a pomocníkům jeho skanským. Ale v boji byl Herikem poražen a zabit. Herik dostal nové příjmení totiž Emund (Emun), což značí Paměťhodný. Starý král Mikuláš utekl na lodi do Šlesviku, ale tam byl zabit. Králem v Dánsku stal se Herik, který měl ze souložnice Thunny syna Sveina (Suein). Po Kanutovi zbyl syn Valdemar, po Magnovi Kanut.

Hlava II.

O slovanských obyčejích.

Když tedy umřel Kanut příjmím Lavard (Lawardus), král obodrický [1131], nastoupili na místo jeho Pribislav a Niklot, rozdělivše se o vládu, takže jeden panoval ve Vagrii a Polabsku, druhý v zemi obodrické. A byli to dva ukrutní dravci, křesťanům hrozně nepřátelští. Vzmohlo pak se za oněch dnů v celé Slavii uctívání četných model a mnohé pověry. Neboť kromě hájů a bůžků domácích, jimiž pole a vsi oplývaly, přední a

³) Tam, kde je dnes vesnice Jagel (zvaná dříve Dya-vel). Sch. Leží asi 6 km na jih od Šlesviku.

⁴) Německy Schonen; jižní cíp Švédsko.

nejznamenitější byli Prové,⁵⁾ bůh země starogradské, Živa (Siwa) bohyně Polabanů, Radogost, bůh země obodrické. Těm byli přiděleni žrecové, přinášeny oběti a prokazována různým způsobem úcta. Žrec pak dle rozhodnutí losu ohlašuje slavnosti, které mají se konati na počtu bohů a tu scházejí se muži i ženy s dětmi a obětují bohům voly a ovce, velmi mnozí i křesťany, v jejichž krvi, jak povídají, mají bohové jejich zalíbení. Když oběť jest zabita, okouší žrec krve, aby se stal schopnější k přijmutí věštby. Neboť mnozí jsou toho mínění, že démony lze krví snáze vyvolati. Když se oběť dle obyčeje vykoná, oddává se lid hodům a plesu. Mají však Slované podivnou pověru, neboť při hodech a pitkách dávají kolovati číši a nad ní pronášejí slova, neřeknu požehnání jako spíše rouhání, ve jménu boha, a to buď dobrého nebo zlého, věříce, že šťastný osud pochází od dobrého, zlý však od zlého boha. Proto také zlého boha nazývají svým jazykem dábel neboli Černoboh (Zcerneboch), t. j. černý bůh. Mezi různotvárnými bohy Slovanů však vyniká Svantovít (Zuantevith), bůh země ranské, jakožto nejmocnější ve věštbách; proti němu pokládají ostatní jako za polobohy. Proto také měli zvyk obětovati mu ze zvláštní úcty každoročně vybraného losem křesťana. Ba dokonce ze všech zemí slovanských posílali tam i určité poplatky za oběti. S obdivuhodnou však úctou a starostlivostí dbají o služ-

⁵⁾ Jinak Prone. Viz str. 191., pozn. 5.

bu u svatyně; neboť ani k přísaze nedají se snadno pohnouti, aniž dovolí, aby okršlek chrámový byl znesvěcen, byť běželo i o nepřátele. Kromě toho byla slovanskému kmeni vrozena ukrutnost, již nelze nasytiti, která nemůže snést klidu, nedovede neznepokojovali po suchu i po moři sousedních krajin. Kolikerým způsobem křesťany zabíjeli, těžko jest pověděti, když tu jedněm vnitřnosti z těla trhali a na kůl navinovali, jiné na kříž přibíjeli, posmívajíce se znamení našeho spasení. Neboť k smrti kříže odsuzují největší zločince. Ty však, které drží v zajetí, aby dostali výkupného, trýzní takovými mukami a poutají tak těžkými okovy, že kdo toho neví, sotva by uvěřil.

Hlava LIII.

O vystavění Segeberku.⁶⁾

Když te¹⁾y věhlasný císař Lothar a jeho nejctihodnější manželka Rikenza s nejzbožnější péčí o službu boží se starali, přišel k císaři, jenž meškal v Bardoviku⁷⁾ (Bardewich), kněz boží Vice-
lin a doporučil mu, aby podle moci jemu s nebes dané postaral se národu slovanskému o ně-

⁶⁾ Viz str. 65. a pozn. 2.

⁷⁾ Bardovik (Bardowiek) leží málo na sever od Glině (Lüneburku) v Hanoversku.

jaký prostředek k spasení. Kromě toho sdělil s ním, že v zemi vagerské jest kopec, příhodný, aby na něm zbudován byl pro ochranu země královský hrad. Však i Kanut, král obodrický, kdysi tentýž kopec obsadil⁸⁾, ale posádka tam zůstavená byla lupiči v noci do tvrze vpuštěnými zajata úskokem Adolfa staršího, jenž se obával, že by ho Kanut lehce mohl tísniť, kdyby snad nabył moci. Císař tedy, vyslechnuv radu chytrého kněze, poslal tam zkušené muže, aby vyšetřili, zdali kopec k tomu účelu se hodí. Když pak podána mu byla ústy poslů zpráva, přepravil se přes řeku⁹⁾ a přišel do země Slovanů k naznačenému místu. A poručil také všemu národu nordalbingskému, aby se shromáždili stavět pevnost. Poslušna císaře dostavila se však i knížata slovanská, aby pomáhala stavěti, ale ovšem se smutkem velikým, neboť cítila, že se tu tajně pracuje na jejich potlačení.

Proto řekl jeden z knížat slovanských k druhému: »Vidiš-li tuto mocnou a vysoko trčící budovu? Hle, předpovídám ti, že tvrz tato položí jařmo na veškerou zemi, neboť odtud se vypravujíce, ztroskotají nejprve Bloni (Plunen), potom Stargrad a Lubek, potom překročí Travnu a zmocní se Ratiboru a celé země polabské. Ale ani Obodricko neuteče rukám jejich.« Jemuž onen odpověděl: »Kdo nám připravil toto neštěstí a pověděl králi o tomto kopci?« Odpověděl

⁸⁾ Viz str. 132.

⁹⁾ T. j. přes Labe.

mu kníže: »Vidíš,« povídá, »onoho lysého mužíka, stojícího blíž krále? Ten uvedl na nás všechno to zlé.« A tak stavěna byla tvrz a obsazena četnou posádkou a nazvána Sigeberg. A císař dosadil do tvrze jakéhosi důvěrníka svého Hermana (Herimannus), jakožto jejího náčelníka. — A nedosti na tom: nařídil ještě položit základy k novému kostelu na úpatí téhož vrchu a ustanovil na vykonávání služeb božích a výživu shromážděných tam bratří šest nebo ještě více osad, podle zvyku potvrdiv to nadační listinou. Správu pak onoho kostela svěřil Vicelinovi, aby tím horlivěji pečoval o postavení budov a o potřebné lidi. Stejně pořízení učinil i s kostelem v Lubecku, poručiv Pribislavovi pod ztrátou milosti císařské, aby jmenovanému knězi nebo jeho zástupci prokazoval všemožnou ochotu. Umínil si, jak sám dosvědčil, podrobiti celý národ slovan-ský božskému učení a ze sluhy Kristova učiniti velkého biskupa.

Hlava LIV.

Smrt císaře Lothara.

Po dokonání těchto věcí a když uspořádal záležitosti slovanské i saské, dal císař vévodství saské svému zeti Jindřichovi, vévodovi bavorskému, a vzal jej s sebou, když se chystal

na druhou výpravu do Itálie. Zatím Vicelin, jako pilný vykonavatel poslání sobě svěřeného, dovedl získati k dílu služebnosti lidi schopné hlásati evangelium; z nich ustanovil pro Lubek ctihodné kněze Ludolfa¹⁰⁾, Hermana¹⁾ a Brunona, Lutmundovi²⁾ s ostatními poručil zůstat v Segeberku. Tak z milosrdenství božího a zásluhou císaře Lothara bylo zaseto sémě pro novou školku v zemi slovanské. Avšak ti, kdož přistupují k službě boží, nezůstávají bez pokoušení: tak i otcové nového kostela utrpěli převeliké ztráty. Dobrého císaře totiž, jehož zásluhy o obrácení pohanů jsou prokázány, když zmocniv se Říma a Itálie a zahnav Rogera sicilského z Apulie, chystal se již na zpáteční cestu, zastihla předčasná smrt [1137]. Zprávou tou pobouření byli všickni vladařové v říši a moc Sasů, jež takovým knížetem se zaskvěla, zdála se úplně zničena; v Slavii pak věci církevní byly velmi otřeseny. Hned totiž, jakmile tělo zemřelého císaře přeneseno bylo do Saska a v Lutru³⁾ (Lutture) pohřbeno, počaly se různice mezi Jindřichem, zetěm královým a markrabětem Adelbertem, kteří se svářili o vévodství saské.

Král Konrád však, když dosedl na trůn, snažil se zabezpečiti vévodství Adelbertovi,⁴⁾ neboť

¹⁰⁾ Viz str. 127.

¹⁾ Viz str. 221.

²⁾ Viz str. 127.

³⁾ Königsutter, město v Brunšvicu.

⁴⁾ Míněn v historii slovanské neblaze proslulý Albrecht Medvěd.

považoval za nespravedlivé, aby některý kníže držel dvě vévodství. Jindřich totiž činil si nároky na obojí vévodství, na Bavorsko i Sasko. A tak tato dvě knížata, dvou sester synové, vedli domácí války, a vzbouřilo se celé Sasko. Adelbert pak, zmocniv se předem hradu Glině (Lüneburku) s městy Bardevikem a Bremami, opanoval západní Sasko. Ale i kraje nordalbingské mu připadly. Proto vévoda Adolf ze země byl vypuzen, ježto nechtěl porušiti přísahu věrnosti, danou císařovně Rikenze a jejímu zeti. Hrabství jeho, města a panství z milosti Adelbertovy dostal Jindřich z Badvide⁵⁾ (de Badwide). Ale obdržel i správu hradu Segeberku, ježto Herman zemřel a ostatní, jež císař tam ustanovil, byli vypuzeni.

Hlava LV.

Pronásledování Pribislavovo.

Když tedy vyvolány byly v celém Sasku tyto nepokoje, Pribislav lubecký znamená vhodnou dobu, sebral četu lupičů a vyvrátil z kořene podhradí Segeberk a všechny okolní osady, v nichž bydleli Sasové [1138]. Tam byla vypálena i nová modlitebna a nedávno postavená budova klášterní. Volker, bratr velmi prostný, pro-

⁵⁾ Snad ves Bode v Lünebursku.

boden byl mečem. Ostatní bratři, kteří vyvázli, našli útočiště ve Faldeře. Kněz Ludolf však a ti, kdož s ním bydleli v Lubeku, nerozprchli se po tomto pustošení, poněvadž žili v hradě a pod ochranou Pribislavovou, ačkoliv poměry místně i časově byly nesnadné a stále bylo se jim strachovati o život, neboť kromě nedostatku a každodenního nebezpečí života byli nuceni dívat se, jak křesťané, které se podařilo lupičům občas chytiti, vrháni byli v okovy a různým způsobem mučeni. Nedlouho potom přišel jakýsi Race⁶⁾ z rodu Krukova s válečným loďstvem, domnívaje se, že najde svého nepřítele Pribislava v Lubeku. Válčili totiž dva rodové, to jest Krukův a Jindřichův, mezi sebou o knížectví. Když tedy Pribislav tou dobou nebyl náhodou přítomen, Race se svými rozbořil hrad i jeho okolí. Kněží zachránili se do rákosí a našli útulek ve Faldeře.

Ctihodný kněz Vicelin a ostatní kazatelé slova byli tím tuze zarmouceni, poněvadž mladé štípení v samých počátcích uvadlo, i nepřestávali pobývati v kostele falderském, horlivě se odávající modlitbám a postům. Nelze dost podrobně vylíčiti, jakou přísností mravů, jakou skromností v jídle a vůbec jakou dokonalostí v obcování zářil onen první falderský sbor. Dal jim tedy Hospodin milost uzdravování, jakož byl sám přislíbil: nemocné léčiti, d'ábly vymítati. A co mám říci o posedlých? Posedlých, jež

⁶⁾ Snad slov. Racek.

zdaleka přiváželi, byl plný dům, takže bratří nemohli odpočívati: křičeli, že následkem přítomnosti svatých mužů oheň v nich byl zapálen. Ale kdo tam přišel, aby z milosti boží nebyl osvobozen? Stalo se za oněch dnů, že k Vicelinovi přivedena byla jakási dívka, jménem Isorme, která byla trápena ďáblem. Když Vicelin dotíral na něho otázkami, proč že on, původce nečistoty, vybral si nádobu čistou, aby ji poskvřnil, ďábel zřetelným hlasem odpověděl: »Poněvadž mne, vece, po třetí urazila.« »Čím tě urazila?« dí Vicelin. »Poněvadž,« povídá, »překážela mně v mé práci. Neboť po dvakráte vyslal jsem zloděje, aby vyloupili dům, ona však, sedíc u pece, křikem svým je zaplašila. A teď, odebíraje se z poručení našeho knížete do Dánska, potkávám ji na cestě a chtěje se pomstíti, že se mně po třetí postavila do cesty, vjel jsem do ní.« Když však muž boží mnoha slovy jej zaklínal, řekl: »Proč,« povídá, »mne vyháníš, když jsem připraven sám odejít? Neboť chci se odebrati do nejbližší vsi, abych navštívil své soudruhy, kteří jsou tam ukryti. To mi totiž bylo nařízeno vykonati dříve, než se vydám do Dánska.« Řekl Vicelin: »Jak se jmenuješ a kde jsou tvoji soudruzi a u koho obývají?« »Jmenuji se Rufin,« povídá, »soudruzi pak moji, po nichž se ptáš, jsou dva, jeden je u Rotesta (Rotheustus), druhý u jisté ženy v téže vesnici. Ty tedy dnes navštívím, zítra, dříve než kostelní zvon po prvé zazní, vrátím se sem, abych se rozloučil, a pak teprve vypravím se do Dánska.« To pověděv

vyšel, a panna byla zbavena trápení. Tehdy poručil Vicelin, aby jí dali občerstvení a na zítřa před prvním vyzváněním dovedli ji do kostela. Když ji rodiče druhého dne vedli ke kostelu, dříve než na práh vstoupili, po prvé ozval se zvon a spolu i panna počala sebou zmítati. Ale dobrý pastýř nepřestal se namáhati, dokud duch, mocí vše řídícího Boha, z ní nevyšel. Co však o Rotestovi pověděl, potvrdily další události, neboť Rotest vkrátce potom, strašně jsa trápen zlým duchem, sám se oběsil.

V Dánsku pak po zavraždění Herikově [1137] vznikly veliké nepokoje, takže na vlastní oči mohl se každý přesvědčiti, že veliký ďábel tam přišel, aby trápil onen lid. Neboť kdož by nevěděl, že války a nepokoje, mor a všeckna ostatní neštěstí pokolení lidského dějí se působením ďábelským?

Hlava LVI.

Smrt vévody Jindřicha.

Vzplanuly však jako v Dánsku tak i v Sasku různé bouře válečné, t. j. domácí války velikých knížat Jindřicha Lva⁷⁾ a Adelberta, svářících se o vévodství saské. Především pak znepokojo-

⁷⁾ zvaného Pyšný.

vala kraje Holsatů zuřivost Slovanů, která, poněvadž Sasové jinak byli zaměstnáni, propukla, jakoby se uzda přetrhla; tím se stalo, že župa (pagus) falderská obrátila se skoro již v pustinu pro denní vraždy lidí a loupení vesnic. Za tohoto smutku a úzkosti kněz Vicelin napomínal lid, aby spoléhal na Boha, a postě se a se srdcem zkroušeným odříkával litanie, poněvadž nastávají zlí dnové. Jindřich však, který spravoval hrabství, muž zahálky nemilující a velmi bojovný, sebrav tajně vojsko z Holsatů a Sturmarrů vtrhl zimního času do Slavie a udeřiv na ty, kteří byli nejbliže a jakoby trny vražené v očích Sasů, porazil je ranou velikou a to v celé zemi bloňské, lütjenburské a stargradské a též v celé krajině, která se počíná od potoka Svale⁸⁾ a uzavřena jest mořem Baltským a řekou Travnou. Celou tuto zemi zpustošili loupežemi a ohněm, kromě měst, jejichž obléhání, poněvadž byla náspy a kolím chráněna, bylo by vyžadovalo většího namáhání. Příštího léta Holsati, vzájemně se povzbuzující, udeřili již bez hraběte na hrad Bloň a božskou pomocí jsouce podporováni dobyli mimo nadání této tvrze, ač jest pevnější všech, a Slovanů, kteří v ní byli, pozabíjeli. Toho roku vedli válku velmi úspěšnou a zpustošili častými nájezdy zemi slovanskou a učinili obyvatelům, co oni jim samým učiniti zamýšleli, proměnili totiž celou zemi jejich v poušť. Měli pak Holsati onu zálabskou vojnu za do-

⁸⁾ Viz str. 95., pozn. 4.

brou příležitost, neboť tím získali volnost, aby se pomstili na Slovanech, aniž jim kdo mohl překážeti. Knížata totiž obyčejně chránila Slovanů, aby rozmnožila své příjmy. Když pak Jindřich, zeť krále Lothara, pomocí tchyně, císařovny Rikeny, dosáhl vévodství a vyhnal svého ujce Adelberta ze Saska, vrátil se hrabě Adolf do svého hrabství. Jindřich z Badevidu pak vida, že se nemůže držeti, spálil tvrz Segeberk a velmi pevný hrad Hamburk (Hammemburg), jež vystavěla z kamene matka hraběte Adolfa, aby byl městu záštitou proti útokům barbarů. Tuto budovu tedy a cokoliv vzácnějšího tam vystavěl starší Adolf, Jindřich rozbořil, když se chystal na útěk. Potom Jindřich Lev⁹⁾ počal zbrojiti proti králi Konrádovi a vedl proti němu vojsko do Durinska (Thuringia), k místu, jež slove Crenzburg¹⁰⁾ (Cruceburg). Když však válka smluveným příměřím byla odložena, vrátil se vévoda do Saska a po nemnoha dnech zemřel [1139]. Obdržel pak vévodství Saské jeho syn Jindřich Lev, tehdy ještě chlapec. Tehdy paní Gertruda, matka chlapcova, dala Jindřichovi z Badevidu, vzavši od něho za to peníze, zemi vagerskou; chtěla tak způsobiti obtíže hraběti Adolfovi, poněvadž ho neměla ráda. Když však se tato paní provdala za Jindřicha,¹⁾ bra-

⁹⁾ Všeobecně zvaný Pyšný.

¹⁰⁾ Na řece Viravě (Werra) v bývalém velkovévodství sasko-výmarském.

¹⁾ Řečeného Jasomirgot z rakouského rodu babenberského.

tra krále Konráda, a tak se odcizila věcem vévodství se týkajícím, odebral se hrabě Adolf k mladému vévodovi a rádcům jeho, aby vyřídil svůj spor o zemi vagerskou, a zvítězil; jednak, že věc jeho byla spravedlivější, jednak, že zaplatil více peněz. Spory pak, které byly mezi Adolfem a Jindřichem, byly vyrovnány tak, že Adolf dostal Segeberk a celou zemi vagerskou a Jindřich v náhradu obdržel Ratibor a Polabsko.

Hlava LVII.

Vystavění města Lubeku (civitas Lubicana).

Když věci takto byly spořádány, počal Adolf znovu stavěti tvrz Segeberk a opásal ji zdí. Poněvadž však země byla pustá, vypravil posly do všech krajin, to jest do Flanderska a Holandska, do Utrechtu (Traiectum), Vestfálska a Friska (Fresia), aby všickni, kdož trpí nedostatkem polí, přišli s rodinami svými, že obdrží zemi výbornou, zemi prostrannou, plodinami bohatou, oplývající rybami a masem a pohodlnými pastvinami. A řekl Holsatům a Sturmarům: »Nepodmanili jste vy země Slovanů a nevykoupili jste jí smrti svých bratří a rodičů? Proč máte býti poslední z těch, kdož ji obsadí? Bud'tež první

a přestěhujte se do země žádané a obývejte ji a buďtež účastni na požitcích jejích, neboť vám, kteříž jste ji vytrhli z rukou nepřátel, náleží nejlepší z nich.« Na toto vyzvání zdvihli se nescíslní zástupové z různých národů a vzavše rodiny i majetek, přišli do země vagerské k hraběti Adolfovi, aby ujali se země, kterou jim slíbil. A nejprvnější obdrželi sídla Holsatové, a to v místech nejbezpečnějších na západ od Segeberku, při řece Travně, pak pole Sventinské²⁾ (Zventinefeld) a vše, co se rozkládá od potoka Svale do Agrimesov³⁾ a k jezeru Bloňskému. Dargunskou župu⁴⁾ obsadili Vestfálci, utinskou⁵⁾ Holanďané, Suselsko⁶⁾ Frísové. Župa bloňská byla ještě neobydlena. Stargrad a Lütjenburg a ostatní k moři přiléhající země vykázal za bydliště Slovanům, kteří mu platili daň.

2) Slovo souvisí patrně se jménem řeky Sventiny (dnešní Schwentine), odtoku to jezera Bloňského. W. Bogusławski na mapě k IV. dílu svého spisu Dzieje Słowiańszczyzny atd. klade je od Kielu na jih, až za řeku Styr.

3) Slovo značící nejspíše [V]agrů meze, vyskytá se také u Adama Bremského II., 15. b. Srovnej dále hlavu 63. Tam jmenuje se týmž slovem potok, ježž sluší hledati v blízkosti Nového Kláštera (Neumünsteru). Schmeidler pomýšlí na kopec zvaný dnes Grimmelsberg jv. od Bornhövedu.

4) Podle W. Bogusławského mezi Segeberkem, Bornhövedem a Ahrensböckem.

5) Nazvaná podle města Utina, dnešní Eutin v bývalém oldenburském knížectví lubeckém.

6) Jméno snad skryto ve vsi Süssel blíž Ahrensböcku v bývalém oldenburském knížectví lubeckém.

Potom přišel hrabě Adolf k místu, kteréž slove Bukovec⁷⁾ (Bucu), a našel tam náspy opuštěného města, jež vystavěl Kruk, nepřítel boží, a ostrov⁸⁾ velmi prostranný, dvojí řekou sevřený. Z jedné strany obtéká jej totiž Travna, z druhé Bahnice⁹⁾ (Wohniza), obě s bažinatými a neschůdnými břehy. S té však strany, kudy dále běží suchozemská cesta, jest úzký kopec, náspem pevnostním přehrazený. Když tedy velmi pováživý muž poznal příhodnost místa a nádherný přístav, počal tam stavěti město [1143] a nazval je Lubek (Lubeke), poněvadž nebylo tuze vzdáleno od starého přístavu a města, které založil kdysi kníže Jindřich. I vypravil posly k Niklotovi, knížeti obodrickému, aby s ním uzavřel přátelství a zavázal si dary všechny přední muže tak, že všichni závodili prokazovati mu ochotu a zemi jeho uklidňovati. Tak počaly se zalidňovati pustiny země vagerské a zmnohonásobil se počet jejich obyvatelů. Také kněz Vicelin, vyzván a spolu podporován jsa hrabětem, dostal nazpět statky, které mu už kdysi císař Lothar propůjčil na stavbu kláštera a vydržování sluhů božích u hradu Segeberku.

⁷⁾ Nebo Bukov.

⁸⁾ Správně poloostrov, jak ukazuje dnešní plán města a dosvědčují i následující slova: »kudy dále běží suchozemská cesta«.

⁹⁾ Dnes Wakenitz. V XVI. století objevuje se jméno Bagnisa, tedy asi Bahnice, což dobře se shoduje s líčenými poměry přírodními.

Hlava LVIII.

O přeložení kláštera segeberského do Kucaliny¹⁰⁾ (Cuzalina).

✠

Vidělo se jim však, že by nejvýhodnější bylo založiti klášter v blízké vesnici, jež slovansky Kucalina (Cuzalina), německy Högersdorf (Hagerestorp) sluje, poněvadž v městě vadily trhy a stálý hluk. I poslal tam ctihodného kněze Volkvarda se zručnými v díle muži, aby pečovali o stavbu modlitebny a klášterních budov. Dále založen byl farní kostel na úpatí kopce pro záležitosti farní. Za oněch dnů velmi vznešený muž Dětmar (Thethmarus), kdysi páně Vice-
linův žák a soudruh ze studií ve Francii, opustil obročí a děkanství své v Brémách a vstoupil do sboru falderského; muž onen pohrdal tímto světem, byl stoupcem dobrovolné chudoby a v duchovním jednání nejvýš dokonalý. Jeho svatost, zasluhující, aby nade vše byla velebena, opírala se o nejhlubší pokoru a takovou vynikající dobrotu, až se zdálo, že se mezi lidmi zjevil anděl, který dovede cítiti soustrast se slabostmi jednoho každého, ale sám zkušený jest ve všem. Když potom byl ustanoven s jinými bratřími do Högersdorfu, zvaného též Kucalina, stal se velikou útěchou nových osadníků. Také pan Vi-

¹⁰⁾ Snad slov. Kozlany, Kozlin; Perwolf píše Kušalina. Německé jméno Kucaliny žije v dnešním Högersdorfu (nedaleko Segeberku).

celin, jako pečlivý správce sobě svěřeného nového kostela, všemožně se staral, aby na vhodných místech postaveny byly kostely, pro něž z Faldery opatřoval jak kněze, tak všechny potřeby oltářní.

Hlava LIX.

O svatém Bernardovi, opatu clairvauském (Clarevallensis).

Za papeže Eugenia a císaře Konráda III. proslavil se zázraky clairvauský opat Bernard, zejména ve Frankfurtě uzdravil, v přítomnosti hraběte Adolfa, slepého a kulhavého chlapce. Slovy svými pohnul samotného císaře a četné velmože, mezi nimi i Bedřicha Švábského a Velfa k výpravě křížové, již se slíbili, kromě Němců, zúčastniti i Francouzové, s králem Pařížanů Ludvíkem. Od stvoření světa nesešlo se tak četné vojsko.

Původcům výpravy však se vidělo, jednu část vojska určití pro kraje východní, druhou do Španělska (Hyspania), třetí pak proti Slovanům, kteří obývají na blízku nás.

Hlava LX.

O králích Konrádovi a Ludvíkovi.

První část této hlavy věnoval Helmold výpravě krále německého (rex Alemanniae) Konráda a krále francouz-

ského Ludvíka [1147—1149], jež brala se Uherskem a Řeckem, při čemž již se objevovala různá znamení, věštící, že výpravu potká neštěstí, jak se také přihodilo, když mnoho vojska a zásob vzalo za své velikou povodní dříve ještě, než výprava došla do Cařihradu. Odtud, přepravivše se přes úžinu, jež slove „rámě sv. Jiří“,¹⁾ táhli křížáci dále, ale pohynuli bídně jednak mečem, jednak hladem a žízni, takže jen málo se jich vrátilo. Podobný neblahý osud potkal i vojsko Ludvíkovo, jež bralo se k cíli mořskou cestou.

Hlava LXI.

Dobytí Lisabonu (Lacebona).

Druhé vojsko, sebrané v Kolíně a jiných městech rýnských, jakož i z pobřeží Vesery, sedlo na lodi a nastoupilo cestu do Španěl [1147]. K němu přidalo se něco Anglů a Britů. Přistáli u nejslavnějšího portugalského města,²⁾ aby vzdali úctu sv. Jakubovi. Tu, davše se přemluvití tamním králem, podnikli s ním výpravu proti Lisabonu a šťastně ho dobyli. To byl však jediný šťastný výsledek výpravy.

Hlava LXII.

O Niklotovi.

Třetí vojsko křížáků se zaslíbilo, že se vypraví proti národu Slovanů, to jest proti našim souse-

¹⁾ Dardanely.

²⁾ Santiago de Compostela.

dům Obodricům a Luticům, aby se jim pomstili za smrt' a zhoubu, způsobenou křesťanům, zejména Dánům. Náčelníky pak této výpravy byli Albero hamburský a všichni saští biskupové, kromě toho mladý vévoda Jindřich, Konrád, vévoda z Zähringen (de Saringe), Adalbert, markrabě salzvedelský (de Saltvidele), Konrád vettinský (de Within). Když Niklot uslyšel, že v krátké době má se shromáždit vojsko, které by jej zničilo, svolal všecken svůj národ a počal stavěti tvrz Dubin,³⁾ aby byla národu útočištěm pro čas nouze. Vypravil též posly k hraběti Adolfovi připomenout mu smlouvy, kterou uzavřeli,⁴⁾ a zároveň též prosil, aby mu poskytl příležitost, by s ním mohl promluvit a se poradit. Když však hrabě odpověděl odmítavě, řka, že by nejednal opatrně, poněvadž by urazil knížata, dal mu Niklot skrze posly vyříditi: »Ustanovil jsem se, že budu tvým okem a tvým uchem v zemi Slovanů, kterou jsi počal obývat, aby tě neobtěžovali Slované, jimž kdysi náležela země vagerská a kteří naříkají, že neprávem zbaveni byli dědictví otců svých. Proč tedy zapíráš přítele svého v době potřeby? Či nepoznává se přítel v čase zkoušky? Dosud zdržoval jsem ruku Slovanů, aby ti neubližovali, nyní však smím odtáhnouti ruku a ponechat ti samému sobě, poněvadž jsi pohrdl přítelem, zapomněl jsi na smlouvu a ne-

³⁾ Mezi jezerem Zvěřinským a jezerem Döpe v Meklenbursku. Sch. V »Döpe« snad skryta první část jména.

⁴⁾ Viz str. 148.

chceš se viděti se mnou v době nouze.« Tu řekli hraběcí poslové Niklotovi: »Že náš pán tentokráte s tebou nemluví, překáží mu obtížné poměry, jež znáš. Zachovej tedy ještě věrnost, dodrž učiněnou s naším pánem úmluvu a varuj ho, kdybys viděl, že Slované chystají tajně proti němu válku.« A Niklot slíbil. Řekl tedy hrabě obyvatelům své země: »Střežte dobytek a majetku svého, aby nebyly uchváceny zloději nebo loupežníky; co se pak veřejného nebezpečí týče, na mně jest se starati, abyste nebyli postiženi nějakým náhlým nájezdem vojenským.« Opatrný muž totiž myslil, že svým rozumem odvrátil nenadálé škody válečné. Věci však vytvářily se jinak.

Hlava LXIII.

Spálení lodí.

Když tedy Niklot viděl, že pod přísahou ujednaná výprava neodvolatelně bude podniknuta, vyzbrojil tajně válečné loďstvo a přepraviv se přes záliv, přistál s loďstvem k ústí Travný, hodlaje zpustošiti celou zemi vagerskou, dříve než by vojsko saské zaplavilo jeho země [1147]. Poslal též večer posla do Segeberku, ježto slíbil hraběti, že ho bude varovati, ale poselství nemělo výsledku; hrabě totiž nebyl přítomen a na shromáždění vojska nebylo kdy. Když se tedy

rozbřeskl den, v kterém slaví se památka mučednictví svatého Jana a Pavla,⁵⁾ pustilo se válečné loďstvo slovanské ústím Travnou. Měšťané lubečtí⁶⁾ uslyševše vojenský lomoz a hlahol, vzbudili muže v městě⁷⁾ a řekli jim: »Slyšíme veliký hlahol a křik jakoby hlasy přicházejícího vojska a nevíme, co by to bylo.« A poslali do města a na tržiště, aby zvěstováno bylo lidem, že hrozí nebezpečí. Ale lidí opilých velikým pitím nelze bylo dostati ani s lůžka ani s lodi, až je nepřátelé obklíčili a o těžce zbožím naložené lodi, pustivše na ně oheň, je připravili. A zabito bylo tam onoho dne tři sta i více mužů. Kněz a mnich Rodolf⁸⁾ na útěku do hradu byl zaskočen barbary a zabit tisíci ranami. Potom těm, kdož byli v hradě, bylo snésti dvoudenní velmi kruté obležení. Také dvě jezdecké čety projížděly celou zemi vagerskou a zničily všecko, cokoliv našly v podhradí segeberském. Též župu zvanou Dargun (Dargune) a vše, co pod řekou Travnou osazeno bylo Vestfálci, Holanďany a ostatními cizími národy, pohltily hladové plameny; a pobili muže statečné, kteří snad se pokoušeli zbraní klásti odpor, a odvedli manželky jejich a děti do zajetí. Ušetřili však muže holsatské, kteří obývají za Travnou na západ od Segeberku, a zastavili se na polích města Kucaliny, nemajíce

⁵⁾ 26. června.

⁶⁾ Míněni asi ti, kdož byli na stráži.

⁷⁾ Ostatní ozbrojené měšťany.

⁸⁾ Snad onen vzpomenutý v hlavě 43. Rotholf a v 46. Rodolf hildesheimský. Sch.

úmyslu dále postupovati. Nezpustošili také vesnic rozložených na Sventinském poli a sáhajících od potoka Svaly až k potoku Agrimesov⁹⁾ a k jezeru Bloňskému, aniž se čeho dotkli z majetku lidí tam obývajících.

Povídalo se tehdy všeobecně, že tuto hroznou zkázu zaviniли někteří Holsati, z nenávisti k přistěhovalcům, jež hrabě zdaleka shromáždil, aby osadili zemi. Proto také jediní Holsati vyňati byli z všeobecné pohromy. Ale i město Utin¹⁰⁾ (Utinensis civitas) zůstalo nepoškozeno, ježto má velmi pevnou polohu.

Hlava LXIV.

O knězi Gerlachovi (Gerlacus).

Budu vyprávěti věc hodnou paměti potomstva. Když Slované podle chuti poplenili zemi vagerskou, přišli nakonec do župy suselské (pagus Susle), hodlajíce zpustošiti tamní osadu Frisů, jichž počet byl odhadován na čtyři sta i více mužů. Po příchodu Slovanů nalezeno jich však v malé tvrzi sotva sto, neboť ostatní se vrátili do vlasti, aby spořádali zůstavený tam majetek. Když bylo spáleno vše, co leželo mimo pevnost, hrozilo těm, kdož se nalézali v ní, od obléhají-

⁹⁾ Viz o těchto jménech pozn. 2. a 3. na str. 147.

¹⁰⁾ Viz tamže pozn. 5.

cích největší nebezpečí; po celý den zajisté do-
tíralo na ně udatně tři tisíce Slovanů, kteří
ovšem považovali vítězství za nepochybné,
kdežto onino snažili se prodlužováním boje za-
chrániti své životy. Když však Slované viděli,
že nedosáhnou nekrvavého vítězství, slibují Fri-
sům život a celé údy, jestliže vyjdou z tvrze a
odevzdají zbraně. A tu někteří z obležených po-
čali žádati, aby se tvrz vzdala, doufajíce tím za-
chrániti životy. Ale velmi statečný kněz posta-
vil se na odpor řka: »Co to chcete učiniti, ó mu-
žové? Myslíte, že vzdáte-li se, že zachráníte
svůj život, že barbaři dodrží slova? Klamete se,
krajané, mínění takové jest nesmyslné. Či ne-
víte, že ze všech přistěhovalců není Slovanům
nenáviděnějšího národa než jsou Frisové? Jistě
že jim zapácháme. Proč tedy klesáte na mysli,
dobrovolně spěchajíce do záhuby? Zapřisahám
vás jménem Hospodina, stvořitele světa, jemuž
není nesnadné zachovati v mále, abyste ještě
aspoň zkusili své síly a bojovali s nepřítelem.
Pokud zajisté nás tyto náspy obklopují, vlád-
neme svýma rukama a zbraní, můžeme doufati
v záchranu života; bezbranným však kromě po-
tupné smrti nic jiného nezbývá. Proto ponořte
raději své meče, které napřed od vás vyžadují,
do útrob jejich a buďte mstiteli krve své. Necht'
okusí statečnosti vaší a nevrátí se s nekrvavým
vítězstvím.« To pověděv ukázal jim velikého
ducha, neboť vyrazil branou s jediným jen mu-
žem, zahnal davy nepřátel na útěk a zabil vlastní
rukou ohromný počet Slovanů. A když konečně

i oko ztratil a do břicha dostal ránu, neméně statečně dále bojoval, ukazuje jakousi božskou sílu jak duševní, tak tělesnou. Ne lépe bojovali kdysi známí oni synové Sarvie¹⁾ aneb Makabejští nežli kněz Gerlach (Gerlavus) a nečetní mužové v hradě Susli a bránili tvrze proti rukám zhoubců. Když o tom uslyšel hrabě, sebral vojsko, aby bojoval se Slovaný a vypudil je ze své země. Jakmile o tom Slované doslechli, vrátili se k lodím a odjeli s mnoha zajatci a obtížením rozmanitým zbožím, jež uloupili v zemi vagerské.

Hlava LXV.

O obležení Dymina.

Zatím roznesla se po celém Sasku a Vestfálsku pověst, že Slované podniknutým nájezdem první začali vojnu; i spěchala celé ona výprava znamením kříže označená, aby vnikla do země Slovanů a potrestala nepravosti jejich. Křížáci rozdělili se na dvě vojska, oblehli dvě pevnosti, Dubin²⁾ totiž a Dymin,³⁾ a nadělali proti nim mnoho strojů válečných. Přišlo i vojsko dánské a připojilo se k těm, kteří obléhali Dubin, a obležení se protahovalo. Tu jednoho dne zpoz-

¹⁾ Joáb, Abizai a Azael. II. Sam. 2, 18.

²⁾ Viz str. 152., pozn. 3.

³⁾ Viz str. 43., pozn. 7.

rovali ti, kdož byli obklíčeni, že vojsko dánské počíná si liknavěji — jsouť Dánové doma bojovnější, v poli však mají málo válečného ducha — i podnikli náhlý výpad, pobili mnohé z nich a těla jejich učinili mrvou země. A nebylo možno jíti jim na pomoc, neboť je oddělovalo jezero. Vojsko následkem toho rozpálilo se hněvem a tím usilovněji jalo se tvrze dobývati. Manové knížete našeho a markraběte Adelberta pravili však mezi sebou: »Zdaliž země, kterou pustošíme, není země naše, a lid, s kterým bojujeme, není náš lid? Proč tedy sami sobě jsme nepřáteli a sami ničíme své vlastní příjmy? Zdaliž tyto ztráty nebudou působiti i na naše pány?« A počali od onoho dne činiti ve vojsku těžkosti a ulevovati obleženým opětujícím se příměří. Kdykoliv totiž při srážce Slované byli přemoženi, zdržováno vojsko, aby utíkajících neprosledovalo a tvrze se nezmocnilo. Konečně, když našince obléhání již omrzelo, stala se smlouva taková, že Slované měli přijmouti víru Kristovu a propustiti na svobodu Dány, které měli v zajetí. Mnozí z nich přijali na oko křest a propustili ze zajetí všechny starce a lidi nepotřebné, zadrževše všechny ostatní, které statnější věk činil schopnými práce. Tak se ona velkolepá výprava skončila nepatrným výsledkem. Hned potom totiž Slované ukázali se ještě horšími; neboť ani křtu si nevážili, ani se nezdrželi od loupení v Dánsku.

Hlava LXVI.

O h l a d u .

Náš hrabě však, chtěje roztržené přátelství zase obnoviti, sjednal mír s Niklotem a s ostatními východními Slovy. Nicméně nedůvěřoval jim úplně, poněvadž první porušili úmluvy a zemi jeho velmi hrozně zpustošili. I počal utěšovati lid svůj, který byl poškozen pleněním nepřátelským; prosil, aby neustupovali před nešťastnými příhodami, ale aby povážili, že jako hraničáři (marcomanni) musí býti tvrdí a trpěliví a ochotni obětovati krev svoji. Také o vykupování zajatců staral se velmi horlivě. Co mám říci o knězi božím Vicelinovi? Za onoho neštěstí, když zuřivostí barbarů mnozí byli poškozeni, a nedostatek obilí zplodil hlad, doporučoval všem, kdož byli ve Faldeře a Kucalině, co nejdůtklivěji, aby pamatovali na chudé. K tomuto dílu byl nad jiné schopný muž boží Dětmar, rozděluje a dává chudým jako věrný a opatrný správce, všude milý, všude štědrý. Na chválu jeho jest všecko málo, co povídám. Vpravdě srdce knězovo plné milosrdenství vydávalo nejsladší vůni a před branami kláštera leželi zástupové potřebných očekávajících almužnu z ruky muže božího, až se zdálo, že samotné ono místo pro jeho štědrost ohroženo bude nedostatkem. Proto zavírali správcové dvěře zásobáren, aby dům nevzal škody. Co učinil muž boží? Nářku chudých snášeti nemohl a nebylo po ruce, co by

dal. Počal se tedy milosrdný muž ještě horlivěji činiti; obcházel sýpky, pátral, jak by se chytře do nich dostal, a když skrytý vchod našel, jednal na způsob kradoucího; a dával každodenně chudým dle potřeby. Vypravovali nám však lidé s námi velmi důvěrní, že za oněch dnů vyprázdněné sýpky z milosti božské zase se naplnily. Tuto věc potvrzují skutky Eliáše jakož i Elisea, neboť nelze pochybovati, že i dodnes ještě objevují se horliví následovníci jejich jak v ctnostech, tak v činění zázraků.

Hlava LXVII.

O smrti Edelerově.

Uplynulo tedy něco málo času, co zemi vagerské bylo popřáno po minulých strastech si odpočinouti, a hle nové vojny zdvihly se od severu a připojily bolest k bolesti, ránu k ráně. Po zabití totiž Herika, přijmím Emunda,^{4a)} zůstali tři potomci královského rodu, t. j. Svein (Suen), syn téhož Herika, Valdemar, syn Kanutův a Kanut, syn Magnův. Poněvadž byli dosud dětmi, usnesli se Dánové zříditi jim poručníka,^{4b)} jakéhosi Herika, zvaného Spak (Spac), aby chránil království spolu s dětmi královskými. Byl pak

^{4a)} Viz str. 134.

^{4b)} Nebyl jen poručníkem, nýbrž králem. Sch.

to muž mírumilovný, který pokojně spravoval svěřené sobě království, jenže kladl malý odpor zuření Slovanů. Loupežnictví slovanské za onoho času zajisté nad obyčej se rozmohlo. Když však Herik cítil, že se blíží den smrti jeho, zavolal tři královské jinochy a poradiv se s velmoži, ustanovil za krále Sveina; Valdemarovi a Kanutovi poručil, aby se spokojili s dědictvím otcovským. Spořádav věci tímto způsobem, zemřel. Zanedlouho pokusil se Kanut, syn Magnův, zrušiv ustanovení svého poručníka, zmocniti se království a zdvihl velké války proti Sveinovi. Valdemar však podporoval stranu Sveinovu. I vzbouřilo se celé Dánsko a bylo viděti veliká znamení na severním nebi, mající tvar ohnivých pochodní a zářící červeně barvou lidské krve. A znamení neklamala. Kdož by nevěděl, co krve prolito za oné války?

Oba králové tedy se předháněli, aby si získali našeho hraběte; oba vyslali posly mnohé dary přinášející a ještě více slibující. Žalíbilo pak se hraběti v Kanutovi, i domluviv se s ním, uznal jej za lenního pána. Svein tím rozhněvaný vpadl s ozbrojenou mocí do země vagerské a zapálil Stargrad a zpustošil všecko pomoří a táhna od tamtud, zapálil podhradí segeberské a dravé plameny zničily vše, cokoliv bylo v okolí jeho. Původcem pak tohoto neštěstí byl jakýsi Edeler (Ethelerus) v Ditmarsku narozený, jenž jsa podporován Dány, získal pro sebe peníze všechny statečné muže z Holsatska. Ustanoven byv vojévůdcem královským, chtěl hraběte ze země jeho

vyhnati a připojiti ji ke království dánskému. Když se hrabě dověděl, co se stalo, vypravil se k vévodovi žádat, aby se ho ujal.

Edelerových přívrženců zatím přibývalo, ale konečně pomocí vévodovou, vrátila se přece většina k poslušnosti nebo byla vypuzena ze země. Potom vyzval hrabě krále Kanuta, aby se postavil proti Sveinovi, jenž zdržoval se v Šlesviku, a sám s čtyry tisíci ozbrojenci přispěchal mu naproti. Ale Edelerovi se podařilo lstivým jednáním pohnouti Kanuta, aby bez vědomí hraběte uzavřel příměří, vrátil se domů a rozpustil vojsko, spokojiv se slibem, že Dánsku dostane se míru bez boje. Edeler se vrátil do Šlesviku a chystal se napadnouti hraběte. Hrabě, varován svým důvěrníkem, který mu prozradil, co se stalo, sestoupil s tábořiště, jež slulo Královský kopec⁵⁾ (Cuningis-Ho) na levý břeh Ejdory, aby bránil hranic svého území. Všickni bojovníci jeho složili přísahu, že chtějí věrně při něm státi. Zatím přitáhlo vojsko Edele- rovo a část jeho přešla Ejdoru u vsi řečené Schülpe⁶⁾ (Scullebi). Hrabě ihned udeřil na nepřitele a způsobil mu krutou porážku; sám Edeler s mnoha jinými šlechtici zahynul. Když to spatřil král, jenž s druhého břehu pozoroval bitvu, vrátil se do Šlesviku. Také hrabě odtáhl zpět, veda s sebou mnoho zajatců.

Potom se staral výhradně o svoji zemi. Neboť kolikrátkoli něco bylo slyšeti o hnutí buď mezi Dány buď mezi Slovany, ihned postavil vojsko na vhodných místech, t. j. buď k Travemünde (Travenemunde) nebo k Eidoře. A rozkazů jeho poslouchali Holsati, Sturmaři i hraničáři (Marco-manni). Hraničáry pak nazývají se obyčejně ode- všad sebrání obyvatelé krajiště (marca). Jest

⁵⁾ Königshügel; v ústech lidu dodnes zvaný König-Sie-Höh. Sch.

⁶⁾ V dnešní farnosti jevenstedtské, v kraji rendsburském. Sch.

však v zemi Slovanů krajišť velmi mnoho, z nich není nejmenší naše Vagersko mající muže statečné a v bojích jak s Dány, tak se Slovany vy-cvičené. Nad těmi nade všemi vykonával hrabě úřad hraběcí. I činil spravedlnost národu svému, krotě nesyváry a vysvobozuje utlačované z rukou silnějších. Kněžím byl obzvláště nakloněn, a netrpěl, aby jim někdo ať skutkem nebo slovem křivdil.

Různými prostředky dovedl zkrotiti a od loupežnictví odvrátiti i Holsaty. S králem Sveinem, před nímž Kanut utekl do Saska k arcibiskupu Hartvikovi, se později smířil.

Hlava LXVIII.

O vévodovi Jindřichu.

V oněch dnech náš mladý vévoda pojal za manželku princeznu Klemencii [1148?], dceru Konráda, vévody z Zähringen (de Cerigge), a počal panovati nad celou zemí slovanskou a mohutněl a sílil ustavičně. Neboť kdykoliv jej Slované urazili, obrátil se proti nim se zbraní v ruce a dali mu všecko, cokoliv žádal, aby zachránili život a vlast. V rozmanitých však výpravách, které ještě jako mladík podnikl do Slavie, žádné zmínky nebylo o křesťanství, nýbrž běželo jen o peníze. Neboť dosud obětovali modlám a ne Bohu a podnikali loupežné vpády do Dánska.

Hlava LXIX.

O arcibiskupu Hartvikovi (Hartwigus).

Když tedy pan Hartvik, arcibiskup hamburský, viděl, že v Slavii jest mír, umínil si obnoviti sídla biskupská, jež kdysi zničila v Slavii zloba barbarů, to jest v Stargradě, Ratiboru a Meklenburku. Z těch sídel stargradské založil Otto I. Veliký, podřídív mu Polabany a Obodrice od hranic holsatských až k řece Pěně a městu Dyminu. Ustanovil pak za prvního biskupa Marka. Po něm druhým biskupem byl Ekvard, třetím Vago, čtvrtým Eriko, pátým Volkard (Folchardus), šestým Reinbert, sedmým Benno, osmým Meiner, devátým Abelin, desátým Ezo. Za těch časů vynikl v hamburském kostele velký Adelbert, jenž z cizích biskupů, které u svého stolu hostil, ustanovil Jana za biskupa do Meklenburku, Aristona do Ratiboru, takže tím způsobem stolice stargradská byla rozdělena na tři biskupství⁷⁾. Když pak z dopuštění božího pro hříchy lidské křesťanství ve Slavii bylo zničeno, zůstala sídla tato neobsazena po osmdesátčtyři roky, až do času arcibiskupa Hartvika.⁸⁾ Muž ten, záře dvojí hodností knížecí — byl šlechtického rodu — velkou prací vynakládal, aby znovu získal suffraganní biskupy celého Dánska, Norska a Švédska, kteří dle starobylé-

⁷⁾ Viz str. 87.

⁸⁾ Viz str. 245.

ho podání kdysi náleželi ke kostelu hamburskému. Když však ani úslužnostmi, ani různými dary u papeže a u císaře ničeho nepořídil, aby docela nezůstal bez suffraganů, předsevzal si vzkřísiti dávno již zašlá biskupství v Slavii. A tak povolal ctihodného kněze Vicelina a posvětil jej za biskupa stolice stargradské, když již byl sešlého věku a po třicetiletém pobytu v Hol-satsku [1149]. Potom ustanovil na biskupství meklenburské pana Emmenharda a vysvěcení byli oba v Harsefeldu⁹⁾ (Rossevelde) a posláni do země nedostatku a hladu, kdež byla stolice satanova a příbytek každého ducha nečistého.

To se stalo bez dohody s hrabětem a knížetem. Hrabě zanevřel proto na Vicelina a zadržel mu desátky. Vicelin obrátil se na knížete. Ten sice jej s úctou přijal, ale řekl:

»Bylo by věru záhodno, ó biskupe, abych vás ani nepozdravil ani nepřijal, poněvadž jste přijal tento titul mne se neotázav. Vždyť přece mně náleželo tyto věci vyříditi, zejména v této zemi, kterou otcové moji získali za pomoci boží štítem a mečem svým a mně zůstavili v dědičné držení.«

Ale pro dřívější zásluhy Vicelinovy ochoten byl od-pustiti, čině podmínkou, aby přijal z rukou jeho investituru. Vicelin byl na rozpacích, neboť podle dosavadních zvyklostí byli biskupové investováni císařem. Tehdy doporučoval mu jeho přítel a spolu důvěrník vévodův, Jindřich z Vithy (de Witha), podvoliti se vůli vévodově, »aby se stavěly kostely ve Slavii a přísluhování domu Hospodinovu aby řízeno bylo rukama jeho (Vicelina)«, jinak že nebude se práce jeho dařiti, neboť proti vůli vévodově nebudou ho podporovati ani císař ani arcibiskup. Biskup vyžádal si nějakou dobu na rozmyšlenou

⁹⁾ Nedaleko města Stade v Hanoversku.

a odejel. Ale na cestě se v Bardeviku těžce rozstonal. Když se mu ulehčilo, dal se převést do Faldery a po uzdravení jel do Brém radit se s arcibiskupem a kněžstvem tamním, co by měl počítí, kteřížto odpověděli jemu:

»Víme zajisté, ctihodný biskupe, že svatosti vaší nejlépe jest povědomo, co v této věci jest vám činiti. Poněvadž jste však přišel, abyste vyslechl i naši radu, povíme krátce, co myslíme. Předně tedy sluší se v této věci uvážiti, že investovati biskupy dovoleno jest majestátu císařskému, který jedině jest vznešený a po Bohu mezi syny lidskými nejvíce vynikající a této cti nenabyl bez četných obětí. Ani nejdůstojnější císařové nebrali na lehkó, že nazýváni jsou pány biskupů, nýbrž tuto vinu vyrovnávali nejvzácnějšími poklady říše, takže církve jsouc jimi velmi obohacena a přiměřeně poctěna, již nepovažuje za ponížení na krátko dáti se v poddanství, aniž se rdí, ponížili se před jedním, skrze něhož může panovati mnohým. Neboť, kde jest vévoda nebo markrabě, kde kníže v říši, jakkoliv mocný, který by se nenabídl biskupům holdovati a byl-li zamítnut, vítán nevítán by se nevnucoval znovu? O závod běhají, aby se stali many církve a účastni byli na stacích jejich. A vy byste chtěl se této cti vzdáti a práva daná tak velkými autoritami porušiti? Či snad budete holdovati tomuto vévodovi, aby se dle vašeho příkladu ti, kdož byli pány knížat, stali jejich sluhy? Nesluší se na vaše stáří, jehož jste se ve cti dožil, aby skrze vás vznikly nepořádky v domě Hospodinově.

Daleko budiž taková výčitka od vás! Kdyby však hněv knížete proti vám nedal se zkrotiti, zdali není lépe snášeti ztrátu statků nežli cti? Necht' si, chtějí-li, zadrží desátky, necht' vám zabrání, libo-li jim, přístup do diecése vaší: tu obtíž bude lze snésti. Vždyť přece máte dům ve Faldeře, v kterémž zatím můžete bezpečně bydleti a s mlčením očekávati spasení božího.« Těmi a podobnými slovy odvrátili ho, aby nevyplnil vůle vévodovy. Tím však, že dal se přemluviti, vznikly zajisté mladému štípení mnohonásobné překážky. Neboť kolikráte přišel náš biskup k vévodovi, aby vyjednával ve věcech církevních, dostal za odpověď, že vévoda byl by ochoten ke všemu, čeho žádá prospěch církve, kdyby mu jen napřed prokázána byla povinná úcta, jinak že jest marně plavati proti proudu řeky. Pokorný však biskup lehkou byl by se dal nakloniti, aby pro užitek církve byl po vůli knížeti po světské cti bažícímu, kdyby arcibiskup a ostatní kněží brémští nebyli bránili. Jsouce jednak plni ješitnosti, jednak nasyceni bohatstvím svého, již zralého kostela, zajisté se domnívali, že by takovým jednáním ujmu na cti své utrpěli a starali se ne tak o důchody, jako o množství suffraganských biskupství. Bylo to patrné nejvíce z toho, že arcibiskup činil našemu biskupovi mnohé překážky v držení statků falderských, odtrhuje některé a zabíraje a nepřeje mu, aby v útočišti, které sám mu ustanovil, mohl klidně trávit život. Tu bylo možno viděti, kterak muž, před tím věhlasný, plně svo-

bodný a na nikom nezávislý od té doby, kdy dostal titul biskupský, jako by byl spoután jakýmsi okovy a u všech pomoci se musil dovolávat. Člověk¹⁰⁾ zajisté, od něhož nadál se pokoje, odvrátil jej s cesty rozumu a pokoje, aby se totiž nespojil s těmi, od nichž církev dobré ovoce mohla získati.

Činil tudíž, co poměry onoho času dovolovaly: navštěvoval kostely své diecése, těšil lid slovy spasení a poskytoval mu podle práva svého úřadu dary duchovní, sám však od něho žádných časných nedostáváje. Hrabě totiž zadržoval náležející mu desátky. Toho času tedy byla vysvěcena modlitebna v Kucalině, zvané jinak Högersdorf. Také kostel v Bomhövedu¹⁾ (Bernhovede) byl tehdy vysvěcen. Přišel také do nového města, které slove Lubek, aby posílil přebývající v něm a vysvětil tam oltář Bohu Hospodinu. Odtamtud odebral se dále do Stargradu, kde bylo kdysi sídlo biskupské a byl přijat barbarskými národy této země, jejichž bohem byl Prove. Jméno kněze, který byl hlavou jejich modlářství, bylo Mika (Mike). Kníže pak země, nazvaný Rochel, pocházel z rodu Krukova a byl veliký modloslužebník a mořský loupežník. Počal tedy biskup boží ukazovati pohanům na cestu pravdy, kteráž jest Kristus a napomínal je, aby zanechavše svých model, spě-

¹⁰⁾ Mínen arcibiskup.

¹⁾ Asi 15 km východně od Nového Kláštera (Neumünsteru) v Holštýně.

chali k obmytí druhého narození. Avšak jen málo Slovanů obrátilo se na víru, neboť ospalost jejich byla velmi těžká a srdce knížat nebyla nakloněna zkrotiti srdce buřičů. Biskup však dal tesařům peníze, aby postavili svatostánek, a počato se stavbou na blízku naspů starého města, kde dle zvyku svého scházel se lid z celého území ve dny nedělní na trh.

Hlava LXX.

O hraběti Adolfovi.

Za oněch dnů sebral vévoda vojsko, aby táhl do Bavor domáhat se navrácení vévodství, jež držel otčím jeho Jindřich, bratr krále Konráda. Přišel tedy náš pan biskup k němu do Glině (Lüneburku), prose jak obyčejně o zvelebení svého biskupství. Vévoda mu řekl: »Učiním, povídá, co si žádáte, chcete-li pro nás míti úctu.« Biskup odvětil: »Jsem hotov,« pravil, »pro toho, jenž se za nás pokořil, dáti sebe sama do vlastnictví někoho z manů vašich, tím spíše do vlastnictví vašeho, kterémuž Bůh propůjčil mezi knížaty tak vznešené postavení jak rodem, tak mocí.« To řka, učinil, co nutnost vyžadovala, a obdržel biskupství, přijav berlu z ruky vévodovy. Vévoda obměkčiv se tím pravil: »Poněvadž vidíme, že jste poslušen naší vůle, sluší se, aby-

chom i my vaší svátosti prokázali příslušnou úctu a napříště byli více nakloněni žádostem vašim. Poněvadž však právě vydáváme se na cestu a spořádání vaší věci bude vyžadovati delšího času, dáváme vám zatím ves Bošov, o niž jste žádal, s náležející k ní Dulzamizou,²⁾ abyste si vystavěl dům uprostřed svých statků a mohl očekávati návratu našeho. Potom zajisté s pomocí boží ochotněji ujmeme se uspořádání věcí vašich.« A prosil hraběte Adolfa, aby k tomuto věnování dal své svolení. — Hrabě mu odpověděl: »Když teď pán můj nachýlil se k laskavosti, sluší se, abychom my vůli jeho sdíleli a dle své možnosti ji podporovali. Proto statek, který pán můj biskupovi propůjčil, i já propůjčuji. Kromě toho odstupuji polovinu desátku ve prospěch biskupův, ne z povinnosti, ale z milosti k vám, poněvadž záležitosti biskupské dosud nejsou spořádány.«

Svěřil tedy vévoda dozor nad zemí Slovanů a Nordalbingů našemu hraběti a spořádav věci v Sasku, vypravil se s vojskem, aby se ujal vévodství bavorského [1151]. Vévodkyně Klemencie zůstala v Lüneburku a hrabě nabyt velkého věhlasu v domě vévodově, velmi horlivě sloužil vévodkyni a byl hlavním jejím rádcem. Z toho důvodu ctíla jej knížata slovanská, nejvíce však králové dánští, kteří trpíce domácimi válkami o závod se namáhali získati ho dary.

²⁾ Bližší poloha neznáma.

Bylť se Kanut vrátil do Dánska a našel podporu u obyvatelů Judska. Svein sebrav vojsko, postavil se mu u Viborgu a porazil jej i pomocníky jeho Sasy a zahnal na útěk, a když podporován Frisy znovu se navrátil, způsobil mu druhou porážku. Hrabě stál na straně Kanutově, jehož volně propustil zemí Holsatů a také jinak podporoval. Svein panoval v Dánsku velmi tvrdě. Ve válkách měl štěstí.

Slovanskému zuření však kladl menší odpor, jsa zaneprázdněn domácimi válkami. Povídá se, že kdysi přece jim způsobil na Sjaellandě velikou porážku.

Hlava LXXI.

O Niklotovi.

V těch dnech však, když vévoda nebyl přítomen, přišel Niklot, kníže obodrický, k paní vévodkyni Klemencii do Lüneburku a stěžoval si před ní a před přáteli jejími, že Chyžané a Čezpěňané se pomalu počínají bouřiti a odpírati placení obvyklých daní. I ustanoven byl hrabě Adolf a lid holsatský a sturmarský, aby podporovali Niklota a zkrotili tvrdohlavost bouřičů. Hrabě vytáhl s dvěma a více tisíci vybraných mužů, Niklot pak sebral vojsko mezi Obodrici a vtrhli společně do země Chyžanů a Čezpěňanů a protáhli vši zemí nepřátelskou, pustošíce vše ohněm i mečem [1151]. Také zničili

nejslavnější chrám³⁾ s modlami a se vším modloslužebnictvím. Když domorodci viděli, že se jim nedostává sil k odporu, vykoupili se ohromnými penězi a scházející daně nahradili vrchovatou měrou. Tu Niklot, rozradostněn vítězstvím, vzdal hraběti největší díky a když se vracel, doprovázel jej až na samé hranice svého území a také o vojsko projevoval velmi starostlivou péči. Od toho dne utvrzeno bylo přátelství mezi hrabětem a Niklotem. Scházivali se pak často v Lubeku nebo Travemünde, aby jednali o to, co by dobré bylo pro obě země.

A byl mír v zemi vagerské a nové štípení z milosti boží rostlo víc a více. Také obchod lubecký vzkvétal den ode dne a množily se lodi jeho kupců. Pan biskup Vicelin počal obývat ostrov⁴⁾, jenž slove Bošov a zůstával pod bukem, dokud mu nevystavěli domů, v nichž by mohli bydlet. Počal však tam stavěti chrám ve jménu Hospodinově a na památku svatého Petra, knížete apoštolův. Čeho pak třeba bylo pro dům a pro polní hospodářství, obstaral biskup z Kucaliny a z Faldery. Počátky biskupství však byly velmi skrovné, poněvadž hrabě, ač jinak nejlepší člověk, k jedinému biskupovi byl méně dobrý.

³⁾ Mohlo by se myslet na Rataru, ale ta byla v území Ratarů.

⁴⁾ Dnešní Bossau leží na půlostrově. Sch.

Hlava LXXII.

O králi Konrádovi.

Zatím, co se tyto věci dály v zemi slovanské, náš vévoda meškal v Švábsku (Suevia), válče proti svému otčímovi, ale bez úspěchu.

Toho využití chtěl markrabě Adelbert a volal krále, aby vtrhl do Saska, zmocnil se Brunšviku a přemohl přátele vévodovy. Král skutečně přitáhl do Goslaru, aby se odtamtud vypravil na Brunšvik. Ale Jindřichovi se podařilo vrátiti se do své země a vojsko královo, jež zatím postoupilo až k Heiningen⁴⁾ (Heninge), se vrátilo. Vévoda zůstal v držení Saska. Konrád brzy potom zemřel a nástupcem jeho stal se Bedřich, syn z jeho bratra Bedřicha, vévody švábského. Matka nového krále byla teta Jindřicha Lva.⁵⁾

Hlava LXXIII.

O skonu Dětmarově.

Toho času vznikly nové spory mezi vévodou Jindřichem a markrabím Adelbertem o statky hraběte Hermana, zavražděného na hradě Winzenburku⁶⁾. Chtějce soky smířiti, svolal král sněm do Meziboru⁷⁾ (Marcipo-

⁴⁾ Na ř. Okře (Oker) ve vl. obv. hildesheimském. Sch.

⁵⁾ Jmenovala se Judita a byla dcera Jindřicha, příjímím Černého, vévody bavorského.

⁶⁾ Dnes zříceniny v stejnojmenné vesnici ve vládním obvodu hildesheimském. Sch.

⁷⁾ Merseburg v Sasku.

lis). Tam pozval také krále dánské, aby i mezi nimi rozhodl. Vévoda Jindřich propustil Kanuta zeměmi svými. Arcibiskup zase byl v průvodu Sveinově. Kdežto spor mezi králi dánskými urovnán tím, že Svein uznán za krále, vévoda a markrabě nedbali domluv. V družině arcibiskupově byl také Vicelin, jehož se arcibiskup marně pokoušel přiměti, aby přijal investituru z rukou králových. Když sněm byl uzavřen, vrátil se Vicelin do své diecése, kdež zatím zemřel žák a spolubratr jeho Dětmar.⁸⁾ [1152] Helmold věnuje mu delší krásnou vzpomínku, ve které oslavuje zásluhy, jež získal si o kostel brémský i za pozdějšího pobytu v »koutě« hrůzy a široké pouště«, ve Faldeře a Kucalině. Hrabě Adolf velmi si ho vážil a mnoho dal na jeho slovo. Zemřel pak Dětmar stejně zbožně jako žil, přijav svátosti z rukou bratří Eppona, převora falderského a kněze Brunona.

Hlava LXXIV.

O pohřbu téhož (Dětmar a).

Falderští chtěli mrtvé tělo Dětmarovo pochovati při svém kostele, ale tomu se postavili na odpor bratří Theodorich, Ludolf a Lutbert (který předpověděl smrt Dětmarovu) a jiní, a tak pochován jest za velikého účastenství věřících ze Segeberku a okolních vesnic v Kucalině, tam, kde ztrávil poslední léta. Dalšími slovy obrací se Helmold na konci této hlavy k Lubeckým:

Vám pak, otcové lubecké obce, dostane se od Boha hojnějšího požehnání, jestliže takového muže budete důstojně ctíti a postavíte-li jej

⁸⁾ Viz o něm str. 123., 124. a 149.

v čelo těch, kteří zříceniny kostela vašeho k nové velikosti povznesli.

Hlava LXXV.

O nemoci biskupa Vicelina.

Po smrti věhlasného kněze Dětmara vrátil se biskup Vicelin ze sněmu meziborského, marně se namáhav následkem neochoty knížat. Pan arcibiskup totiž a vévoda, v jejichž rukou spočívala správa věcí v této zemi, nemohli přinést žádného bohulibého ovoce, ježto jim překážela jak nenávist, tak závistivost. Oba totiž přeli se spolu, komu že náleží země, aneb, kdo že má právo jmenovati biskupy, a varovali se co nejpilněji, aby některý z nich neustoupil druhému. Však ani hrabě Adolf, ačkoliv byl jinak řádný muž, nevěnoval záležitostem biskupovým plné péče. Tyto trampoty našeho biskupa rozmnožil ještě veliký smutek nad skonem pana Dětmara, neboť pokud ten byl živ, zdálo se mu snesitelnějším vše, cokoliv na něj doléhalo. A tak se ducha jeho některé dny zmocňovala omrzelost; hledal potěšitele a nenalezl ho. Když od návratu ze sněmu uplynulo několik málo dní, přišel do Bošova, kde počal stavěti dům a kostel a kázal shromážděným tam lidem slova spasení. Okolo ležící města totiž se pomalu již zalidňovala kře-

stány, ale panoval veliký strach před úklady loupežníků. Tvrz bloňská totiž dosud nebyla znovu vystavěna.⁹⁾ Vykonáváje svatá tajemství a přinášeje nakonec Bohu oběť, skláněl se před oltářem Páně a vzýval i prosil Všemohoucího, by služba jeho se šířila jak na tomto místě, tak v celé širé Slavii. Častokráte však, když v kázáních povzbuzoval nové přistěhovalce, předpovídal, že služba domu božího za krátko se v Slavii povznese, aby neklesali na mysli, ale aby byli v naději na lepší časy tvrdí a trpěliví. Rozloučiv pak se se ctihodným Brunonem a ostatními, které nad tím městem ustanovil a posilniv rukou jejich v Bohu, vrátil se do Faldery, kdež po sedmi dnech zasáhla jej metla boží; byl totiž raněn mrtvicí, takže ruka jeho a noha a konečně celá pravá strana těla byly ochromeny, a co ze všeho bylo nejsmutnější: i jazyk vypověděl mu službu. Tímto divadlem byli poděšeni všickni, kdož viděli, jak muž nevyrovnatelné výmluvnosti, učitel veliký, jenž vždy oplýval slovy svatých napomenutí a výmluvně hájil pravdy, náhle ztratil vládu nad jazykem a údy a již se k ničemu nehodí. Jak nestejně o tom lid měl mínění, jak nerozumně soudili též mnozí kněží — aspoň dle jména — mrzí i jen vzpomínati, natož se o tom slovy šířiti. Říkali, že Bůh ho opustil a nedbali slov Písma: »Blahoslavený jest člověk, kteréhož tresce Bůh.« Nevyličitelným bolem však jati byli všickni přítomní ve Fal-

⁹⁾ Viz str. 144.

deře a Kucalině, nejvíce arci ti, kdož přišli s ním první do těchto krajin a zestarali s ním pod břemenem dne i horka. Nemocnému poskytnuta byla pomoc lékařská, ale bez výsledku, neboť Prozřetelnost božská měla s ním lepší a spáse jeho bližší úmysly. Umřítí a býti s Kristem zajisté jest mnohem lepší. A tak dva a půl roku ztrávil nemocen na lůžku, nemoha ani seděti, ani ležeti. Bratři však velmi oddaně ho ošetřovali, poskytující mu, čeho třeba bylo tělu, a přenášejíce jej do kostela. Nikdy zajisté nechtěl scházeti při oběti mše aneb při svatém přijímání, ledaže snad zabraňovalo zhoršení nemoci. Boha vzýval s takovým vzdycháním a s vnitřním srdečným nářkem, že kdož to viděli, sotva se zdrželi pláče. Toho času spravoval dům převor téhož místa, ctihodný Eppo, muž velikých zásluh v Kristu. Kucalinu pak a kostely vagerské řídil pan Ludolf, onen totiž, jemuž kdysi v Lubeku bylo mnoho námah podniknouti pro evangelium Kristovo.¹⁰⁾ Jemu svěřil biskup, dokud ještě byl zdráv, proboštství v Kucalině.

Hlava LXXVI.

O tržišti lubeckém.

Jednoho dne obrátil se vévoda k hraběti s těmito slovy: »Doslýcháme již po delší dobu, že

¹⁰⁾ Viz str. 141.

naše město Bardovik velmi trpí úbytkem občanů vlivem tržiště lubeckého, ježto všickni kupci se tam stěhují. Rovněž nařikají si Glinští (Lüneburští), že naše solivárna sešla následkem toho, že zřídili jste si solivárnu v Oldesloe¹) (Thodeslo). Žádáme tudíž, abyste nám dali polovinu vašeho města Lubeku a solivárny, abychom lehčeji mohli snášeti zpustění našeho města. Jinak zapovíme dále provozovati obchod v Lubeku. Nemůžeme snášeti, aby pro cizí prospěch mělo upadnouti do zkázy dědictví otců našich.« Když to však hrabě odmítl, pokládaje smlouvu toho druhu za nevýhodnou pro sebe, poručil vévoda, aby nadále přestaly trhu v Lubeku, aniž bylo dovoleno tam kupovati nebo prodávati, vyjmouc pouze potraviny. A poručil přenést tovary do Bardoviku, aby povznesl svoje město. Ale i solné prameny, které byly v Oldesloe, dal současně zavřít. A rozkaz onen byl na pohoršení našeho hraběte a země vager-ské a na překážku dalšího rozvoje.

Hlava LXXVII.

O biskupu Evermodovi.

Také to, zdá se mi, nesmí býti opomenuto, že když Bůh rozšířil hranice církve, dosazen byl

¹ V Holštýnsku na řece Travně.

za biskupa do Ratiboru pan Evermod, probošt z Magdeburku, jemuž dal polabský hrabě Jindřich (Henricus) k obývání ostrov blízko tvrze. Kromě toho postoupil knížeti tři sta lánů na vybavení biskupství. Dále přiznal biskupovi zemské desátky, z nichž však polovici přijal v léno a stal se tak manem biskupovým, s vyloučením tří set lánů, které jak s příjmy, tak s desátkem plně a cele náležely biskupovi. V těchto věcech prostředkoval pan Ludolf, probošt kucalinský, a řekl k hraběti u přítomnosti našeho hraběte Adolfa: »Poněvadž hrabě země polabské počal se prokazovati tak dobrým k svému biskupovi, sluší se, aby náš hrabě se své strany neméně učinil. Ba od něho lze očekávati více, jakožto od člověka litemě vzdělaného a vědoucího, co se líbí Bohu.« Tu náš hrabě následuje to, co učinil hrabě polabský, odstoupil ze svého manství tři sta lánů, které byly odevzdány vévodovi na vybavení stargradského biskupství.

Hlava LXXVIII.

O skonu Vicelinově.

Potom odjel náš vévoda s králem do Italie na císařskou korunovaci [1154]. Za jeho nepřítomnosti nemoc biskupa Vicelina tak se zhoršila, že naplnil se poslední den života. Zemřel 2. dne

před idami prosincovými,²⁾ léta od vtělení Slova MCLIV. Na stolci biskupském seděl pět roků a devět neděl. Tělo jeho pohřbeno bylo v kostele falderském a to za přítomnosti pana biskupa ratiborského, jenž vykonal obřady. Památka pak dobrého otce velmi horlivě slavena byla jak ve Faldeře, tak v Kucalině a správcům poručeno, co každého dne má se dáti almužny na spásu duše jeho.

Ale kněz Volkard z lakoty zadržoval almužny určené za duši nebožtíkovu. Tehdy zjevil se nebožtík biskup jakési ženě z okolí Segeberku a poručil jí, aby šla ke knězi Volkardovi a vyřídila mu, by co nejdříve odevzdal, co zadržel, a kromě toho sloužil ještě devět mší za duši biskupovu. Tak se i stalo. Devět mší pak znamenalo, že za devět týdnů kněz Volkard zemře; jakož se i stalo.

Hlava LXXIX.³⁾

Jak Vicelin slepé navrátil zrak.

Skrze jinou ženu, které se zjevil ve snu, napomenul Vicelin kněze Eppona, aby tolik pro něho netruchlil, ježto musí slzy jeho na svém šatě nositi.

Třicet dní po své smrti ukázal se biskup muži (jména jeho Helmold neudává, poněvadž prý za dob jeho ještě

²⁾ 12. prosince.

³⁾ Tato hlava v starších vydáních latinských i v prekladech souvisí s předcházející. Jdouce za Schmeidlerem, dáváme jí zvláštní číslo, takže následující čísla hlav jsou o jedno vyšší než v dřívějších vydáních. Staré číslování jest uvedeno v závorce.

ve Faldeře byl živ) a pravil mu, že slíbeno mu odpočívati vedle slavného Bernarda clairvauského.

Rok po smrti své zjevil se biskup ženě z vesnice Horgene,⁴⁾ jménem Adelburgis, kterou za svého života, když oslepla, často těšival, a ptal se jí po zdraví. Když si naříkala, učinil kříž nad očima jejíma a požehnal ji. A hle: ráno s temnotou noci zmizela i slepota. Na poděkování utkala řečená žena koberec na hrob divotvorcův.

Poznamenav, že ještě mnohé jiné zázraky učinil Bůh skrze Vicelina, končí Helmold kapitolu připomínkou falderským, jaké cti dosáhli tím, že mezi nimi žil a pohřben jest takový muž, a napomenutím těch, kdož sedí u tabule kostela lubeckého, aby ho velebili a nezapomněli, že on byl prvý, kdo v městě jejich postavil kámen na znamení pamětné a polil jej svrchu olejem.

Hlava LXXX. (79.)⁵⁾

O Geroldovi, biskupu stargradském.

Po smrti biskupa Vicelina bratří falderští zbačili se podřízenosti biskupství stargradskému — omrzelať je práce — a zvolili sobě za probošta Eppona, muže svatého. Volba pak biskupa zůstavena panu vévodovi. Žil však toho času jistý kněz jménem Gerold, ve Švábsku (Suevia), ne z nízkého rodu narozený, kaplan vévodův. V Písmě svatém byl tak cvičený, že neměl v Sasku

⁴⁾ Gross-Harrie a Klein-Harrie ve farnosti novomünsterské (původně falderské). Sch.

⁵⁾ Viz, co uvedeno v pozn. 3. k předešlé hlavě.

sobě rovného; v nepatrném těle veliký přebýval duch. Byl mistrem školy brunšvické a kanovníkem v témže městě a vévoda velmi mu byl nakloněn pro jeho zdrženlivý život. Neboť kromě nevinnosti srdce, již jen Bůh zná, považován byl za zcela čistého i tělem. Proto měl v úmyslu přijmouti roucho klášterní v místě, jež sluje Riddagshausen⁶⁾ (Ridegeshuse) pod opatem Konrádem, k němuž poutaly jej svazky krve a lásky bratrské; při dvoře vévodově pobýval však více jen tělem než duchem. Když tedy se roznese pověst, že biskup Vicelin dokonal, paní vévodkyně promluvila k Geroldovi těmito slovy: »Máš-li v úmyslu sloužiti Bohu přísným životem, vezmi na se práci užitečnou i vděčnou a jdi do Slavie a chop se díla, na kterém pracoval biskup Vicelin. Učiníš-li tak, prospěješ sobě i jiným. Každý dobrý skutek jest tím lepší, čím více lidí na něm jest účastno.« Povolala pak vévodkyně listem probošta kucalinského Ludolfa a doporučivši mu kněze, poslala jej s ním do země vagerské, aby tam zvolen byl za biskupa. Kněžstvo i lid jednohlasnou volbou vyhověli žádosti vévodské. Náhodou nebyl tehdy doma biskup,⁷⁾ který by zvoleného vysvětil. Ten byl totiž již od začátku vévodovi nepřitelem, a teď zajisté ještě větší úklady činil patě jeho, poněvadž vévoda zaneprázdněn byl výpravou italskou; opevnil totiž proti vévodovi

⁶⁾ Nedaleko Brunšviku.

⁷⁾ Míněn arcibiskup Hartvik.

své hrady Stade (Stadhen), Bremervörde (Vorden), Harburk (Horeborg), Freiburg (Friburg).⁸⁾

V oněch dnech knížata východního Saska a někteří z Bavor svolali, jak se povídalo, aby se tajně domluvili, shromáždění; arcibiskup, jež také pozvali, se s nimi sešel v Českém lese⁹⁾ (in saltu Boemico). Když potom spěchal domů, zabránili mu vévodští v návratu do jeho diecése, a tak se jako vyhnanec zdržoval po celý téměř rok ve východním Sasku. Náš vyvolenec vypravil se tedy za ním do Saska a našel hledaného v Meziboru, když se právě chystal udělit biskupství stargradské jiné osobě. Rozhodl se totiž odměniti touto hodností jakéhosi probošta, jenž si o něho zjednal v těchto krajinách dobré zásluhy; měl o bohatství tohoto biskupství jaksi veliké mínění, ovšem neodůvodněné. Když uslyšel o příchodu páně Geroldově, byl velmi překvapen a rozčilen a pokoušel se volbu zvrátiti pod záminkou, že kostel, který jest nezralý a ještě takořka liduprázdný, nemůže bez jeho svolení ani voliti, ani vůbec něco rozhodovati. Naši zas počali hájiti platnosti volby, ježto byla vykonána na žádost vévodovu, za svornosti duchovenstva, a že osoba zvolená jest úřadu schopna. Tehdy řekl arcibiskup: »Až se vrátím,« povídá, »vyřídí tuto věc brémská kapitola, neboť ani tato doba, ani toto místo nehodí se k takovému jednání.« Když tedy zvolen-

⁸⁾ Dnes města v severním Hanoversku.

⁹⁾ Miněn hraničný hvozd mezi Čechami a Bavorsk

nec viděl, že arcibiskup jest proti němu, propustil probošta Ludolfa a ty, kdož s ním přišli, nazpět do Vagrie, sám pak chváta! do Švábska, aby odtamtud zpravil poslem vévodu o svém postavení. Vévoda mu v odpovědi doporučil, aby co nejrychleji přišel do Lombardie (Longobardia), že půjde s ním do Říma. Když poslušen jsa tohoto rozkazu opouštěl Švábsko, přepaden byl loupežníky, kteří mu vzali peníze a těžce jej poranili mečem do čela. Ale muž ohnivého ducha ani tím nedal se odstrašiti, nýbrž pokračoval v cestě započaté, a když přišel k Tortoně¹⁰⁾ (Terdona), kde král tábořil, byl laskavě přijat vévodou i jeho přáteli. Potom král a všeckna knížata útočili na Tortonu a obléháno bylo město po mnoho dní. Když konečně ho dobyli, poručil král strhnouti hradby a město srovnati se zemí. Potom vydalo se vojsko na cestu a vévoda nařídil našemu biskupovi, aby ho doprovázel do Italie, že jej představí panu papeži.

V ostatku této hlavy popisuje Helmold příchod poselství římského, jež zvalo krále do města, kladouc určité podmínky, jinak že brány města budou mu zavřeny.

¹⁰⁾ Město v Piemontsku asi 20 km východně od Alexandrie.

Hlava LXXXI. (80.)

Posvěcení císaře Bedřicha.

Zatím vzkázal Bedřich papeži Hadrianovi, prose, aby se dostavil do tábora k poradě. Papež vyhověl přání královu. Helmold popisuje setkání a uvítání papeže biskupem bamberským ve jménu králově, jakož i první nedorozumění, vzniklé tím, že král přidržel papeži s koně sestupujícímu místo pravého třemene levý. Papež následkem toho odepřel mu políbení pokoje a odejel z tábora. Když konečně věc prostřednictvím knížat napravena, žádal papež ještě, aby dříve než provedena bude korunovace, navrátil král stolicí sv. Petra Apulii, kterou si přisvojil Vilém sicilský, ale konečně od tohoto požadavku ustoupil; teprve potom smluveno, jak slavnost se provede, aby snad Římané nějak věci nepřekazili.

Toho času náš kníže předstoupil před papeže s prosbou, aby vysvětil voleného stargradského biskupa. Papež však žádost zdvořile zamítl řka, že by jí rád vyhověl, kdyby mohl tak učiniti bez ukřivdění metropolitovi. Arcibiskup hamburský totiž oznámil věc papeži dopisem, prose ho, aby se zdržel vysvěcení, jež by mu neposloužilo ke cti.

Když se vojsko přiblížilo k Římu, obsadil král napřed asi devíti sty ozbrojenci, s nimiž šli poslancové papežští, kostel sv. Petra a sídlo papežské. Druhého dne vešel sám do města, a hned v kostele se všech stran vojskem hlídaném byla provedena korunovace; po ní císař odejel z města. Zatím co se znavené vojsko před branami posilovalo, udeřili na ně Římané. Došlo k tuhé bitce, v níž nejvíce se vyznamenal vévoda Jindřich.

Když bylo dosaženo vítězství, velebeno bylo jméno vévodovo nejvíce ze všech bojovníků. Pan papež chtěje ho tedy poctíti, poslal mu dary

a dal poslovi tento rozkaz: »Řekni mu, že zítra, bude-li v tom vůle boží, jeho vyvolence vysvě- tím.« I radoval se vévoda tomuto slibu. Když se tedy rozednilo, vykonal papež veřejné slavné bohoslužby a vysvětil nám biskupa se slávou velikou.

Hlava LXXXII. (81.)

Oběšení veronských.

Jakmile se poměry v Římě uklidnily, vracelo se vojsko císařské domů. Ale málem bylo by padlo za oběť ná- strahám, připraveným občany veronskými, jednak na mostě přes Adyži (Edesa), jednak v nedaleké soutěsce zvané Clusa.¹⁾ Rázným zakročením vybavil se Fridrich z hrozícího nebezpečí a dal za trest přední Veroňany oběsiti.

Hlava LXXXIII. (82.)

Smíření biskupa Hartvika s Geroldem.

Potom se náš biskup se svolením vévodovým odebral do Švábska, kdež byl přáteli uctivě při-

¹⁾ Dnešní Chiusa di Verona severozápadně od Verony mezi osadami Volargne a Ceraino. Sch.

vítán a po několik dní zdržen, načež se vrátil do Saska; pak přepraviv se přes Labe, přešel do Vagerska, hodlaje se chopiti práce, k níž byl určen. Když konečně vstoupil do svého biskupství, našel prostředků, ani co by stačilo aspoň na měsíc. Falderský sbor totiž po smrti biskupa Vice-lina, blahoslavené paměti, přestoupil z péče o pohodlí a spolu i o pokoj ke kostelu hamburskému. Ludolf pak a bratři hōgersdorfští mínili, že učinili dosti, když přicházejícího biskupa pohostinně přijali. Na vydržování biskupa sloužil jediný statek bošovský a ten byl ještě prázdný a neobdělaný. Navštíviv tedy děti své diecése a promluviv k nim, vrátil se biskup k Labi, aby domluvil se ve Stade s arcibiskupem. Když však arcibiskup v pyšné své povznesenosti dlouho jej zdržoval a přístup k němu byl těžký, řekl náš biskup k opatovi riddagshausenskému²⁾ a těm, kdož spolu přišli: »Proč zde sedíme, bratři? Pojdme, ať spatříme obličej jeho.« A beze strachu vstoupil ke knížeti a obdržel políbení, ale beze slova pozdravu. Náš biskup řekl k němu: »Nemluvíte, povídá, na mne? Čím jsem se pro-lhřešil, že nejsem hoden pozdravu? Zvolme si, libo-li, rozhodčí, kteří by nás rozsoudili. Přišel jsem, jakož víte, do Meziboru, prosil jsem o vaše požehnání, odmítli jste mne. Byl jsem tudíž nucen jíti do Říma, abych si vyžádal od stolice papežské, co mně vámi bylo odepřeno. Jest tedy více důvodů, abych já se hněval, že jste

²⁾ Viz str. 182.

mne přinutili podniknouti tuto obtížnou cestu.« Arcibiskup mu odpověděl: »Která, povídá, tak nevyhnutelná příčina vás pudila do Říma, abyste podnikal námahy cesty a způsobil si vydání? Či snad, že meškaje v cizí krajině odložil jsem žádost vaši, až budeme zase v našem kostele?« »Odložili jste ji,« povídá náš biskup, »poněvadž jste chtěli věc moji učiniti neplatnou; vždyť jste se tak, máme-li mluvití upřímně, sami výslovně vyjádřili. Ale buď chvála Bohu, který způsobil, že jsme dosáhli v službě jeho, arcit' pracně dobytého, ale vděčného cíle.« Tu řekl arcibiskup: »Apoštolská stolice,« povídá, »při vysvěcení vašem, které dle práva nám náleželo, užila své moci, jíž ovšem nemůžeme odporovati. Ale tato křivda má zase tím býti napravena, že, jak s námi písemně sděluje, tímto činem nic se nezmění na našem vrchnostenském poměru k vám a vašem poddanském vůči nám.« Náš biskup odpověděl: »Vím a nepopírám, že věci tak se mají, jak pravíte, a proto právě jsem přišel, abych se k vám zachoval tak, jak se sluší, aby přestaly sváry a obnoveno bylo to, což jest ku pokoji. Považuji totiž za spravedlivé, abyste nám, kteří se pokládáme za vaše poddané, obstarali i podporu na naše vydržování. Bojující zajisté zasluhují mzdy.« Po této rozmluvě uzavřeli přátelství, slíbivše si vzájemnou pomoc pro případ potřeby.

Vybrav se odtamtud, odešel náš biskup do Brém, aby se setkal s vévodou. Ten totiž byv uražen Frisy, kteří se nazývají Rustři (Rustri),

přišel o kalendách listopadových³⁾ do Brém a poručil schytati všeckny, kdožkoli by z nich přišli na trh a zboží jejich zabaviti. Když však vévoda ptal se našeho arcikněze, jak byl přijat arcibiskupem, biskup pěkně o něm hovořil a snažil se mu nakloniti srdce vévodovo. Toho času totiž staré nepřátelství, které již mezi oběma trvalo, nalezlo záminku znovu vzplanouti, poněvadž arcibiskup nedodržel přísahy, opomínil se účastniti výpravy italské a tím se stal vinným urážky veličenstva. Proto také císařův vyslanec přišed do Brém obsadil všecky dvory biskupské a zabavil pro pokladnu císařskou vše, cokoliv nalezl. Totéž stalo se Othelrikovi, biskupu halberštadtskému. Když se pak vévoda vracel do Brunšviku, náš biskup ho doprovázel a ztrávil s ním svátky božího narození.

Po svátcích vrátil se biskup do Vagerska, vzav s sebou svého bratra, opata riddagshausenského, a odebral se do Stargradu, aby sváteční den zjevení Páně⁴⁾ (epiphania) slavil v stoliči biskupské [1156]. Bylo však město tehdy napořád pusté, nemajíc ani zdi ani obyvatel a jen malou svatyni, kterou tam zřídil biskup Vicelin, svaté paměti. Tam za velmi krutého mrazu a mezi závějemi sněhovými vykonali jsme obřady. Účastníků slovanských, kromě Pribislava a několika málo jiných nebylo. Po zakončení svatých obřadů prosil Pribislav, abychom zašli do

³⁾ 1. listopadu.

⁴⁾ 6. ledna (den sv. Tří králů).

jeho domu, jenž byl ve vzdálenější osadě. Přijal pak nás velice přívětivě a připravil nám bohatou hostinu. Dvacatero jídel bylo podáno na náš stůl. Tam poznal jsem z vlastního názoru, o čem dříve jsem věděl jen s doslechu, že není národa, který by pro svou pohostinnost zasloužil větší úcty nežli Slované. Hosty zajisté vítají všickni se stejnou srdečností, takže není třeba u někoho dožadovati se pohostinství. Neboť cokoliv získají rolnictvím, rybářstvím nebo lovem, všecko v hojnosti hostům věnují, velebíce štědřejšího jako statečnějšího. Touha, aby v této věci se vyznamenali, svádí mnohé z nich ke krádeži neb loupeži. Tyto zločiny zajisté považují se u nich za odpustitelné; omlouvají je a ukrývají pláštíkem vykonávání pohostinství. Podle zvyku slovanského totiž, co někdo v noci ukradl, má druhého dne rozdati hostům. Kdyby však někdo, což velice zřídka se stává, byl postizen, že cizinci odepřel pohostinství, dovoleno jest zapáliti dům a majetek jeho a všickni také jednosvorně toho, kdo se nestyděl hostu chleba odepřítí, prohlašují za člověka bezectného, nízkého, zasluhujícího, aby jím všickni pohrdali.

Hlava LXXXIV. (83.)

Obrácení Pribislava.

Zůstavše pak u králíka onu noc a den i noc následující, vydali jsme se dále do Slavie, aby-

chom navštívili jistého velmože, jenž slul Těšimir (Theseमार); pozval nás totiž. Přihodilo však se cestou, že jsme přišli do lesa, který jest jediný v té zemi, neboť celá tvoří jedinou rovinu. Tam mezi prastarými stromy viděli jsme posvátné duby, jež zasvěceny bohu oné země, řečenému Prove⁵⁾ (Proven); okolo nich rozkládalo se volné nádvoří s plotem velmi pečlivě ze dřeva zbudovaným, v němž byly dvě brány. Nehledě na bůžky domácí a na modly, jimiž jednotlivá města oplývají, toto místo bylo svatyní celé země, při něm zřízen byl zvláštní žrec a ustanoveny svátky a různé obřady obětní.

Tam scházival se každého druhého dne v týdnu lid té krajiny s králikem a žrecem, aby konali soudy. Vejítí do nádvoří zakázáno jest všem, kromě kněze a těch, kdož chtějí obětovati; také lidem, jimž hrozí nebezpečí smrti, nikdy nebylo tam odepřeno útočiště. Neboť Slované svatyním svým prokazují takovou úctu, že nedovolují jejich obvodu poskvíti ani krví nepřátelskou. K přísaze velmi těžce se odhodlávají, neboť přísahati znamená Slovanům právě tolik, jako křivě přísahati a tudíž přivolati na sebe hněv bohů. Jsou pak u Slovanů kolikeré způsoby modloslužebnictví, neboť nepřidrží se všickni jednotejného pohanského zvyku. Jedni totiž vystavují v chrámech sochy bohů přepodivné podoby, jako modla v Bloni, jež slove Po-

⁵⁾ Ve jménu bývala hledána zkaženina slova Perun. Dnes se spojuje spíše se slovem p r á v o.

daga⁶⁾); jiní bohové obývají v lesích neb hájích jako jest Prove, bůh stargradský; jejich podob vůbec není. Mnohé bohy představují s dvěma, třemi i více hlavami. Ačkoliv panuje veliká rozmanitost mezi bohy — jsou bohové niv a lesů, žalosti a radosti — přece nepopírají, že jest jeden bůh na nebi, jenž ostatním panuje, ale jsou nejmocnější, řídí pouze věci nebeské, onino pak že jsou podřízeni a vykonávají povinnosti, které jim byly přiděleny; všickni pocházejí z jeho krve a jedenkaždý z nich je tím vznešenější, čím jest bližší onomu bohu bohův. Když jsme přicházeli k řečenému lesu a místu bezbožnosti, napomínal nás náš biskup, abychom se rázně dali do ničení háje. Sám také seskočiv s koně stloukl holí vynikající ozdoby na přední straně bran a my vkročivše do nádvoří, strhli jsme celý jeho plot okolo oněch posvátných stromů a učinivše z dřev hranici, zapálili jsme ji, ovšem ne beze strachu, abychom nebyli napadeni davem zdejších obyvatelů. Ale Bůh nás ochránil. Potom dali jsme se cestou k domu Těšimirovu, kdež hospodář přijal nás s velkou nádherou. Ale poháry slovanské nebyly nám ani sladké ani příjemné, poněvadž jsme viděli okovy a rozmanité mučicí nástroje, připravené pro křesťany přivážené z Dánska. Spatřili jsme tam kněze boží vyhublé dlouhým pobytem v zajetí, jimž biskup nemohl pomoci ani silou ani prosbou.

V nejbližší nedělní den sešel se všechn ná-

⁶⁾ Význam jména dosud není vysvětlen.

rod oné země na tržišti lubeckém; pan biskup přišel a kázal lidu, napomínaje shromážděné, aby zanechali model a ctili jediného Boha, jenž jest na nebesích, a přijavše milost křtu, odřekli se zlých skutků, to jest loupení a vraždění křesťanů. Když řeč svou k lidu skončil, odpověděl mu na vyzvání ostatních Pribislav: »Slova tvá, ó ctihodný biskupe, slova boží jsou a směřují k našemu spasení. Ale jak máme nastoupiti tuto cestu, když jsme zapleteni v takové trampoty? Abys mohl pochopiti náš těžký osud, vyslyš trpělivě moje slova; národ zajisté, který zde vidíš, tvůj národ jest, a tudíž jest spravedливо, abychom se ti svěřili se svými těžkostmi; potom bude na tobě, abys měl s námi slitování. Knížata vaši s takovou krutostí na nás dotírají, že při takových poplatcích a nejtvrďší porobě milější jest nám smrt než život. Hle, tohoto roku zaplatili jsme vévodovi my, obyvatelé tohoto malého koutečku země, celý tisíc hřiven, hraběti pak tolik set, a ještě není toho dosti, nýbrž každodenně nás ždímají a utlačují, že jsme již úplně na mizině. Jak máme se tedy věnovati této nové víře, jak stavěti kostely a přijímati křest, když každodenně jest nám pomýšleti na útěk? A kdyby aspoň bylo kam utéci! Ale to přejdeme-li Travnu, hle, tam čeká nás podobná bída, obrátíme-li se k řece Pěně, zase tak! Co tedy zbývá nám jiného, než abychom opustivše země uchýlili se na moře a žili na vlnách jeho. Či je to naše vina, když vypuzeni byvše z vlasti znepokojujeme moře a běřeme potřeby životní

od Dánů aneb od kupců po moři se plavících? Což nepadá zodpovědnost na knížata, která nás k tomu donucují?» Na to odpověděl pan biskup: »Že naše knížata dosud zle nakládají s lidem vaším, není divu; domnívají se zajisté, že nemohou se tuze prohřešiti na modlářích a na těch, kdož žijí bez Boha. Proto tím rychleji utecte se do lůna církve křesťanské a poddejte se svému stvořiteli, jemuž kloní se ti, kdož nesou svět. Či nežijí Sasové a ostatní národové křesťanští v klidu a míru, spokojeni jsouce řádem svým? Jen vy jediní, jakož ode všech lišíte se věrou, tak i ode všech jste olupováni.« I řekl Pribislav: »Libo-li vévodovi a tobě, abychom se s hrabětem u víře srovnali, dejte nám, co se týče statků a poplatků, práva Sasů a rádi staneme se křesťany, postavíme kostely a budeme platiti své desátky.«

Potom náš biskup Gerold odešel k vévodovi na zemský sněm, jenž svolán byl do Artlemburku⁷⁾ (Ertheneburg); tam, byvše pozváni, dostavili se na sněm i králíci slovanští. Tu na vyzvání biskupovo promluvil vévoda ke Slovanům o křesťanství. Jemu odpověděl Niklot, kníže slovanský: »Budiž Bůh, jenž jest v nebesích, tvým bohem, ty pak budiž bohem naším, a my budeme spokojeni. Ty cti onoho, my pak tebe budeme ctíti.« Ale vévoda přerušil jeho rouhovou řeč. O zlepšení poměrů biskupských a církevních nebylo toho času jednáno podrobněji,

⁷⁾ Viz str. 130., pozn. 10.

poněvadž náš vévoda vrátiv se nedávno z Itálie, myslil jen na svůj zisk. Pokladna jeho zajisté byla pustá a prázdná. Když se tedy vévoda vrátil do Brunšviku, biskup jej doprovázel a zůstal u něho mnoho dnů. Řekl pak vévodovi: »Ejhle, již celý rok trávím při vašem dvoře a jsem vám tak na obtíž. A přijdu-li do Vagerska, nemám z čeho žíti. Proč tedy vložil jste na mne tíži tohoto jména a úřadu? Mnohem lépe bylo mi předtím nežli nyní.« Pod dojmem těchto slov povolal vévoda hraběte Adolfa, aby se s ním domluvil o třech stech lánecích, které byly slíbeny na vybavení biskupství. Tu odevzdal hrabě biskupovi do vlastnictví Utin⁸⁾ (Uthine) a Gamale⁹⁾ s jejich příslušenstvím, kromě toho ke statku nazvanému Bošov přidal dvě vsi, t. j. Hutfeld (Gothesvelde) a Wöbs¹⁰⁾ (Wobize). V Stargradě pak dal mu dosti příhodnou usedlost ležící při tržišti. A řekl hrabě: »Ať jde pan biskup do Vagerska a přibera znalce dá sobě oceniti tyto statky: bude-li se něco nedostávat, doplním; co by bylo na víc, bude moje.« Biskup tedy odešel, podíval se na statky a zjistil po šetření s osadníky vykonaném, že obsahují sotva sto lánů. Dal totiž hrabě změřiti půdu kratším u nás neznámým provazcem a kromě toho zaměřil provazcem i blata a lesy a tak získal více pozemků na počet. Vévoda, když mu věc byla

⁸⁾ Viz str. 155., pozn. 10.

⁹⁾ Zašlá osada při jezeře Utinském ještě v XVI. stol. vzpomenuť. Snad slov. Homole.

¹⁰⁾ Obě na blízku Bošova.

přednesena, poručil, aby biskupovi naměřeno bylo mírou v kraji onom obvyklou, blata pak a hustější lesy aby nebyly zaměřovány. Mnoho práce tedy bylo upotřebeno na získání těchto statků; ale ani vévoda, ani biskup nedovedli jich získati po dnešní den.

Těch pak statků, o kterých jsem výše mluvil, dosáhl biskup Gerold každodenně vhod i nevhod dotíraje na knížata, aby roznítla se jiskra hodnosti biskupské ve Vagersku. I vystavěl město Utin a zařídil v něm trh a zbudoval si tam dům. Poněvadž však v stargradském biskupství nebylo sboru kněží kromě onoho, jenž zřízen byl v Kucalině, jinak zvané Högersdorf, poručil se svolením vévodovým, aby přesídlili do Segeberku, původního svého sídla, aby při slavnostech, kdy biskup musí se ukázati lidu, měl v kněžstvu podporu. To se ovšem proboštovi Ludolfovi a kněžím zdálo nepohodlným pro vřavu na trhu panující, podrobili se však rozhodnutí vrchnosti, již odporovati nebylo lze. A vystavěl tam biskup dům. Odebrav se odtamtud, přišel k arcibiskupovi, jemuž prokázal mnoho pozorností doufaje, že mu navrátí falderský klášter, jejž, jak známo, předchůdce jeho založil a měl. Ale arcibiskup, maje na mysli spíše prospěch svého kostela, sváděl jej lstnými přípověďmi, tu slibuje, tu zase odkládaje a čas vykupuje. Poručil však velectihodnému muži, proboštu Epponovi, aby neodepřel tomuto mladému kostelu docela ruky pomocné, ale podporoval biskupa jak lidmi, tak ostatními prostředky.

Na základě toho povolal náš biskup z Faldery kněze Brunona — ten totiž po smrti Vicelinově odešel ze Slavie — a poslal jej do Stargradu, aby pečoval o spásu tamního lidu. K tomuto dílu zajisté byl Bruno povzbuzen vnuknutím božím; spatřil totiž v nočním vidění v rukou svých skříňku s křížmem, z jejíhož víčka vypučel mladý svěže zelený prut, který ponenáhlu sílil, až vyrostl v mohutný strom. To se potom také vyplnilo v tom smyslu, jak očekával. Neboť ihned, jak přišel do Stargradu, chopil se práce boží s velkou horlivostí, volal lid slovanský k milosti znovuzrození, kácel háje a rušil bezbožné obřady. A poněvadž hrad i město, kde kdysi býval biskupský kostel a sídlo, teď byly pusté, dosáhl toho na hraběti, aby tam byla založena saská kolonie, takže by měl kněz oporu v lidu, jehož jazyka a zvyků jest znalý. A to stalo se skutečně na nemalou pomoc nového kostela. Byl totiž zbudován v Stargradě velmi nádherný kostel a vyzdoben bohatě knihami, zvony a ostatními potřebami. A obnoveno jest sloužení domu Hospodinovu uprostřed národu, zlého a převráceného právě asi devadesát let po zničení dřívejšího chrámu, což se stalo po zabití zbožného knížete Gotšalka. A posvěcen byl chrám biskupem Geroldem ke cti sv. Jana Křtitele; slavnosti se vši pokorou obcoval vznešený hrabě Adolf a paní Machtilda, zbožná jeho manželka. A poručil hrabě lidu slovanskému, aby své mrtvé přinášel pochovávat na hřbitov při kostele i aby scházel se o svátcích do chrámu

poslouchat slova božího. Přisluhoval pak jim slovem božím kněz Hospodinův Bruno podle svěřeného mu posláním měrou dostatečnou; maje kázání napsána slovanskou řečí, přednášel je lidu tímto vhodným způsobem. Zakazováno také Slovanům na dále přísahati při stromech, pramenech a kamenech; ze zločinů obviněné měli však přiváděti ke knězi, aby zkoušel je železem nebo radlicemi.¹⁾ Za oněch dnů Slované ukřížovali jakéhosi Dána. Hrabě, když mu to Bruno oznámil, povolal je před soud a pokutoval. I zrušil tento způsob trestu v zemi.

Když tedy Gerold viděl, že v Stargradě položen jest dobrý základ, radil hraběti, aby zřízen byl kostel v župě řečené Susle.²⁾ I poslali tam z domu falderského kněze Deilavina, jehož duše žíznila po práci a nebezpečích s hlásáním evangelia spojených.

Vyslaný přišel do peleše lotrovské, ke Slovanům, kteří obývají při řece Krempině³⁾ (Crempine). Byla však tam oblíbená skrýše mořských loupežníků a kněz obýval mezi nimi, slouže Hospodinu o hladu, žízni, nahotě. Když to všeckno tak provedeno, vidělo se vhodným, aby vystavěn byl kostel v Ljütjenburku⁴⁾ a Ratkově⁵⁾

¹⁾ Boží soud ohněm. Divná to reforma! Jedna pověra nahrazena druhou!

²⁾ Viz str. 147., pozn. 6.

³⁾ Dnešní Kremper Au, pobočka Styru (Stör).

⁴⁾ Viz str. 60., pozn. 8.

⁵⁾ Ratekau, v bývalém oldenburském knížectví lubecském.

(Rathekowe) a odešli tam biskup a hrabě a naznačili místa pro zbudování kostelů. A tak mohutnělo dílo boží v zemi vagerské a hrabě s biskupem vzájemně se podporovali. Okolo toho času hrabě znovu postavil hrad Bloň (Plunen) a zřídil tam město s tržištěm. A ustoupili Slované, kteří obývali v okolních osadách a přišli Sasové a obývali tam; a Slované mizeli pomalu ze země.

Ale i v zemi Polabanů rozmnožily se kostely péčí pana biskupa Evermoda a Jindřicha, hraběte ratiborského (de Racisburg), Slovany však od loupeží dosud nebylo možno zdržeti, neboť pořád ještě projížděli moře a pustošili zemi dánskou a stále ještě nechtěli zanechatí hříchů otců svých.

Hlava LXXXV. (84.)

O smrti Kanutově.

Hlava tato věnována jest zase příběhům v Dánsku, kdež panoval Svein, pro ukrutnost u lidu neoblíbený. Toho užil Kanut, povolav na pomoc Waldemara. Svein, poražený v boji na Sjaellandu, uprchl do Stargradu, odkudž, se svolením hraběte Adolfa přišel do Saska, k svému tchánu, markrabímu Konrádovi z Vettina (de Within) a pobyl tam dva roky. Tou dobou na sněmu řezenském dostal Jindřich Lev konečně vévodství bavorské, jež císař Bedřich odejmul svému strýci. Sveinovi, pomocí saských knížat a hlavně nabídkou veliké

sumy peněz, podařilo se získati v Jindřichovi pomocníka proti Kanutovi a Waldemarovi. S velikým vojskem doprovázel Jindřich Sveina do Dánska. Šlesvik a Ribe⁶⁾ (Ripa) otevřely jim brány, ale pak již se jim nevedlo, takže se vrátili.

Tu se Svein rozhodl užítí jiné cesty a jiných prostředků, totiž přejíti ke Slovanům, a tak použiv ještě pohostinství hraběte v Lubeku, přešel k Niklotovi, knížeti Slovanů. Vévoda pak poručil Slovanům v Stargradě a v zemi obodrické, aby Sveina podporovali. Obdržev nemnoho lodí, dojel pokojně na Laaland (Laalande), kde obyvatelstvo, které mu ode dříve bylo věmo, radostně vítalo jeho příchod. Potom odešel na Fyen (Feonia) a zabral jej pro sebe.

Také jiné ostrovy podařilo se mu získati. Když se Kanut a Waldemar dověděli o jeho úspěchu, postavili se mu s vojskem, aby ho vypudili ze země. Ale on se pevně usadil na Laalandu. Konečně prostřednictvím biskupa ribskeho Helya (Helyas) a knížat sjednán mír a Dánsko rozděleno na tři části. Waldemar dostal Jutsko (Juthlande), Kanut Sjaelland (Selant), Svein Skane.⁷⁾ Ale mír neměl dlouhého trvání. Na počest Sveinovi uspořádali Kanut a Waldemar v městě Roskilde⁸⁾ (Roschilde) hostinu. Svein odměnil se jim tím, že vyčkav vhodnou příležitost, chtěl oba zavraždit. Kanut padl skutečně pod rukou vrahovou [1157], Waldemarovi však podařilo se utéci a vzbouřil proti Sveinovi celé Dánsko. V novém boji nedaleko Viborgu⁹⁾ (Wiberge) byl Svein zabit i s pomocníky svými a Waldemar stal se králem a žil v přátelství s hrabětem Adolfem.

⁶⁾ Viz str. 47., pozn. 7.

⁷⁾ Viz str. 134., pozn. 4.

⁸⁾ Na Sjaellandu.

⁹⁾ Město ve středu Jutska.

Hlava LXXXVI. (85.)

O stavbě Löwenstadtu (Lewenstat).

Za oněch dnů město Lubek zničeno bylo požárem, i poslali kupci a jiní obyvatelé městští k vévodovi vzkazující: »Dlouho již tomu, co mocí vašeho rozkazu nesmějí se konati trhy v Lubeku. My však zůstali jsme až dodnes v městě, doufající, že trhy budou z laskavé milosti vaší obnoveny; také zdržovaly nás, abychom neodcházeli, s velikým nákladem vystavěné domy. Nyní však, když je strávil požár, bylo by zbytečné budovati je znovu v místě, kde nesmějí se konati trhy. Dej nám tedy místo podle libosti své, abychom tam postavili město.« Tu požádal vévoda hraběte Adolfa, aby mu postoupil přístav a ostrov Lubek (Lubike). Ten však nechtěl tak učiniti. Založil tedy vévoda město nové nad řekou Bahnicí (Wochenice) nedaleko Lubeku v zemi ratiborské a počal je stavěti a opevňovati. A nazval město podle svého jména Löwenstadt (Lewenstad), což znamená Lví Město (Leonis civitas).¹⁰⁾ Když však se místo ono ukázalo za přístav i k opevnění méně vhodné a že jest přístupné pouze malým lodím, počal vévoda znovu vyjednávati s hrabětem Adolfem o lubecký ostrov a přístav, mnoho mu slibuje, vyplní-li jeho přání. Konečně vévoda podlehl, učinil, co

¹⁰⁾ Město později zašlo.

žádala nutnost, a postoupil mu hrad i ostrov. Hned vrátili se na rozkaz vévodův kupci, s radostí opustivše nepohodlné nové město a počali znovu stavěti kostely a hradby městské. Vévoda vyslal také posly do měst a království severních, do Dánska, Švédska, Norska a Ruska (Rucia), nabízejí jim mír, aby měli volný přístup do jeho města Lubeku. A zřídil tam mincovnu a celnici a nadal město velmi znamenitými právy. Od té doby město vzkvétalo a rozmáhal se počet obyvatelů jeho.

Hlava LXXXVII. (86.)

Obležení Milána.

Skoro v těchže dnech svolal nejstatečnější císař Jindřich všeckna knížata saská k obléhání města Milánu. Bylo tudíž nutno, aby náš vévoda slavnostně se zúčastnil záležitostí říšských. Proto počal konejšiti spory, které ve vévodství panovaly, snaže se moudře předejiti, aby v nepřítomnosti knížat a ostatních pánů nevznikly nějaké nepokoje. Vyslanými posly povolal k rozmluvě krále dánského Valdemara a uzavřel s ním přátelství [1159]. A prosil král vévodu, aby mu vyjednal mír se Slovy, kteří bez přestání pustošili jeho království, slibuje, že mu dá více než tisíc hřiven stříbra. Proto poručil vévoda

Slovanům, to jest Niklotovi a ostatním, aby se dostavili k němu a zavázal je svým rozkazem a přísahou zachovati mír jak s Dány, tak se Sasy až do jeho návratu. Aby pak tyto smlouvy byly dodrženy, poručil všechny loupežné lodi slovanské dopravit do Lubeku a vydati jeho poslovi. Ale Slované s obvyklou hloupou smělostí a poněvadž výprava italská byla přede dveřmi, dodali jen velmi málo lodí, a to ještě nejstarších, ostatní k válce vhodné lstivě zadrževše. Proto hrabě prostřednictvím starších země vagerské, to jest skrze Marchrada a Homa (Horno) obrátil se na Niklota a žádal od něho v dobrotě, aby zemi jeho zachoval nerušenou věrnost. Tuto žádost Niklot poctivě a věrně vyplnil.

Spořádat takto věci, vypravil se vévoda, jak povídají s tisícem obměnců do Lombardska, doprovázen jsa hrabětem Adolfem a mnohými bavorskými a saskými šlechtici. A dorazili k vojsku královu, které obléhalo tvrz, zvanou Crema¹⁾ (Crimme), náležející milánským a velmi opevněnou. A ztrávili dobýváním pevnosti téměř celý rok a postavili mnohé stroje válečné a metali oheň do pevnosti. Když konečně pevnosti bylo dobyto, obrátil se císař s vojskem k Milánu, kdežto vévoda obdržev dovolení vrátil se do Saska.

Hrabě Adolf však vyhovuje žádosti svého příbuzného pana Reinolda, kolínského zvolence, jenž pověřen byl u věci říšské poselstvím ke

¹⁾ Město ležící asi 42 km vých. od Milánu.

králi anglickému, odebral se s ním do Anglie. Jak duchovenstvo, tak lid země naší velmi tesknili pro dlouhou nepřítomnost dobrého ochránce. Slované totiž ze Stargradu a Meklenburku, majíce za nepřítomnosti knížat volné ruce, porušili mír v dánské zemi a země naše třásla se před hněvem krále dánského. Ale náš biskup Gerold snažil se jednak osobně, jednak posly rozhněvaného krále ukonejšiti, vymáhaje příměří až do návratu vévody a knížat. Když se vévoda a hrabě navrátili, položen jest zemský sněm všem hraničárům (Marcomanni) jak německým (Teutonicis), tak slovanským do sídla řečeného Barförde²⁾ (Berenvorde). Král dánský Valdemar přišel až do Artlenburku³⁾ (Ertheneburg) a stěžoval si u vévody na všechno utrpení, které mu způsobili Slované, zrádcové rozkazu veřejného. I báli se Slované objeviti se před vévodou, neboť byli si vědomi své viny. Vévoda prohlásil je proto za psance a poručil všechněm svým lidem, aby v době žní připraveni byli na pochod. Tehdy Niklot vida, že vévoda má proti němu rozhodně zlé záměry, umínil si první udeřiti na Lubek a poslal tam své syny se zálohami. Toho času však bydlil v Lubeku jakýsi ctihodný kněz jménem Athelo. Dům jeho sousedil s mostem položeným na jihu přes řeku Bahnici. Tento kněz dal náhodou kopati velmi dlouhý příkop, aby do něho svedl potok neda-

2) V kraji lüneburském.

3) Viz str. 180., pozn. 10.

leko tekoucí. Slovanské zálohy, spěchající aby se zmocnily mostu, byly příkopem zdrženy a zabloudily, hledající přechodu. Což když spatřili obyvatelé domu knězova, počali hlasitě křičeti a poděšený kněz vrhl se statně proti nepříteli. Vojsko pak bylo již v polovici mostu a ohrožovalo téměř bránu, ale rychle od Boha poslaný kněz zdvihl most řetězem a tak odvrátil tajně chystané nebezpečí. Když se vévoda o věci dověděl, postavil tam vojenskou stráž.

Hlava LXXXVIII. (87.)

O zabití Niklota.

Potom vtrhl vévoda Jindřich s velikým vojskem do země Slovanů a zpustošil ji ohněm i mečem. Niklot vida statečnost vévodovu, zapálil všecky své pevnosti, to jest Jilové⁴⁾ (Ylowe), Meklenburg, Zvěřin (Zwerin) a Dubin (Dobin),⁵⁾ aby se vyhnul nebezpečí obležení. Ponechal si jedinou jenom pevnost Vorle (Wurle), položenou při řece Varnavě (Warnau) na blízku země chyžanské⁶⁾ (terra Kicine). Odtud denně činili výpady, vyzvídali, kde jest vojsko vévodovo, a

⁴⁾ Dnešní Ilow v Meklenbursku zvěřínském.

⁵⁾ Viz str. 152., pozn. 3.

⁶⁾ Viz str. 43., pozn. 5.

napadali ze zálohy neopatrné. Jednoho tedy dne, když vojsko leželo táborem u Meklenburku, synové Niklotovi Pribislav a Vratislav (Pribizlavus, Wertizlavus) vytrhli, aby způsobili škodu; i zabili některé z tábora, kteří vyšli pícovat. Ale za nimi pustili se statečnější z vojska, chytili mnohé z útočníků a vévoda dal je oběsiti. Synové však Niklotovi, přišedše o koně a nejlepší muže, vrátili se k otci. Ten jim řekl: »Domnívalť jsem se, že jsem vychoval muže, a oni jsou bázlivější nežli ženy. Vyjdu tedy sám a vyzkouším, zdali snad něco většího dovedl bych vykonati.« A vyšel s jistým počtem vybraných mužů a položil zálohy v úkrytech na blízku vojska. Toho času vyšli z tábora výrostci, aby sbírali píci, a přišli na blízko záloh. Potom přišli vojíni smíšení se sluhy v počtu asi šedesáti mužů, všickni pod svrchním šatem odění v brnění. Niklot, nepozoruje toho, vpadl na velmi rychlém koni mezi ně a chtěl kteréhosi probodnouti. Však kopí narazilo na brnění, takže rána selhala a kopí odskočilo. Když se tudíž chtěl navrátiti ke svým, náhle byl obklíčen a zabit, aniž kdo z nich mohl mu přispěti na pomoc [1160]. Hlava jeho přinesena do tábora a poznána ne bez podivení mnohých, že takový muž z dopuštění božího ze všech svých sám jediný zahynul. Tehdy synové jeho uslyševše o smrti otcově, zapálili Vorle a ukryli se v lesích, rodiny své však zavedli na lodě.

Vévoda pak, zpustošiv celou zemi, počal stavěti Zvěřín (Zuerin) a opevňovati hrad. Za správ-

ce ustanovil tam jakéhosi šlechtice Guncelina, muže bojovného, a vložil tam posádku. Potom přijal kníže syny Niklotovy znovu na milost a dal jim Vorle a celou zemi. Později zemi obodrickou rozdělil a odevzdal v majetek svým bojovníkům. Na hradě Kucině⁷⁾ (Cuscin) ustanovil jakéhosi Ludolfa, starostu z Brunšviku. Milikov⁸⁾ (Milicou) svěřil Ludolfovi z Painy,⁹⁾ Zvěřín a Jilové¹⁰⁾ (Ilinburg) odevzdal Guncelinovi. Meklenburk dal pak jakémusi Jindřichovi, šlechtici ze Scathen, který přivedl také mnoho lidí z Flanderska a usadil je v Meklenburce a na území městském. A za biskupa nad zemí Obodriců ustanovil pana Bernona, který po smrti Emmerhardově spravoval kostel velehradský (Magnopolitana ecclesia). Velehrad (Magnopolis) jest pak totéž co Meklenburk (Mikilinburg). A věnoval na vybavení velehradského kostela 300 lánů, jako před tím učinil pro kostel ratiborský a stargradský. A na žádost císaři podanou dosáhl od něho plnou moc zakládati, obdařovati a potvrzovati biskupství v celé zemi slovanské, které dobyl buď sám nebo předkové jeho mocí zbraně a právem válečným. Za tou příčinou povolal pana Gerolda stargradského, pana Evermoda ratiborského a pana Bernona velehradského, aby přijali od něho hodnosti a složili mu manskou přísahu, jakož zvykem jest činiti cí-

7) Viz str. 77., pozn. 3.

8) Dnešní Malchow v Meklenbursku zvěřínském.

9) Dnešní Peine ve vl. obvodu hildesheimském.

10) Viz výše, kde pro totéž město užito jména Ylowe.

saři. Biskupové považovali sice tuto žádost za velmi obtížnou, podvolili se však pro toho, jenž se za nás pokořil a také, aby mladý kostel ne-
 utrpěl škody. A vévoda dal jim privileje na stat-
 ky, na dávky a na soudnictví. A poručil vévoda Slovanům, kteří zůstali v zemi vagerské, polab-
 ské, obodrické, chyžanské, aby platili takové
 daně biskupské, jaké se platí v Polsku a Pomo-
 řansku, to jest z popluží tři míry pšenice a dva-
 náct kusů běžné mince. Míra pak Slovanů sluje
 v jejich řeči korec (curitze). Popluží slovanské
 obdělá se dvěma voly a stejným počtem koní.
 I rozmnožil se desátek ze země slovanské, ne-
 boť valili se tam Němci (Teutonici) ze svých
 zemí, aby vzdělávali zemi prostornou, obilím
 úrodnou, hojností pastvin příhodnou, oplývající
 rybami, masem a zbožím všeho druhu.

Hlava LXXXIX. (88.)

O Albertu Medvědovi.

V onom čase [1142-1170] držel východní Sla-
 vii markrabě Adelbert (Adelbertus), příjmím
 Medvěd; také tomu se podařilo, ježto Bůh byl
 mu přízniv, znamenitě rozšířiti hranice svého
 údělu. Podmanil si celou zemi Brežanů, Stodo-
 ranů a mnohých kmenů, obývajících na řece
 Havole (Habela) a Labi (Albia) a zkrotil tamní

buřiče. Konečně, když pomalu Slovanů ubývalo, poslal do Utrechtu a do krajin porýnských, kromě toho k těm, kteří bydlí na březích oceánu a tuze trpěli dravostí moře, t. j. k Holanďanům, Zeelandanům a Flandrům, a přivedl z nich lid velmi mnohý a usadil jej v městech a vesnicích slovanských. A tím příchodem cizích osadníků vzmožilo se měrou neobyčejnou biskupství braniborské a havelberské, neboť rozmnožily se kostely a desátky dávaly větší a větší výnos. Ale i jižní břeh Labe počali toho času osazovati přistěhovalci holanďští; zabrali, počnouc od města Salzwedelu¹⁾ (Saltvedele), všecku bahnitou a omou zemi, která sluje Bělozemí²⁾ (Balsemerlande), Moračany³⁾ (Marscinerlande) a velmi mnohá města a vesnice až k Českému lesu.⁴⁾ Povídá se sice, že kdysi, to jest v době Ottů, obývali tyto země Sasové, čehož stopy jest viděti v starých hrázích, které byly nasypány na březích Labe v bažinatém kraji Bělozemců (in terra Balzamorū), když však později nabyli Slované převahy, byli prý Sasové pobiti a zemi obsadili Slované a drží ji až po naše časy. Nyní však, poněvadž Bůh našemu vévodovi a ostatním knížatům uštedřil v hojné míře štěstí a vítězství, Slované na všech místech jsou potřeni a vyhnáni

1) Snad slovansky Lozdij (Losdzij).

2) V kraji halberštatském v okolí dneš. Stendalu. Sch.

3) Po pravém břehu Labe mezi Braniborem a Magdeburkem.

4) Viz str. 183., pozn. 9. Zde ovšem jest mysliti na hraničné hvozdy mezi Čechami a Lužicí.

a přišli silní a bezpočetní národové, povolání z krajin oceánských a obdrželi kraje Slovanů a vystavěli města a kostely a zbohatli nade všechno pomyšlení.

Hlava XC. (89.)

Přeložení biskupství starogradského.

Okolo toho času [1160] prosil pan biskup Gerold vévodu, aby stolice biskupská, která od starodávna byla v Stargradě, přenesena byla do Lubeku, poněvadž toto město jest lidnatější a lépe opevněno a vůbec v každém směru pohodlnější. Ježto se návrh vévodovi zalíbil, smluvili den, kterého by přišli do Lubeku a dohodli se o zřízení kostela a biskupství. A vévoda naznačil místa, kde se měla založiti modlitebna pode jménem metropolitního kostela a stavby klášterní a zřídili tam dvanácte obročí pro duchovní, žijící dle způsobu kanonického. Třinácté však náleželo proboštovi. Biskup pak dal na vydržování bratrů jisté desátky a z daní, jež platila Slavie, tolik, co stačilo na vybavení obročí. Hrabě Adolf však postoupil vhodné vesnice na blízkou Lubeku, jež vévoda ihned věnoval k užívání bratřím, a ze cla jednomu každému z bratří dvě hřivny mince lubecké, kromě jiného, což zapsá-

no jest v privilejích a uloženo v kostele lubec-kém. A ustanovili tam proboštem pana Ethelona, jehož bylo výše pochvalně vzpomenuto.⁵⁾

Hlava XCI. (90.)

Rozdvojení církve za Alexandra a Viktora.

Po smrti Hadrianově vzniklo v církvi rozdvojení, neboť zvoleni dva papežové, t. j. Alexandr (původně Roland) a Viktor (Oktavian). Viktor dostavil se k císaři, jenž tehdy obléhal Milán, a uznán od císaře a od hodnostářů na císaři závislých, zejména od zvolence kolínského Reinolda a mohučského Konráda. Alexandra zase přijala církev jerusalemská a antiošská, celá Francie, Anglie, Španělsko, Dánsko a všecka království země, kromě toho také mocný řád cisterciáků. Císař tím rozhněvaný poručil, aby cisterciáci buď uznali Viktora anebo opustili říši. Množství jich vystěhovalo se do Francie. Po dlouhém obležení konečně vzdal se Milán, obyvatelstvo rozptýleno, město rozbořeno. Tehdy umínil si císař obnoviti jednotu v církvi. Smluvil o to schůzku s francouzským králem Ludvíkem v Laonu⁶⁾, v zemi burgundské, nad řekou Ararou,⁷⁾ kromě toho poslal za týmž účelem i ke králi dánskému, uherskému a českému a k nejvyšším hodnostářům duchovním. Dostavil se Valdemar s dánskými biskupy, arcibiskup Hartvik (Hartnwichus), biskup Gerold a hrabě Adolf s mnoha šlechtici saskými. Také vévoda Jindřich Lev přišel. Král

⁵⁾ Viz str. 204. a 205; tam sluje Athelo.

⁶⁾ St. Jean de Losne (départ. Côte d'Or). Sch.

⁷⁾ Saône. Sch.

francouzský přijel sice v ustanovený den, ale když císař ještě nebyl na místě, vrátil se a císař, který přitáhl téhož dne v noci, marně za ním posílal. Ludvík ho podezíral z úkladů, jsa v tom podporován zprávou, že táhne s ozbrojeným průvodem. Rozhněvaný císař vrátil se ze sněmu s úmyslem, podniknouti válku proti Francii. Vévoda odebral se přes Bavorsko do Saska. Papež Alexandr nabyl většího vlivu.

Hlava XCII. (91.)

O holsatském desátku.

Byl pak za oněch dnů mír v celé Slavii a pevnosti, které vévoda právem válečným držel v zemi obodrické, počaly se zalidňovati osadníky, kteří přišli, aby se ujali půdy; byl tehdy správcem země Guncelin, muž statečný a přítel vévodův.

Také Jindřich, hrabě z města Ratiboru, které leží v zemi Polabanů, přivedl množství lidu z Vestfálska, aby obývali zemi polabskou, a rozdělil jim ji dle provazce měřického. I vystavěli kostely a odváděli desátky z plodin svých na sloužení domu božímu. I štípeno jest za časů Jindřichových dílo boží v zemi polabské, za časů však syna jeho Bernharda ještě úplněji provedeno.

Holsatští mužové, kteří po vyhnání Slovanů obývali zemi vagerskou, stavěli sice ochotně kostely a prokazovali pohostinství, ale ustavičně

se bouřili proti placení desátků, k nimž dle božských zákonů byli povinni. Platili totiž z popluzí šest malých mírek, pravíce, že bylo jim to dovoleno, dokud ještě byli ve svém rodišti, jako na ulehčení, pro sousedství s barbary a časy válečné. Země však, odkud Holsati vyšli, náleží k hamburské diecési a leží nejbliže k zemi vagerské. Když tedy biskup Gerold viděl, že Polabané a Obodrici, kteří byli uprostřed rozpálené peci, řádně platí povinné své desátky, umínil si, že se bude od svých dožadovati téhož. Dorozuměv se s hrabětem Adolfem, snažil se pohnouti nezkrtnou mysl Holsatův písemnými domluvami. Poslal proto [1162] do kostela v Bornhövedu (Burnhovede), jež jinak sluje Sventinefeld, kde bydlil Marchrad, starší země a druhý po hraběti, a s ním jádro Holsatů, list tohoto obsahu:

»Gerold, z boží milosti lubeckého kostela biskup, posílá všem občanům, náležejícím ke kostelu v Bornhövedu pozdrav a ubezpečení povinné lásky. Poněvadž z vůle boží svěřena mi správa věcí církevních a působím u vás jako poslanec boží, jest potřebí, abych se snažil vésti vás od dobrého k lepšímu, i abych všemožně usiloval odvrátiti vás od těch věcí, které jsou na překážku spáse duší vašich. Děkuji také Bohu, že na vás zřejmy jsou mnohé vynikající ctnosti, že totiž horlivě dbáte práv pohostinství a konáte pro Boha jiné skutky milosrdenství, že ochotně poslouchate slovo boží a horlivě stavíte kostely a dle přikázání

vedete bohulibý, čistý život, ale zachovávání všeho toho nic by nepomohlo, kdybyste zanedbávali ostatních přikázání, neboť stojí psáno:⁸⁾ ‚Kdoby přestoupil jedině, všechněmi jest vinen.‘ Boží přikázání zajisté praví: ‚Dáš mně desátky ze všech věcí svých, aby tobě dobře bylo a abys prodlil dnů svých‘⁹⁾; a toho přikázání poslušni byli patriarchové, t. j. Abraham, Isák i Jakob a všickni, kdož skrze víru učinění jsou syny Abrahamovými, čímž dosáhli slávy a odměny věčné. A dle slov božích totéž nařídili apoštolové a mužové apoštolští¹⁰⁾ a předali potomkům, aby zachovávali pod trestem klatby. Když jest to tedy beze vší pochybnosti všemohoucím Bohem přikázáno a autoritou svatých otců stvrzeno, jsme povinni pomocí boží doplniti svou prací to, čeho se vám k spasení nedostává. Napomínáme a zapřisaháme tedy vás všechny jménem božím, abyste mne, jemuž svěřena jest otecká péče o vás, s myslí ochotnou, jakožto synové poslušní uspokojili a desátky od Boha nařízené a apoštolskou autoritou pod trestem klatby potvrzené pro zvelebení služby boží a rozmnožení péče o chudé platili, abyste zadržující Bohu, což jeho jest, nejen statků časných, ale i duší svých do záhuby věčné neuvrhli. Buďte zdrávi!«

8) Ep. sv. Jak. II. 10.

9) Biskup si tu ovšem biblický tekst k svému účelu trochu přizpůsobil.

10) t. j. papežové.

Když to vzpurný lid uslyšel, počali reptati a povídali, že svých šíjí nikdy neskloní pod otrocké jho těchto podmínek, jimiž všecken téměř lid křesťanský byl by podroben útisku biskupů. Kromě toho dodali, a v tom nebyli daleko od pravdy, že téměř všechny desátky padnou na rozmařilý život lidí světských. Proto biskup tato slova donesl vévodovi. Ten pak poručil pod ztrátou své milosti všem Holsatům země vagerské, aby platili biskupu desátky nijak nezkrácené, jakož děje se v zemi Polabanů a Obodriců, ačkoliv země ty mnohem déle byly nevzdělané a více jsou znepokojovány postrachem válečným.

Na tento rozkaz Holsati vzdorovitě odpověděli, že nikdy nebudou platiti desátků, kterých neplatili otcové jejich, a že raději spálí vlastní příbytky a odejdou ze země, než by se podrobili takovému otrockému jhu. Kromě toho pomýšleli zabíti biskupa s hrabětem a se všemi těmi přistěhovalci, kteří platili zákonný desátek, pak všeckno v zemi vypáliti a utéci do země dánské. Ale obnovené smlouvy mezi naším vévodou a králem dánským zmařily provedení zlých úmyslů. Bylo totiž ujednáno, aby vzájemně žádný přeběhlíka nepřijímal. Proto Holsati, nouzí jsouce donuceni, v přítomnosti vévodově smluvili s biskupem, že budou odváděti větší desátek a platiti z lánu šest měr pšenice a osm žita, a to užívajíc míry, která sluje obecně hemmete.¹⁾ Aby pak snad následujícími biskupy ne-

¹⁾ Jméno žije v dolnoněmeckém „Himten“ značícím dosud jistou míru obilní.

byli obtěžováni novými povinnostmi, žádali, aby tato smlouva byla potvrzena pečeti vévodovou a biskupovou. Když však notářové podle zvyků kanceláře chtěli za to hřivnu zlata, nevědomý lid od žádosti ustoupil a tak věc zůstala nedokončena. Této pak věci, která mohla znamenitě prospěti kostelu, staly se velkou překážkou jednak smrt biskupova, jednak hrozící neblahé bouře válečné.

Hlava XCIII. (92.)

Zajetí Vratislava (Wertezlavus).

Synové Niklotovi, Pribislav (Pribizlavus) a Vratislav, nejsouce spokojeni se zemí chyžskou a čezpěňskou, byli by rádi získali nazpět Obodricko, které jim vévoda odňal právem válečným. Guncelin ze Zvěřína (de Zuerin), správce kraje Obodriců, poznal jejich úklady a pověděl o nich vévodovi. A ten rozhořčiv se a znovu pojav hněv proti nim, přitřhl v době zimní s mocným vojskem do země slovanské. Ti však usadili se v městě Vurle²⁾ a opevnili hrad proti obléhání. I poslal vévoda Guncelina a nejstatečnější muže napřed, aby zahájili obléhání, by snad Slované neunikli, sám pak následoval co nejrychleji s ostatním vojskem. A sevřena jest

²⁾ Viz str. 129., pozn. 6.

tvrz, v níž byl Vratislav, syn Niklotův, a mnozí páni a kromě toho velmi mnoho přimíseného lidu. Pribislav však, starší bratr, ukryl se s četou jezdců v houštinách lesních, aby ze zálohy napadal neopatrné.

I zradoval se vévoda radostí, že Slované zatvrdivše mysli své očekávali ho v pevnosti a tak mu umožnili, aby se jich zmocnil. I řekl k mladším z vojska, které nerozumná bojovnost poháněla nepřítele dráždit a sváděti potyčky: »Proč se docela zbytečně přibližujete k branám města a vydáváte se v nebezpečení? Takové srážky jsou i márné i záhubné. Zůstaňte raději ve svých stanech, kde nemůžete býti zasaženi šípy nepřátelskými, a mějte pozor na obležené, aby žádný neunikl. Naší starostí však bude, abychom s pomocí boží se bez poplachu a beze ztrát zmocnili města.« A hned poručil svážeti z hustého lesa dříví a stavěti válečné stroje, jaké viděl budovati před Kremou a Milánem. Vystavěl pak stroje velmi účinné; jeden sroubený z trámů hodil se k bourání zdí, druhý pak, jenž byl vyšší a zbudovaný na způsob věže, aby přečníval hradby pevnosti, sloužil k metání šípů a k zahánění těch, kdož stáli na baštách. A věru, ode dne, kdy toto dílo bylo dokonáno, žádný Slovan neodvážil se vystrčiti hlavu neb objeviti se na baštách. Téhož času byl Vratislav těžce raněn šípem. Kteréhosi dne však doneseno bylo vévodovi, že se Pribislav s četou jezdců objevil nedaleko tábora. Hrabě Adolf s vybranou četou mladých bojovníků byl poslán ho vyhle-

dati; bloudili celý den bažinami a lesy, ale nikoho nenašli, byvše oklamáni vůdcem, přejícím více nepříteli nežli našincům. Píčovníkům však vévoda toho dne poručil, aby žádný nikam nevycházel, by nepadli do rukou nepříteli. Ale někteří z Holsatů, jakož vždy mají svou hlavu, nedbali rozkazu a vydali se na pícování, a tu přistihl je Pribislav a vrhnuv se na neopatrné, okolo sta z nich pobil, ostatní uprchli do tábora. Vévoda proto ještě více hněvem se rozpálil a tím horlivěji pokračoval v obléhání; a již také hradby pevnosti počaly se otrásati, hrozíce zřícením a pádem, ježto byly podkopány. Tehdy Vratislav, jenž ztratil všecknu naději, že by se poměry zlepšily, přišel, obdržev ochranný průvod, do tábora k hraběti Adolfovi, aby si vyžádal od něho rady. Hrabě mu odpověděl: »Pozdě jest hledati léků, když nemocný jest již v beznadějném stavu. Nebezpečí teď hrozící měla býti dříve předvídána. Kdo ti, ptám se, radil, aby ses vydal v nebezpečí obležení? Byl to veliký nesmysl položití nohu do klády, když není záchrany ani možnosti nějak vyváznouti. Nezbyvá tedy nic jiného, nežli se vzdáti. Jestli jest ještě nějaký způsob spásy, domnívám se, že možno ho dosáhnouti pouze poddáním se.« A Vratislav řekl: »Přimluv se za nás u vévody, abychom se, vzdáme-li se, nemusili báti ani o život, ani o své údy.« Tehdy se hrabě odebral k vévodovi a mluvě k těm, na jichž radě záležela rozhodnutí, vyložil jim věc. Ti pak, vyzvědévše vůli vévodovu, dali slovo, že každý Slovan,

jenž se vzdá vévodovi, při životě a celých údech zachován bude, s tou však podmínkou, aby i Pribislav složil zbraň. Tu vedeni nejslavnějším hrabětem vyšli z tvrze Vratislav a všickni páni slovanští a padli k nohám vévody, majíce jeden každý meč na krku svém. A přijal je vévoda a dal uvězniti. Poručil pak, aby Dánové, kteří by snad byli v pevnosti v zajetí, propuštěni byli na svobodu. A vyšlo jich množství veliké a přáli nejstatečnějšímu vévodovi všecko dobré za své vysvobození. Hrad a prostý lid poručil pak dál střežiti a ustanovil nad nimi jakéhosi Ljubomira (Lubemarus), starého bojovníka, bratra Niklotova, aby spravoval zemi, ale choval se, jak sluší na poddaného. Vratislava však, knížete Slovanů, vedl s sebou do Brunšviku a dal jej spoutati na rukou železnými okovy, ostatní pak rozdělil po vězeních, dokud by nezaplatili i posledního haléře. Takovým způsobem pokořeni jsou Slované a poznali, že »lev jest nejstatečnější mezi zvířaty, kterýž neustupuje před žádným«.³⁾ [1163] Pribislav však, který byl starší a chytřejší, chtěje pomoci zajatému, počal skrze posly zkoumati mínění vévodovo a žádati za to, co jest ku pokoji. Když pak vévoda požadoval rukojmí, aby sliby věrně byly dodrženy, řekl Pribislav: »Jaký v tom smysl, aby pán můj od sluhy svého požadoval rukojmí? Či nedrží u vězení bratra mého a všeckny pány slovanské? Ať ty má na místě rukojmí a činí s nimi, jak mu libo, jestliže nedo-

³⁾ Narážka na příjmení vévodovo: Lev.

držíme daného slibu.« Zatím co se takto skrze prostředníky vyjedávalo, a Pribislavovi činěna naděje v lepší podmínky, utekla delší doba bez válek a byl mír v Slavii od měsíce března až do únorových kalend⁴⁾ příštího roku a všechny hrady vévodovy, totiž Milikov⁵⁾ (Malachou), Kucin,⁶⁾ Zvěřín, Jílové⁷⁾ (Ilowe) a Meklenburk zůstaly neporušeny.

Hlava XCIV. (93.)

Vysvěcení Nového Kláštera⁸⁾ (Novum-monasterium).

Téhož roku [1163] pan Gerold, kostela lubeckého biskup, po slavných svátcích velikonočních počal stonati a proležel na lůžku bolesti až do kalend červencových.⁹⁾ Prosil pak Boha, aby mu prodloužil život, dokud by neposvětil modlitebnu lubeckou a pokud nedávno shromážděné duchovenstvo na novém stanovišti nezesílí. A hned s pomocí boží dosáhl na čas odkladu. Odebral se tedy k vévodovi, jenž tenkráté náhodou přišel do Stade (Stathen), aby se sešel

⁴⁾ 1. února

⁵⁾ Viz str. 207., pozn. 8.

⁶⁾ Viz str. 77., pozn. 3.

⁷⁾ Viz str. 205., pozn. 4.

⁸⁾ Viz str. 126., pozn. 4.

⁹⁾ 1. července.

s arcibiskupem a domluvil se s ním o tom, co by bylo na prospěch kostela lubeckého. Slova jeho zalíbila se vévodovi, takže vyzval biskupa, aby se co nejdříve vrátil do Lubeku připravit vše, čeho by bylo potřebí k vysvěcení. Arcibiskupa pak vévoda požádal, aby se spolu s ním zúčastnil slavnostního výkonu. Vyhovuje této žádosti vydal se arcibiskup do země vagerské a na cestě posvětil kostel falderský, který, jak známo, založil a držel svaté paměti Vicelin, biskup stargradský. A učinil arcibiskup proboštovi a bratřím tam žijícím mnohá dobrodiní a poručil, aby ono místo na dále slulo Nový Klášter (Novum-monasterium). Předtím totiž slulo Faldera aneb Wippenthorp. Byl pak proboštem toho místa Herman¹⁰⁾ (Heremanus), který již kdysi v Lubeku — v době bouří pohanských — mnoho námah přetrpěl, maje v hlásání evangelia za soudruhy pana Ludolfa, probošta segeberského a Brunona, kněze stargradského. Tento Herman následoval ve správě Nového Kláštera ctihodného muže Eppona, jehož vynikající svatost, již dávno hodná toho, aby všickni vždycky zbožně jí vzpomínali, o kalendách květnových¹⁾ dosáhla šťastného cíle. Když tedy, jak jsem výše pověděl, Nový Klášter byl vysvěcen, odebral se pan arcibiskup do Segeberku a tam hostil u hraběte Adolfa. Po příchodu však arcibiskupově do Lubeku přijali jej vévoda a biskup

¹⁰⁾ Viz o něm zmínku na str. 139.

¹⁾ 1. května.

s velikou slávou a podjali se svěcení. A obětoval jeden každý, co srdce mu velelo, to jest vévoda Jindřich, biskup Gerold i hrabě Adolf, a darovali statky, i důchody a desátky na podporu duchovenstva. Arcibiskup však byv požádán, aby daroval biskupu lubeckému Nový Klášter, nevyhověl. Když tyto věci řádně byly ukončeny, vrátil se arcibiskup do svého sídla. Vévoda pak spořádav záležitosti v Sasku, vydal se do Bavor, aby zkrotil buřiče a učinil soud utištěným.

Hlava XCV. (94.)

Skon biskupa Gerolda.

Zatím cítil ctihodný biskup Gerold, že bolesti, které na nějaký čas přestaly, znovu důtklivěji se hlásí, i ustanovil u sebe, že navštíví všechny kostely své diecése, ale nebude žádati od žádného poplatku, aby snad někomu nebyl na obtíž. A tak s otcovskou starostlivostí pronášel k svým dětem (v Kristu) hojná spasitedlná napomenutí, napravoval chybuující, smiřoval nersorné a kde bylo potřeba, udílel i svátost biřmování. Také trh bloňský, který byl navštěvován o každém dni Páně jak Slovany, tak Sasy, zapověděl jménem Páně, poněvadž lid křesťanský zanedbával sloužití kostelu a obcovati svá-

tošti mše, oddávaje se jen věcem obchodním. Toto převeliké modlářství odstranil pevnou svou vůlí, proti mínění mnohých zapověděv, aby nikdo pod trestem prokletí neodvážil se budoucně zase znovu je vzkřísiti. I scházel se potom lid do kostelů, aby slyšel slovo boží a byl přítomen svatým tajemstvím. Procestovav tedy celou svou osadu, přišel pan biskup konečně do Lütjenburku, aby potěšil tamní obyvatele; když dokončil mši svatou, jako by dílo jeho bylo dokonáno, pocítil náhle, že ubývá tělu sil; byl přenesen do Bošova a tam mnoho dní trávil na lůžku. Ale nikdy, až do dne skonání nezanedbal mše svaté. Nepamatuji se, jak musím přiznati, že bych byl viděl člověka cvičenějšího v sloužení Bohu, horlivějšího v zpívání žalmů a sloužení ranní mše, laskavějšího k duchovenstvu, kterémuž nedal nikým ani slovem ublížiti. Jakéhosi laika, který urazil duchovního, dal velmi krutě zmrskati, chtěje dáti ostatním příklad, aby se učili nerouhati se. Uslyševše zprávu o nemoci dobrého pastýře, přišli ho navštívit velební otcové Odo, děkan kostela lubeckého, a Ludolf, probošt segeberský, s bratřími obou sborů.

Když stojíce u lůžka nemocného, přáli mu prodloužení života, odpověděl jim: »Proč mně přejete, ó bratří, co jest neužitečné? Kdybych jakkoli dlouho byl živ, smrt' vždy mne očekává. Staniž se tedy již nyní, co jednou musí se státi. Lépe jest zvítěziti nad tím, čemu nikdo nemůže uniknouti.« Ó, jaká to bázní před smrtí neustrašená svoboda ducha! Za řeči však dal nám po-

učení ze žalmu: »Veselím se z toho, že mi říkáno bývá: ‚Pojďme do domu Hospodinova.‘« Když jsme se ho tázali, jaké bolesti jej trápí, vyznal, že necítí žádných velkých bolestí, jenom úbytek sil že jest mu obtížný. Když pak bratři pozorovali, že se blíží konec, udělili mu poslední svaté pomazání a tak, opatřen spasitelnými svátostmi, složil pomíjející břímě těla současně, když mýjely temnoty noční a den se rozbřeskoval [1163]. Tělo jeho přenesené do Lubeku, bylo kněžstvem a občany důstojně pochováno uprostřed kostela, který sám založil. A byla uprázdněna stolice lubecká až do kalend únorových,²⁾ poněvadž vévoda nebyl přítomen a čekalo se na jeho rozhodnutí.

²⁾ 1. února.

Kniha druhá.

Předmluva k následujícímu dílu.
(96.)³⁾

Mezi dějepisci zřídka se najdou tací, kteří v líčení příběhů šetří dokonalé věmnosti. Arciť různé snahy lidské, namnoze ze zkaženého zřídla pocházející, lze rozpoznati hned již dle zevnějšku vypravování, ana totiž nezasloužená láska aneb nenávist, jako nahromadivší se v srdci lidském přebytek šťav, stáčí běh vypravování na levo nebo na pravo a nemá ohledu na cestu pravdy. Mnozí totiž, aby získali přízeň lidí, přikryli se jakýmsi falešným pláštěm přátelství a mluvili z touhy po cti nebo po prospěchu, co se lidem líbí, připisující hodné činy nehodným, chválíce ty, kteří chvály nezasluhují a žehnajíce

³⁾ B. Schmeidler čísluje v latinském vydání i v německém překladě předmluvu II. knihy jako hl. XCVI. a postupně kapitoly ostatní. Překladatel přidržel se staršího způsobu, ale čísla Schmeidlerova klade do závorky.

těm, jimž nemá se žehnati. Naproti tomu jiní popouzení nenávistí nešetřili hany, hledající příležitosti k pomluvám a utrhaní a pronásledující ty, kterých rukou nemohli dosáhnouti, tím prudčeji jazykem. To jsou v pravdě lidé, kteří kladou tmu za světlo a noci říkají den. Nenedostávalo se někdy i takových spisovatelů, kteří se neodvážili veřejně vylíčiti bezbožné činy knížat z bázně před škodou na statcích a před utrpením tělesným. Avšak spíše lze odpustiti, jestliže někdo z nestatečnosti ducha nebo vlivem nepříznivých poměrů zamlčel pravdu, nežli když pro naději marného zisku vymyslí lež. Při líčení činů lidských musí býti oko pozorovatelovo vždycky jasné jako při vyřezávání nejjemnějších polovypuklin a nesmí býti svedeno z cesty pravdy ani přízní ani nenávistí ani bázně. Poněvadž to — míním totiž pevně řídit kormidlo řeči mezi těmito v cestu se stavícími úskalími — vyžaduje mnoho zkušenosti jakož i převeliké dovednosti, jest mi tím naléhavěji doprošovati se lásky božské, aby, když jsem loď svého vypravování s odvahou spíše nepředvídanou než nerozváženou na širé moře vyvedl, přispěla mně na pomoc a příznivě řídila větry, bych uznán byl za hodna dovésti loď svoji také ku břehu náležitého dokončení. Jinak pro stále obtížnější poměry a zkažené mravy knížat lehkou mohl bych se zmásti ze strachu před lidmi. Velkou však jest podporou a útěchou všem při pravdě stojícím, že pravda, byť i někdy způsobila zášť u bezbožných, přece sama o sobě, zůstávajíc ne-

otřesitelná, nedá se odsunouti, jakož také známo jest, že nenávidí-li nemocné oči světla, není tím vinno světlo, ale nemoc očí. Však také nikdo, kdo pozoruje svůj vlastní obličej v zrcadle, nesmí připisovati zrcadlu, nýbrž sobě, spatří-li na sobě něco křivého neb zkrouceného. Následující tedy dílko, jako už předešlá, [připisuji],⁴⁾ ó, ctihodní páni a bratří, lásce vaší chtěje, aby přítomným byla ke cti, budoucí pak aby z poznání příběhů měli užitek. Však doufám, že i mně dostane se nějakého zisku z modliteb velikých mužů, kteří snad knížku tuto budou čísti a nezamítnou mé žádosti, aby v modlitbách svých i na mne vzpomněli.

4)

⁴⁾ Doplněno; není v rukopisech.

Hlava I. (97.)

O biskupu Konrádovi.

Když tedy věci bavorské byly spořádány, vrátil se Jindřich Lev, stkvějící se držením dvou vévodství, do Saska a povolav k sobě duchovenstvo lubecké, dal mu za biskupa pana Konráda, opata z Riddagshausen,⁵⁾ vlastního bratra pana biskupa Gerolda [1164]. Arcibiskupovi Hartvikovi a téměř všem lubeckým bylo to proti mysli, nicméně rozhodla vůle vévody, je muž odporovati bylo nebezpečné. Přijal posvěcení z rukou arcibiskupa Hartvika v městě Stade. Vyznamenával se pak literárním vzděláním, výmluvností, laskavostí, štědrostí a kromě toho mnohými jinými vlastnostmi dobrými, které mají hodnostáře zevně krášlit. Ale krásný jeho zevnějšek znešvařovala jakási nezhojitelná, abych tak řekl, vyrážka, to jest nestálost ducha a přílišná hovornost, jež nikdy nedrží se jednoho a téhož; byl sám s sebou nesjednocený, nekonal

⁵⁾ Viz str. 182., pozn. 6.

nic s rozmyslem, na sliby jeho nebylo lze spo-
lehnouti, cizince měl rád, svými pohrdal. K du-
chovenstvu, které zastal v mladém kostele, cho-
val se nejprve s velikou přísností, počna od nej-
přednějších, kteří náleželi ke kostelu lubeckému,
až k nejmladším, kteří obývali venku. Všecky
statky kněžské prohlašoval za svůj majetek, a
kněží nepovažoval za své bratry, ale za otroky.
Jestli se jal některého z bratří někdy kárati, ne-
ohlížel se, zdali zákonně byl předvolán, ani je-
lí místo a čas k tomu vhodný, nestaral se také o mí-
nění kapituly, nýbrž ty, jež chtěl zkrušiti, podle
své libosti buď zbavoval úřadu nebo vyobcoval
z církve. Když jej vévoda napomínal, v nej-
menším nepovolil, nýbrž odtrhl se od vévody a
domluvil se s arcibiskupem, aby spojenými si-
lami snáze přemohli každého, kdo by se jim
postavil na odpor.

Okolo těchto dnů, kdy Konrád právě byl po-
výšen na nejvyšší hodnost duchovní a kdy ještě
přebýval u arcibiskupa v městě Harburku (Ho-
reburg), jež leží na břehu Labe (Albia), strhla se
v měsíci únoru, to jest 14. dne před kalendami
březnovými,⁶⁾ [1164] převeliká bouře s vichrem,
přivaly, s šleháním blesku a rachotem hromu,
která po různu mnohé domy buď zapálila buď
rozmetala, a kromě toho vzedmulo se moře tak,
jak nebylo slýcháno od nestarších dob a zato-
pilo celé pobřeží friské, Hadeln⁷⁾ (Hathelen) a

⁶⁾ 17. února.

⁷⁾ Viz str. 70., pozn 4.

celou močálovitou krajinu při řece Labi a Veseře (Wirra) a při všech řekách ústících do oceánu a utonulo mnoho tisíc lidí a dobytka, že mu počtu není. Co boháčů, co mocných pánů sedělo tu ještě večer a oddávalo se rozkošem beze všeho strachu zlých věcí; ale náhle přišlé neštěstí uvalilo je doprostřed vln!

Hlava II. (98.)

O pobití Flámů.

Téhož dne, kdy pobřežní krajiny oceánu takovou ranou byly zpustošeny, přihodilo se veliké krveprolití v městě slovanském Meklenburku. Vratislav totiž, mladší syn Niklotův, jenž držán byl v okovech v městě Brunšviku, poslal, jak se povídá, Pribislavovi bratru svému skrze posla tento vzkaz: »Hle, já jsem držán u věčných okovech, a ty počínáš si tak lhostejně? Probud' a vzchop se a jednej jako muž, čeho mírem nemůžeš dosáhnouti, vynuť si zbraněmi. Nepamatuješ se, že otec náš Niklot, když seděl jako zajatec v Glini (Lüneburku), nemohl ani prosbami ani penězi dosáhnouti svobody? Když však statečností nadšeni chopili jsme se zbraní a zapalovali a bořili jsme města, zdaliž nebyl propuštěn?« Když Pribislav slyšel tato slova, sebral tajně vojsko a přišel neočekávaně do Meklen-

burku. Ale Jindřich ze Skaten, velitel tvrze, tehdy náhodou nebyl přítomen a lid, který byl v tvrzi, neměl vůdce. Pribislav přiblíživ se k hradu, řekl k mužům, kteří v něm byli: »Velké násilí, ó mužové, spácháno jest na mně a mém národě; jsmeť vypuzeni z rodné své země a oloupeni o dědictví otců našich. A toho bezprávi dopustili jste se vy, kteříž vpadli jste do krajin našich a zmocnili se měst a dědin, které nám náležejí právem dědickým. Dáváme vám tedy na vybranou: život nebo smrt. Chcete-li nám otevřítí pevnost a navrátiti zemi nám náležející, vyprovodíme vás v pokoji s ženami a dětmi vašimi a se vším majetkem. Kdyby některý Slovan odnesl něco z toho, co vám náleží, dvojnásobně vám to nahradím. Kdybyste však nechtěli vyjítí, nýbrž tohoto města tvrdošíjně brániti, přísahám vám, že bude-li nám přízniv Bůh a vítězství, vseckny vás pobiji ostrím meče.« Za odpověď počali Flámové (Flamingi) metati střely a rozdávati rány. A tu vojsko Slovanů, mužstvem i výzbrojí mocnější, za prudké seče vniklo do tvrze a pobilo v ní vseckny muže, a nezanechali z lidu přistěhovalého na živu ani jediného. Manželky a děti jejich odvedli do zajetí a tvrz spálili.

Potom obrátili tvář svou k hradu Jilovému, aby jej rozbořili. Ale Guncelin, man vévodův a správce země obodrické, dověděv se od vyzvědačů o výpravě Slovanů, táhl s nesčetskými vojíny napřed k Jilovému, aby hájil města. Po zpustošení Meklenburku Pribislav předešel s vy-

braným mužstvem ostatní vojsko, chtěje co nejdříve zahájití obležení, aby snad někdo neunikl. Když o tom Guncelin uslyšel, řekl ke svým: »Vyděme rychle a bojujme s ním, dříve než dorazí ostatní vojsko. Jsouť unaveni bojem a zabíjením, dnešního dne vykonaným.« A odpověděli mu jeho věrní: »Není radno, abychom vyšli, neboť ihned jak vyjdeme, Slované, kteří meškají v tomto městě a zdají se státi při nás, zavrou za námi brány města, my budeme odříznuti a město dostane se do rukou Slovanů.« Řeč tato nelíbila se Guncelinovi ani mužstvu jeho. Svolav všeckny Němce (Teutonici), kteří byli v městě, promluvil k nim u přítomnosti nalézajících se v městě Slovanů, kterýchž bylo se obávati, aby se nedopustili zrady: »Doneslo se mně, že Slované, kteří jsou s námi uvnitř hradeb, přísahali Pribislavovi, že mu vydají nás i město. Slyšte tedy, ó rodáci, kteříž odsouzeni jste na smrt a zkázu: ihned, jakmile spatříte zradu, vrhněte se k branám a zažehněte hradby a spalte tyto zrádce s ženami i dětmi. Ať umrou spolu s námi a nechť žádný z nich nezůstane na živu, aby se radoval z naší záhuby.« Když Slované uslyšeli tato slova, padl na ně strach, a neodvážili se přikročiti k tomu, co v duchu zamýšleli. Když se však večerelo, přišlo všeckno vojsko slovanské před hrad Jilové a Pribislav promluvil k Slovanům, v něm meškajícím: »Jest vám všem známo, kolik neštěstí a útisků dolehlo na národ náš násilnou vládou vévody, kterou nad námi vykonává; vzalť nám dědictví otců našich

a usadil ve všech koncích jeho cizince, to jest Flamy a Holanďany, Sasy a Vestfálce a rozmanité jiné národy. Můj otec do smrti horlil proti tomuto bezpráví, bratr pak můj z téhož důvodu držán jest ve věčném vězení, a nikoho už není, kdo by dobře smýšlel s lidem naším a chtěl jej vzkřísiti z úpadku, než jen já jediný. Jděte tedy do sebe, ó mužové, kteříž jste zbytkové slovanského kmene, vzmužte se a vydejte mi toto město a muže, kteří se ho nespravedlivě zmocnili, abych pomstil se nad nimi, jakož pomstil jsem se nad těmi, kteří vpadli do Meklenburku.« — A počal je napomínati, aby splnili, co dříve slíbili. Oni však ze strachu neuposlechli. Tehdy Slované ustoupili poněkud od tvrze, poněvadž nastávala noc, a bylo nutno položit se táborem. Slované však pozorující, že Guncelin a jeho společníci jsou mužové stateční a bojovní, a že nelze zmocniti se pevnosti bez velikého krveprolití, ráno za časného svítání vzdali se obležení a vrátili do svých domovů. A tak Guncelin jako hlaveň⁸⁾ vychvácená z ohně opustil Jilové, zanechav tam posádku, která by střežila Slovanů, a odebral se do Zvěřína (Zuerin); i radovali se obyvatelé městští z neočekávaného příchodu jeho. Šlať den před tím pověst, že byl zabit a rovněž jeho mužstvo.

⁸⁾ Slovo hlaveň znamená hořící nebo opálené poleno. Srovnání vzato z bible.

Hlava VI. (99.)

O biskupu Bernonovi.

Pátého tedy dne po rozboření Meklenburku vydal se ctihodný biskup Berno s nemnoha duchovními ze Zvěřína pochovat zabitě, maje na šíji své kněžská roucha, v kterých jest zvykem obětovati mši. Zřídív oltář uprostřed pobitých, obětoval za ně Pánu Bohu oběť spasitelnou s žalostí a s třesením. Když již bohoslužbu končil, povstali Slované ze zálohy, aby zabili biskupa a společníky jeho. Vtom však rychle přichvátal s vojskem, poslán byv od Boha, jakýsi Reichard ze Salzwedelu. Ten uslyšev, že Guncelin jest obležen v Jilovém, vytrhl mu na pomoc a na pochodu náhodou octl se v Meklenburku, když biskup se svými společníky blízci byli poslední hodince. Slované, uleknuvše se jeho příchodu, utekli a zachráněný biskup dokončil zbožné dílo a pochoval asi sedmdesát těl zabitých a potom vrátil se do Zvěřína.

Za nedlouhou však dobu potom Pribislav, sebrav znovu hotovost slovanskou, přitáhl k Milikovu⁹⁾ (Malacowe) a Kucinu¹⁰⁾ a oslovil obyvatel města řka: »Vím ovšem, že jste mužové stateční i šlechtní a poslušní rozkazů velkého vévody, pána svého. Chci vám proto dáti užitečnou radu. Vraťte mně pevnost, která kdysi byla otce

⁹⁾ Viz str. 207., pozn. 8.

¹⁰⁾ Viz str. 73., pozn. 3.

mého a teď právem dědickým náleží mně a dám vám bezpečný průvod až k břehu Labe. Kdyby pak někdo násilně se zmocnil toho, co vám přináleží, poručím dvojnásobně nahraditi. Jestliže však pokládáte tuto výhodnou podmínku za nepřijatelnou, musil bych opět zkusiti své štěstí a utkati se s vámi v boji. Pomněte, co se stalo obyvatelům meklenburským, kteří pohrdli podmínkami míru a popudili mne proti sobě na svou vlastní škodu.« Tu rytíři, ustanovení za strážce pevnosti, vidouce, že nelze na bitvu pomýšleti, ježto nepřátelé jsou mnozí, pomocníci však nečetní, požádali o průvod za hranice Slavie a Přibislav znovu opanoval tvrz.

Hlava IV. (100.)

Oběšení Vratislava.

Když tedy vévoda Jindřich Lev uslyšel, že poměry v Slavii začínají se viklati, zarmoutil se v duši a poslal zatím silné vojsko do Zvěřína, aby ho hájilo. Poručil také hraběti Adolfovi a velmožům holsatským, aby přešli do Jilového na ochranu pevnosti. Potom sebral veliké vojsko a zavolal na pomoc svého strýce Adelberta, markraběte východní Slavie, a všeckny nejstatečnější muže z celého Saska, aby odplatil Slovanům spáchané zločiny. Ale získal i Valdemara, krále

dánského s vojskem námořním, aby na ně dotíral po suchu i po moři. I přitřhl hrabě Adolf se vším lidem nordalbingským k vévodovi u Milikova. Vévoda však, když přešel Labe a vstoupil na území slovanské, poručil Vratislava, knížete Slovanů, blízko města Milikova oběsiti [1164], poněvadž bratr jeho Pribislav dal jej ve psí a že zrušil podmínky míru, které byl smluvil. A poslal vévoda hraběti Adolfovi tento rozkaz: »Vytrhni s Holsaty a Sturmarty a se vším lidem, jenž jest s tebou, a táhněte před vévodou až k místu, které slove Viruchme.¹⁾ Totéž učiní i Guncelin, správce země obodrické a Reinold, hrabě dítmarský i Kristian (Christianus), hrabě z Oldenburku (Aldenburg), kteréž město leží v Amerlandě, v kraji Frisů;²⁾ ti všickni potáhnou s tebou napřed s tím počtem ozbrojenců, kolik mají každý pohotově.« Tehdy odešel hrabě s ostatními pány, kteří s ním byli posláni podle rozkazu vévodova, a přišli k místu, jež slove Viruchne a jest od města Dymina vzdáleno skoro dvě míle a položili se tam táborem. Potom vévoda a ostatní knížata zdrželi se v městě, které slove Milikov, hodlajíce po několika dnech je následovati s ostatním vojskem a se soumary, nesoucími potraviny, co by vojsku hojně mohlo stačiti.

Celé vojsko Slovanů však usadilo se v městě

¹⁾ Dnešní Verchen, při jezeře zv. Kummerower-See, nedaleko Dymina, v pomořanském vládním obvodu štětinském. Srovnej Vrchy, Vrehovina a pod.

²⁾ V potomním velkovévodství oldenburském,

Dyminu. A byli vůdcové jejich Kazimír (Kazemarus) a Boguslav (Buggezlavus), vévodové pomoranští, a s nimi Pribislav, původce vzbouření; i vyslali posly k hraběti, chtějíce skrze něho vyjednat mír, a slíbili tři tisíce hřiven. Potom poslavše jiné dva slibovali dva tisíce. Tato slova nelíbila se však hraběti Adolfovi, i řekl k svým lidem: »Co se vám zdá, ó moudří mužové? Včera slíbili tři tisíce hřiven a nyní nabízíme dva tisíce. Takovými slovy se nehledá mír, nýbrž přivolává válka.« Poslali tedy Slované v noci vyzvědače, aby vypátrali, jaký je stav vojska. S hrabětem Adolfem byli stargradští Slované, ale počínali si úskočně, neboť cokoliv se dalo ve vojsku, prozrazovali skrze vyzvědače nepřítelům. Marchrad, starší země Holsatů, a ostatní, kteří rozuměli tajným hovorům, řekli tudíž hraběti Adolfovi: »Dověděli jsme se z bezpečného pramene, že se nepřítelé naši chystají k bitvě. Našinci však vedou si líně a nedbají povinné opatrnosti ani při nočních hlídkách, ani za denních stráží. Dej tedy pozor na lid, aby vévoda měl o tobě dobré mínění.« — A hrabě s ostatními pány nedbali toho a řekli: »Pokoj jest a bezpečnost, vymřela statečnost mezi Slovaný.« A tak zmizela u vojska ostražítost. Ježto však vévoda se opozdil, počalo se nedostávat vojsku zásob, a určeni byli pacholci, kteří měli jíti k vojsku vévodovu, aby přinesli potraviny. Když se za ranního úsvitu vydali na cestu, ejhle, při výstupu na návrší objevily se jim šiky Slovanů, skládající se z nescíslného

počtu lidu jak jízdného, tak pěchoty. Pacholci spatřivše Slovaný, obrátili se nazpět a velikým křikem vzbudili spící vojsko. Jinak byli by se všickni ve spánku se smrtí zasnoubili. Tu nejznamenitější a ve válečnictví zběhlí mužové, Adolf a Reinold, s velmi malým počtem Holsatů a Ditmarsů, kteří náhodou byvše ze sna probuzeni, přiběhli v pravý čas, setkali se s nepřítelem na svahu návrší a potřeli první šik Slovanů a zahnali je až do jezera.⁸⁾ Hned za nimi však následoval druhý šik Slovanů a zavalil je jako hora, a zabiti byli hrabě Adolf a hrabě Reinold a padli všichni muži nejstatečnější. I zmocnili se Slované saského tábora a počali jej pleniti. Guncelin však a Kristian a s nimi více než tři sta rytířů, shluknuvše se dohromady, drželi se stranou od bojiště, nevědouce, jak měli by jednati. Byloť zajisté nebezpečné sraziti se s tak četným nepřítelem, když již všickni spojenci byli buď pobiti aneb na útěk obráceni. Stalo pak se, že jedna slovanská četa přišla k jakémusi stanu, kde byli četní zbrojnošové a mnoho koní. Když Slované, aby je potřeli, mocně na ně udeřili, křičeli zbrojnošové na své pány, kteří stáli v kupě na blízku: »Co stojíte, ó nejstatečnější rytířové, a proč nespěcháte na pomoc svým sluhům? Tuze hanebně si vedete.« Rytířové, pobídnutí křikem svých sluhů, udeřili na nepřítele a jako v slepém vzteku bojujíce, osvobodili své

⁸⁾ Míněno patrně jezero Kummerovské (Kummerower See). Srv. osadní jméno Kummerau (čes. Komárov) v Loketsku.

zbrojnoše. Potom vnikli velestatečně do tábora, a těžko jest vypověděti, kolik dali ran a jaké krveprolití učinili mezi lidmi, až konečně rozehnali onen vítězný šik Slovanů a dobyli nazpět ztraceného tábora. Konečně pustil Bůh mezi Slovany ducha závrativého a pobiti jsou rukama nejlepších rytířů. Když to slyšeli Sasové, kteří byli v úkrytech, vystoupili a s novou odvahou statečně vrhli se na nepřitele a způsobili jim porážku velikou náramně, a pokryto bylo bojiště hromadami mrtvol. Přispěchal také vévoda, aby poskytl svým pomoc, a spatřil porážku, jež stala se v lidu jeho, a že mrtev jest hrabě Adolf a nejstatečnější bojovníci, a rozplakal se pláčem velikým. Ale bolest jeho zmínilo bohaté vítězství, veliké množství pobitých Slovanů, jichž napočteno ke dvěma tisícům pěti stům. Poručil pak vévoda tělo hraběte Adolfa rozřezati na kousky a usušené balsamovati dílem lékařským, aby mohlo býti odneseno a pochováno v hrobce předků.⁴⁾ A vyplnilo se proroctví, jež zpíval den před tím, než podstoupil smrt, přechoasto opakuje verš: »Ohněm jsi mne zkusil a není nalezena na mně nepravost.«

Slované pak, kteří unikli ostří meče, přišli do Dymina a zapálivše onu veletvrdou pevnost, ustoupili dovnitř Pomořanska (Pomerana regio), utíkajíce před tváří vévodovou. Příštího však dne přišel vévoda se vším vojskem k Dyminu

⁴⁾ Adolf pohřben byl v Mindenu. (Viz následující hlavu.) Tam ctí se jako svatý. Důstojný protějšek sv. Karla Velikého!

a našel pevnost spálenou; i ponechal tam část vojska, aby snesli náspy a srovnali je se zemí a aby byli na ochranu raněným, kteříž potřebovali ošetření. Sám pak s ostatním vojskem šel naproti králi Valdemarovi. Když se obě vojska spojila, táhli pustošit širé kraje pomořanské, i přišli k místu, které sluje Stolp⁵⁾ (Stolpe). V tom městě Kazimír a Boguslav již před časy založili opatství na památku otce svého Vratislava, který tam byl zabit a pochován [1135]. Tent' byl první mezi vévody pomořanskými, kterýž obrácen byl na víru nejsvětějším Ottou, biskupem bamberským (Bavenbergensis) a sám založil biskupství v Uznojmě⁶⁾ (Uzma) a propustil víru křesťanskou do země Pomořanů. Tam tedy došlo vojsko vévodovo a nebylo nikoho, kdo by se postavil na odpor. Slované stále ustupující prchali před vévodou a nikde se mu neodvážili postavit pro strach před tváří jeho.

Hlava V. (101.)

Pohřeb hraběte Adolfa.

Za oněch dnů přišel posel do země Slovanů, který oznámil vévodovi: »Ejhle, vyslanec řecké-

⁵⁾ Dnešní Stolpe na řece Pěně v Pomořansku.

⁶⁾ Dnešní Usedom na stejnojmenném pomořanském ostrově.

ho krále s četným komonstvem přijel do Brunšviku, aby promluvil s tebou.« Vévoda, aby vyslance vyslechl, odešel ze Slavie, opustil vojsko vzdav se tak úspěchů tažení. Jinak byl by pod dojmem posledního vítězství a ježto při útoku štěstí mu přálo, vyvrátil z kořene všecku moc slovanskou a učinil se zemí pomořanskou totéž, co učinil s Obodrickem. Bylo totiž Obodricko a sousedící kraje, jež náležejí ke království obodrickému, ustavičnými válkami a nejvíce ovšem touto poslední válkou obráceny napořád v poušť, neboť Bůh tomu přál a vždycky posiloval pravici nejzbožnějšího vévody. A jestli někde přece zůstali poslední zbytkové Slovanů, byli nedostatkem obilí a zrušením pozemků tak od hladu zmořeni, že houfně utíkali k Pomořanům nebo k Dánům, kteří žádného s nimi smilování nemajíce, prodávali je Polákům, Srbům⁷⁾ (Sorabus) a Čechům.

Když tedy vévoda odcházeje ze Slavie rozpustil vojsko, jednoho každého na místo své, bylo tělo hraběte Adolfa přeneseno do Mindenu (Mindin) a tam s velkou slávou a pobožností pohřbeno. Hrabství však podržela Machtilda, vdova Adolfova, s mladičským synem. Vzezření této země se však změnilo, neboť když zbavena byla dobrého ochránce, spravedlnost a pokoj kostelů zdály se v základech úplně otřeseny. Dokud zajisté byl živ, nezdálo se duchovenstvu nic tvrdým, nic trudným. Tak veliká byla jeho

⁷⁾ Míněni Srbové lužičtí.

věrnost, dobrota, opatrnost a chytrost, že se zdálo, jako by byl souborem všech ctností. Ten jediný z bojovníků Páně a jistě ne poslední v hranicích údělu svého užitečným nalezen jest, neboť vykořeňoval pověry a modloslužbu a zakládal nové štípení, které by přinášelo ovoce spásy. Naposled, když dokončil dráhu dobrého života, dosáhl palmy a nose prapor v táborech Páně, postavil se na obranu vlasti, věren jsa knížatům až do smrti. Když ho prosili, aby hleděl zachrániti život útekem, prudce odporoval a rukama bojuje a hlasem Boha vzývaje, rád smrt podstoupil z lásky k ctnosti. Snahou jej následovati povzbuzeni byli věhlasní mužové a nejlepší dobrého pána manové Guncelin a Bernard, z nichž jeden byl velitelem ve Zvěříně, druhý v Ratiboru, aby i oni vykonali dobré činy bojujíce v mezích svého území ve jménu Páně, by povzneslo se sloužení domu Boha našeho v národě nevěřícím a bohoslužebném.

Hlava VI. (102.)

Obnovení Dymina.

Pribislav tedy, původce povstání, vypuzen byv z dědictví otcovského zdržoval se u vévodů pomořanských Kazimíra a Boguslava, i počali znovu budovati Dymin. Pribislav odtamtud ča-

stěji vycházel a úkladně napadal končiny zvěřinské a ratiborské a sdělával velikou kořist, odváděje jak zajatce, tak dobytek. Když Guncelin a Bernard zpozorovali jeho počínání, počali sami také ze záloh útočiti, a podrželi v často sváděných bitvách vrch, až konečně Pribislav, ztrativ nejstatečnější muže a koně, nemohl již ničeho podnikati. I řekli mu Kazimír a Boguslav: »Libo-li ti bydleti u nás a užívatí našeho pohostinství, střež se, abys neurážel očí mužů vévodových, jinak vypudíme tě z krajin našich. Už dříve zavedl jsi nás, že jsme utrpěli velikou porážku a ztratili nejlepší muže a města a nemaje na tom dosti, znovu chceš na nás uvaliti hněv vévodův?« Tak překaženo bylo Pribislavovi pokračovati v nerozumném jeho jednání. Slované byli tedy pokořeni a neodvážili se ani ceknouti ze strachu před vévodou.

A vévoda žil v míru s Valdemarem, králem dánským, a mívali slavné schůzky na Ejdoře (Egdera) nebo v Lubeku, aby sjednali, co bylo by na prospěch jejich zemí. A dal král vévodovi veliké peníze, ježto zabezpečil území jeho před pustošením slovanským. A počaly se zalidňovati všecky ostrovy mořské, které náležejí ke království dánskému, neboť zmizeli loupežníci mořští a zničeny byly lodi jejich. A král s vévodou učinili mezi sebou smlouvu, že, ať podmaní kterýkoliv národ na suchu nebo na moři, o daně budou se společně dělit.

Vzrostla pak moc vévody nade všeckny, kdož byli před ním, a učiněn jest knížetem knížat na

zemi a sešlápl krky buřičů a vyvrátil jejich pevnosti a zničil poběhlíky a zjednal pokoj v zemi i vybuďoval největší pevnosti a sdělal převeliké jmění. Mimo dědictví velikých svých předků, císaře Lothara a manželky jeho Rikenzy (Richenzen) a mnohých vévodů bavorských a saských, připadly mu ještě statky mnohých knížat, jako byl Herman z Winzenburku⁸⁾ (Heremannus de Winceburg), Sigfrid z Hamburku⁹⁾ (Sigfridus de Hammemburg), Otto z Asle¹⁰⁾ (de Asle) a jiní, jichž jmen nemohu si připomenouti. A co mám pověděti o nejrozsáhlejších statcích arcibiskupa Hartvíka, pocházejícího ze starého rodu Udonů?¹⁾ Obdrželť ještě za života biskupova nádherný onen hrad Stade se vším, co k němu náleželo, s hrabstvím na obou březích²⁾ a hrabství ditmarské, a to něco právem dědičným, něco lenním; sáhl pak rukou i na Frisko a poslal tam vojsko; a dali mu, aby se zachránili, cokoliv od nich bylo žádáno.

⁸⁾ Viz str. 173., pozn. 6.

⁹⁾ Správně: z Bomeneburku a Homburku. Sch.

¹⁰⁾ Podle hradu (dnes trosek) zvaného původně Asseburg v Brunšvicu. Sch.

¹⁾ Hrabat ze Stade.

²⁾ T. j. Labe.

Hlava VII. (103.)

Knížata závidí vévodovi slávy.

Poněvadž však sláva plodí závist a poněvadž z věcí lidských nic není trvanlivého, žehrali všeckna knížata saská na takovou muže slávu. Onť zajisté oplýváje ohromným bohatstvím, věhlasný vítězstvími a stkvoucí se slávou, poněvadž držel dvojí vévodství, bavorské totiž a saské: zdál se jak všem knížatům tak všem šlechticům saským nesnesitelným. Ale ruku knížat zdržovala bázeň před císařem, takže zamýšlených podniků neprovedli. Když se však císař chystal na čtvrtou výpravu do Itálie [1166], a tím doba zdála se příhodná, ihned dávné spiknutí vyšlo najevo, a vznikl mocný spolek všech proti jednomu. Byli pak mezi nimi na prvním místě Vichman, arcibiskup magdeburský a Herman, biskup hildesheimský. Po nich následovala tato knížata: Ludvík, lantkrabí durinský, Adelbert, hrabě salzvedelský a synové jeho, Otto, hrabě kamburský a bratři jeho, Adelbert, falckrabě somerschenburský. Ty podporovali tito šlechtici: Otto z Asle, Vedekind z Dasenburku, Kristian z města Oldenburku, jež leží v Amerlandu. Nad ty všechny ukládal o vévodu nejmocnější onen Reinold, arcibiskup kolínský, a říšský kancléř, jenž sice nebyl osobně přítomen, neboť meškal v Itálii, ale všemi silami ducha pracoval, aby vévodu povalil. Tehdy knížata z východního Saska s knížetem durinským Ludvíkem oblehli

pevnost vévodovu, jež sluje Aldeslef³⁾) a nadělali proti ní velmi mnoho strojů válečných. Potom Kristian, hrabě z Amerlandu, sebrav četu vojska ve Frisku, obsadil Brémy a celé jejich území a způsobil pohnutí veliké v západním kraji. Když tedy vévoda viděl, že odevšad hrozí války, počal opevňovati města i hrady a do vhodných míst vkládati vojenské posádky. Za onoho času spravovala hrabství holsatské, sturmarské a vagerské vdova po hraběti Adolfovi se synem dosud maličkým. Poněvadž však byla obava, že vypuknou války, ustanovil vévoda chlapci opatrovníka, který by řídil válečné věci, a to hraběte Jindřicha,⁴⁾ narozeného v Durinsku, strýce hochova, muže, jenž nedovedl žíti bez činnosti a úplně oddaného válečnictví. Po úradě se svými věrnými, přijal na milost Pribislava, knížete Slovanů, kterého, jak výše bylo pověděno, mnohými boji vypudil ze země, a vrátil mu celé jeho dědictví otcovské, to jest zemi Obodrickou, kromě Zvěřína a jeho příslušenství. A Pribislav složil vévodovi a přátelům jeho slib věrnosti, který neměly zvrátiti žádné potomní války, že totiž bude poslušen jeho rozkazů a vystřihá přátele jeho, aby žádná křivda se jim nestala.

³⁾ Neu-Haldensleben nad řekou Orou (Ohre) v pruském vládním obvodu magdeburském.

⁴⁾ Byl to Jindřich ze Švarcburku. Sch.

Hlava VIII. (104.)

Vyplenění Brém.

Vévoda Jindřich, sebrav veliké vojsko, udeřil na své nepřátele ve východním Sasku. Ti báli se s ním utkati a učinil ránu velikou v zemi nepřátelské a zpuštošil ji požáry a loupežemi a táhl po vší zemi až ke hradbám Magdeburku.

Potom zamířil do západních krajín proti Kristianovi a dobyl Brém. Kristian utekl. Brémy vyloupeny, obyvatelé se rozprchli, hledajíce útočiště v odlehlých friských močálech, ale potom prostřednictvím arcibiskupovým za více než tisíc marek stříbra koupili sobě mír.

Kristian za krátko zemřel. Knížata, zejména arcibiskup kolínský, hleděli proti vévodovi získati arcibiskupa Hartvika, ukazujíce mu, co zkusil od vévody, a že by mohl jejich pomocí dosáhnouti zase města i hrabství Stade. Arcibiskup sice neměl k tomu odvahy, ale přece počal opevňovati a zásobami opatřovati své hrady Freiburg (Vriburg) a Harburg (Horeburg), aby vydržely měsíce i léta.

Hlava IX. (105.)

Vypuzení biskupa Konráda.

V těch dnech Konrád, biskup kostela lubecského, zdržoval se u arcibiskupa a měl největší vliv na rozhodnutí jeho. I bylo doneseno vévodovi, že není smýšlení mírumilovného, nýbrž

chtěl by vévodu zahubití a že proto domlouvá arcibiskupovi, aby přešel ke knížatům a přerušil přátelství, které uzavřel s vévodou. Vévoda chtěl však věc dobře prozkoumati a proto volal biskupa, aby se dostavil na domluvu do Artlenburku⁵⁾ (Ertheneburk). Ale biskup, aby se uhnul hněvu mocného vladaře, odešel do Friska, jako by vykonával posláni arcibiskupem mu svěřené. Když se konečně navrátil, volal jej vévoda po druhé. Přišel tedy v průvodu arcibiskupa a pana Bernona meklenburského k vévodovi do Stade, aby vyslechl jeho slovo. A vévoda se ho otázal na to, co bylo mu doneseno, jak totiž pomluvami na cti ho zlehčoval a dával zlou radu proti němu. Biskup ujišťoval, že ničeho o tom neví. Když ještě mnoho řečí s té či oné strany bylo proneseno, vévoda chtěje obnoviti otřesené přátelství a biskupa, který již ode dříve byl u něho oblíben, pevněji k sobě připoutati, počal ho laskavě vybízeti, aby mu složil povinnou manskou přísahu, k čemuž byl oprávněn, jak výše bylo pověděno, podle darování císařského v těch totiž krajinách slovanských, kterých sám dobyl právem válečným, štítem a mečem.⁶⁾ Pyšný muž však tento návrh zamítl, řka, že důchody jeho kostela jsou nepatrné a že nikdy nedopustí, aby z takového důvodu svoboda jeho byla omezována aneb číkoliv mocí podrobena. Naproti tomu prohlásil vévoda, že bi-

⁵⁾ Viz str. 130., pozn. 10.

⁶⁾ Viz str. 207.

skup musí buď svého místa bez podmínky se vzdáti anebo žádosti jeho vyhověti. Když pak biskup pevně trval na svém rozhodnutí, poručil vévoda uzavřít mu přístup do jeho diecése a zabaviti všeckny biskupské důchody [1167]. Po odchodu vévodově řekl arcibiskup k biskupu Konrádovi: »Myslím, že by nebylo radno, abyste zůstal u nás z toho důvodu, že jsme obklíčeni many vévodovými. Dbejte raději naší cti a své spásy a odebeřte se k arcibiskupovi magdeburskému a ke knížatům, abyste mohl uniknouti rukám svých nepřátel. Já pak po několika dnech budu vás následovati a putovati s poutníkem.« I učinil biskup podle rady arcibiskupovy a přešel k arcibiskupovi magdeburskému a zůstal u něho skorem dvě léta. Potom odešel do Francie, navštívil cistercienský koncil a smířil se s papežem Alexandrem prostřednictvím biskupa z Pavie (Papiensis ep.), kterýž držel se stranou Alexandrovou, a byv vypuzen ze svého sídla, zdržoval se v Clairvaux (Clara-vallis). Ten vybídl biskupa, aby, bude-li možno, anebo sám šel k Alexandrovi, anebo vyslal k němu posla. Když tyto věci tak vyřídil, vrátil se do Magdeburku a našel tam Hartvika, arcibiskupa hamburského — neboť i ten opustil místo — a hostili u arcibiskupa magdeburského po mnoho dnů.

Manové arcibiskupovi, kteří byli v hradech Harburku a Freiburku, podnikali však přece časté výpady a zapalovali i plenili statky vévodovy. Proto vévoda vypravil vojsko, dobyl Freiburku, zbořil hradby jeho a srovnal jej se zemí a

rozkázal zabaviti všeckny důchody biskupské a nenechal z nich nejmenších ostatků. Jen ti, kdož byli v hradě Harburku, drželi se až do návratu arcibiskupova, poněvadž místo ono bylo chráněno bažinatými tůněmi. Celé Sasko však vřelo krutými bouřemi povstání, neboť všeckna knížata chopila se zbraně proti vévodovi, i zajímání byli bojovníci a mrzačení, vyvracovány hrady a domy a pálena města. I Goslar (Goslaria) přidal se ke knížatům. A poručil vévoda střežiti cesty, aby někdo nedovážel do Goslaru obilí, i hladověli tam velmi.

Hlava X. (106.)

Dosednutí papeže Kalixta⁷⁾ na stolicí apoštolskou.

Tou dobou císař Bedřich šťastně bojovav v Lombardii, hodlal táhnouti na Řím, aby vypudil papeže Alexandra a dosadil Kalixta. Sám, obléhaje Janov,⁸⁾ vypravil napřed Reinolda kolínského a Kristiana mohučského, kteří zastavili se u Tuskula⁹⁾ (Tusculanum), kdež na ně udeřili římsí přivrženci Alexandrovi. Ale Němci, ač byli v menšině, způsobili jim hroznou porážku

⁷⁾ Helmold zaměňuje v této hlavě papeže Kalixta s Paschalem. Sch.

⁸⁾ Má státi spíše „Ankonu“, neboť Janov byl na straně císařově. Sch.

⁹⁾ Stávalo u dnešního Frascati, jihovýchodně od Říma v horách Albánských.

a stáhali je až k branám Říma. Téhož dne dobyl císař Janova¹⁰⁾ a potom ihned vypravil se k Římu a sešel se se svým vítězným předvojem. Vniknův do města, udcřil na dům sv. Petra, kdež byla posádka římská.

I dobyl chrámu a naplnil dům zabitými.

Dosadiv Kalixta na stolec papežský, obrátil se proti Lateránským, kteří však se mu poddali. Papež Alexandr, jehož měli vydati, prchl. Věrnost Římanů zabezpečil Bedřich Kalixtovi tím, že synky nejpřednějších pánů vzal s sebou jako rukojmí.

Ale brzy po těchto císařových úspěších přikvapilo neočekávané neštěstí. Neboť náhle vypukla v Římě taková nákaza morová, že za několik dní takořka všickni pomřeli. V krajinách těch vystupují, jak se povídá, v měsíci srpnu morové mlhy. Tímto morem zemřeli Reinold kolínský a Herman verdenský, kteří byli první v radě; kromě toho syn krále Konráda, nejvznešenější mládenec, který měl za manželku jedinou dceru našeho vévody Jindřicha, dále pak zemřeli toho času i mnozí biskupové, knížata a šlechtici. Císař se zbytky vojska vrátil se do Lombardie. Za tamního pobytu dověděl se o vzbouření, které vypuklo v Sasku, i vypravil tam poselstvo a obnovováním příměří potlačil vznikající povstání, aby získal čas, než sám zbaví se výpravy italské. Toho času vypravil Jindřich, vévoda bavorský a saský, posly do Anglie, a přivedli dceru krále anglického se stříbrem a zlatem a s mnohými poklady a vévoda pojal ji za manželku [1168]. S dřívější totiž ženou, paní Klemencií, byl rozveden pod zámín-

¹⁰⁾ Vlastně Ankony.

kou příbuzenství. Měl však s ní dceru, kterou dal za manželku synovi krále Konráda, ale ten žil potom jen krátký čas, zachvácen byv předčasnou smrtí na výpravě italské, jak výše bylo pověděno.

Hlava XI. (107.)

S m í ř e n í k n í ž a t s v é v o d o u.

Když Lombard'ané viděli zkázu vojska, pomýšleli na to, že císaře zavraždí. Ale dříve než mohli úmysl svůj provést, císař se vrátil do Němec (in Teutonicam terram), a svolal sněm do Bamberku (Bavemberg), kamž pozval knížata saská a vyčetl jim, že porušením míru způsobili odpadnutí Lombard'anů. Po delším jednání byl smluven mezi knížaty a vévodou mír, a to tak, jak si přál vévoda. Arcibiskup hamburský vrátil se do svého sídla, ale brzy zemřel [1168]; smrt jeho odstranila staré spory o hrabství stadenské, jež zůstalo vévodovi.

Konrád pak, biskup lubecký, prostřednictvím císařovým dosáhl toho, že se směl vrátiti do své diecése, s tou ovšem podmínkou, že se vzdal své dřívější tvrdohlavosti a vyhověl vévodovi v tom, nač měl právo. Dosáhnuv s povoleným návratem i milosti vévodovy, proměnil se docela v jiného muže; naučil se totiž vlastním utrpením míti soucit s bratřími svými a byl potom náchylnější ke skutkům milosrdenství. Neméně chránil duchovenstvo proti úkladům knížat a velmožů, zejména před Jindřichem, hrabětem

durinským, který, neboje se ani Boha ani lidí, lačněl po statcích kněžských.

Jediný loupežnictvím neslavně známý Vedekind z Dassenburku¹⁾ odpíral poslušnost vévodovi, jenž jej dlouho marně obléhal na jeho tvrdém hradě, až konečně pomocí horníků z Rammelsberku²⁾ uzavřel studnu hradní a přinutil odbojného pána, že se vzdal.

Hlava XII. (108.)

O rujanské modle Svantovítově.³⁾

Za onoho času [1168] shromáždil Valdemar, král dánský, veliké vojsko a množství korábů, aby podnikl výpravu do země Ranů, chtěje si je podmaniti. A podporovali jej Kazimír a Boguslav, knížata pomořská, a Pribislav, kníže Obodriců, ježto vévoda poručil Slovanům, aby šli na pomoc králi dánskému, kdekoliv snad by se chystal cizí národy podmaniti. A podařilo se dílo v rukou krále dánského, i opanoval zemi Ranů rukou silnou, a dali mu, aby se spasili, co jim byl uložil. I poručil vyvléci onu nejstarší modlu Svantovítovu (Zuantevith), jež uctívána byla národem slovanským, i rozkázal zaklesnouti modle na krk provaz a táhnouti ji před očima

¹⁾ Dnes zřícenina hradní u říčky zvané Diemel, jež ústí se zleva do Vesery.

²⁾ Na Harcu.

³⁾ Srovnej knihu I., hl. VI.

Slovanů prostředkem vojska a pak na kousky rozsekati a do ohně hoditi. A rozbořil svatyni se vším jejím modloslužebnictvím a vyloupil bohatý poklad. A poručil, aby se vzdali svých bludů, v kterých se narodili, a aby přijali víru v pravého Boha. A dal peníze na stavbu kostelů, a zbudováno bylo v zemi Ranů dvanácte kostelů a zřízení jsou při nich kněží, kteří by vedli duchovní správu lidu. A byli tam přítomni biskupové Absalon z Roeskilde (Roskilde) a Berno z Meklenburku. Ti pomáhali králi s největší horlivostí, aby položeny byly základy k službě při domu Pána Boha našeho v národě zlém a převráceném. Byl však tehdy knížetem ranským velmi vzácný muž Jaromír (Jaremarus), který, uslyšev o pravé úctě boží a o víře katolické, spěchal přijmouti křest a též všem svým poručil, aby spolu s ním skrze svátost křtu se obnovili. Sám zajisté stav se křesťanem byl jak ve víře pevný, tak v hlásání slova božího stálý, že zdálo se, jako by právě Kristem povolán byl druhý Pavel. Působě totiž jako apoštol, obracel hrubý a se zvířecí zběsilostí zuřící národ jednak vytrvalým kázáním slova božího, jednak hrozbami od vrozené jemu sveřeposti k náboženství nového způsobu.

Z celého zajisté národa slovanského, jenž dělí se na kraje a knížectví, zůstával v temnotách nevěry až po naše časy jedině nad ostatní zatvrzelejší kmen Ranů; okolo se rozkládající moře činila jej všem nepřístupným. Avšak temné podání vypravuje, že Karlův syn Ludvík věnoval

kdysi zemi ranskou svatému Vítu v Corveyi, ježto sám byl zakladatelem onoho kláštera.⁴⁾ Odtamtud prý přišli kazatelé a národ Rujanů nebo Ranů (gens Rugianorum sive Ranorum) na víru obrátili a v zemi jejich také prý založili modlitebnu ke cti sv. mučedníka Víta, k jehož uctívání krajina byla určena. Potom však, když Ranové, kteří slovou také Rujáni, za změněných poměrů od světla pravdy se odvrátili, vznikl blud horší nežli první; neboť Ranové počali uctívati jako boha sv. Víta, ježž my uznáváme za sluhu božího, ba zhotovivše mu velikou modlu, sloužili stvoření raději nežli stvořiteli. A tato pověra se mezi Rany tak rozmohla, že Svantovít, bůh země ranské, stal se prvním mezi všemi božstvy slovanskými, jsa slavnější ve vítězstvích a mocnější ve věštách. Odtud také za našich časů nejen země vagerská, ale všeckny krajiny slovanské posílaly tam každoročně poplatky, vyhlašující jej za boha bohů. Král však u nich v porovnání se žrečem menší úctě se těší. Žrec zajisté zkoumá odpovědi a sleduje výsledek věštev. On závislý jest na pokynech věštev, král pak a národ na pokynech jeho.

Přiházelo se však také, že žrec obětoval mezi různými oběťmi někdy i křesťana, vykládaje, že bohové mají v krvi jeho největší zalíbení. Stalo se před nemnoha roky, že se tam shromáždilo za příčinou rybolovu ohromné množství obchodníků. V měsíci listopadu totiž, když větry silněji

⁴⁾ Viz str. 48.

vanou, nachytá se tam mnoho sledů, a kupcům jest dovolen volný přístup, když ovšem napřed zaplatili bohu té země příslušný poplatek. Tenkráte náhodou byl tam jakýsi Gotšalk (Godescalcus), kněz Páně z Bardeviku, jenž byl vyzván, aby při takovém návalu lidu konal služby boží. To však nezůstalo dlouho utajeno onomu pohanskému knězi, jenž povolav krále a lid oznámil jim, že bohové tuze jsou rozhněváni a nelze je jinak smířiti, nežli krví kněze, jenž se odvážil mezi nimi vykonávati cizí bohoslužbu. Tu ohromený lid pohanský svolá hromadu kupců a žádá, aby mu vydali kněze, že ho obětují bohu svému jako smímou obětí. Ježto se křesťané zdráhali, nabízeli jim darem sto hřiven. Když však nic nepořídili, počali vyhrožovati násilím a na příští den vypověděli boj. Any lodi byly již úlovkem naloženy, vydali se obchodníci ještě téže noci na cestu a svěřivše plachty příznivým větrům, zbavili jak sebe, tak i kněze strašných nebezpečností.

Ačkoliv však Ranové více než všickni Slované nenáviděli křesťanství a země jejich byla vynikajícím ohniskem pohanských pověr, skvěli se přece mnoha přirozenými ctnostmi. Bylíť zajisté nejvyš pohostinní a rodičům prokazovali povinnou úctu. Aniž kdy byl nalezen mezi nimi nuzný aneb žebrák. Neboť hned, jakmile někdo mezi nimi chorobou zeslábne nebo věkem sejde, odevzdá se na starost dědicovi, aby ho s největší laskavostí ošetřoval. Pohostinství totiž a starost o rodiče platí u Slovanů za první ctnosti.

Ostatně jest země rujanská bohatá plody, rybami a zvěří. Hlavní město země sluje Arkona (Archona).

Hlava XIII. (109.)

Proměnění v tělo a krev.

A tak léta od vtělení Páně MCLXVIII. založena jest nová vinice Páně v zemi rujanské a vystavěny byly kostely, jimž přítomnost kněží dodala lesku. I sloužili králi dánskému pod daní a vzal syny velmožů za rukojmí a odvedl je s sebou do své země. To se dělo v té době, kdy Sasové vedli domácí války. Když však Bůh navrátil mír, ihned vypravil vévoda posly ke králi dánskému, žádaje rukojmí a polovici poplatků, které Ranové platí, poněvadž bylo smluveno a přísahou stvrzeno⁴⁾, aby vévoda, jakmile by král dánský chtěl některý národ si podmaniti, poskytl mu pomoc a jakož účasten jest práce, aby stal se účastným také zisku. Když se král zdráhal, a poslové se vrátili s nepořízenou, rozhněvaný vévoda povolal k sobě knížata slovanská a poručil, aby učinili pomstu nad Dány. Zavolání jsou a řekli: »Tu jsme.« A uposlechli s radostí toho, jenž je poslal. A odstraněny byly závory a vrata, jimiž dříve zavřeno bylo moře a vyrazila záhuba,

⁴⁾ Viz str. 248.

valíc se, zaplavujíc a ohrožujíc mnohé ostrovy dánské a kraje přímořské. A byly znovu zřízeny lodi loupežnické a opanovány bohaté ostrovy v zemi dánské. A nasýtíli se Slované po dlouho-trvajícím postu poklady dánskými, ztloustli, ať tak dím, ztučněli, rozšířili se. Slyšel jsem od zpravodajů, že v Meklenburku v den trhu napočteno bylo sedm set zajatých Dánů a všickni byli na prodej, kdyby jen bylo dost kupujících.

Tuto záhubu a zkázu předpověděla některá znamení. Jistý kněz totiž v krajině dánské, jež slove Alsen (Alfse), když stál u oltáře a zdvíhal kalich, aby přijal hostii, ejhle, spatřil v kalichu jakoby způsobu masa a krve. Když se přece ze strachu vzpamatoval a ducha nabyl, odebral se — nemaje odvahy přijmouti věc tak neobvykle vypadající — k biskupovi a dal kalich prohlednouti shromážděnému tam duchovenstvu.

A když mnozí vykládali, že stalo se to z moci božské, aby lid utvrzen byl u víře, biskup, nadaný větším rozhledem, odporoval řka: že církvi hrozí těžké útrapy a že poteče mnoho krve křesťanského lidu. Kdykoliv totiž prolévá se krev mučeníků, Kristus ve svých údech znovu jest křižován. A nechybily věštby prorokovy. Sotva že zajisté uplynulo čtrnácte dnů, přitáhlo vojsko slovanské, obsadilo celou onu zemi, zbořilo kostely a zjímalo lid a každého, kdo se postavil na odpor, zabilo ostrím meče.

Ale král dánský dlouho mlčel, nevšímaje si pohromy lidu svého. Králové dánští totiž jsouce líní a nedbalí a při nepřetržitých kvasech

vždycky napilí, jenom málokdy pocítli rány útrap. Konečně, jako by ze spánku procitl, sebral dánský král vojsko a zpusťošil nevelikou část Črezpěňanska. Také králův syn jménem Krištof, narozený ze souložnice, přišel, jak se vypravuje, s tisícem ozbrojenců do Stargradu, který dánsky také sluje Brandenhuse a poplenil přilehlé k němu pobřeží. Kostela však, kde sloužil kněz Bruno, nepoškodili a také se nedotkli statků knězových. Když však Dánové odtáhli, Slované následovali v patách za nimi, mstili se a nahrazovali si své škody desateronásobně. Dánsko totiž z největší části rozkládá se na ostrovech, kteréž oblévá se všech stran moře, takže se nemohou jen tak lehce vyvarovati útoků mořských loupežníků, poněvadž jsou tam předhoří, hodící se Slovanům za úkryty, odkudž tajně vypadajíce, neopatrné ze záloh pobíjejí. Jsouť Slované totiž zvláště silni v tajných výpadech. Odtud také v nedávných ještě časích tento loupežnický zvyk tak se u nich vzmohl, že úplně nedbajíce výhod života rolnického, vždy jsou hotovi k námořním výpravám, vidouce všecknu svou naději v lodích, na nichž i bohatství schraňují. Však ani o stavbu svých domů tuze nepečují, nýbrž spíše splétají sobě z proutí chyše jen z nutnosti, aby chráněni byli před bouřemi a deštěm. Kdykoliv však zavzní ryk válečný, schovají vymlácené obilí, též zlato a stříbro a kde jakou vzácnost do jam, manželky a děti dopraví do hradů aneb aspoň do lesů. A tak nepřátelskému kořistníku nedostane se

ničeho kromě chyší, jejichž ztrátu za nic vážného nepovažují. Z nájezdů Dánů pranic si nedělají, ba považují za rozkoš měřiti se s nimi. Jedině bojí se vévody⁵⁾, kterýž zkrušil moc Slovanů více než všickni vévodové, kteří byli před ním, daleko více než onen slovutný Otto, a vložil uzdu na čelisti jejich a řídí je, kam chce. Ohlásí mír, a poslechnou; poručí bojovati, a řeknou: ‚Tu jsme‘.

✠

Hlava XIV. (110.)

Smíření krále dánského s vévodou.

Když tedy král dánský poznal neštěstí svého lidu, nahlédl konečně, že mír jest dobrodiní, a vypravil posly k nejstatečnějšímu vévodovi, prose, aby naznačil místo na Ejdoře k přátelské rozmluvě. I přišel vévoda o dni narození svatého Jana Křtitele⁶⁾ [1171?] na místo k vyjednávání vyžádané. A král dánský spěchal mu vstříc a prohlásil se za ochotna ke všemu, co by si vévoda přál. A přiznal mu polovičku poplatků a rukojmí, kteréž dali Ranové, a stejný díl z pokladu chrámového, také pokorně vyplnil všechny jednotlivé požadavky, které vévoda pokládal za potřebné. A obnoveno jest přátelství mezi

⁵⁾ T. j. saského Jindřicha Lva.

⁶⁾ 24. června.

nimi, a Slovanům bylo rozkázáno, aby více ne-útočili na Dánsko. I zesmutněly tváře Slovanů nad spolkem knížat. I vypravil vévoda do země ranské své posly s posly královskými, a Ranové se zavázali platiti poplatek. I prosil král dánský vévodu, aby dceru svou, vdovu po vznešeném Bedřichu z Rothenburku (Frethericus de Rodenburg), dal za manželku jeho synovi, jenž byl již určen za krále. A vévoda, poněvadž veliká knížata prostředkovala, svolil a poslal svou dceru do země dánské; i bylo veselí veliké velmi u všech národů severních; radost a mír současně nastaly. A mrazivý onen chlad severní proměnil se v lahodný jižní vánek, zmizely hrůzy mořské a ztichly divé bouře. A bezpečnou stala se cesta těch, kdož přecházeli z Dánska do Slovan a obráceně, a šli po ní muži a děti, ježto odstraněny byly překážky a zmizeli s cesty loupežníci. Všechna totiž země slovanská, jež počíná od Ejdory, tvořící hranici s královstvím dánským a táhne se mezi mořem Baltickým a Labem přes daleká prostranství až k Zvěřínu, která kdysi byla hrozná nástrahami a skoro pustá, nyní z milosti boží všecka obrácena jest takořka v jedinou osadu saskou a staví se tam města a vesnice a rozmnožují se kostely a počet služebníků božích. I Pribislav vzdal se svého dlouhého a tvrdohlavého odporu a věda, že není mu prospěšno proti ostnu se zpěčovati, seděl tiše a byl spokojen s přiděleným mu územím a vystavěl města Meklenburk, Jilové a Roztoky a usadil v jejich okresích kmeny slovanské. A poněvadž

loupežníci slovanští znepokojovali Němce, kteří obývali ve Zvěříně i na území tohoto města: poručil Guncelin, velitel hradu, muž statečný a man vévodův, svým lidem, aby každého Slovana, jenž by šel mimo cesty, aniž účel toho jest patrný, chytili a bez prodlení oběsili. A tak i onak překaženy jsou Slovanům krádeže a loupeže jejich.

O B S A H:

	Stránka
Předmluva překladatelova	3
Úvod překladatelův	7
Slovanská kronika. Kniha. I.	
Předmluva Helmoldova k I. knize	33
Hlava	
I. O rozdělení Slovanů	36
II. O městě Vinetě (Vinneta)	40
III. Jak Karel obrátil Sasy na křesť. víru.	44
IV. O rozdělení císařství	46
V. O cestě svatého Ansgara do Švédska	47
VI. O obrácení Ranů (Ruiani)	48
VII. O normanském pronásledování	50
VIII. Vpád Maďarů (Ungari)	53
IX. Obrácení Harolda	56
X. O vévodovi Hermanovi	56
XI. O arcibiskupu Adalbertovi (Albertus)	58
XII. O biskupu Markovi (Marco)	59
XIII. O biskupu Vagovi (Wago)	62
XIV. O úskoku Billugově	64
XV. O Sveinovi (Suein), králi dánském	68
XVI. Jak Slované od víry odpadli ...	70
XVII. O biskupu Unvanovi (Unwanus)	74
XVIII. O biskupu Bennonovi	76
XIX. Jak Gotšalk pronásledoval křesťany	79
XX. O křesťanské horlivosti Gotšalkově	82
XXI. Dolenčanská vojna	84
XXII. O vzbouření Slovanů	86
XXIII. Utrpení svatého biskupa Jana	89
XXIV. První odpadnutí Slovanů od víry	89
XXV. O Krukovi (Cruco, Cruto)	91

Hlava	Stránka
XXVI. O smrti Budivojově	98
XXVII. O vystavění Harcburku (Hartesborch, Hartesberg)	99
XXVIII. O veřejném pokání krále Jindřicha	100
XXIX. O smrti Rodolfa švábského	100
XXX. Jak král Jindřich vypudil papeže z Říma	101
XXXI. O listu mnicha Petra	101
XXXII. O pokošení císaře Jindřicha	102
XXXIII. Volba syna proti otci	102
XXXIV. O smrti Krukově	103
XXXV. O smrti hraběte Gotfrida	107
XXXVI. O pobití Ranů	108
XXXVII. O vítězství Mestivojově (Mistue)	111
XXXVIII. Výprava Slovanů do země ranské	113
XXXIX. Porážka Římanů	118
XL. O bitvě u Welfesholzu (Welpesholt)	118
XLI. Zvolení Ludera	120
XLII. O biskupu Vicelinovi	122
XLIII. O smrti kněze Ludolfa	122
XLIV. O proboštu Dětmarovi (Tetmarus) ...	123
XLV. O cestě Vicelinově do Francie (Gallia)	123
XLVI. Vicelinův příchod do Slavic	124
XLVII. O pokání Nordalbingů	125
XLVIII. O Svatoplukovi	128
IL. O Kanutovi	130
L. O Mikulášovi (Nicolaus)	133
LI. O Herikovi	133
LII. O slovanských obyčejích	184
LIII. O vystavění Segeberku	136
LIV. Smrt císaře Lothara	138
LV. Pronásledování Přibislavovo	140
LVI. Smrt vévody Jindřicha	143
LVII. Vystavění města Lubeku (civitas Lubica- cana)	146
LVIII. O přeložení kláštera segeberského do Kucaliny (Cuzalina)	149
LIX. O svatém Bernardovi, opatu clairvau- ském (Clarevallensis)	150

Hlava	Stránka
LX. O králích Konrádovi a Ludvíkovi ...	150
LXI. Dobyť Lisabonu (Lacebona)	151
LXII. O Niklotovi	151
LXIII. Spálení lodí	153
LXIV. O knězi Gerlachovi (Gerlacus)	155
LXV. O obležení Dymina	157
LXVI. O hladu	159
LXVII. O smrti Edelerově	160
LXVIII. O vévodovi Jindřichu	163
LXIX. O arcibisk. Hartvikovi (Hartwigus)	164
LXX. O hraběti Adolfovi	169
LXXI. O Niklotovi	171
LXXII. O králi Konrádovi ...	173
LXXIII. O skonu Dětmarově	173
LXXIV. O pohřbu téhož (Dětmara)	174
LXXV. O nemoci biskupa Vicelina	175
LXXVI. O tržišti lubeckém	177
LXXVII. O biskupu Evermodovi	178
LXXVIII. O skonu Vicelinově	179
LXXIX. Jak Vicelin slepé navrátil zrak .	180
LXXX. (79.) O Geroldovi, biskupu stargrad- ském	181
LXXXI. (80.) Posvěcení císaře Bedřicha	185
LXXXII. (81.) Oběšení veronských	186
LXXXIII. (82.) Smíření biskupa Hartvika s Ge- roldem	186
LXXXIV. (83.) Obrácení Pribislava	190
LXXXV. (84.) O smrti Kanutově	199
LXXXVI. (85.) O stavbě Löwenstadtu (Lewen- stat)	201
LXXXVII. (86.) Obležení Milána	202
LXXXVIII. (87.) O zabití Niklota	205
LXXXIX. (88.) O Albertu Medvědovi	208
XC. (89.) Přeložení biskupství stargrad- ského	210
XCI. (90.) Rozdvojení církve za Alexan- dra a Viktora	211
XCII. (91.) O holsatském desátku	212

Hlava	Stránka
XCI. (92.) Zajetí Vratislava (Wertezlawus)	216
XCIV. (93.) Vysvěcení Nového Kláštera (Novum-monasterium)	220
XCV. (94.) Skon biskupa Gerolda	222

Slovanská Kronika. Kniha II.

P ř e d m l u v a Helmoldova k II. knize (96)	225
---	-----

Hlava

I. (97.) O biskupu Konrádovi	228
II. (98.) O pobití Flámů	230
III. (99.) O biskupu Bernonovi	234
IV. (100.) Oběšení Vratislava	235
V. (101.) Pohřeb hraběte Adolfa	240
VI. (102.) Obnovení Dymina	242
VII. (103.) Knížata závidí vévodovi slávy	245
VIII. (104.) Vyplenění Brém	247
IX. (105.) Vypuzení biskupa Konráda	247
X. (106.) Dosednutí papeže Kalixta na stolicí apoštolskou	250
XI. (107.) Smíření knížat s vévodou	252
XII. (108.) O rujanské modle Svantovítově	253
XIII. (109.) Proměnění v tělo a krev	257
XIV. (110.) Smíření dánského krále s vévodou	260

OPRAVY.

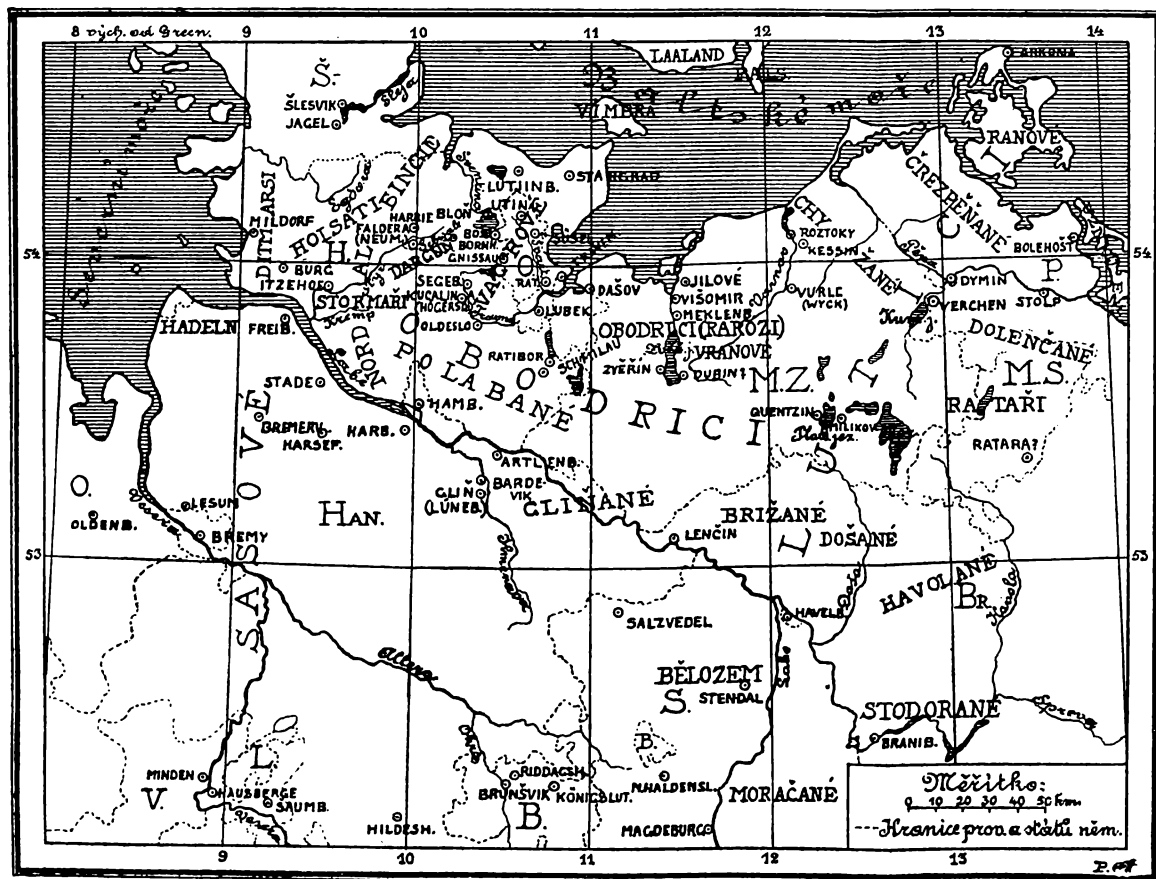
Stránka 15., řád. 10. horní po slově jako polož by.

Stránka 21., řád. 5. horní po slově komnaty polož
neb domu.

Stránka 48., řád. 15. horní místo **Thermarci** čti **Theth-**
marci.

Stránka 105., řád. 12. horní místo **se** čti **jest** a po
slově **podrobiti** polož **se.**

OBODRICKO A LUTICKO.
(Mapa k Helmoldově Slovanské kronice.)

Vysvětlení zkratků:

Š.-H. = Šlesvicko-Holštýnsko, HAN. = Hannoversko, V. = Vestfálsko, BR. = Braniborsko, S. = Sasko, P. = Pomořany, O. = Oldenbursko, M. Z. = Meklenbursko zvěřinské, M. S. = Meklenbursko střelické, B. = Brunšvicko, L. = Lippe.